Iubita
COMANDANTULUI
PAM JENOFF
LITERA
blue MOON

^SOM ANDANTULU

=f- - ^

PAM JENOFF

Jubita

PAM JENOFF

Iubita COMANDANTULUI

Traducere din limba engleză şi note GABRIELA GHIRCOIAŞ

LITERA
Bucureşti 202

1 *The Kommcindcint's Girl* Pam Jenoff Copyright © 2007 Pam Jenoff Toate drepturile rezervate, inclusiv acela de reproducere în întregime sau parţial în orice formă. Ediţie publicată prin înţelegere cu Harlequin Books S.A. Aceasta este o operă de ficţiune. Numele, personajele, locurile şi întâmplările sunt fie produsul imaginaţiei autoarei, fie sunt folosite fictiv, iar orice asemănare cu persoane reale, în viaţă sau decedate, companii, evenimente sau locuri este în
întregime întâmplătoare.

Editura Litera Tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19 Mobil: 0770 408 924 e-mail: contact^5tera.ro
Ne puteţi vizita pe
www.litera.ro

Iubita comandantului Pam Jenoff

Copyright © 2021 Grup Media Litera pentru versiunea în limba română Toate drepturile rezervate

Editor: Vidraşcu şi fiii Redactor: Monica Nedelcu Corector: Ionel Palade Copertă: Flori Zahiu Tehnoredactare şi prepress: Laurenţia Carîp

Seria de ficţiune a Editurii Litera este coordonată de Cristina Vidraşcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a Românie

iJENOFF, PAM

Iubita comandantului / Pam Jenoff; trad. din lb. engleză şi note: Gabriela Ghircoiaş - Bucureşti: Litera, 2020 ISBN 978-606-33-6893-6 ISBN EPUB 978-606-33-7044-1
I. Ghircoiaş, Gabriela (trad. ; note)
821.11

1Familiei mele

Capitolul 1

în vreme ce traversăm întinderea generoasă a pieţei şi trecem pe lângă porumbeii adunaţi în jurul băltoacelor fetide, mă uit cu băgare de

seamă la cer şi îl strâng mai tare de mână pe Lukasz, dorindu-mi să meargă mai repede. însă copilul îşi linge conul de îngheţată, nepăsător în faţa cerului care se întunecă şi a stropului care-i atârnă de cârlionţii blonzi. Slavă Domnului că are cârlionţii blonzi! Prin piaţă suflă, în rafale, un vânt tăios de martie şi mă lupt cu impulsul de a-i da drumul la mână ca să mă înfofolesc mai bine în paltonul ponosit.

Trecem pe sub înalta arcadă centrală a măreţei şi galbenei hale comerciale Sukiennice, ce împarte piaţa în două. încă suntem la câteva străzi depărtare de Nowy Kleparz, piaţa de la limita nordică a centrului Cracoviei, şi îl simt pe Lukasz cum încetineşte şi cum la fiecare pas îşi târăşte tot mai greu tălpile subţiri ale pantofilor pe piatra cubică. Mă gândesc că aş putea să-l duc în braţe, dar are trei ani şi, pe zi ce trece, se face tot mai greu. Dacă aş fi bine hrănită, poate că aş reuşi, însă ştiu că acum n-aş putea să-l car mai mult de câţiva metri. De-ar merge mai repede!

- *Szybko, kochana!* mă rog de el în şoaptă. *Chocz*[1]!

Pare să se mişte mai repejor în timp ce ne croim drum printre florăresele care-şi strigă marfa la umbra turlelor Catedralei Mariacki.

Câteva clipe mai târziu, ajungem în partea opusă a pieţei şi simt un huruit familiar sub picioare. Mă opresc locului. De mai bine de un an n-am mai mers cu tramvaiul. îmi imaginez cum ar fi să-l urc pe Lukasz în vagon şi să mă afund într-un scaun, urmărind cu privirea clădirile şi oamenii pe lângă care trecem. Am putea ajunge la piaţă în câteva minute. Alung gândul ăsta şi, în sinea mea, clatin din cap. Nici nu s-a uscat bine cerneala pe noile noastre acte şi, fără urmă de îndoială, fascinaţia de pe figura lui Lukasz la prima lui călătorie cu tramvaiul ar da de bănuit. Nu pot da siguranţa noastră în schimbul confortului, aşa că ne vedem de drum.

Cu toate că trebuie să ţin minte să mă uit în pământ şi să evit să-i privesc în ochi pe cumpărătorii înşiraţi pe străzi în dimineaţa

asta din mijlocul săptămânii, nu mă pot abţine să nu absorb tot ceea ce mă înconjoară. A trecut mai mult de un an de când am fost ultima oară în centrul oraşului. Trag aer adânc în piept. Mirosul castanelor coapte de la chioşcul de pe colţ îmbălsămează aerul încărcat de umezeala ultimelor rămăşiţe de omăt topit. Apoi, gornistul din turnul catedralei începe să cânte *hejnal*, scurta melodie ce se aude în piaţă la fiecare ceas, la ora exactă, în semn de comemorare a invaziei tătare care a avut loc la Cracovia cu câteva secole în urmă. Mă lupt cu imboldul de a mă întoarce spre sunetul care mă salută asemenea unui vechi prieten.

Cum ne apropiem de capătul Străzii Florianska, Lukasz încremeneşte dintr-odată şi mă strânge mai tare de mână. îmi cobor privirea. A scăpat ultimele resturi din preţiosul con de îngheţată, numai că nu pare să bage de seamă. Faţa lui, deja palidă după atâtea luni în care a stat ascuns în casă, s-a făcut pământie.

- Ce-i? şoptesc, ghemuindu-mă lângă el, însă copilul nu-mi răspunde.

Mă uit în direcţia privirii lui. La zece metri în faţă, lângă intrarea arcuită a medievalei Porţi Florian, stau doi nazişti cu mitraliere în mâini. Lukasz se cutremură.

- Gata, gata, *kochana!* Nu-i nimic, îi spun eu în timp ce îi cuprind umerii cu braţele, însă n-am ce să fac ca să-l liniştesc, căci îşi tot plimbă privirea de la noi la soldaţi şi înapoi, iar buzele i se mişcă fără să scoată un sunet. Haide!

îl iau în braţe, iar el îşi îngroapă capul în scobitura gâtului meu. Mă uit în jur ca să-mi dau seama pe ce stradă s-o iau, numai că nu văd nici una, iar dacă mă întorc din drum, risc să atrag atenţia. Arunc o privire pe furiş ca să mă asigur că nu se uită nimeni, împing restul de con spre rigolă şi pornesc înspre naziştii care nu par să ne observe. Câteva minute mai târziu, îl simt pe copil că răsuflă calm din nou, aşa că îl pun jos.

Ajungem curând la Piaţa Nowy Kleparz. Cu greu îmi ţin în frâu entuziasmul pe care-l simt că sunt din nou afară, că merg pe jos şi că fac cumpărături, ca orice om normal. Pe măsură ce străbatem aleile dintre tarabe, aud cum se plâng oamenii. Varza e îngălbenită şi veştedă, pâinea e tare şi uscată, carnea, câtă o fi, provine dintr-o sursă neidentificabilă şi are deja un miros ciudat. Pentru orăşenii şi sătenii încă obişnuiţi cu luxul zonelor rurale poloneze de dinaintea războiului, mâncarea de acum e o adevărată oroare. Pentru mine, e raiul pe pământ. Mi se strânge stomacul.

- Două pâini, îi cer brutarului, şi-mi ţin capul plecat în timp ce-i întind cartela de raţie.

Mă priveşte cu o expresie plină de curiozitate. „Ţi se pare", îmi spun. „Păstrează-ţi calmul!" Ştiu că, în faţa unui străin, arăt ca oricare altă poloneză. Am pielea deschisă la culoare, accentul fără hibă, hainele intenţionat terne. Krysia a ales înadins piaţa asta dintr-un cartier al clasei de mijloc, la limita nordică a oraşului, ştiind că, dintre fostele mele

cunoştinţe din oraş, nimeni nu-şi face cumpărăturile aici. Este esenţial să nu fiu recunoscută.

Trec de la o tarabă la alta şi recit în minte lista alimentelor de care avem nevoie: fainã, nişte ouă, un pui - asta, dacă găsesc vreunul. N-am făcut niciodată liste, lucru care mă ajută mult acum, când hârtia e aşa de scumpă. Negustorii sunt amabili, dar pragmatici. La şase luni de când a început războiul, nu se prea găseşte mâncare. Nu există bucată de brânză tăiată cu generozitate sau un biscuit pentru copilul cu ochi mari şi albaştri. Una-două, am folosit toate cartelele de raţie. Totuşi, coşul rămâne pe jumătate gol. începem lungul drum spre casă.

încă înfrigurată de răcoarea vântului din piaţă, îl ghidez pe Lukasz pe străzile lăturalnice din oraş, pe unde am venit. Câteva minute mai târziu, cotim pe strada Grodzka, arteră principală mărginită de magazine şi de case elegante. Şovăi. Nu plănuisem să ajung aici. Mi se strânge pieptul şi-mi vine greu să

răsuflu. „Uşurel", îmi zic în gând, „haide, că poţi!" E o stradă ca oricare alta. Mai merg cale de câţiva metri şi mă opresc. Mă aflu în faţa unei case de un galben pal, cu uşă albă şi cu jardiniere de lemn la ferestre. Privirea îmi fuge la etaj. Aşa mi se pune un nod în gât, de nu-l pot înghiţi defel. „Nu", îmi spun în mintea mea, dar e prea târziu. Asta a fost casa lui Jacob. Casa noastră.

îl cunoscusem pe Jacob cu optsprezece luni în urmă, pe când lucram ca funcţionară la biblioteca universităţii. Era într-o vineri după-amiază, îmi amintesc asta pentru că mă grăbeam să actualizez catalogul cărţilor şi să ajung acasă la timp pentru Sabat.

- Mă scuzaţi, spusese o voce pătrunzătoare. îmi puteţi recomanda o carte bună?

Ridicasem ochii din ceea ce faceam, enervată că fusesem întreruptă. Vorbitorul avea înălţime medie, purta o mică *yarmulke,* avea barba şi mustaţa tunse scurt, iar părul îi era şaten, cu nuanţe roşcate.

- O carte bună?
Mă luase prin surprindere, atât din pricina întunecimii intense a ochilor lui, cât şi a naturii generice a cererii sale.
- Da, aş vrea să citesc ceva uşor în weekend, ca să-mi iau mintea de la învăţătură. *Iliada*, poate?
îmi venise să râd.
- Sunteţi de părere că Homer e o lectură uşoară?
- Faţă de fizică, da, îmi răspunsese el, iar colţurile ochilor i se încreţiseră.
îl condusesem la secţiunea de literatură, unde îşi alesese un volum cu
comediile lui Shakespeare. Atunci când îi dădusem cartea, ni se atinseseră articulaţiilor degetelor şi mă trecuse un fior pe şira spinării. îi înregistrasem cartea la împrumuturi, dar nu plecase imediat. Aflasem că-l chema Jacob şi că avea douăzeci de ani, cu doi mai mult decât mine.
După aceea, venise zilnic să mă vadă. Aflasem în scurtă vreme că, deşi studia ştiinţele,

adevărata lui pasiune era politica, şi că era implicat în multe grupuri activiste. Scria articole, publicate în ziare studenţeşti şi locale, care criticau nu numai guvernul polonez, ci şi ceea ce el numea „dominaţia neîncătuşată a Germaniei" asupra vecinilor ei. Mă îngrijora riscul pe care şi-l asuma, acela de a vorbi atât de explicit. în vreme ce evreii din cartierul meu se ciondăneau cu aprindere pe verandele lor, în faţa sinagogilor şi prin magazine, pe seama evenimentelor actuale şi a orice altceva, eu fusesem crescută să cred că era mai bine să-ţi ţii gura atunci când aveai de-a face cu lumea din afara casei. Dar Jacob, fiul eminentului sociolog Maximilian Bau, nu avea astfel de griji şi, în timp ce-l ascultam vorbind şi îi vedeam flăcările din ochi şi mâinile gesticulând, uitasem să mă tem.
Mă minunam că un student dintr-o familie seculară înstărită era interesat de mine, fiica unui brutar ortodox sărac. însă, în cazul în care observase diferenţele dintre mediile în care trăia fiecare dintre noi, Jacob nu părea să

le dea importanţă. începuserăm să ne petrecem împreună după-amiezile de duminică, vorbind şi plimbându-ne de-a lungul fluviului Vistula.

- Ar trebui să mă duc acasă, îi spusesem într-o duminică după-amiază de aprilie, în vreme ce se lăsa întunericul, căci fusesem cu Jacob la plimbare pe malul râului, acolo unde poteca şerpuia la poalele Castelului Wawel, şi vorbiserăm atât de intens, încât pierdusem noţiunea timpului. Părinţii mei sigur se întreabă pe unde sunt.

- Da, ar trebui să-i cunosc curând, răspunsese el cu nonşalanţă, făcându- mă să mă opresc locului. Doar asta se face, nu-i aşa, atunci când vrei să ceri permisiunea de a face curte cuiva?

Eram mult prea mirată ca să răspund. Cu toate că în acele ultime luni petrecusem mult timp împreună cu Jacob şi ştiam că-i plăcea compania mea, cumva nu-mi trecuse niciodată prin cap că ar fi vrut să mă curteze oficial. întinsese mâna şi-mi ridicase bărbia cu

degetele înmănuşate. îşi lipise fără grabă buzele de ale mele, pentru prima oară. Rămăseserăm aşa, cu gurile lipite şi cu buzele întredeschise. Pământul părea să-mi fugă de sub picioare şi ameţisem atât de tare, că mi-era teamă ca nu cumva să leşin.

Gândindu-mă acum la sărutul lui Jacob, simt cum mă lasă picioarele, „încetează!", îmi impun, dar degeaba. Au trecut şase luni de când mi-am văzut soţul, de când m-a atins ultima oară. Mă doare întreg trupul de jind.

Un clinchet strident mă smulge din gânduri. Mă dezmeticesc şi văd că mă aflu tot în faţa casei galbene, cu privirea îndreptată spre etaj. Se deschide uşa de la intrare şi o femeie mai în vârstă, bine îmbrăcată, iese din casă. Văzându-ne pe mine şi pe Lukasz, ezită. îmi dau seama că se întreabă cine suntem şi de ce ne-am oprit acolo. Ne întoarce, apoi, spatele, parcă cerându-ne să plecăm, încuie uşa şi coboară treptele. Acum e casa ei. „Ajunge!", mă muştruluiesc. Nu-mi pot permite să fac nimic care să bată la ochi. Scutur din

cap şi încerc să-mi scot din minte imaginea lui Jacob.

- Haide, Lukasz! spun eu cu voce tare, trăgând uşor copilul de mână.

Ne vedem de drum şi curând traversăm Parcul Planty, pe cărăruia lată care înconjoară centrul oraşului. Arborii îşi dezvăluie bobocii lor cei mai timpurii, care cu siguranţă că o să se prăpădească la un îngheţ întârziat. Lukasz mă strânge şi mai tare de mână, uitându-se cu ochii mari la cele câteva veveriţe care se joacă prin tufişuri de parcă ar fi venit primăvara. Pe măsură ce înaintăm, simt cum lăsăm în urmă orizontul citadin. Cinci minute mai târziu ajungem la Aleje, bulevardul lat pe care, dacă o iei la stânga, poţi să traversezi fluviul spre sud. Mă opresc şi mă uit către pod. Chiar pe cealaltă parte, la o jumătate de kilometru în sud, se află ghetoul. Dau să pornesc într-acolo, cu gândul la părinţii mei. Poate că, dacă merg până lângă zid, i-aş putea vedea şi aş putea găsi o cale să le strecor nişte mâncare din proviziile pe care le-am cumpărat. Krysia nu s-

ar supăra. Apoi mă opresc - nu pot risca, nu la lumina zilei, nu cu copilul după mine. Mi-e ruşine că nu mă mai doare stomacul de foame, că am libertatea de a trece strada de parcă ocupaţia şi războiul nici n-ar exista.

Jumătate de oră mai târziu, ajung cu Lukasz în *Chelmska*, un cartier rural pe care îl pot numi deja casa noastră. Mă dor picioarele de cât am mers pe drumul neasfaltat, dar şi braţele de cât am cărat atât mâncarea, cât şi, pe ultima bucată de drum, copilul. Cum dăm colţul acolo unde drumul principal se desparte în două, inhalez adânc: deja aerul s-a mai răcit, iar puritatea lui e întinată doar de un iz înţepător de fum venit din locul în care un ţăran arde nişte crengi uscate de arbuşti. Văd, în dreapta mea, mocnind focurile aprinse pe terenul în pantă şi fumul dens ce se răsfiră peste câmpurile care se aştern la orizont asemenea unui lac verde şi neted.

Cotim la stânga pe drumul presărat cu ferme care, dacă mergi mai departe, şerpuiesc în susul dealurilor Las Wolski, acoperite de

pădure. La vreo cincizeci de metri mai sus pe drum se află casa Krysiei, o vilă de lemn negru, cu două etaje, cuibărită printre pini. O dâră de fum se înalţă din horn în întâmpinarea noastră. Las copilul din braţe, iar el mi-o ia înainte, alergând. Auzindu-i paşii, Krysia apare din spatele casei şi vine spre poartă. Cu părul argintiu prins în creştetul capului, arată de parcă se duce la operă, doar că are mâinile vârâte în nişte mănuşi de grădinărit făcute din piele crăpată, nu din mătase ori dantelă. Tivul rochiei de lucru, mai frumoasă decât orice aş spera eu să am vreodată în garderobă, e murdărit de ţărână. Cum îl vede pe Lukasz, figura ei lipsită de riduri se luminează de un zâmbet. Renunţă la postura ei perfectă ca să se aplece şi să-l ia în braţe.

- Toate bune? întreabă Krysia atunci când mă apropii, fără să înceteze să-l legene pe Lukasz pe şold şi să-i privească faţa cu atenţie.

Nu se uită la mine, dar nu mă deranjează preocuparea ei faţă de copil. De când e cu noi, el n-a zâmbit şi nici n-a vorbit, lucru care

reprezintă o sursă de îngrijorare constantă pentru amândouă.

- Mai mult sau mai puţin.
- Zău? întreabă ea săltându-şi capul. Ce s-a întâmplat?

Mă codesc, nu vreau să vorbesc în faţa copilului.

- Am zărit nişte... ăăă, nemţi, spun eu înclinând din cap în direcţia lui Lukasz. Şi asta ne-a supărat. Dar nu ne-au văzut.
- Foarte bine. Ai reuşit să faci toate cumpărăturile de la piaţă?

Clatin din cap.

- Câte ceva, răspund, ridicând uşor coşul. Nu atât de multe pe cât speram, totuşi.
- Nu contează, ne descurcăm noi. Tocmai săpam în grădină ca să punem seminţe luna viitoare.

Fără un cuvânt, o urmez pe Krysia în casă, uluită, ca de fiecare dată, de graţia şi de forţa ei. Felul în care îşi poartă greutatea corpului atunci când merge pare să aibă un scop, iar asta îmi aminteşte de soţul meu.

Sus, Krysia îmi ia coşul şi începe să despacheteze alimentele. Mă duc în salon. La două săptămâni de când locuiesc aici, încă mă fascinează mobila luxoasă şi lucrările frumoase de artă care împodobesc fiecare perete în parte. Trec pe lângă marele pian şi mă îndrept spre şemineu. Pe policioară se află trei fotografii înrămate: una cu Marcin, răposatul soţ al Krysiei, care şade cu violoncelul în faţă, îmbrăcat în frac. în alta e Jacob, copil, jucându- se pe malul unui lac. Ridic a treia fotografie, cu mine şi Jacob, făcută în ziua nunţii noastre. Stăm pe treptele casei Bau, pe strada Grodzka, Jacob - în costum negru, eu - într-o rochie de mireasă din in alb, până la glezne, purtată înaintea mea de mama şi de bunica. Cu toate că trebuia să ne uităm în obiectivul camerei, avem capetele înclinate unul spre celălalt, iar eu am gura deschisă de râs la gluma pe care tocmai mi-o spusese el în şoaptă.

La început intenţionaserăm să mai aşteptăm cu căsătoria până anul următor, când

Jacob termina facultatea. Numai că, până la sfârşitul lui iulie 1939, Germania îşi alipise regiunea Sudeţilor din Cehoslovacia, iar celelalte ţări din vestul Europei nu făcuseră nimic ca s-o oprească. Hitler stătea de strajă la graniţa poloneză, gata de atac. Auziserăm poveşti despre tratamentul sinistru pe care-l aplicau naziştii evreilor în Germania şi în Austria. Cine ştie cum aveau să fie vieţile noastre dacă veneau naziştii în Polonia? Hotărâserăm că era mai bine să ne căsătorim imediat şi să înfruntăm împreună incertitudinile viitorului.

Jacob mă ceruse de nevastă într-o după-amiază ploioasă, în timpul uneia dintre plimbările noastre de duminică pe malul râului.

-Emma...

Se oprise şi se întorsese spre mine, apoi se lăsase într-un genunchi. Nu mă mirase neapărat. Cu o dimineaţă în urmă, Jacob fusese cu tata la sinagogă şi-mi dădusem seama, după modul contemplativ în care mă

privise tata atunci când, după aceea, se întorseseră în apartament, că nu discutaseră nici politică, nici religie, ci că vorbiseră despre viitorul nostru împreună. Chiar şi aşa, tot mi se umeziseră ochii.

- Vremurile sunt incerte, începuse Jacob, iar eu, în sinea mea, nu mă puteam abţine, îmi venea să râd fiindcă numai Jacob putea transforma o cerere în căsătorie într-un discurs politic. Dar ştiu că, orice ar veni, vreau să înfrunt asta alături de tine. îmi faci onoarea să devii soţia mea?

- Da, şoptisem, în timp ce el îmi punea pe mâna stângă un inel de argint cu un diamant micuţ, ridicându-se, apoi, şi sărutându-mă mai prelung şi mai apăsat ca niciodată.

Ne căsătoriserăm câteva săptămâni mai târziu, sub cupola salonului elegant al casei Bau, doar cu membrii familiilor noastre drept martori. După nuntă, mutaserăm puţinele mele lucruri în camera de oaspeţi a familiei Bau, pe care urma s-o împart cu Jacob. Curând după venirea noastră, profesorul şi doamna Bau

plecaseră în concediu la Geneva şi ne lăsaseră, pe mine şi pe Jacob, de capul nostru. Fiind crescută într-un apartament mic, de trei camere, nu eram obişnuită să locuiesc într-o asemenea splendoare. Tavanele înalte şi podelele de lemn lustruite păreau mai potrivite într-un muzeu. La început mă simţisem stânjenită, ca un oaspete permanent într-o casă enormă, însă curând începuse să-mi placă să trăiesc într-o casă maiestuoasă, plină de muzică, artă şi cărţi. Eu şi Jacob stăteam treji noaptea şi ne şopteam visuri pentru anul următor, când, după absolvire, neam fi putut cumpăra o casă a noastră.

într-o vineri după-amiază, cam la trei săptămâni după nuntă, am hotărât să mă duc pe jos în cartierul evreiesc Kazimierz, ca să iau, pentru cină, nişte pâine *challah* de la brutăria părinţilor mei. Ajungând acolo, am găsit prăvălia plină de clienţi care se grăbeau cu pregătirile pentru Sabat, asa că m-am dus la tejghea ca să-l ajut pe tatăl meu, hărţuit de comenzi. Tocmai dădusem restul unei cliente,

când uşa prăvăliei s-a dat de perete, iar înăuntru a dat buzna un băiat.

- Au atacat germanii! a strigat el.

Am încremenit. În prăvălie s-a lăsat dintr-odată liniştea. Imediat, tata a scos radioul din camera din spate, iar muşteriii s-au adunat în jurul tejghelei ca să asculte ştirile. Nemţii atacaseră Portul Westerplatte de lângă oraşul nordic Gdansk. Polonia şi Germania erau în război. Unele dintre femei începuseră să plângă. Apoi crainicul a tăcut şi a început imnul naţional polonez. Câţiva clienţi au început să cânte şi ei.

- Armata poloneză ne va apăra, i-a spus *Pan*[1] Klopowitz, un veteran din Marele Război, cu faţa zbârcită, altui client.

Cu toate astea, ştiam adevărul. Armata poloneză, formată în mare parte din soldaţi călare şi pe jos, nu avea să facă faţă tancurilor şi mitralierelor germane. M-am uitat la tata şi privirile ni s-au întâlnit. Cu o mână îşi zgândărea marginea şalului de rugăciune, iar cu cealaltă strângea muchia tejghelei atât de

tare, încât i se albiseră articulaţiile. îmi dădeam seama că- şi imagina ce era mai rău.

- Du-te! mi-a cerut tata după ce muşteriii plecaseră grăbiţi, cu pâinile lor.

Nu m-am întors la bibliotecă, ci am dat fuga acasă. Atunci când am ajuns, Jacob era deja în apartament, livid. M-a luat în braţe fără să scoată o vorbă.

La două săptămâni de la invazia germanilor, armata poloneză fusese învinsă. Dintr-odată, străzile Cracoviei se umpluseră de tancuri şi de bărbaţi masivi, cu fălcile late, în uniforme de culoare brună, în faţa cărora mulţimile se dădeau la o parte ca să le facă loc. Fusesem dată afară de la bibliotecă şi, câteva zile mai târziu, lui Jacob îi spusese şeful departamentului că evreilor nu li se mai permitea să frecventeze universitatea. Lumea noastră, aşa cum o ştiam, părea să se năruie peste noapte.

Speram ca Jacob, odată ce fusese dat afară de la universitate, să stea mai mult acasă. în schimb, întâlnirile lui politice dobândiseră un

ritm frenetic şi se ţineau acum noaptea, în secret, prin diverse apartamente din oraş. Cu toate că el n-o spunea, mi-am dat seama că acele întruniri aveau legătură cu lupta împotriva naziştilor. Voiam să-l întreb, să-l implor, să-l opresc. Eram îngrozită la gândul că putea fi arestat, dacă nu mai rău. Ştiam, totuşi, că grijile mele n-aveau cum să-i înăbuşe pasiunea.

într-o marţi seara, pe la sfârşitul lui septembrie, aţipisem în timp ce-l aşteptam să vină acasă şi m-am trezit ceva mai târziu. Ceasul de pe noptiera noastră arăta că era trecut de miezul nopţii. Ar fi trebuit să fie acasă deja. Am sărit din pat. în apartament era linişte şi nu auzeam decât zgomotul pe care-l făceau picioarele mele goale pe podeaua tare de lemn. Mă frământam şi mă fâţâiam prin casă ca o nebună şi la fiecare cinci minute mă întorceam la fereastră ca să mă uit afară în stradă.

După ora unu şi jumătate, am auzit un zgomot în bucătărie. Jacob venise pe scara din

spate. Părul şi barba, de obicei îngrijite, îi erau răvăşite. Deasupra buzei de sus îi asudase uşor pielea. M-am aruncat în braţele lui, tremurând. Fără o vorbă, Jacob m-a luat de mână şi m-a dus în dormitor. N- am mai încercat să zic nimic atunci când m-a împins pe saltea şi s-a lăsat cu toată greutatea pe mine, cu o disperare pe care n-o mai simţisem până atunci.

- Emma, trebuie să plec! mi-a spus el mai târziu în noaptea aceea, în timp ce stăteam pe întuneric şi ascultam huruitul tramvaielor pe stradă.

în aerul răcoros al toamnei, mi se uscase sudoarea după ce facuserăm dragoste şi mă cuprinsese un frig implacabil.

Am simţit un gol în stomac.

- E legat de munca ta?

-Da.

Ştiam că nu se referea la fosta lui slujbă de la universitate.

- Când? am întrebat cu glas tremurător.

- Curând... Zilele astea, cred, mi-a răspuns el cu o voce a cărei undă de nelinişte îmi sugera că nu spunea tot ce ştia, apoi s-a întors, şi-a lipit burta de spatele meu şi şi-a încovrigat genunchii sub ai mei. îţi las bani în caz că ai nevoie de ceva.

Am dat din mână pe întuneric.

- Nu-i vreau.

Mi-au dat lacrimile. „Te rog!", aş fi vrut să mă milogesc. L-aş fi implorat, dacă aş fi crezut că ar fi avut vreun efect.

- Emma... Ar trebui să te duci la ai tăi, m-a sfătuit el după o scurtă pauză.

- Mă voi duce.

„După ce pleci", am adăugat în gând.

- încă ceva..., a început el să-mi spună, iar mie mi s-a făcut frig atunci când s-a dezlipit de mine ca să se întindă spre sertarul noptierei şi să-mi dea o hârtie care părea nouă şi avea un sigiliu de ceară în relief. Dă-i foc! m-a îndemnat Jacob.

Era *ketubah*, certificatul nostru evreiesc de căsătorie. în vâltoarea evenimentelor, nu

avuseserăm timp să ne înregistrăm căsătoria la autoritatea civilă.
Am împins documentul spre el.
- Niciodată!
- Trebuie să-ţi scoţi inelul de logodnă şi verigheta, să te prefaci că nu neam căsătorit niciodată. Spune familiei tale să nu divulge nimic. Vei fi în pericol dacă, după ce plec, află cineva că eşti soţia mea, a adăugat el.
- *Pericol?* Jacob, sunt evreică într-o ţară ocupată de nazişti! Cât de periculos mai poate să devină?
- Fă-o şi gata! a insistat el.
- Bine, am minţit, luându-i documentul din mână şi strecurându-l sub saltea. Nu voiam să dau foc singurului lucru care avea să mă lege veşnic de el.
Am rămas trează şi după ce Jacob şi-a început somnul lui lung şi liniştit, încet, i-am atins părul de la ceafa şi mi-am îngropat nasul în el ca să-i inhalez mirosul. Am trasat, cu mâna mea, conturul mâinii lui, încercând să mi-l gravez în minte. El s-a mişcat şi a mormăit,

luptându-se deja, în somn, cu duşmanul. Atunci când, în cele din urmă, mi s-au îngreunat pleoapele de somn, m-am străduit să rămân trează. Mai târziu aveam destul timp să dorm.
Numai că, în cele din urmă, am cedat în faţa extenuării. M-am trezit câteva ore mai târziu, din pricina măturătorilor stradali care curăţau trotuarele şi a zgomotului ritmic făcut de copitele cailor care tropoteau pe piatra cubică. Afară încă era întuneric. Mi-am trecut mâna peste locul gol de lângă mine, peste cearşafurile calde şi boţite în locul în care dormise soţul meu. Mirosul lui de mosc persista în aer, deasupra mea. Nu trebuia să ridic ochii ca să ştiu că nici rucsacul şi nici celelalte lucruri ale lui nu mai erau.
Jacob dispăruse. Eram căsătoriţi de şase săptămâni.
- ... foame?
Vocea Krysiei mă smulge din gânduri. îmi dau seama că a venit în salon şi că-mi vorbeşte de ceva timp, dar că n-am auzit nimic din ceea ce

spunea. Mă întorc şovăitor spre ea, ca şi cum m-aş fi trezit dintr-un vis plăcut. îmi întinde o farfurie cu pâine şi brânză.
-Nu, mulţumesc!
Dau din cap, încă pierdută în amintiri. Krysia aşază farfuria pe măsuţă şi vine la mine.
- Ce poză frumoasă! spune ea, făcând semn spre fotografia de nuntă.
Nu răspund. Krysia ridică fotografia cu Jacob copil.
- Dar ar trebui să le dosim undeva, să nu le vadă nimeni, adaugă ea.
- Cine să le vadă? întreb. Adică vreau să spun că suntem doar noi trei aici.
Krysia a concediat menajera şi grădinarul înainte să venim eu şi Lukasz.
De câteva săptămâni, de când locuim împreună, n-a mai intrat nimeni în casă.
- Nu ştii niciodată, răspunde ea pe un ton straniu. Mai bine să te păzeşti, întinde cealaltă mână, iar eu mă codesc, nedorind să renunţ la una dintre ultimele legături pe

care le mai am cu soţul meu. îmi dau seama că are dreptate. N-am de ales. Suspin, îi dau fotografia de nuntă şi mă uit, necăjită, cum iese cu ea din cameră

.„Repede, dragul meu!", „Fuguţa!" (în limba poloneză în original) „Domnul" (în limba poloneză în original)

Capitolul 2

în dimineaţa în care Jacob a dispărut fără să îndrăznească să lase măcar un bilet, am rămas în pat câteva minute, clipind şi uitându-mă în jurul meu.

- Nu se mai întoarce, am spus cu voce tare.

Eram prea şocată ca să plâng. M-am ridicat şi m-am îmbrăcat din reflex, ca şi cum mă pregătisem intens pentru momentul acela. Mi-am făcut bagajul pe cât de repede am putut şi mi l-am îndesat într-o valijoară. M-am codit să-mi scot inelul de logodnă şi verigheta, dar le-am strecurat la fundul valijoarei, împreună cu certificatul de căsătorie.

Când să ies din dormitor, am ezitat. Lângă uşă, pe raftul aglomerat, aproape îngropat sub

manualele de fizică şi tratatele politice ale lui Jacob, se afla un mic teanc de romane: *Ivanhoe, Mândrie şi prejudecată* şi alte câteva, majoritatea de autori străini. Am întins mâna spre cotoarele cărţilor, aducându-mi aminte cum mi le dăduse Jacob la scurt timp după ce ne cunoscuserăm. Se obişnuise să mă viziteze în fiecare zi la bibliotecă şi îmi aducea adesea mici cadouri, cum ar fi un măr, o floare, sau un dar mai de seamă: câte o carte. Prima dată când a făcut asta, am râs.

- Aduci cărţi la bibliotecă? l-am tachinat, cercetând volumul subţire cu copertă de piele, o traducere a *Marilor speranţe* de Charles Dickens.

- Dar sunt sigur că pe asta n-o ai! a protestat el cu sinceritate, întinzându- mi cartea şi zâmbindu-mi cu ochii lui căprui.

Şi avea dreptate, căci, în ciuda faptului că citisem multe cărţi, până atunci nu avusesem nici una a mea. Părinţii mă încurajaseră să învăţ şi mă trimiseseră la şcoala evreiască de fete atât cât putuseră, numai că a deţine cărţi,

altele decât Biblia familiei şi cartea de rugăciuni, era un lux pe care nu ni-l permiteam. Preţuiam fiecare dintre cele aproximativ şase cărţi pe care mi le adusese Jacob şi nu i-am spus niciodată că le citisem deja la bibliotecă, pe unele de atâtea ori încât le ştiam aproape pe de rost. Am recitit-o pe fiecare în parte (povestea era oarecum diferită acum, că era propria mea carte), apoi le-am pus bine pe toate în sertarul comodei. Fuseseră printre puţinele lucruri personale pe care le adusesem cu mine din casa părinţilor mei în cea a familiei Bau.

Au început să mă usture ochii amintindu-mi cum îmi dăduse Jacob prima carte. „Unde eşti? Şi când te întorci?", mă întrebam, în timp ce mă uitam la raft. Mi-am şters o lacrimă şi m-am uitat cu atenţie la cărţi. „Nu le pot lua cu mine", mi-am spus. „Sunt prea grele. Dar nici nu le pot lăsa aici." în cele din urmă, am scos două cărţi de pe raft şi mi le-am îndesat în geantă.

M-am îndreptat spre ieşirea casei Bau cu bagajele în mână, iar ochii miau rămas la draperiile de mătase trandafirie, prinse graţios, cu un cordon de culoarea bronzului, la ferestrele înalte şi la porţelanurile cu borduri aurite din vitrinele de sticlă aliniate de-a lungul unuia dintre pereţii foaierului. Cu casa goală, ce mai oprea haimanalele ori chiar naziştii să prade locul? Preţ de o clipă, mi-am pus problema să rămân acolo. însă Jacob avusese dreptate: singură, n-aş fi fost în siguranţă. Raziile Gestapoului deveniseră un lucru obişnuit; proprietarii evrei ai câtorva apartamente frumoase din centrul oraşului fuseseră deja expropriaţi, iar locuinţele lor le fuseseră date ofiţerilor superiori nazişti. Mi-a trecut prin minte să iau cu mine câteva dintre lucrurile familiei Bau ca să le protejez, poate câteva tablouri micuţe sau sfeşnice de argint, însă şi dacă le-aş fi putut transporta în micul apartament al părinţilor mei, nici acolo n-ar fi fost în siguranţă. M-am oprit în foaier şi am

mai aruncat o ultimă privire înainte să închid uşa după mine.

Am pornit pe strada Grodzka, îndepărtându-mă de centrul oraşului şi îndreptându-mă spre cartierul evreiesc. Pe măsură ce înaintam, casele deveneau din ce în ce mai dărăpănate, iar străzile, din ce în ce mai înguste. Fără să vreau, mi-am adus aminte de ziua în care îl lăsasem pentru prima oară pe Jacob să mă conducă de la bibliotecă până la mine acasă. Se oferise de câteva luni, dar îl refuzasem mereu. Mă temeam că, dacă vedea lumea săracă şi pioasă din care veneam, avea să-şi dea seama de diferenţele dintre noi şi să dispară pentru totdeauna. Odată ajunşi la periferia cartierului evreiesc, mă uitasem la el. După felul în care îşi muşca interiorul obrazului şi-şi strângea, ocrotitor, braţul în jurul meu, înţelesesem că îl şoca sărăcia cruntă din acel cartier în care clădirile erau înghesuite şi năruite, iar locuitorii, îmbrăcaţi în zdrenţe. Cu toate astea, nu scosese nici un cuvânt. Mai degrabă, afecţiunea faţă de mine

îi crescuse după ziua aceea. Păruse hotărât să mă ia de acolo şi să mă ducă în lumea lui. „Până acum", mi-am spus în sinea mea, în vreme ce mă uitam la strada pustie ce mi se aşternea în faţă. Acum el nu mai era, iar eu mă întorceam singură la Kazimierz. Simţeam, încă o dată, cum îmi dădeau lacrimile.

Am ajuns curând pe strada Szeroka, piaţa principală din inima cartierului evreiesc. M-am oprit şi am privit sinagogile şi magazinele care mărgineau scuarul. Era ceva diferit faţă de ultima oară când fusesem aici, cu câteva săptămâni în urmă. Chiar dacă ne aflam într-o dimineaţă din timpul săptămânii, străzile erau goale şi straniu de încremenite. Duşi erau vecinii care strigau unul la altul pe ferestrele deschise, bărbaţii care se ciondăneau în faţa prăvăliilor, precum şi femeile cu basmale, ce cărau bocceluţe cu mâncare şi surcele pentru foc. Era ca şi cum cartierul dispăruse peste noapte.

în drum spre casă, am hotărât să mă opresc la brutărie ca să-mi salut tatăl. Brutăria,

formată doar dintr-o mică prăvălie şi o bucătărie adiacentă, reprezenta dragostea de muncă a tatălui meu. O deschisese pe când era tânăr, cu mai mult de treizeci de ani în urmă, ca să aibă din ce trăi el şi mama. De atunci, muncise acolo zi de zi. Chiar şi după ocupaţie, insistase cu îndârjire să ţină magazinul deschis, cu toate că avea puţine provizii şi încă şi mai puţini muşterii capabili să plătească, pentru a oferi o sursă de hrană familiei noastre, prietenilor şi vecinilor, şi ca să poată produce, pe furiş, mici cantităţi de pită evreiască, pâinile *challah* pentru Sabat şi *matzah* pentru Paşte, care acum fuseseră interzise.

Sigur că el ar fi vrut să rămân, să-mi pun valizele în colţ, să-mi trag pe mine unul dintre şorţurile lui mari şi să coacem împreună. Să-l ajut pe tata era unul dintre lucrurile care-mi lipseau cel mai mult de când mă măritasem şi nu mai locuiam în Kazimierz. Noi aveam obiceiul să vorbim cu orele în vreme ce faceam şi frământam aluatul împreună. Tata îmi

spunea adesea poveşti din copilăria lui, despre bunicii pe care nu-i cunoscusem niciodată şi despre marele magazin universal pe care-l deţinuseră, aproape de graniţa germană. Uneori se oprea din vorbit şi îl auzeam fredonând încetişor. Nu trebuia să-l privesc ca să ştiu că zâmbea în sinea lui, cu faină albă presărată în barba neagră.

Ajunsă la colţul cu strada Jozefa, am luat-o la dreapta şi m-am oprit în faţa brutăriei. Am dat să deschid uşa, dar era încuiată. Pentru o clipă, m-am întrebat dacă nu cumva încurcasem zilele, iar prăvălia era, de fapt, închisă de Sabat. Singura dată când nu deschisese tata brutăria într-o zi, alta decât sâmbăta sau o sărbătoare evreiască, fusese în ziua în care mă născusem. Mi- am lipit faţa de fereastră. în magazin era întuneric. M-a cuprins o senzaţie de nelinişte. Era trecut de ora opt. Tata ar fi trebuit să fie la lucru de câteva ore bune. M-am întrebat dacă se întâmplase ceva, dacă nu cumva se îmbol-năviseră el sau mama. înfiorată, am pornit în

grabă spre apartamentul nostru din strada Miodowa.

Câteva minute mai târziu, am intrat în clădirea slab luminată în care îmi petrecusem toată viaţa înainte să mă mărit cu Jacob. înăuntru, aerul era greu din pricina mirosului de varză şi de ceapă. Am urcat trei etaje. Gâfâind, am pus bagajele pe hol şi am apăsat pe clanţa uşii noastre.

- E cineva? am strigat, intrând în sufragerie.

Soarele dimineţii se strecura prin două ferestre mari. M-am uitat înjur. în copilărie nu mă deranjase apartamentul nostru mic şi confortabil, dar după ce m-am căsătorit cu Jacob, casa copilăriei mele îmi părea cumva schimbată. La prima vizită după luna de miere, privisem cu dezgust perdelele îngălbenite şi pernele uzate ale scaunelor, de parcă vedeam pentru întâia oară cât de mic şi de neîngrijit era, de fapt, apartamentul nostru. Mă simţisem vinovată că-mi lăsasem părinţii aici, în vreme ce eu locuiam în confort cu Jacob,

dar ei nu păruseră să bage de seamă. Pentru mama şi tata, asta era singura casă pe care o cunoscuseră vreodată. „Acum trebuie să trăiesc din nou aici", mi-am zis, dorindu-mi să nu fie aşa. M-am ruşinat imediat de snobismul meu.

- E cineva? am întrebat din nou, de data asta, mai tare.

Nici un răspuns. M-am uitat la ceasul de pe policioară. Era opt şi jumătate, ceea ce însemna că tata ar fi trebuit să fi plecat de mult spre brutărie. însă mama nu pleca niciodată atât de devreme. Ea ar fi trebuit să fie acasă. Era ceva straniu. Am adulmecat aerul. Nu simţeam aroma de ouă şi de ceapă care zăbovea în aer mult după ce mama pregătea micul dejun. Alarmată, am dat fuga în camera părinţilor. Unele sertare ale comodei erau deschise, iar din ele atârnau haine. Mama n-ar fi plecat niciodată din casă lăsând totul într-o asemenea neorânduială. Lipsea şi pătura cenuşie de lână a bunicilor,

care de obicei stătea împăturită la piciorul patului părinţilor mei.

- Mamă...? am strigat, cuprinsă de panică.

Am trecut din nou, în fugă, prin sufragerie, şi am ieşit pe coridor ca să mă uit pe casa scărilor. în bloc era linişte, cu excepţia ecoului paşilor mei. N- am auzit nici unul dintre sunetele dimineţilor, care răzbăteau prin pereţii subţiri precum hârtia, nici oamenii vorbind, cratiţele zdrăngănind sau apa curgând. îmi bubuia inima. Toată lumea dispăruse. Am încremenit, neştiind ce să fac. Deodată, am auzit un scârţâit deasupra, pe scară.

- Cine e? am strigat, apoi am început să urc, fiindcă zărisem printre gratiile balustradei un crâmpei de haină albastră. Sunt Emma Gershmann, am spus, folosind numele meu de fată. Cine-i acolo?

Nu-mi dădea prin cap că era cazul să mă tem. Am auzit un pas, apoi altul, în faţa mea a apărut un băieţel de nici doisprezece ani. L-am

recunoscut ca fiind unul dintre numeroşii copii ai familiei Rosenkrantz de la etajul patru.

- Eşti Jonas, aşa-i? am întrebat, iar el a încuviinţat cu un semn din cap. Unde e toată lumea?

Nu mi-a răspuns imediat.

- Mă jucam în curte atunci când au venit, a început el să zică, aproape în şoaptă.

- Cine a venit, Jonas? am întrebat, înspăimântată de răspunsul lui.

- Bărbaţii în uniforme, a şoptit el. Mulţi.

- Nemţii?

Băiatul a dat iarăşi din cap în semn că da. Dintr-odată, mi s-au înmuiat genunchii. M-am rezemat de balustradă ca să nu cad. L-am întrebat:

-Când?

- Acum două zile. I-au pus pe toţi să plece degrabă. Familia mea. Şi a ta.

Mi s-a întors stomacul pe dos.

- Unde s-au dus?

El a ridicat din umeri.

- Au plecat spre sud, către râu. Toată lumea avea valize.

„La ghetou", mi-am zis, aşezându-mă pe treapta de jos. Curând după ce începuse ocupaţia, naziştii creaseră o zonă îngrădită în Podgorze, un cartier la sud de fluviu. Le ordonaseră tuturor evreilor din satele apropiate să se mute acolo, însă nu mi se năzărise că familia mea s-ar fi putut număra printre ei. Noi locuiam deja în cartierul evreiesc.

- M-am ascuns până când au plecat, a adăugat Jonas.

N-am răspuns, ci am sărit în picioare şi am dat fuga pe scări până în apartamentul nostru. M-am oprit la intrare. *Mezuza*[1] nu mai era, fusese smulsă de pe tocul uşii. Am atins umbra fină, rămasă în locul în care atârnase cutiuţa metalică decenii la rând. O fi smuls-o tata atunci când plecaseră. Ştia că n-aveau să se mai întoarcă.

Trebuia să-i găsesc. Mi-am înşfacat valiza, am tras uşa apartamentului după mine şi m-am

întors spre Jonas, care mă urmărise pe scară în jos.
- Jonas, nu poţi rămâne aici, nu eşti în siguranţă! am spus. Ai la cine să te duci? am întrebat, şovăind, pentru că nu-l puteam lua cu mine. Uite! am continuat, în timp ce am băgat mâna în geantă şi i-am dat un pumn de monede pe care mi le lăsase Jacob. Foloseşte-i ca să-ţi cumperi mâncare!
El a îndesat monedele în buzunar şi m-a întrebat:
- Unde te duci?
Am ezitat.
- Să-mi găsesc părinţii.
- Te duci la ghetou?
M-am uitat, mirată, la el. Nu-mi dădusem seama că înţelegea unde îi fusese dusă familia.
-Da.
- Nu vei mai putea să pleci de acolo, a spus Jonas cu logica lui de copil.
Am ezitat. în graba mea, nu-mi trecuse prin cap că, dacă mergeam la

ghetou, asta însemna că urma să rămân şi eu prizonieră.

- Trebuie să mă duc. Ai grijă să nu te vadă nimeni! l-am îndemnat eu punându-i mâna pe umăr. Dacă o văd pe mama ta, îi spun că totul e bine în ce te priveşte.

N-am aşteptat să-mi răspundă, ci m-am întors şi am coborât scările în goană. M-am oprit afară şi m-am uitat în ambele direcţii pe strada pustie. Mi-am dat seama că, probabil, naziştii evacuaseră întreg cartierul. Am rămas neclintită, încercând să-mi dau seama ce să fac. Sigur că Jonas avea dreptate. Dacă mă duceam la ghetou, nu mai puteam pleca de acolo, dar ce altceva puteam face? în apartamentul nostru nu puteam să rămân. Probabil că nici dacă stăteam acolo, în stradă, nu eram în siguranţă. îmi doream cu disperare să fie Jacob cu mine, el sigur ar fi ştiut ce era de făcut. Bineînţeles că, dacă n-ar fi fost plecat, ne-am fi aflat tot la adăpost, în dormitorul nostru din casa Bau, în loc să stau singură la colţ de stradă, neavând unde să mă

duc. Mă întrebam cât de departe ajunsese. Oare ar mai fi plecat dacă şi-ar fi dat seama ce avea să mi se întâmple atât de repede după plecarea lui?

„Mă duc la ghetou", am decis. Trebuia să ştiu dacă părinţii mei erau acolo. Mi-am ridicat încă o dată bagajele şi am început să merg repede pe străzile pustii ale cartierului evreiesc, îndreptându-mă spre sud, către râu. Scrâşnetul pantofilor mei şi al valizei pe piatra cubică erau singurele sunete care tulburau liniştea dimineţii. în dimineaţa ceţoasă de toamnă, asudam sub straturile de haine şi mă dureau braţele în timp ce mă chinuiam să car genţile burduşite.

Puţin după aceea am ajuns la malul Fluviului Vistula, care separa vechea noastră lume de cea nouă. M-am oprit la piciorul podului de cale ferată şi m-am uitat la malul îndepărtat. Aglomeratul cartier comercial Podgorze mi- era cu totul străin. Am studiat rapid clădirile murdare şi dărăpănate şi abia am depistat marginea de sus a zidului

ghetoului. M-a trecut un fior. „Vei fi la doar câţiva kilometri depărtare", mi-am spus. Gândul nu m-a liniştit deloc. Ghetoul nu era Kazimierz, nu era casa noastră. Putea foarte bine să fie altă planetă.

Preţ de o clipă, m-am gândit să fac cale întoarsă şi s-o iau la sănătoasa. Dar unde era să mă duc? Am tras aer adânc în piept şi am început să traversez podul. Parcă aveam picioarele de plumb. în timp ce mă târâm, tăcută, pe podul de cale ferată, auzeam cum râul clipocea delicat, lovind malul dinspre care venisem. Mirosul apei sălcii se înălţa printre stinghiile podului. „Nu te uita peste umăr!", m-am gândit, însă de îndată ce am ajuns pe celălalt mal, un graur a ţipat în spate şi m-am întors, aproape împotriva voinţei mele. Pe malul de care mă îndepărtasem, pe un terasament care dădea spre râu, trona Castelul Wawel, cu acoperişurile şi cu turlele catedralei lui scăldate în razele aurii ale soarelui. Grandoarea castelului îmi părea o trădare. întreaga mea viaţă muncisem şi mă

jucasem, mă plimbasem şi trăisem la umbra sa. Mă simţisem ocrotită de fortăreaţa asta care fusese, vreme de atâtea secole, reşedinţa monarhiei poloneze. Acum mi se părea că eram izgonită. Pătrundeam într-o închisoare, iar cetatea se arăta nepăsătoare faţă de necazul meu. Cracovia, Oraşul Regilor, nu mai era al meu. Devenisem o străină tocmai în locul pe care îl considerasem dintotdeauna căminul meu.

La evrei, mic sul de pergament pe care sunt scrise versete din Biblie, pus într-o cutiuţă fixată pe stâlpul uşii

.Capitolul 3

După ce am coborât de pe pod, am mai mers câteva sute de metri de-a lungul zidului de granit al ghetoului. Creasta zidului fusese sculptată în formă de arcade, fiecare dintre ele măsurând aproximativ jumătate de metru. „Asemenea pietrelor funerare", mi-am spus, cu stomacul strâns. Ajungând la intrare, la poarta

de fier, m-am oprit şi am tras aer adânc în piept înainte să mă apropii de paznicul nazist.
- Numele? a întrebat el înainte să deschid gura.
- Eu... ăăă..., m-am bâlbâit.
Paznicul şi-a ridicat privirea din mapă.
-Numele! a lătrat.
- Gershmann, Emma, am îngăimat.
Paznicul s-a uitat pe fugă la listă.
-Nu aici.
- Nu, dar cred că părinţii mei sunt aici, Chaim şi Reisa Gershmann.
S-a uitat din nou şi a dat pagina.
- Da. Pe strada Limanowa, numărul 21, apartamentul 6.
- Atunci, vreau să fiu cu ei.
Pe chipul pazniculului s-a zugrăvit surpriza; a dat să vorbească. „îmi va spune că nu pot intra", îmi închipuiam. Pentru o clipă aproape că m-am simţit uşurată, dar apoi el a părut să se răzgândească şi mi-a scris numele pe listă alături de cel al părinţilor, după care s-a dat la o parte ca să mă lase să trec. Am ezitat, m-am

uitat în ambele direcţii pe stradă şi am intrat în ghetou. Poarta s-a trântit în urma mea. înăuntru m-a lovit o duhoare umană de mi-a venit să vărs. Am încercat să trag aer pe gură puţin câte puţin şi i-am cerut indicaţii unui bărbat care m-a îndrumat spre strada Limanowa. în timp ce-mi croiam drum prin ghetou, m- am străduit să nu mă uit la trecătorii sfrijiţi şi deplorabili care se holbau la mine, nou-sosita, cu o curiozitate lipsită de stânjeneală. Am cotit pe strada Limanowa şi m-am oprit la adresa pe care o primisem de la paznic. Clădirea arăta de parcă fusese deja condamnată. Am deschis uşa de la intrare şi am urcat treptele. Ajungând la ultimul etaj, am ezitat şi mi-am şters de fustă palmele asudate. Prin uşa de lemn putrezit a unuia dintre apartamente auzeam vocea mamei. Mi-au dat imediat lacrimile. Până atunci nu voisem să cred că se aflau într-adevăr acolo. Am tras aer în piept şi am bătut.

- *Tak?*[1] l-am auzit pe tata întrebând, apoi zgomotul paşilor lui a răsunat din ce în ce mai

aproape de uşă, aceasta s-a deschis, iar el m-a văzut şi a făcut ochii mari. Emmala! a strigat, cuprinzându-mă cu braţele lui enorme şi strângându-mă atât de tare, încât am crezut că aveam să cădem amândoi.

în spatele lui, mama îşi frământa şorţul în mâini, cu ochii întunecaţi.

- Ce cauţi aici? a vrut ea să ştie.

Tata mi-a dat drumul în cele din urmă, iar mama m-a tras în apartament. M-am uitat în jur şi, în sinea mea, m-am cutremurat. Chiar trăiau acolo? Mică şi întunecată, îmbibată cu miros de mucegai, având un singur geam, şi acela spart, unica lor încăpere făcea modestul nostru apartament din Kazimierz să arate, prin comparaţie, ca un palat. îmi dădeam seama că mama se străduise să facă încăperea locuibilă: croise nişte perdele de un galben pal pe care le agăţase la fereastra soioasă şi crăpată; şi atârnase nişte cearşafuri ca să împartă camera în două - un dormitor improvizat şi o sufragerie micuţă, comună, în care abia dacă

încăpeau trei scaune şi o măsuţă. Chiar şi aşa, era oribil.

- M-am întors ca să stau cu voi, dar nu mai eraţi, le-am zis eu, auzindu-mi tonul acuzator al propriei voci. De ce nu mi-aţi spus încotro v-aţi dus, sau nu mi-aţi lăsat măcar un bilet?

- Ne-au dat treizeci de minute ca să plecăm, a spus tata în timp ce trăgea două scaune pe care să stăm eu şi mama. N-am avut timp să-ţi dăm de veste. Unde e Jacob?

- La muncă, am răspuns, simplu.

Au încuviinţat amândoi cu un semn din cap, fără să se mire. Erau perfect conştienţi de activităţile politice ale lui Jacob. Pe lângă faptul că nu era ortodox, ăsta era singurul lucru care nu le plăcea la el.

- N-ai ce căuta aici, mi-a spus tata, agitat, plimbându-se de colo colo. Noi suntem în vârstă. Probabil că nu ne va supăra nimeni. Dar cei tineri...

N-a terminat propoziţia. Tinerii erau cei deportaţi din Cracovia. Cei care primeau ordin

de deportare în ghetou erau prinşi în capcană, nu mai puteau să fugă.

- N-aveam unde să mă duc, am răspuns.
- Păi, a zis mama luându-mă de mână, cel puţin suntem cu toţii împreună. Haide să-ţi găsim un loc!

A doua zi de dimineaţă am dat raportul la sediul Administraţiei Evreieşti ca să mă înregistrez la *Judenrat*[1], grupul de rezidenţi ai ghetoului care fusese desemnat de nazişti să administreze treburile interne ale acelui loc. Mi s-a încredinţat o slujbă la orfelinat. Părinţii mei îşi primiseră deja sarcinile şi, cu ceva noroc, li se dăduseră şi nişte slujbe rezonabile: tata - la bucătăria comunală, unde putea coace pâine din nou, iar mama - la infirmerie, ca ajutor de soră medicală. Reuşiserăm cu toţii să scăpăm de înspăimântătoarele şi dificilele munci fizice pe care erau obligaţi să le facă evreii în afara zidurilor ghetoului, sub privirile vigilente ale paznicilor nazişti.

Am început să lucrez în acea după-amiază. *Judenrat* înfiinţase orfelinatul pe strada

Josefinska, într-o mică clădire cu două etaje. Interiorul era întunecat şi aglomerat, cu excepţia unui petic de iarbă îngrădit ce se afla în spatele creşei şi care le oferea copiilor un loc de joacă, cei mai mulţi dintre ei fiind de vârstă mică. Orfelinatul găzduia în jur de treizeci de copii, practic pe toţi cei care îşi pierduseră părinţii de la începutul războiului. îmi plăcea să-i privesc. Pe lângă faptul că erau îngrozitor de sfrijiţi din cauza porţiilor amărâte pe care le primeau în ghetou, tot copii erau şi n-aveau habar de război, de împrejurimile sinistre şi de situaţia cruntă de a nu avea părinţi care să aibă grijă de ei într-o lume nepăsătoare.

Totuşi, în ciuda micii plăceri pe care o simţeam mulţumită slujbei, mă gândeam constant la Jacob. înconjurată de copii, îmi aduceam mereu aminte de familia pe care am fi putut-o avea până atunci, dacă n-ar fi venit războiul. Noaptea retrăiam în minte momentele petrecute cu el, cele în care îmi făcuse curte, nunta şi perioada de după ea.

Avuseserăm parte de puţine nopţi, care-mi erau suficient de dragi ca să-mi amintesc de fiecare în parte. Stăteam cu ochii în tavanul scund al apartamentului nostru şi mă gândeam cu vinovăţie şi sfidare la sex, la bucuriile mute şi neaşteptate pe care le învăţasem pe fugă de la Jacob. Oare unde era el acum? îmi faceam griji în fiecare noapte pe când stăteam în pat. Şi oare cu cine era? Sigur că în rezistenţă erau şi fete, iar Jacob, totuşi, nu-mi ceruse să mă alătur lor. îmi era ruşine de faptul că nu mă întrebam dacă Jacob era rănit ori dacă îi era cald şi bine, ci dacă îmi era fidel sau dacă nu cumva îi furase inima vreo femeie mai bravă şi mai cutezătoare decât mine.

Nu doar Jacob îmi lipsea. Părinţii mei, copleşiţi de turele de muncă de douăsprezece ore pe care şi le petreceau aproape în întregime stând în picioare, nu mai aveau energie să facă şi altceva decât să-şi mănânce raţia şi să se târască în pat la sfârşitul zilei. Ghetoul îi afectase teribil pe amândoi în puţinul timp de când erau acolo. Parcă

îmbătrâniseră peste noapte. Tata, pe vremuri viguros şi puternic, părea să se mişte cu greu. Şi mama se mişca mai lent, iar cearcănele îi întunecau ochii. Coama ei deasă de păr castaniu se subţiase şi-i albea. Ştiam că dormea puţin. în unele nopţi, în timp ce stăteam întinsă în pat, îi auzeam plânsul înfundat prin perdeaua care ne despărţea locurile de dormit.

- Reisa, Reisa! repeta tata, încercând în zadar s-o liniştească.

Plânsul ei mă tulbura. Mama crescuse în micul cătun Przemysl, într-o regiune estică, cunoscută sub numele de Pale, care fusese controlată de ruşi înaintea Marelui Război şi supusă unor atacuri bruşte şi intense de violenţă împotriva locuitorilor evrei. Mama văzuse case în flăcări, vite luate cu forţa, fusese martora uciderii celor care încercaseră să se împotrivească. Tocmai violenţa pogromurilor o făcuse să fugă spre vest, la Cracovia, după ce părinţii ei muriseră din cauza condiţiilor brutale de trai. Ea reuşise să

supravieţuiască, dar ştia cât de speriaţi ar fi trebuit să fim cu toţii.

Nici celelalte femei care lucrau la orfelinat nu-mi prea ţineau de urât. Aveau peste cincizeci de ani sau mai mult şi majoritatea erau de la sat. Nu că nu erau cumsecade, dar îmbăiatul, hrănitul şi îngrijitul atât de multor copii nu lăsau loc şi de conversaţie. Cel mai mult m-am împrietenit la orfelinat cu Hadassa Nederman, o văduvă vânjoasă dintr-un sat apropiat, Bochnia. Cu faţa rotundă şi veşnic zâmbitoare, avea mereu timp de o vorbă bună sau de o glumă. în majoritatea zilelor, după ce se culcau copiii după- amiaza, vorbeam câteva momente în vreme ce ne beam ceaiul apos. Cu toate că nu-i puteam povesti despre Jacob, părea să-mi simtă singurătatea.

într-o zi, după vreo două luni de când munceam la creşă, *Pani-* Nederman a venit la mine de mână cu o fată brunetă, care avea aceeaşi constituţie robustă ca şi ea.

- Emma, ea e fiica mea, Marta!

- Bună! a exclamat exuberant Marta, strângându-mă în braţe cu o forţă de urs, de parcă am fi fost prietene vechi.

Mi-a plăcut de ea pe loc. Era cu câţiva ani mai tânără, avea ochi luminoşi care ieşeau în evidenţă din spatele ochelarilor nefiresc de mari şi bucle negre şi sălbatice ce-i răsăreau din cap în toate direcţiile. Zâmbea şi vorbea neîncetat. Treaba Martei la ghetou era să lucreze ca mesager pentru *Judenrat*, să transmită mesaje şi să livreze pachete în ghetou şi uneori în afara lui.

- Trebuie să vii la cina noastră de Sabat, a declarat ea după ce am vorbit câteva minute.
- La familia ta? am întrebat, contrariată.

Oamenii nu prea recunoşteau că ţineau Sabatul în ghetou, darămite să mai şi invite oaspeţi acasă.

Marta a clătinat din cap şi mi-a zis:

- Eu şi prietenii mei ne adunăm în fiecare seară de vineri. Chiar acolo! a continuat ea, arătând spre o clădire de peste drum de orfelinat. După ce mi-a povestit mama despre

tine, i-am întrebat dinainte. Au zis că poţi să vii şi tu.

Am ezitat, cu gândul la părinţii mei. De Sabat, în ghetou, nu ne strângeam decât noi trei, dar eram împreună în fiecare săptămână. Tata aducea pe furiş din bucătăria ghetoului o mică pită *challah*, care era interzisă, iar mama ardea pe o farfurioară puţin din ce mai rămăsese din mica şi preţioasa noastră colecţie de lumânări, pentru că sfeşnicele fuseseră lăsate în urmă, la Kazimierz. Cu toate că erau obosiţi din cauza muncii din timpul săptămânilor lungi şi crunte, ai mei păreau întotdeauna să-şi revină vineri seara. Li se îndrepta spatele şi prindeau un pic de culoare în obraji în timp ce recitau rugăciunile de Sabat în şoaptă, dar neabătut. Stăteam împreună cu orele la poveşti pe care în alte zile nu le puteam spune din pricină că eram prea obosiţi. Nu-mi plăcea gândul de a-i părăsi nici măcar într-o singură seară de vineri.

- Voi încerca, i-am promis Martei, gândindu-mă că era improbabil să mă duc.

însă nu doar părinţii mă îngrijorau. Eram timidă şi gândul de a intra într-o cameră plină de străini mă neliniştea, numai că, pe măsură ce treceau zilele, m-am trezit că voiam să merg cu Marta. în cele din urmă, joi seara, le-am spus părinţilor mei.

- Du-te! mi-au răspuns amândoi în cor, luminându-se la faţă. Ai nevoie de compania celor de vârsta ta.

A doua zi după-amiază, pe când mi se termina tura la orfelinat şi după ce fuseseră hrăniţi copiii, Marta a apărut în uşă pe nepusă masă.

- Gata? a întrebat ea de parcă participarea mea la cină nu fusese pusă la îndoială nici o clipă.

Am mers împreună peste drum, la Josefinska, numărul 13.

Marta m-a condus pe scările slab luminate şi am intrat pe uşa descuiată, încăperea în care am pătruns era lungă şi îngustă, avea o bucătărie pe dreapta şi o altă uşă în capăt. Perdelele decolorate şi zdrenţuite erau trase.

O masă lungă, înconjurată de scaune fiecare de alt fel, ocupa cea mai mare parte a camerei. Marta m-a prezentat celor aproximativ doisprezece tineri adunaţi în cameră, dintre care unii şedeau la masă, iar alţii se plimbau de colo colo. N-am putut reţine majoritatea numelor, dar nu părea să conteze. Mi-am dat seama că nou-veniţii nu erau o raritate, iar nervozitatea mi s-a risipit în mijlocul flecărelii prieteneşti. Pe câţiva dintre tineri îi recunoşteam de prin ghetou, dar păreau cu totul alţi oameni faţă de personajele sumbre pe care le văzusem pe stradă. Aici erau energici, vorbeau şi râdeau cu prietenii, de parcă erau la o petrecere care se ţinea la un milion de kilometri de ghetou.

Câteva minute mai târziu, cineva a sunat dintr-un clopoţel. Ca la un semn, cu toţii au tăcut şi s-au adunat în jurul mesei ca să-şi ocupe locurile. Marta m-a condus spre două scaune goale de la capăt, lângă uşă. M-am uitat înjur şi am numărat cel puţin optsprezece oameni. Nu părea să fie spaţiu pentru atâţia,

dar toată lumea s-a înghesuit şi ni s-a făcut loc. Stăteam umăr la umăr pe locurile noastre, în linişte.

Uşa din capătul camerei s-a deschis şi au intrat doi bărbaţi. Unul era îndesat şi părea să aibă douăzeci şi ceva de ani, iar celălalt era uşor mai înalt şi mai în vârstă, cu un barbişon tuns scurt. S-au aşezat pe scaunele rămase libere în capătul mesei. O tânără care stătea lângă bărbatul mai matur a aprins lumânările. Adunarea a privit în linişte cum ea şi-a rotit de trei ori mâinile deasupra lumânărilor, recitând rugăciunea de Sabat.

- El e Alek Landesberg, mi-a şoptit Marta, făcând semn spre bărbatul mai matur. E un fel de lider al grupului.

- *Shalom aleichem!* a început acesta să cânte cu un glas amplu, de bariton, iar grupul i s-a alăturat pentru a întâmpina Sabatul conform tradiţiei. M-am uitat în jurul mesei. Figurile îmi fuseseră necunoscute cu o oră în urmă. Acum, scăldate în lumina lumânărilor, îmi păreau la fel de apropiate precum propria

familie. în timp ce cântau, vocile li se înălţau asemenea unei perdele ce părea să separe locul acela de lumea oribilă şi pustie de afară. Mi-au dat lacrimile. Marta, observându-mi reacţia, m-a strâns de mână.

Când s-a terminat cântul, ne-am aşezat, iar Alek a ridicat un pocal ruginit, plin cu vin, şi a spus binecuvântările *kiddush* şi *HaMotzi* deasupra pitei *challah* înainte să prefire sare peste ea, s-o taie şi s-o împartă. Cu siguranţă că pâinea nu era din bucătăria ghetoului. Avea o crustă groasă şi un miez moale care-mi aminteau de brutăria tatei. După ce platoul a trecut de mine, am regretat că nu reuşisem să iau o bucată şi pentru părinţii mei. După aceea, câteva fete s-au ridicat şi s-au dus la bucătărie, de unde au ieşit cu nişte oale aburinde din care ne-au turnat în castroane nişte polonice generoase de supă de pui cu morcovi şi cartofi. îmi chiorăia stomacul. Nici asta, evident, nu era mâncare de ghetou.

Pe durata cinei, oamenii au trăncănit neîncetat. Erau prietenoşi, dar preocupaţi de

ei înşişi; aveau multe glume ale lor, tachinării şi porecle pe care nu se deranja nimeni să mi le explice. Am ascultat cu interes în timp ce, peste capul meu, Marta vorbea despre diverşi băieţi cu fata pe care o aveam în dreapta, după care a dezbătut cu doi băieţi din stânga ei dacă Statele Unite aveau să intre în război. Nu mă deranja că nu-mi vorbea nimeni direct sau că nu mi se puneau întrebări. în capul mesei îl vedeam pe cel care spusese rugăciunile şi care se uita la mine. I-a şoptit ceva tânărului îndesat care era aşezat la stânga lui. Am simţit cum mi s-au înroşit obrajii în camera aglomerată şi mult prea încinsă.

După cină, în timp ce fetele serveau cafea neagră şi tare în ceşti crăpate aşezate pe nişte farfurioare desperecheate, un băiat a adus o chitară şi a început să cânte. Oamenii şi-au tras scaunele de la masă şi s-au lăsat pe spătare, arătând fericiţi şi destinşi de parcă erau într-o vacanţă de vară la băile termale de la Krynice. Am cântat şi am ascultat cu orele cântece în ebraică şi în idiş, inclusiv unele pe

care nu le mai auzisem de ani şi ani. în cele din urmă, temându-ne să nu ne prindă acolo ora stingerii, eu şi Marta n-am mai îndrăznit să zăbovim, asa câ le-am multumit celorlati si am plecat.

Din acea seară, m-am întors în apartamentul din strada Josefinska în fiecare vineri. Am încercat să mă simt mai puţin vinovată pentru faptul că nu-mi petreceam Sabatul cu părinţii. Săptămânal, în acele câteva ore, puteam uita de locul în care mă aflam şi de ceea ce se petrecea în jur. Cina de Sabat devenise punctul culminant al săptămânii mele.

într-o noapte de vineri, pe când deja mă duceam la Sabatul din Josefinska 13 de aproximativ şase săptămâni, Helga, femeia care gătea cina, a venit la mine şi la Marta spre sfârşitul serii, în timp ce noi ne îmbrăcam.

- Alek vrea să-ţi vorbească, mi-a spus.

Am simţit un gol în stomac. Marta mi-a aruncat o privire întrebătoare. Am ridicat din umeri şi am încercat să par nonşalantă.

- Nu trebuie să mă aştepţi, i-am zis.

Femeia mi-a făcut semn spre uşa din capătul camerei. M-am apropiat neliniştită, întrebându-mă dacă nu cumva făcusem ceva care să-l supere pe Alek. însă după ce am bătut la uşa întredeschisă, el mi-a făcut, cordial, semn să intru.

Camera din spate avea mai puţin de jumătate din dimensiunea celei din faţă. Era mobilată cu o măsuţă acoperită de hârtii, cu câteva scaune şi cu un pat mic.

- Emma, eu sunt Alek! s-a prezentat el cu căldură, întinzându-mi mâna.

I-am strâns-o, mirată că-mi ştia numele. Apoi, Alek m-a prezentat
bărbatului care stătuse alături de el la cină:

- El e Marek.

Celălalt m-a salutat cu o înclinare a capului şi, adunând un maldăr de hârtii de pe masă, s-a scuzat, apoi a ieşit din încăpere.

- Ia loc! m-a îndemnat Alek.

M-am aşezat pe marginea scaunului pe care mi-l arătase. De aproape, îi vedeam cearcănele şi ridurile fine din jurul ochilor.

- îmi cer scuze că nu m-am prezentat mai devreme, însă am avut de rezolvat nişte treburi urgente, mi-a zis, iar eu m-am întrebat ce fel de treburi putea avea cineva într-un ghetou. Emma, dă-mi voie să vorbesc pe şleau! a continuat Alek coborându-şi vocea. Avem un prieten comun, mi-a spus el ridicând din sprâncene. Un prieten foarte apropiat. De la universitate.

Mi-am dat seama că omul acela îl cunoştea pe Jacob şi mi-a sărit inima din piept. Nu mi-am putut controla expresia în clipa în care mi-am dat seama cum stăteau lucrurile, dar apoi mi-am revenit şi am dat să protestez:

- Eu... Eu nu ştiu ce...

- Nici o grijă, m-a liniştit el, ridicând mâna ca să mă oprească. Sunt singurul care ştie. Jacob mi-a povestit despre tine cu ceva timp în urmă. Şi te-am văzut într-o fotografie.

M-am înroşit. Se referea la fotografia noastră de nuntă, aceeaşi pe care o ascunsese Krysia. Ştiam că Jacob avea un duplicat, însă nu-mi imaginasem că o arătase cuiva. Mă întrebam dacă o mai avea. Oare cu cât timp în urmă i-o arătase acestui om?

- Mi-a cerut să stau cu ochii pe tine în cazul în care ajungi aici, mi-a explicat Alek. Habar n-aveam cine eşti până de curând, când ai venit la cină. Vezi tu, eu şi prietenul tău avem aceleaşi preocupări.

Mi-am dat seama atunci că şi Alek făcea parte din mişcarea de rezistenţă.

-Ai...?

N-am îndrăznit să termin întrebarea.

- Din când în când mai primim veşti de la el, de obicei prin mesagerii noştri, având în vedere faptul că el nu poate veni în ghetou. Am să-i transmit că am luat legătura şi că eşti în siguranţă.

- Te rog, ar însemna mult pentru mine!

El a încuviinţat cu un semn din cap, iar eu am ezitat înainte să mai zic ceva. în cele din urmă, m-am hotărât.

- Pot să fiu şi eu de ajutor... cu treburile astea, adică?

Alek a dat ferm din cap în semn că nu.

- Nu, îmi pare rău! Prietenul nostru s-a gândit că aveai să întrebi asta şi a fost foarte vehement atunci când mi-a cerut ca nu cumva să fii implicată. îţi poartă de grijă.

- Mi-aş dori să-l preocupe mai puţin siguranţa mea şi ceva mai mult siguranţa lui.

Mă miram şi eu de intensitatea cu care pronunţasem cuvintele. Alek m-a privit sever.

- Soţul tău e un mare luptător, Emma! Ar trebui să fii mândră de asta!

- Sunt, am răspuns, pusă la punct.

- Foarte bine. Deocamdată îi voi respecta dorinţele şi nu te voi implica. Dar..., a început el, apoi s-a oprit şi şi-a mângâiat barbişonul. Eşti propria ta stăpână şi, dacă vrei să fii de ajutor, s-ar putea să vină momentul în care să ne poţi fi de folos. După cum vezi, sunt multe

femei implicate, a continuat el făcând semn spre cealaltă cameră, moment în care mi-am dat seama că toţi cei care veneau la adunările de Sabat, inclusiv Marta, făceau parte, de fapt, din rezistenţă. Până atunci, eşti întotdeauna binevenită aici! Bineînţeles că ceilalţi nu pot afla cine eşti. Căsătoria ta trebuie să rămână un secret. Am vrut să luăm legătura doar ca să-ţi comunic că avem o conexiune.

-Mulţumesc!

I-am strâns braţul lui Alek, uşurată şi copleşită de recunoştinţă. A clătinat din cap şi mi-a zâmbit cu căldură, după care s-a întors la documentele lui într-o manieră care, cu toate că nu era nepoliticoasă, mi-a arătat că discuţia noastră se încheiase şi că era timpul să plec. Am traversat apartamentul şi am ieşit, aproape dansând. Alek îl cunoştea pe Jacob şi ştia şi despre căsătoria noastră. Pentru prima oară de când dispăruse soţul meu, nu mă mai simţeam complet singură

.„Da" (în limba poloneză în original) Consiliul Evreiesc (în limba germană în original) „Doamna" (în limba poloneză în original)

Capitolul 1

în lunea care a urmat conversaţiei cu Alek, Marta a apărut la orfelinat chiar la sfârşitul turei mele. Nu m-a mirat s-o văd. Venise în vizită aproape în fiecare zi de când ne împrieteniserăm.

- Trebuie să duc ceainicul înapoi la bucătărie, i-am spus.

în fiecare dimineaţă, bucătăria centrală din ghetou livra un cazan cu supă pentru copiii orfelinatului. Zeama era mereu apoasă şi lipsită de orice culoare, cu numai câteva resturi de cartof sau de varză. Cănuţa amărâtă pe care o primea fiecare copil la una dintre cele două mese zilnice nu ajungea nici pe departe. Ori de câte ori aveam ocazia, eu şi *Pani* Nederman, împreună cu alţi câţiva membri ai personalului de la orfelinat, împărţeam raţiile noastre cu copiii.

- Vin cu tine, s-a oferit Marta.
- Bine.

Mi-am luat haina din cuiul de pe uşă. Ne-am luat rămas-bun de la mama Martei şi am ieşit în strada înzăpezită. Aerul iernii era tăios, dar măcar se domolise vântul neîndurător care bătuse de dimineaţă, când venisem la muncă.

- Şi? Ce aţi vorbit, tu şi Alek, vineri seară? a întrebat Marta în timp ce coteam la stânga pe strada Lwowska şi înaintam de-a lungul perimetrului interior al zidului ghetoului.

Mi-am dat seama că era puţin geloasă pentru că Alek mă luase deoparte ca să vorbim.

- Doar despre o cunoştinţă comună, am răspuns eu pe un ton lipsit de expresie, fără să mă uit la ea.

-Aha!

Aparent mulţumită de răspunsul meu, Marta a rămas tăcută o bucată de vreme.

- Ai avut vreun iubit înainte de război? a întrebat ea dintr-odată, pe când ne apropiam de depozitul de cărămidă ce servea ca bucătărie centrală.

Am ezitat, neştiind ce să răspund. Nu voiam s-o mint pe Marta în legătură cu căsnicia mea.

Până atunci nu mai avusesem o prietenă căreia să-i fac confidenţe. îmi doream cu disperare să-i povestesc despre Jacob, să-i împărtăşesc amintirile mele şi să le readuc, astfel, la viaţă. Poate că chiar îl cunoscuse prin intermediul mişcării de rezistenţă, numai că-i promisesem lui Jacob să nu dezvălui nimănui faptul că eram căsătoriţi. Şi el, şi Alek mă avertizaseră că n-ar fi fost bine s-o fac.

- Pe nimeni în mod special, am răspuns eu în cele din urmă, cu inima strânsă pentru că trebuia să neg existenţa lui Jacob şi dragostea noastră reciprocă.
- Deci ai avut mai mulţi! a chicotit ea.

Am clătinat din cap, căznindu-mă să nu râd la ideea că aş fi avut mai mulţi pretendenţi. înaintea lui Jacob nu mai fusese nimeni.

- Cred că Alek te place, mi-a şoptit Marta după ce i-am dat ceainicul gol femeii de la uşa din spate a bucătăriei.
- Marta, e căsătorit!

„Şi eu la fel", mi-am spus în gând. De-ar fi ştiut ea adevărul... îmi plăcea Alek, dar mai mult pentru că era singura mea legătură cu Jacob.
Am pornit înapoi.
- Dar tu? am întrebat, dornică să schimb subiectul. Ai cunoscut pe cineva în drumurile tale de mesager?
Marta s-a uitat în altă parte fără să răspundă, însă s-a înroşit uşor, începând de la gât.
- E cineva, mi-a mărturisit ea cu glas scăzut.
-Aha! am exclamat. Ştiam eu! Povesteşte-mi despre el.
- E de-ai noştri, m-a lămurit, iar eu am ştiut că se referea la mişcarea de rezistenţă. Dar nici nu se uită la mine, a adăugat ea pe un ton melancolic.
Am strâns-o de umăr.
- Poate că se va uita într-o zi. Stai să mai treacă timpul.
Atunci a început să plouă. Picurii grei vesteau apropierea unei furtuni mari. Am fugit la orfelinat ca să ne adăpostim şi n-am mai vorbit despre asta.

Câteva săptămâni mai târziu, în timp ce stăteam în bucătăria apartamentului nostru şi încercam să spăl lenjeria în chiuveta imposibil de mică, mă gândeam la conversaţia cu Marta. Era o după-amiază de joi şi eram singură acasă, bucurându-mă de un rar moment de solitudine. în mod normal lucram ziua la orfelinat, dar făcusem schimb de tură cu o altă fată şi căzuserăm de acord să lucrez eu duminica următoare. Mi-am amintit că Marta mă întrebase dacă aveam iubit, dacă mă vedeam cu cineva drag. Mi- am zis că ştia, poate, despre Jacob şi că încerca să mă convingă să recunosc.

Deodată, liniştea a fost întreruptă de o bătaie puternică ce răsuna pe aleea de jos. Am tresărit şi am împroşcat apă peste tot. Mi-am şters rochia şi m- am aplecat pe fereastră, peste chiuvetă. Am auzit vocea stridentă şi disperată a unei femei şi pe cea joasă şi furioasă a unui bărbat. M-am tras într-una dintre laturile chiuvetei şi m-am lipit de perete, ca să mă pot uita pe fereastră fără să

fiu văzută. Nu zăream decât cele două siluete din stradă, dar apoi am văzut că una dintre ele era cea a unui bărbat în uniformă de nazist, care stătea în uşa blocului de peste drum, şi m-am alarmat. Naziştii, speriaţi de boli, nu prea intrau în ghetou, ci preferau să lase *Judenrat*-ul să- şi rezolve treburile interne, de zi cu zi. Omul se certa cu o femeie blondă, pe care nu o recunoşteam. Era mititică, dar cu mijlocul gros. Chiar şi privind de sus, mi-am dat seama că era însărcinată în câteva luni.

- *Prosze*[z], am auzit-o implorând.

Vocile continuau să se certe. Cu toate că nu desluşeam majoritatea cuvintelor, am presupus că femeia nu voia să lase soldatul să intre în apartament. „Femeia asta e foarte curajoasă", mi-am zis. „Sigur ascunde ceva important."

în cele din urmă, nazistul a mai spus ceva şi a împins-o brutal deoparte. Ea s-a lovit de tocul uşii, a căzut, cu o bufnitură, şi a rămas nemişcată. Nazistul a trecut peste ea şi a intrat în bloc. Din apartament s-au auzit mai multe izbituri puternice, de parcă arunca

cineva mobila prin casă. Câteva clipe mai târziu, nazistul a ieşit din nou, ţinând de guler un bărbat mic, cu alură de credincios practicant.

Femeia căzută a dat imediat semne că-şi revenea. S-a apucat cu mâinile de gleznele soldatului, parcă fără să-şi dea seama de pericolul care o păştea.

-Nu-l luaţi! l-a implorat pe soldat.

Nazistul a încercat să scape de ea, dar femeia refuza să-i dea drumul. în vreme ce ea continua să implore, bărbatul scund se uita în toate părţile, ca un animal prins în cursă, care căuta scăpare. A ridicat privirea, brusc, iar eu m-am tras din faţa ferestrei, de teamă să nu mă vadă.

Vocile s-au înteţit. A răsunat o împuşcătură. Am încremenit. Era prima oară în viaţa mea când auzeam acel sunet.

Acum venise rândul bărbatului să zbiere, scoţând un bocet la fel de strident precum cel al femeii care strigase mai devreme. Nu m-am putut abţine şi m-am dus în faţa ferestrei.

Femeia zăcea pe jos, inertă şi cu ochii deschişi, într-o baltă de sânge care-i desena un cerc în jurul capului, şi ocrotindu-şi cu un braţ burta mare şi rotundă. Nazistul îl târa pe bărbatul isteric pe alee.

Mi-am plecat capul şi am vomitat în chiuvetă, icnind cu ură şi cu disperare. După ce, în sfârşit, mi s-au astâmpărat spasmele, m-am şters la gură şi m-am uitat din nou pe geam.

Uşa apartamentului era încă întredeschisă şi am văzut o mişcare în golul ei. Era un copil, nu mai mare de trei ani, cu acelaşi păr blond precum cel al femeii, care stătea neclintit în golul uşii, cu ochii albaştri şi luminoşi fixaţi asupra trupului neînsufleţit.

Două mâini au ţâşnit afară şi au tras copilul înăuntru. Uşa s-a trântit, iar femeia moartă a rămas, ca un gunoi nedorit, pe trotuar.

M-am lăsat să alunec pe podea, tremurând, lipsită de vlagă şi cu un gust amar în gură. Până atunci fusese uşor să-mi vâr capul în nisip precum struţul, să mă prefac că ghetoul

era un cartier ca oricare altul şi că violenţa şi crimele erau nişte incidente izolate, departe de noi. Deşi auziserăm zvonuri şi poveşti despre execuţii brutale prin păduri şi chiar în plină stradă, voiserăm să credem că erau simple exagerări. De data asta nu mai era vorba despre un zvon din Tarnow ori din Kielce. Crimele ajunseseră în pragul uşii noastre.

Mi-am petrecut ziua încercând să-mi vin în fire, să-mi scot din minte cele văzute. Ai mei aveau destule pe cap şi nu voiam să-i supăr cu vestea asta, dar şi alţii din bloc văzuseră sau auziseră zarva şi dăduseră sfară în ţară. în seara aceea, după ce ajunseseră acasă, părinţii mei vorbeau numai despre împuşcătura de pe alee. I-am ascultat, la cină, povestind la a treia mână evenimentele care avuseseră loc la un pas de noi. Până la urmă, nu m-am mai putut abţine.

- Am văzut cu ochii mei! am strigat, izbucnind în lacrimi. Am văzut totul!

Şocaţi, ai mei m-au privit în tăcere. Atunci tata a venit lângă mine, iar mama a dispărut în bucătărie. O clipă mai târziu, s-a întors cu o ceaşcă de ceai fierbinte. îmi tremurau mâinile pe când le povesteam exact ceea ce văzusem mai devreme în ziua aceea.

- Femeia era şi însărcinată, am adăugat, iar tata s-a albit, acest detaliu scăpându-le celor care propagaseră zvonul în ghetou. Ce-a făcut să merite asta, Papa? am întrebat, smiorcăindu-mă. Doar pentru că era evreică?

- Soţul ei, bărbatul pe care l-au luat, era Aaron Izakowicz, un rabin din Lublin, mi-a răspuns tata. Provenea dintr-o măreaţă familie de rabini, cu o moştenire seculară. *Pan* Halkowski mi-a spus că sosise doar cu câteva zile în urmă, cu soţia şi cu copilul. Habar n-aveam că locuia atât de aproape de noi. Naziştii ştiau că prezenţa lui în ghetou avea să ridice, cu certitudine, moralul celor de aici. Probabil că de-asta l-au arestat, a spus tata clătinând din cap. Ce pierdere! a adăugat el, vorbind de parcă omul era deja mort.

- Doar n-or să ucidă un om atât de respectat şi de faimos!

Numai că, exact în timp ce spuneam asta, ştiam că nimic nu era mai departe de adevăr.

- I-au ucis soţia, a spus mama, vorbind cu o anume asprime în glas, pe care n-o mai auzisem până atunci.

„I-au ucis soţia. Soţia însărcinată", am adăugat în mintea mea. Cuvintele mi-au răsunat în cap pe când stăteam întinsă în pat, în noaptea aceea, cu gândul la ochii goi al copilului blond.

în următoarea după-amiază de vineri, Marta n-a mai venit să mă ia.

- E răcită, mă informase *Pani* Nederman cu câteva ore mai devreme.

în timp ce îmbăiam şi hrăneam copiii în acea după-amiază, m-am tot gândit dacă să mă duc la cina de Sabat fără Marta. Gândul de a intra singură în acea adunare mă îngrozea. Chiar dacă mergeam la ei de atâtea luni, tot oaspetele Martei eram, nu simţeam că acolo mi-ar fi fost locul. La ora cinci mi-am tras

haina pe mine şi am ieşit în stradă. M-am uitat în dreapta şi am văzut luminile blânde din spatele perdelelor galbene de la Josefinska 13. Am ameţit la gândul de a nu fi acolo, de a mă întoarce, în schimb, în apartamentul nostru rece şi mut. Deodată, m-am hotărât. Am traversat şi am intrat în bloc. Am urcat treptele şi, trăgând aer în piept, am bătut timid la uşă. N-a răspuns nimeni, aşa că am intrat.

- *Dobry wieczorl*- Emma! m-a întâmpinat Helga, din bucătărie, pe când intram.

-Dobry wieczorl am răspuns. Ai nevoie de ajutor?

Ea a clătinat din cap.

- Nu, dar ar fi minunat dacă ai putea rămâne până mai târziu, ca să mă ajuţi să fac curăţenie. Katya a căzut la pat. E bolnavă de gripă.

- Te pot ajuta. Şi Marta e bolnavă, am adăugat.

M-am întors din bucătărie şi m-am dus în camera principală. Se adunaseră deja în jur de

doisprezece oameni, figuri care îmi erau deja familiare după câteva săptămâni de vizite.
- Emma, vino la noi! a strigat un băiat pe nume Piotrek.
Curând, m-am trezit că ascultam o poveste despre un vânzător de pantofi, olog de un picior, poveste despre care mă cam îndoiam că ar fi fost adevărată. Câteva minute mai târziu, a sunat clopoţelul şi au intrat Alek şi Marek, după care a început ritualul săptămânal. M-am bucurat de cină, înconjurată de oameni pe care ajunsesem să-i cunosc, dar nu era la fel fără Marta alături de mine, care să-mi şoptească şi cu care să-mi fac confidenţe. Mulţimea s-a risipit după desert şi am rămas doar o mână de oameni, ca să facem curat. Alek, Marek şi un al treilea bărbat, pe care îl observasem la cină, dar pe care nu-l recunoscusem, s-au retras în camera din spate. în vreme ce strângeam vasele de pe masă, am observat că uşa camerei era întredeschisă. Curioasă, m-am trezit pierzând vremea pe lângă uşă în timp ce faceam ordine

la capătul dinspre ea al mesei. M-am apropiat şi i-am auzit pe bărbaţi certându-se.
- ...calea ferată de lângă Plaszow, spunea Marek.
- E prea devreme, a răspuns Alek. Mai întâi trebuie să strângem proviziile.
- Avem două duzini de arme, o sută de gloanţe, câteva grenade, a protestat Marek.
- Nu e suficient.
Atunci a intervenit străinul:
- în Varşovia, ei se organizează în interiorul ghetoului.
- Varşovia e altceva. Mişcarea, ghetoul în sine, totul e mai mare, a spus Alek.
- Dacă ar putea Minka face rost de...
- Emma! a spus Helga, venind în spatele meu şi făcându-mă să tresar. Vrei să te ajut cu farfuriile?
- N-nu, mulţumesc! m-am bâlbâit, speriată că mă prinsese trăgând cu urechea.
Mi-am aşezat un vraf de farfurii pe antebraţ şi m-am îndreptat spre bucătărie. în timp ce puneam vasele în chiuvetă şi dădeam drumul

la apă, am auzit uşa camerei din spate scârţâind şi pe bărbaţi continuând să vorbească în drum spre ieşire. Alek s-a oprit la intrarea bucătăriei şi i-a şoptit ceva Helgăi. Apoi, cei trei au ieşit din apartament.
Câteva minute mai târziu, în timp ce ştergeam vasele, Helga a venit lângă chiuvetă.
- Termin eu aici, a spus ea luându-mi ştergarul din mână. Ai vrea să scoţi tu gunoiul la plecare?
A arătat spre doi saci lângă uşa bucătăriei. I-am mulţumit şi ne-am urat noapte bună. Ajunsă la baza scării, m-am întors şi am dat de uşa din spate, care răspundea înspre alee. Afară era beznă totală. Am clipit de câteva ori, încercând să-mi obişnuiesc ochii, după care am început să pipăi în căutarea treptei de jos. Era mai abruptă decât mă aşteptasem - şi acoperită de gheaţă.
-Au-au! am ţipat.
- Fii atentă! s-a auzit o voce din umbră.
Am tresărit, luată prin surprindere, după care am recunoscut vocea.

- Alek! am icnit. Ce cauţi aici? M-ai speriat!
- Ssst! mi-a şoptit el luându-mi sacii şi aşezându-i lângă tomberoane. Vino-ncoace!

M-a apucat de mânecă. în timp ce mă conducea spre colţul îndepărtat al aleii, acolo unde se întâlneau două blocuri, mi-am dat seama că, probabil, o rugase pe Helga să mă trimită cu gunoiul ca să poată vorbi cu mine. Ce voia? Oare îl supărasem cu ceva? Mă întrebam dacă mă văzuse pe când trăgeam cu urechea la uşă.

- Am un mesaj.

N-avea urmă de mânie în glas. Mi-a strecurat în mână o bucăţică de hârtie mototolită. Mi-a sărit inima din loc.

- De la Jacob? am întrebat eu ridicând tonul.
- Ssst! m-a admonestat el, apoi a aprins un chibrit. Citeşte-l repede!

Am desfăcut biletul.

Iubita mea,

Eu sunt bine. îmi lipseşti mai mult decât îţi poţi închipui. Ai grip de tine Şi nu te da bătută! A jutoarele sunt pe drum.

Emmeth

Nici o semnătură. „Emmeth" era codul pe care eu şi Jacob îl foloseam înainte de dispariţia lui. în ebraică, acest cuvânt înseamnă „adevăr".

Am tot recitit biletul până când Alek era să-şi ardă degetele la flacăra chibritului, aşa că a trebuit să-l stingă.

- Nu înţeleg. E în apropiere?
- Nu, din contră. Biletul a călătorit multe sute de kilometri ca să ajungă la tine.

-Unde e?

- Nu mă întreba asta, mi-a răspuns tăios Alek. E în siguranţă, asta e tot ce trebuie să ştii.

-Dar...

Un milion de întrebări îmi goneau prin minte.

- Este într-o... misiune de aprovizionare. Ne face rost de lucruri care sunt foarte importante pentru noi. Mai mult de-atât nu-ţi pot spune.

Dintr-odată, mi-am dat seama că soţul meu era cel despre care vorbiseră cei trei în camera din spate.

- Minka? am întrebat, uitând că nu trebuia să fi auzit.
- Da. în afara ghetoului ne referim unul la altul prin pseudonime, pentru siguranţa noastră. Dar n-ar fi trebuit să tragi cu urechea la ceea ce vorbeam. Crede-mă când îţi spun: cu cât ştii mai puţine, cu atât mai bine.
- înţeleg.

De fapt, nu înţelegeam. Mi se învârtea capul. Unde se afla Jacob? Era în siguranţă? Ce însemna biletul ăsta?

- Soţul tău se pricepe să obţină lucruri, să găsească ceea ce ne trebuie şi să convingă oamenii să ne ajute.

Am zâmbit auzind asta, imaginându-mi expresia imploratoare a lui Jacob şi tonul lui linguşitor. Nu-i puteam niciodată refuza ceva şi nici nu puteam rămâne supărată pe el atunci când se uita aşa la mine.

- Şi mai ştie o grămadă de lucruri despre arme şi muniţie, a adăugat Alek, făcându-mă să-mi dau seama cât de puţine ştiam eu despre bărbatul cu care mă căsătorisem. Bine, atunci!

a conchis Alek întinzându-se şi luându-mi biletul din mână. Nu-l poţi păstra. îmi pare rău.
M-am uitat, dezamăgită, cum a aprins un alt băţ de chibrit şi cum a apropiat flacăra de colţul biletului.
- Dar..., am dat să protestez, după care m-am oprit, ştiind că el avea dreptate.
Dacă acea hârtie ar fi fost găsită şi dacă inamicii ar fi făcut, cumva, legătura cu Jacob, asta ar fi putut fi periculos. M-am gândit la verighetele şi la certificatul nostru de căsătorie, ascunse într-o carte vârâtă sub salteaua mea din apartament. Nu ştia nimeni că le mai aveam.
- Emma, înţeleg că ţi-e greu! a spus Alek după ce a ars biletul şi flacăra s-a stins, lăsând aerul din jurul nostru iarăşi întunecat şi rece. Trebuie să ai încredere. Jacob e bine, iar tu nu eşti singură. Cel puţin, îţi ai familia alături.
Ultimele cuvinte le-a pronunţat pe un ton sec.
- Dar tu, Alek? am întrebat eu fără să mă pot stăpâni.

Ştiam doar, din ceea ce-mi spusese Marta, că avea o soţie şi că ea nu se afla în ghetou.

- Familia mea a locuit la Tarnow înainte de război, a murmurat el. Părinţii mei nu erau luptători. Se temeau îngrozitor. Cu o noapte înainte să vină naziştii după noi, s-au întins în pat şi au înghiţit ceva. A doua zi erau morţi.
- îmi pare tare rău, am spus, neputincioasă.
- Iar soţia mea nu e în ghetou, a adăugat Alek, fără ca, din tonul lui, să-mi pot da seama dacă socotea asta un lucru bun sau rău.
- Aşadar, eşti singur aici?
- Da, cu excepţia verişoarei mele Helga. Mirată, mi-am amintit-o pe bucătăreasa cu faţă rotundă. Habar nu avusesem că erau rude.
- Aşa că, vezi tu, înţeleg ce simţi fiind departe de Jacob. Trebuie să avem răbdare, mi-a cerut el, iar eu am clătinat din cap în semn de încuviinţare. Bine, fugi acasă acum! Promit să te anunţ dacă mai aflu ceva despre el.

„Dacă"! Nu „când".

- Mulţumesc, Alek!

M-am întins şi l-am sărutat pe obraz cu stângăcie, apoi m-am întors şi m- am îndepărtat repede pe alee. în drum spre casă, mi-am bătut capul încercând să înţeleg ceea ce tocmai aflasem. Jacob călătorea pe undeva şi făcea rost de arme pentru rezistenţă. M-am cutremurat. Suna înfiorător de primejdios, dar cel puţin era în viaţă, sau fusese - atunci când îmi trimisese biletul. Gândurile mi s-au îndreptat din nou spre Alek. Şi el era departe de persoana pe care o iubea. Era şeful rezistenţei, şi totuşi părinţii lui renunţaseră, refuzaseră să lupte. M-am gândit la ai mei, care îşi vedeau de viaţă zi după zi. Deodată, simplul lor gest de a se scula dimineaţa şi de a pune un picior în faţa celuilalt mi s-a părut incredibil de curajos. Ştiam că o făceau pentru mine. După ce am ajuns cu bine acasă, m-a cuprins un val de recunoştinţă şi a trebuit să mă lupt cu impulsul de a mă duce la salteaua pe care dormeau şi de a-i strânge în braţe.

M-am dezbrăcat şi am rămas trează în pat, cu gândul la Jacob şi la bilet. Alek nu-mi

putuse spune unde anume se afla soţul meu, dar văzusem plicul pe care fusese scris numele locului din care acesta venise. Timbrul era din Varşovia. Nu însemna că Jacob era acolo, dar poate... M-am înfiorat. Singurul loc care era mai periculos decât Cracovia. Şi mesajul lui: „Ajutoarele sunt pe drum". Cuvintele mi-au răsunat în cap până când mi s- au îngreunat ochii şi am căzut într-un somn adânc.

în noaptea aceea am visat că eram cu Jacob în munţi. Era cumplit de frig şi ne urmăreau lupii, iar noi ne afundam în troienele uriaşe. îmi amorţiseră picioarele. Cu cât alergam mai tare, cu atât mai încet mă mişcăm, până când am rămas la câteva sute de metri în urmă, dar el nu băga de seamă. „Jacob!", am strigat, însă el era prea departe ca să mă audă. Unul dintre lupi m-a atacat şi am căzut, ţipând.

M-am trezit speriată. Scârţâia o scândură în podea. „A fost doar un vis", mi-am spus, trăgând pătura mai bine peste mine, însă n-am mai putut să adorm. De cealaltă parte a perdelei, mama sforăia. Podeaua a scârţâit din

nou, de data asta, mai tare. Dintr-odată, lângă patul meu a apărut o umbră. M-am ridicat în capul oaselor, dar, înainte să pot reacţiona, cineva mi-a pus mâna la gură.

- Taci! mi-a şoptit o voce ciudată. N-am venit să-ţi fac rău.

M-am zbătut, speriată, dar străinul mă strângea prea tare.

- încetează! m-a conjurat el. Alek m-a trimis.

în întuneric, abia distingeam figura străinului. Era bărbatul care se certase cu Alek şi cu Marek în camera din spate, după cină.

- *Emmethl* a spus el atât de încet, încât de-abia l-am auzit.

Emmeth. M-am relaxat puţin în timp ce străinul repeta parola mea şi a lui Jacob. Atunci mi-am dat seama că însuşi Jacob, cel mai probabil prin intermediul lui Alek, fusese cel care-l trimisese pe acest străin la mine.

- Cine...? am dat să întreb, în timp ce el şi-a luat încet mâna de la gura mea.

- Ssst! N-avem timp. îmbracă-te!

Am sărit din pat. Poate că Alek găsise, în sfârşit, un mod prin care-i puteam ajuta, mi-a dat prin cap în timp ce-mi puneam în grabă rochia de muncă peste cămaşa de noapte. Poate că Jacob avea nevoie de mine. Mi-am tras ghetele şi paltonul şi l-am urmat pe străin spre ieşire. La câţiva metri de uşă, m-am oprit lângă perdeaua care despărţea dormitorul meu de cel al părinţilor şi am dat-o la o parte. Dormeau duşi; tata pusese, ocrotitor, un braţ peste mama.

- Haide! mi-a şoptit străinul, aspru, trăgându-mă de braţ.

Am dat drumul perdelei şi l-am urmat afară. Pe scară era întuneric şi fiecare treaptă ne scârţâia sub picioare. în cele din urmă, am ajuns la parter şi am ieşit din bloc pe uşa din spate.

Străinul m-a luat de mână şi m-a călăuzit pe aleile lăturalnice ale ghetoului. Străzile lustruite de polei erau pustii, cu excepţia câtorva şobolani mari care se furişau spre

rigole. Câteva minute mai târziu, am ajuns la un colţ din ghetou pe care nu-l mai văzusem până atunci. Acolo, o crăpătură lată de nici treizeci de centimetri despărţea două secţiuni ale zidului exterior. Uitându-se cu fereală dintr-o parte în alta, străinul m-a împins în faţă şi mi-am dat seama că voia să mă vâr în scobitură. Mi-am ţinut răsuflarea şi m-am chinuit să intru. La jumătatea drumului, n-am mai putut înainta.

- M-am blocat, am şoptit, speriată.

Fără doar şi poate, naziştii aveau să mă găsească prinsă acolo. Am simţit braţele străinului împingându-mă din spate. Colţii aspri ai pietrei mi-au zgâriat pielea şi ameninţau să-mi rupă hainele. Până la urmă, m-am eliberat şi m-am trezit stând în picioare de cealaltă parte a zidului. Mormăind, străinul s-a strecurat şi el în urma mea.

M-a apucat de braţ şi m-a tras după el într-o alee, apoi s-a uitat în sus şi în jos pe stradă.

- Haide! mi-a şoptit el înclinându-şi capul spre dreapta.

A început să meargă cu paşi mici şi repezi, lipit de o clădire, mişcându-se doar în umbră. M-am supus şi l-am urmat cât am putut de repede şi de silenţios. în acel moment, şocată şi derutată, încă nu conştientizam că tocmai evadasem din ghetou

.„Vă rog" (în limba poloneză în original) „Bună seara" (în limba poloneză în original)

Capitolul 5

Fără o vorbă, străinul m-a condus pe străzile goale din Podgorze. M-am străduit să ţin pasul şi să-i imit mersul iute şi lipsit de orice zgomot. Mintea îmi pendula continuu între consternare, senzaţia de mirare că mă aflam afară şi groaza că puteam fi prinşi în orice moment. Până şi aburii răsuflării noastre, profilaţi în aerul rece al nopţii, ameninţau să ne trădeze, în cele din urmă, casele au început să se împuţineze şi să facă loc depozitelor industriale. Drumul de asfalt s-a preschimbat într-unui de pământ, după care a devenit o

potecă strâmbă şi înzăpezită ce ducea în pădure.
Străinul mi-a vorbit abia atunci când am ajuns la adăpostul copacilor:
- Sunt prieten cu Alek, a zis el, apoi a făcut o pauză. Şi cu Jacob, a adăugat, fără să-şi încetinească mersul şi fără să se întoarcă spre mine. M- au trimis să te iau de-aici.
- La Jacob? am întrebat ridicând tonul, entuziasmată.
- Ssst! a făcut străinul oprindu-se şi uitându-se în jur. Nu la el. îmi pare rău, a adăugat, văzând că mă întunecasem la faţă. A vrut să vină chiar el, dar ar fi fost periculos.
Periculos... Totul era periculos.
- Atunci unde mă duci?
- Gata cu întrebările! Ai încredere în mine!
Emmeth, a repetat, de parcă faptul că ştia parola mea şi a lui Jacob ar fi invocat, ca prin magie, supunerea mea. îmi pare rău că trebuie să mergem atât de mult pe jos. Altfel, am atrage prea mult atenţia.

- îmi face plăcere să merg pe jos, am spus, cu toate că adevărul era că-mi cam amorţiseră degetele de la picioare, apoi un gând subit m-a făcut să încremenesc locului. Nu mă mai întorc, aşa-i?

-Nu.

Mi s-a strâns inima.

-Dar părinţii mei...

- Am să fac în aşa fel încât să primească vestea că eşti la adăpost. Doar că e mai bine pentru ei să ştie cât mai puţine.

Mi i-am imaginat pe ai mei aşa cum îi văzusem ultima oară, dormind paşnic, apoi trezindu-se şi observând că dispărusem. Nu avusesem ocazia să-mi iau rămas-bun. Am dat să zic că nu voiam să-i părăsesc, dar străinul pornise din nou la drum şi n-am avut de ales decât să mă ţin după el sau să rămân în urmă. Se apropiau zorii, căci începeau să apară dâre de lumină pe bolta de un albastru spălăcit a nopţii. M-am uitat în jur la traseul care-mi părea străin şi am recunoscut, apoi, o bisericuţă de lemn într-un luminiş. Eram în Las

Wolski, pădurea din vestul oraşului. Atunci am ştiut unde mergeam.

-*Pani* Smok...? am întrebat eu amintindu-mi că mătuşa lui Jacob, Krysia Smok, locuia de cealaltă parte a pădurii Las Wolski, iar străinul, fără să se oprească din drum, mi-a răspuns afirmativ făcând un gest din cap. Dar n-o pun în pericol?

- Vei primi documente. Nu vei mai fi aceeaşi persoană.

Eram tulburată şi copleşită de torentul de evenimente şi de informaţii, numai că n-aveam timp să stau şi să-mi pun întrebări. Străinul se mişca iute, iar eu mă chinuiam să ţin pasul fără să mă împiedic de pietrele şi de rădăcinile care se aflau pretutindeni în calea noastră.

în timp ce traversam pădurea, m-am gândit la mătuşa lui Jacob. O cunoscusem pe Krysia la o cină în casa familiei Bau, cu câteva săptămâni înainte să mă căsătoresc cu Jacob. îmi amintesc că mă îmbrăcasem pentru ocazia aceea ca şi cum urma să-i fiu prezentată reginei. Krysia era legendară în Cracovia, şi ca

soţie a violoncelistului Marcin Smok, şi independent de el, ca persoană publică, dar atunci când ne-au făcut cunoştinţă, ea s-a dovedit a fi la fel de imprevizibilă ca o regină, sărind peste tradiţionalele trei pupături în aer şi luându-mă în braţe.

- îmi dau seama de ce o iubeşti atât de mult! i-a strigat ea lui Jacob, care se înroşise.

Căldura cu care mă primise Krysia mi s-a părut ironică atunci când am aflat că nici măcar nu era evreică, ci o catolică fervent㠔 Căsătoria ei cu fratele doamnei Bau, Marcin, fusese o sursă uriaşă de controversă şi scandal - căsătoria de credinţă mixtă era pur şi simplu de neconceput, chiar şi pentru laica familie Bau. Marcin şi Krysia fugiseră la Paris şi, ca urmare, familia Bau îi ocolise vreme de câţiva ani buni. Numai după ce se născuse Jacob se îmblânzise doamna Bau, care, la o vârstă timpurie, îşi pierduse ambii părinţi din pricina unei epidemii şi care nu mai avea prea multe rude. Astfel, ea se hotărâse ca, de dragul fiului lor, să-l ierte pe Marcin.

Am înţeles imediat de ce o adora Jacob pe Krysia - combinaţia de eleganţă şi fire imprevizibilă era una căreia nu puteai să-i rezişti. Fiică de diplomaţi care refuzaseră s-o trimită la internat, Krysia crescuse în locuri despre care eu doar citisem: Roma, Londra, Paris. După ce se măritase cu Marcin, se stabiliseră împreună la Cracovia şi, în timp ce el îşi vedea de călătorii şi de spectacole, Krysia se ocupase de pregătirea casei. Apartamentul lor cu etaj de pe strada Basztowa devenise rapid un centru al elitei culturale din oraş, unde Krysia dădea nişte petreceri luxoase, la care prezenta o parte dintre cei mai promiţători artişti şi muzicieni polonezi celor care aveau să le devină sponsori şi protectori pe viaţă. în ciuda rolului ei social proeminent, Krysia respingea convenţiile: putea la fel de bine să fie găsită într-una dintre multele taverne lugubre din pivniţele de cărămidă ale Cracoviei, unde bea *shoturi* de vodcă de cartofi rece ca gheaţa şi dezbătea politică târziu în

noapte, precum şi la operă sau la baluri de caritate.

Krysia şi Marcin nu avuseseră copii. Jacob mi-a spus odată că nu ştia dacă asta era o alegere sau o neputinţă. Martin murise în 1932, după ce se luptase doi ani cu cancerul. După moartea lui, Krysia vânduse apartamentul din centrul oraşului şi se retrăsese definitiv în casa lor de weekend de la *Chelmska.* Acolo, Krysia combina solitudinea cu sociabilitatea, bucurându- se de grădina ei în timpul săptămânii, în vreme ce continua să dea petreceri pentru cei care veneau s-o viziteze în weekenduri. La acea casă mă ducea acum acest străin.

Curând, poteca din pădure a început să coboare, iar copacii s-au rărit. Câteva minute mai târziu, am ieşit din pădure. Sub noi se vedeau fermele din cartierul *Chelmska.* Cum am pornit pe drum, cântecul unui cocoş şi apoi lătratul unui câine au sfâşiat liniştea, ameninţând să ne trădeze prezenţa. Străinul mi-a pus o mână grea pe umăr şi am

încremenit amândoi în spatele unui tufiş mare, până când s-au domolit zgomotele. După ce s-a uitat cu atenţie ca să ne asigurăm că nu era nimeni prin preajmă, străinul m- a condus peste drum, apoi m-a dus în spatele uneia dintre casele mai mari. A bătut la uşă aproape fără să facă nici un zgomot. O secundă mai târziu s-a deschis uşa din spate şi, în lumina slabă, a apărut Krysia Smok. în faţa prezenţei ei ieşite din comun, mi s-a făcut ruşine de hainele mele uzate şi de părul neîngrijit, dar ea a întins mâna şi m-a tras înăuntru şi în braţele ei.

- *Kochana*[2]*!* a exclamat, mângâindu-mi părul cu blândeţe.

Preţ de câteva momente, am rămas în braţele ei fără să mă mişc, înainte să-mi aduc aminte de străin şi să mă întorc ca să-i mulţumesc, numai că plecase deja.

- Eşti obosită? a întrebat Krysia.

Apoi a închis uşa şi m-a dus, pe scări, în salonul de la etaj, unde m-am aşezat pe un

scaun, lângă foc. I-am răspuns la întrebare dând din cap în semn că nu.

- Mă întorc imediat, a spus ea.

A dispărut şi i-am auzit paşii în timp ce urca la etajul superior, după care am auzit sunetul apei curgând deasupra. M-am uitat, consternată, prin cameră. Pe policioara şemineului erau câteva fotografii înrămate. M-am ridicat şi m-am dus la ele. Jacob copil. Eu şi Jacob în ziua nunţii. Jacob... Ce ciudat era să mă aflu aici fără el!

Câteva minute mai târziu, a reapărut Krysia.

- Ai nevoie de o baie caldă, a spus ea punând o cană mare cu ceai pe masa joasă din faţa mea. îmi pare rău că a trebuit să procedăm în felul ăsta, dar n- am avut de ales.

Mi-am îngropat capul în mâini.

-Părinţii mei...

- Ştiu, a spus ea venind lângă mine şi învăluindu-mă din nou în parfumul ei pătrunzător. N-aveam cum să vă scoatem de acolo pe toţi deodată. Părinţii tăi se vor bucura

să ştie că eşti în siguranţă, iar noi vom face tot posibilul să-i ajutăm din afară.
Am început să plâng, copleşită de disperarea care mă prinsese din urmă după atâtea luni.
- îmi pare rău, am şoptit, ruşinată.
Krysia n-a zis nimic, doar m-a luat pe după umeri şi m-a condus sus, la baie, unde îmi pregătise haine de dormit curate lângă cada cu apă fierbinte. După ce a plecat, m-am dezbrăcat şi am intrat în prima mea baie adevărată din ultimele luni. M-am frecat din cap până-n picioare, mi-am spălat părul de două ori şi am stat în apă până ce aceasta s-a răcit şi s-a colorat de murdărie.
Când am ieşit, relaxată şi aproape prea extenuată ca să mai stau în picioare, Krysia m-a condus într-un dormitor. M-am uitat uluită la vaza cu gardenii proaspete de pe noptieră: chiar mai existau astfel de lucruri pe lume?
- Culcă-te! mi-a zis; şi a dat la o parte pledul sub care se aflau cearşafurile albe, scrobite. îţi promit că dimineaţă îţi explic totul.

După atâtea luni în care dormisem pe culcuşul de paie din ghetou, salteaua groasă şi aşternuturile moi păreau un vis. în ciuda evenimentelor din acea noapte, am căzut imediat într-un somn adânc.
în dimineaţa următoare, m-am trezit descumpănită. M-am uitat prin dormitorul elegant şi m-am întrebat, pentru o clipă, dacă nu cumva mă aflam din nou în camera pe care o împărţisem cu Jacob în casa familiei Bau. Deodată, mi-au venit în minte evenimentele de noaptea trecută. „Sunt acasă la Krysia", mi-am amintit uitându-mă spre pădure, fără să ştiu cât dormisem. Soarele străbătuse deja mare parte din bolta cerească. Am coborât în bucătărie, unde Krysia stătea în faţa maşinii de gătit.
- îmi pare rău că am dormit atât, m-am scuzat.
- Aveai nevoie de somn. De somn şi de o masă bună, a spus ea făcând semn spre un platou cu fructe proaspăt tăiate. Ia loc!

M-am aşezat, sperând să nu se audă cum îmi chiorăia stomacul. Krysia mi-a pus în faţă un pahar de suc de portocale, cu pulpă densă.

- Mi s-a spus că dispariţia ta le-a fost explicată deja părinţilor şi că o altă fată îţi va lua locul la orfelinat, ca să nu ţi se simtă lipsa.

Eram şi uşurată, şi extrem de curioasă: de unde ştia Krysia asemenea lucruri? Am ezitat s-o întreb despre Jacob.

- Familia Bau? am întrebat, în schimb, pe când ea îmi punea în faţă o farfurie cu ouă şi lua loc.

Krysia a clătinat din cap.

- Am primit veşti de la ei acum două luni. Nimic de atunci încoace. Sunt bine, chiar dacă nu trăiesc conform stilului obişnuit al Faniei.

I-am simţit acreala din voce. Am dat din cap în semn de încuviinţare. Banii polonezi, oricâţi ar fi fost, n-aveau la fel de multă valoare în Elveţia. Mai ştiam şi că mare parte din averea familiei Bau le era inaccesibilă socrilor mei din cauza războiului.

- Au vrut să te contacteze chiar ei, dar s-au temut să nu atragă atenţia asupra faptului că sunteţi înrudiţi, a spus Krysia.

- Casa lor..., am început eu, simţind cum mi se strângea stomacul la gândul grandioasei lor case.

- Primăvara trecută a fost ocupată de un ofiţer nazist de mare rang. Familia Bau ştie sau bănuieşte asta, a zis Krysia aşezându-şi mâna peste a mea. Nu i-ai fi putut opri. Mănâncă!

M-am supus şi, uitând de maniere, am înfulecat bucăţi mari de ou şi de fructe, pe care le-am înghiţit cu ajutorul unor duşti mari de suc. Totuşi, în timp ce-mi savuram masa, mi s-a făcut rău la gândul că-mi lăsasem în urmă părinţii, care erau siliţi să se mulţumească doar cu raţiile lor de ghetou.

- Numele tău e Anna Lipowski, a început să-mi spună Krysia după ce am terminat de mâncat. Ai crescut în oraşul nordic Gdansk, dar părinţii tăi au murit chiar în primele zile

ale războiului, iar tu ai venit sa locuieşti cu mine, mătuşa ta, Krysia.

M-am uitat uluită la ea.

-Nu înţeleg.

- De acum înainte, vei trece drept ariană şi vei trăi ca atare în mod public, pe faţă, mi-a răspuns Krysia cu nonşalanţă. E singura cale. E imposibil să ascunzi evrei în oraş, iar la ţară e şi mai rău. Ai pielea albă şi poţi trece cu uşurinţă drept poloneză. Cu excepţia foştilor tăi colegi de muncă de la universitate, pe care îi vei evita, orice persoană care te-ar putea recunoaşte ca evreică nu se mai află în oraş, a continuat ea, iar acele cuvinte mi-au răsunat în urechi, arătându-mi că Cracovia se schimbase atât de mult încât puteam trece drept o străină în oraşul în care locuisem toată viaţa. Iată-ţi documentele, a încheiat Krysia împingând pe masă, spre mine, un dosar cu coperţi de culoare închisă, în care se aflau cartea de identitate şi două certificate de naştere.

- Lukasz Lipowski, am citit cu voce tare din cel de-al doilea certificat. Un copil de trei ani?

- Da, înţeleg că ai fost dornică să contribui la munca lui Jacob, a răspuns Krysia, apoi a făcut o pauză. Asta e şansa ta, a continuat ea. Există un copil care stă ascuns în ghetou de multe luni. N-are părinţi. Va fi adus să trăiască aici, cu noi, şi... lumea din afara casei va şti că e fratele tău mai mic. Soseşte în seara asta.

Am făcut un semn de încuviinţare, dar mi se învârtea capul. Cu douăzeci şi patru de ore în urmă trăiam în ghetou cu părinţii mei, iar acum eram liberă, locuiam, ca ariană, împreună cu Krysia şi aveam un copil în grijă.

- încă ceva, a adăugat Krysia împingând un plic pe masă, pe care l-am desfăcut şi din care a ieşit un lanţ de aur cu o cruce mică, tot de aur, la vederea cărora mi-am tras mâna, îngrozită. înţeleg, a spus ea, dar e o precauţie necesară. N-avem de ales, a concluzionat, apoi

a luat lănţişorul şi a venit în spatele meu ca să mi-l prindă la gât.
Şi cu asta a început viaţa mea de ne-evreică.
După micul dejun am urmat-o pe Krysia la etaj, în dormitorul ei. A deschis dulapul şi a dat deoparte rochiile, dincolo de care mi-a dezvăluit o serie de trepte ce duceau în pod. A urcat scara şi mi-a întins câteva bucăţi de metal şi o mică saltea. Le-am dus în camera de oaspeţi, care urma să devină a copilului.
- A fost al lui Jacob, mi-a explicat ea în timp ce asamblam pătuţul. După ce Jacob a crescut, am păstrat pătuţul aici, la rugămintea părinţilor lui, gândindu-mă că poate aveam să-l folosesc cândva pentru propriul copil.
Spunând acestea, Krysia avea o privirea goală şi am ştiut atunci că nu fusese o alegere să nu aibă copii. După ce am asamblat pătuţul, i-am mângâiat balustrada fisurată de lemn şi am încercat să mi-l imaginez pe soţul meu în pruncie, dormind.
La prânz, Krysia a pus pe masă farfurii pline cu resturi de carne rece, pâine şi brânză. Pe

moment, am ezitat. Cu siguranţă, carnea nu era cuşer, iar a mânca laolaltă carne şi brânză era interzis.

- Of! a făcut Krysia, observându-mi ezitarea şi dându-şi seama pe loc de motiv. îmi pare foarte rău. Aş fi încercat să fac rost de carne cuşer, dar...

- Nu mai există măcelari cuşer, am terminat eu fraza, iar ea a dat din cap în semn că aşa era. Nu-i nici o problemă, pe cuvânt.

Nu mâncasem strict cuşer în casa Bau, iar la ghetou mâneam orice găseam, atunci când găseam. Ştiam că ai mei ar fi înţeles şi că s-ar fi bucurat că aveam mâncare bună. Chiar atunci mi-a chiorăit şi stomacul, de parcă ar fi înţeles. Am citit uşurarea pe faţa Krysiei, în timp ce luam porţii generoase de carne şi brânză.

- Ştii, n-am mai avut copii în grijă, mi-a mărturisit Krysia mai târziu, în acea după-amiază.

Stăteam pe balcon, chiar lângă salon, şi puneam la uscat haine de copil proaspăt

spălate, pe care, din spusele Krysiei, ea le primise de la o prietenă.

- Nici eu, până să lucrez la orfelinatul ghetoului, i-am mărturisit privind-o şi dându-mi seama că era foarte îngrijorată, căci contempla cu un aer neajutorat cămaşa udă, mică şi albastră pe care o ţinea în mână. Dar, Krysia, ai îngrijit un copil! Jacob mi-a spus că, în copilărie, venea des aici.

Ea a clătinat din cap.

- Nu-i totuna să fii mătuşă câteva ore.

I-am luat cămaşa din mână, am prins-o pe frânghia de rufe şi am zis:

-Ne descurcăm noi. Va fi bine, crede-mă.

Copilul, mi-a explicat Krysia, avea să apară noaptea târziu, aşa cum venisem şi eu. Până să vină seara, Krysia era deja extenuată.

- Ce-ar fi să te odihneşti puţin? i-am sugerat, dar ea a clătinat din cap în semn că nu.

în vreme ce limbile pendulului din lemn de nuc, care se afla pe hol, trecuseră de miezul nopţii, Krysia a continuat să deretice prin casă fără răgaz, curăţând şi organizând zeci de

lucruşoare. Ea stinsese luminile de la parter, astfel că singurul licăr rămăsese în bucătărie, iar umbrele noastre se lungeau pe coridoare. La fiecare câteva minute, Krysia sălta uşor draperiile grele de la fereastra din fundul salonului, ca să se uite în grădina din spate după musafirul cel nou.
în cele din urmă, în jurul orei două dimineaţa, ne-am aşezat în bucătărie, cu două căni de cafea tare în faţă. Am ezitat câteva minute înainte să deschid gura. Voiam s-o întreb foarte multe lucruri pe Krysia şi nu ştiam de unde să încep.
- Cum de ai...? am început eu în cele din urmă.
- Devenit parte din rezistenţă? a completat ea, amestecând încă o dată în cafea şi apoi aşezând linguriţa pe farfurioară. Am ştiut dintotdeauna de cauzele în care credea Jacob. Mi-a vorbit despre asta fiindcă pe mama lui n-o interesa, iar taică-său era prea îngrijorat pentru siguranţa lui. Şi eu eram îngrijorată,

normal, a adăugat ea sorbind din cană, dar ştiam că era de neoprit.
„Şi eu am ştiut întotdeauna că era de neoprit", mi-am spus în sinea mea.
- La scurt timp după ocupaţie, a venit aici într-o seară, şi-a urmat Krysia vorba, iar eu mi-am dat seama pe loc că ea se referea la seara de dinaintea dispariţiei lui, seară în care Jacob se întorsese acasă foarte târziu. Nu mi-a spus exact ce se întâmplase, a continuat ea, ci mi-a cerut să stau cu ochii pe tine, în caz că păţeşte el ceva. L-am întrebat ce altceva puteam face şi neam dat seama împreună că atât casa, cât şi poziţia mea ne puteau fi, cumva, de folos. M-a pus în legătură cu diverşi oameni... detalii pe care le-am primit numai după plecarea lui.
- Dar e îngrozitor de periculos pentru tine! Nu ţi-e frică?
- Sigur că îmi e, draga mea! m-a asigurat ea, strâmbându-şi colţurile gurii în sus. Până şi o bătrână văduvă fără copii îşi doreşte să trăiască. Dar războiul ăsta..., a urmat ea, devenind, brusc, serioasă. Războiul ăsta e

ruşinea poporului meu. Măcar atât pot face, să vă primesc aici pe tine şi pe copil.
- Nu polonezii au pornit războiul, am protestat eu.
- Nu, dar..., a început ea să spună, însă vorba i-a fost întreruptă de un sunet slab care se auzea la uşa din spate. Stai aici!
Krysia a coborât tiptil. Am auzit şoapte, ceva mişcare, apoi un pocnet uşor atunci când ea a închis uşa. S-a întors la etaj, de data asta cu paşi mai lenţi şi mai apăsaţi. A ajuns sus, iar eu am văzut că ţinea în braţe un ghemotoc înfăşurat într-un pled mare. M-am ridicat ca s-o ajut şi am cărat împreună, la ultimul etaj, copilul adormit.
L-am aşezat pe pătuţ. Krysia a dat la o parte păturile în care fusese înfofolit. La vederea feţişoarei copilului, am icnit zgomotos. Era băiatul blond a cărui mamă fusese împuşcată pe alee.
- Ce-i?

Dar înainte să răspund, copilul, care se trezise din cauza icnetului meu şi a vocii Krysiei, a început să scâncească.
- Ssst! l-a domolit ea, masându-i spatele, iar băiatul a adormit la loc.
Am ieşit amândouă, tiptil, din încăpere.
- Copilul ăsta, am şoptit. Este...
- Descendentul rabinului Izakowicz, marele rabin din Lublin. Mama lui a fost împuşcată...
- Ştiu! Am văzut din apartamentul nostru toată întâmplarea!
- Of, biata de tine! a exclamat Krysia bătându-mă pe umăr.
- Ai spus că n-are părinţi. Dar tatăl lui?
- Nu ştim. Fie că a fost împuşcat în pădure, lângă Czernichow, fie că a fost dus în lagăr. Oricum, nu e de bine.
Am strâns din pleoape cu putere, aducându-mi aminte de scena de pe alee. „Doar n-or să-l ucidă pe rabin", le spusesem părinţilor mei în seara aceea.

- Era însărcinată atunci când au omorât-o, am adăugat, simţind cum îmi dădeau lacrimile. Mă refer la mama lui.

Krysia a dat din cap în semn că ştia.

- Aflasem. Asta înseamnă că ceea ce facem e cu atât mai important. Copilul e ultimul dintr-o mare dinastie de rabini. Trebuie să rămână în viaţă.

Eu şi Krysia am dormit cu rândul în noaptea aceea, în caz că s-ar fi trezit copilul şi n-ar fi înţeles unde era, sau că l-ar fi tulburat mediul în care se afla, însă el a dormit neîntors toată noaptea. A doua zi, de dimineaţă, m-am dus la pătuţ şi l-am luat în braţe aşa cum se afla, în hainele lui de stradă. Era ud de sudoare, cu buclele blonde închise la culoare şi lipite de frunte. A clipit, însă n-a scos nici un sunet atunci când l-am aşezat pe şold. în schimb, m-a cuprins cu mâinile pe după gât şi şi-a pus capul pe umărul meu, de parcă făcuse asta în fiecare zi de când se ştia. Am coborât împreună scara spre bucătăria în care Krysia pregătea, încă o dată, micul dejun. De cum ne-

a văzut în uşă, i s-a luminat privirea şi imediat ne-a zâmbit larg.
O săptămână mai târziu, eu şi Lukasz mergeam în oraş ca să ne facem, la piaţă, debutul ca arieni. Copilului i se luminau ochii ori de câte ori vedea vreo tonetă cu îngheţată, iar eu, neputând să mă abţin, luam câţiva bănuţi din suma cu care trebuia să cumpăr mâncare şi-i cumpăram câte un con cu îngheţată de vanilie. Iată cum Lukasz, fiul marelui rabin din Lublin, şi Emma, fiica unui biet brutar din Kazimierz, au ajuns să locuiască în *Chelmska,* împreună cu eleganta Krysia Smok, într-o cabană ce semăna cu un palat

.„Draga mea" (în limba poloneză în original)

Capitolul 6

- Sâmbătă vom da un dineu, mă anunţă Krysia, la fel de banal de parcă ar vorbi despre vreme.

Prosopul alb şi ud îmi cade din mâini, în ţărână.

Lucrăm în grădină. Krysia smulge buruieni din jurul plantelor viguroase care încep să dea roade, iar eu pun la uscat aşternuturile pe care le-am spălat, cu o oră mai devreme, într-un lighean mare. La câţiva metri, Lukasz sapă, tăcut, cu băţul în pământ. A trecut mai bine de-o lună de când eu şi Lukasz am venit să locuim cu Krysia. îmi dau seama că uneori e copleşită şi ea. De când am venit aici, am încercat să preiau cât se putea de mult din treburile casei, însă munca tot a afectat-o. Pe mâinile ei delicate se văd, pe zi ce trece, bătături din ce în ce mai numeroase, iar rochiile de lucru i s-au pătat şi i s-au zdrenţuit. Totuşi, în ciuda sacrificiilor pe care le face, Krysia pare să se bucure că ne are în preajmă. Suntem primii companioni reali pe care i-a avut de la moartea lui Marcin. Noi două ne ţinem de urât fără probleme, uneori vorbim în timp ce lucrăm prin casă, alteori ne cufundăm într-o tăcere adâncă. în fond, amândouă avem multe lucruri la care să meditäm. E îngrijorată, ca şi mine, în privinţa lui Jacob, în privinţa

noastră şi în privinţa a ceea ce ni s-ar putea întâmpla dacă am fi descoperite.

însă prezenţa copilului nu ne lasă să ne pierdem prea mult în gânduri. Lukasz e un băiat frumos, calm şi nepretenţios. Dar de când e cu noi - şi au trecut deja câteva săptămâni - el n-a scos nici măcar o vorbă. încercăm cu disperare să-l facem să râdă. Uneori inventez jocuri copilăreşti şi, de multe ori, seara, Krysia cântă piese vesele la pian, în timp ce eu mă învârt, cu el în braţe, pe ritmul muzicii. Numai că până acum nici una dintre încercările noastre n-a dat roade. Lukasz se uită răbdător, de parcă petrecerea o dăm pentru noi, iar el doar ne face pe plac. Când se opresc muzica şi jocurile, îşi ia păturica albastră, ponosită, cu care a venit, şi se retrage într-un colţ.

- Dineu? repet, ridicând prosopul din ţărână.

- Da, înainte de război dădeam multe petreceri. încă o mai fac din când în când, dar nu mai simt la fel de multă plăcere. Lista de

oaspeţi, spune ea strâmbând din buze, e puţin diferită în perioada asta. Dar e important să păstrăm aparenţele.
Dau din cap în semn că înţeleg şi că sunt de acord. înainte de război, oaspeţii Krysiei erau artişti, intelectuali şi persoane din înalta societate. Acum, majoritatea artiştilor şi intelectualilor au dispărut, fie că au fugit în străinătate, fie că au fost luaţi prizonieri din cauza ideilor religioase sau politice, ori a ambelor. Bănuiesc că aceştia au fost înlocuiţi la masa Krysiei de oaspeţi de cu totul altă factură.
Ştergându-şi mâinile de şorţ, ea bifează lista de oaspeţi pe care o ţine în mână.
- Baran, adjunctul primarului, enumeră ea, pronunţând cuvântul „primar" cu ironie, fiindcă Wladislaw Baran e un colaboraţionist cunoscut, pe care, împreună cu mare parte din actuala administraţie a oraşului, naziştii l-au instalat în funcţie ca marionetă a regimului lor. Noul vice-director şi soţia lui...

- Nazişti, spun eu întorcându-mă şi abia ţinându-mă să nu scuip.
- Partidul care se află la putere, răspunde ea sec. Trebuie să-i păstrăm de partea noastră.
- Probabil.

Mi se întoarce stomacul pe dos la gândul de a mă afla sub acelaşi acoperiş cu acei oameni.

- Ai sosit de câteva săptămâni. Nu se face ca nepoata mea să locuiască cu mine şi să n-o prezint cum se cuvine în oraş.
- D-dar..., mă bâlbâi eu.

Nu mi-am dat seama că Krysia se aştepta să fiu prezentă la dineu. îmi închipuiam că m-aş fi putut ascunde la etaj pe durata petrecerii, sau că, cel mult, aş fi ajutat la bucătărie.

- Prezenţa ta este esenţială.

Şi ştiu, din tonul ei, că subiectul e încheiat. Numai ce termină Krysia de vorbit despre petrecere, că şi încep pregătirile, care nu se opresc toată săptămâna. Pentru eveniment, Krysia o aduce înapoi pe ElZbieta, menajera cu obraji îmbujoraţi, pe care o concediase înainte de sosirea mea. Aceasta revine fără supărare,

plină de energie şi de zâmbete, şi se pune imediat să deretice în casă de sus până jos, efort pe lângă care al meu şi al Krysiei sunt de toată jalea.

Krysia se bucură că o are din nou alături pe Elzbieta, iar asta - nu doar pentru calităţile ei într-ale bucătăriei şi curăţeniei. Iubitul Elzbietei, Miroslaw, are darul deosebit de a face rost de lucruri care nu se mai găsesc în magazine, delicatese necesare mesei festive. în două zile, el aduce ca prin minune somon afumat, brânzeturi fine şi ciocolată neagră.

- N-am mai văzut aşa ceva de dinainte de război! exclamă Krysia atunci când primeşte bunătăţile.

Eu nu pot decât să consimt. în toată viaţa mea, am văzut arareori astfel de lucruri. Ca să fie totul perfect, dăm iama în grădină după cele câteva salate verzi care au scos deja capetele din ţărână, luăm din pivniţă cartofii şi varza rămase de peste iarnă şi cumpărăm de la vecini ce alte legume ne mai lipsesc.

în dimineaţa petrecerii, Krysia o ajută pe Elzbieta să cureţe la aburi faţa de masă cea frumoasă şi să lustruiască argintăria, în timp ce eu fac chifle şi pateuri. Pe când frământ aluatul, îmi aduc aminte cum cocea tata. Copil fiind, mă frustra încăpăţânarea aluatului. Oricât de tare încercam să-i dau formă, fie că era lungă, rotundă sau plată, tot rămânea întotdeauna aşa cum voia el, revenind cu îndârjire la forma incertă de dinainte. Numai câteva dintre pateurile mele diforme ajungeau pe rafturi, iar acelea erau mereu ultimele rămase la sfârşitul zilei. Acum însă, provocarea e bine-venită. Mi-l imaginez pe tata muncind lângă mine, frământând pâinea cu atingerea lui uşoară, aproape magică. Degetele lui groase şi blânde ar putea convinge şi cea mai căpoasă cocă să ia forme complexe: *challah* împletită sau *hamantaschen* — pentru Purim, sau *obwarzanki,* covrigii crocanţi care le plac în aceeaşi măsură şi evreilor, şi polonezilor.

- Poftim! spune Krysia mai târziu, în aceeaşi după-amiază, dându-mi un pachet învelit în hârtie cafenie.

Suntem în bucătărie, după ce tocmai am dat o ultimă tură prin toată casa, pentru a ne asigura că totul e în ordine. Mă uit nedumerită la Krysia apoi aşez pachetul pe masă şi îl deschid. E o rochie nouă, bleu, cu un motiv floral delicat.

- E foarte frumoasă! suspin încântată şi o scot din pachet.

Până acum m-am descurcat cu rochiile vechi ale Krysiei, ajustând mânecile şi tivurile ca să-mi vină bine. în adolescenţă, toate rochiile mele erau primite de la alţii sau făcute în casă. De când mă ştiu, asta e prima mea rochie cumpărată de la magazin.

-Mulţumesc!

- Cu plăcere! răspunde Krysia, făcând un gest prin care vrea să-mi dea de înţeles că darul ei nu înseamnă mare lucru. Acum du-te şi pregăteşte-te!

Câteva ore mai târziu, cobor din nou scara. Casa e transformată. Peste tot pâlpâie lumânări aromate. Oalele bolborosesc pe foc, sub privirea atentă a ElZbietei, şi împrăştie o aromă delicioasă. La gramofon se aude o muzică clasică suavă. Am impresia că recunosc una dintre înregistrările în care cântă Marcin. La ora şapte fără un sfert, Krysia coboară de la ultimul etaj, îmbrăcată într-o fustă de satin vişiniu lungă până la glezne şi într-o bluză albă de mătase. Are părul strâns frumos la ceafa, în coc, iar gâtul lung îi e pus în valoare de un singur şirag de perle. Pare odihnită şi aproape neafectată de război, ca şi cum toate urmele grijii şi muncii asidue din ultimele luni i-ar fi dispărut de pe chip ca printr-un miracol.

- Arăţi minunat! spune Krysia înainte să am ocazia să-i fac vreun compliment.

îmi ia un fir de praf de pe guler, apoi face un pas în spate ca să-mi admire rochia.

- Mulţumesc! îi răspund, înroşindu-mă din nou.

Mi-am ondulat părul cu fierul încins şi buclele îmi cad pe umeri. Rochia e cel mai deosebit lucru pe care l-am purtat vreodată.

- Aş vrea..., încep, dorind să spun că aş vrea să fie şi Jacob aici, ca să mă vadă, dar mă abţin, fiindcă nu vreau s-o întristez pe Krysia. Ea înţelege şi zâmbeşte.

- Ar zice că eşti mai frumoasă chiar decât te crede el.

Nu pot decât să radiez de fericire. Intrăm împreună în salonul mare.

- Dineurile sunt mereu atât de haotice! îmi explică Krysia, ducându-se la masă ca să aranjeze un ornament cu orhidee. Oricât de mult pun totul la cale şi oricât de bine mă pregătesc, sunt lucruri pe care nu le poţi rândui aşa cum trebuie de dinainte, ceea ce face ca ultimele ore să devină o babilonie.

încuviinţez cu un semn din cap, de parcă am organizat serate toată viaţa şi înţeleg ce spune. Adevărul e că puţinele la care am participat au fost, cu toatele, evenimente la care luasem parte alături de Jacob, iar ele nu

m-au pregătit deloc pentru cel de acum. în seara asta are loc debutul meu ca Anna Lipowski, orfana ariană din Gdansk. De când am plecat din ghetou n-am prea vorbit cu nimeni din afara casei, aşa că sunt îngrozită de prima interacţiune socială deplină pe care o voi avea în noul meu rol. Am tot repetat în minte, de o mie de ori, povestea vieţii mele. Pentru ca rolul să mă prindă, Krysia m-a ajutat în ultimele săptămâni să-mi rafinez comportamentul şi manierele, dar şi să-mi ajustez ultimele câteva inflexiuni şi pronunţii, ca să se asigure că vorbesc cu accentul generic din nord-vestul Poloniei. M-a instruit intens şi în catolicism, iar acum ştiu la fel de multe despre sfinţi şi mătănii precum orice tânără poloneză care nu e călugăriţă. Cu toate astea, îmi fac griji că o expresie fugară a feţei, un reflex al privirii, un gest sau ceva intangibil m-ar putea trăda ca fiind evreică.

Numai că nu prea am timp să mă intimidez. La câteva minute după ce intrăm în salonul mare, se aude sunând la uşă.

- Gata? întreabă Krysia.

înghit în sec şi dau din cap în semn că da. Oaspeţii încep să sosească, dând dovadă de o promptitudine caracteristică atât polonezilor, cât şi germanilor. Elzbieta îi întâmpină la uşă şi le ia paltoanele şi şalurile. Aştept la parter împreună cu Krysia, care mă prezintă. Apoi conduc oaspeţii în celălalt salon, mai mic, şi le ofer câte un cocteil. îl aducem, pentru puţin timp, şi pe Lukasz, căruia îi sunt admirate buclele blonde şi bunele maniere, după care îl ducem la culcare.

La ora şapte şi zece deja sunt prezenţi cinci dintre cei şase oaspeţi - Baran, adjunctul primarului, soţia lui şi trei germani: generalul Dietrich, un văduv în vârstă, cu multiple decoraţii primite în Marele Război, al cărui rol în actuala administraţie e mai mult unul de convenienţă, generalul de brigadă Ludwig, un bărbat gras, chel, cu ochii mijiţi, şi soţia lui, Hilda.

Trec zece minute, apoi douăzeci, şi tot lipseşte ultimul musafir. Nu îi comentează

nimeni întârzierea şi ştiu că nu ne vom aşeza la masă fără el. Aşa cum m-a înştiinţat Krysia mai devreme, Georg Richwalder, secund în conducerea Guvernământului General-, e cel mai important oaspete dintre toţi.

- Cum ţi se pare Cracovia, Anna? întreabă doamna Baran în timp ce şedem şi sorbim din paharele cu *sherry.*

- încântător, deşi n-am prea avut timp să văd oraşul aşa cum mi-ar plăcea, răspund, amuzată la gândul că aş fi turistă în oraşul meu natal.

- Ei bine, tu şi Lukasz trebuie să veniţi cu mine într-una din zilele astea, ca să vă arăt împrejurimile! Mă mir că nu ne-am întâlnit la biserică, continuă doamna Baran.

Ezit, neştiind ce să răspund.

Krysia apare în spatele meu şi intervine:

- Asta, pentru că încă n-am ajuns la biserică. A fost aşa o nebunie de când au sosit copiii, că nici eu nu m-am dus. Iar săptămâna trecută Lukasz a răcit.

Ridic ochii spre ea, încercând să-mi maschez mirarea. De când locuieşte cu noi, copilul nici nu şi-a tras nasul. E prima oară când o aud pe Krysia minţind.

- Poate că vom lua ceaiul împreună într-o duminică, după slujbă, sugerează doamna Baran.

Zâmbesc politicos. Cu astfel de pălăvrăgeli, nu e greu să păstrezi aparenţele.

- Ar fi minu..., dau să răspund, dar mă opresc în mijlocul propoziţiei şi- mi îndrept privirea către uşă.

- Comandantul Richwalder, şopteşte doamna Baran în barbă.

Fac un semn din cap fără să scot o vorbă, incapabilă să-mi iau ochii de la bărbatul impunător care a intrat în cameră. Are peste un metru optzeci înălţime, o postură perfect dreaptă şi un piept lat şi musculos, cu umeri ce par gata să străpungă uniforma militară. Maxilarul masiv, drept, şi nasul osos par sculptate în granit. Nu mă pot abţine şi mă uit lung la el. Parcă a ieşit, ca un erou epic, dintr-

un film sau din paginile unui roman. „Nu, nu e erou", îmi amintesc. „Omul ăsta e nazist."
Krysia traversează încăperea ca să-l întâmpine.
- *Herr Kommandantl* spune, lăsându-se sărutată pe obraji şi primind buchetul de gardenii pe care i-l oferă el. Ce onoare să vă cunosc! exclamă ea cu acel accent sincer care face să pară că i se adresează unui prieten.
- îmi pare rău că v-am făcut să aşteptaţi, *Pani* Smok!
Are o voce sonoră, cu timbru grav. întoarce capul şi pare să soarbă întreaga cameră cu privirea de oţel a ochilor lui de un albastru cenuşiu. Aceştia rămân aţintiţi asupra mea.
- Aveţi o casă frumoasă, continuă el, iar eu îmi abat privirea, căci simt cum mi se încing obrajii.
- Mulţumesc! răspunde Krysia. N-aţi întârziat, aţi ajuns la timp pentru cină. Şi vă rog să-mi spuneţi pe nume, adaugă ea luându-l de braţ şi, ocolind cu iscusinţă ceilalţi musafiri care se ridică să-l salute, conducându-l la

mine. *Herr Kommandant,* daţi-mi voie să v-o prezint pe nepoata mea, Anna Lipowski!
Sar în picioare, mult mai ameţită decât ar trebui să fiu după două guri de alcool. De aproape, comandantul Richwalder e şi mai înalt decât părea la început. Abia îi ajung cu capul la umăr. îmi ia, în mâna lui cu mult mai mare, mâna pe care eu i-o întind. Simt că mă trece un fior asemenea unui curent electric. Sper că n-a observat. îmi ridică mâna cu blândeţe şi abia dacă o atinge cu buzele-i groase şi senzuale. Deşi are capul plecat, nu-şi ia ochii din ochii mei.
- *Milo ciq poznac—1*
Chiar şi fără inflexiuni şi cu accent greoi, poloneza lui nu-i rea deloc. îmi ard obrajii.
- Plăcerea e de partea mea! răspund eu în germană, fără să-mi pot lua ochii de la el.
Comandantul ridică din sprâncene, mirat.
- Vorbeşti...? începe el, dar nu-şi termină propoziţia.
- Da.

Tata, care fusese crescut într-un orăşel de lângă graniţa cu Germania, mă învăţase limba pe când eram copil. Având în vedere strânsa ei relaţie lingvistică cu idişul, îmi venise uşor s-o vorbesc. După ce am ajuns în casa ei, Krysia mi-a sugerat să-mi îmbunătăţesc cunoştinţele de limbă germană, în fond, era normal ca o fată din Gdansk, care pe vremuri fusese oraşul Danzig, să fie bilingvă.

- *Herr Kommandant!* ne întrerupe Krysia.

Cu o aparentă şovăială, comandantul se întoarce spre ea ca să poată fi prezentat şi celorlalţi oaspeţi. Bucuroasă că prezentarea mea s-a sfârşit, ies din cameră şi intru în bucătărie, ca să-mi revin. Ce-i cu mine? îmi torn apă într-un pahar şi iau o înghiţitură. îmi tremură mâinile. „Probabil că te-ai emoţionat", îmi spun, deşi adevărul e că ştiu că e ceva mai mult, fiindcă nici unul dintre oaspeţi n-a avut efectul ăsta asupra mea. Bineînţeles, nici unul dintre ei nu arată precum comandantul Richwalder. Am în faţa ochilor privirea lui de

oţel în timp ce-mi sărută mâna. Tresar, împroşcând în jur cu apa din pahar.

- Ai grijă!

Elzbieta, care tocmai punea supa în farfurii, vine la mine cu un ştergar. „Gata!", îmi spun, în timp ce ea îmi şterge apa de pe rochie. „Adună-te! E nazist!", îmi reamintesc cu severitate. „Şi, oricum, eşti femeie măritată! Cum să ai astfel de reacţii faţă de alţi bărbaţi?" îmi netezesc părul şi mă întorc în salon.

O clipă mai târziu, Elzbieta sună din clopoţel, iar oaspeţii se ridică. în timp ce ne îndreptăm spre salonul mare, încerc cu disperare să-mi amintesc cartonaşele cu nume pe care Krysia le-a aşezat pe masă. Mă rog în gând să fiu aşezată lângă generalul în vârstă, sau măcar lângă veşnic cârcotaşa doamnă Ludwig, lângă oricine în afară de comandant. N-am cum să mă controlez pe toată durata cinei dacă stau lângă el. Numai că, imediat ce-mi pun dorinţa în gând, mă trezesc că trebuie să stau de aceeaşi parte a mesei cu

comandantul, care e aşezat la dreapta mea, în timp ce generalul Ludwig e vecinul meu din stânga. încerc să-i atrag atenţia Krysiei, care se află în capul mesei, în speranţa că va interveni cumva, dar ea stă de vorbă cu primarul Baran şi nu observă.

- Dă-mi voie! spune comandantul trăgându-mi scaunul, iar atunci când se apleacă peste mine, îi simt din plin mirosul apei de colonie cu aromă de pin.

Elzbieta serveşte primul fel, o supă densă de ciuperci. îmi tremură mâna, asa că, fără să vreau, lovesc marginea farfuriei cu lingura. Krysia ridică discret dintr-o sprânceană, iar eu sper că n-a mai observat nimeni.

-Aşadar, i se adresează, peste capul meu, generalul Ludwig comandantului, ce veşti mai avem de la Berlin zilele astea?

Sunt bucuroasă că nu mă implică nimeni în conversaţie şi că, o vreme, nu mi se cere să scot nici un cuvânt.

- Avem parte de succes pe toate fronturile, răspunde comandantul, între două linguri de supă.

în sinea mea, mi-e silă să aflu că germanilor le merge atât de bine.

- Da, şi generalul Hochberg mi-a dat aceeaşi veste, răspunde Ludwig, iar, din felul în care el pronunţă numele generalului, îmi dau seama că speră să- 1 impresioneze pe comandant. Aud că vom avea o vizită oficială de la Berlin? întreabă, încheindu-şi spusele pe un ton ascendent, apoi se uită cu nerăbdare la comandant, aşteptând ca acesta să confirme sau să infirme zvonul.

Comandantul ezită, amestecând în supă.

- Poate, răspunde el impasibil, în cele din urmă.

Acum, că-l pot vedea mai bine, observ două cicatrici pe faţa lui, de altfel, fără cusur. De la linia părului până la tâmpla dreaptă are o striaţie pală, dar profundă, şi o alta mai lungă, dar mai puţin severă, de-a lungul maxilarului stâng. Mă trezesc că sunt curioasă să aflu de

unde le are, poate că le-o fi căpătat în urma vreunui accident sau a vreunei bătăi, dar nici una dintre explicaţiile astea nu e plauzibilă.

- Aşadar, domnişoară Anna! spune comandantul întorcându-se către mine.

îmi dau seama că mă holbam la el.

- D-da, *Herr Kommandanf!* răspund eu bâlbâindu-mă şi simţind că mi-a luat faţa foc.

- Povesteşte-mi despre viaţa ta la Gdansk.

în vreme ce Elzbieta strânge farfuriile de supă, îi povestesc comandantului detaliile pe care le-am învăţat pe de rost: am fost profesoară la şcoală, iar, după ce părinţii noştri au murit într-un incendiu, împrejurările m-au silit să-mi dau demisia şi să mă mut aici cu frăţiorul meu. Povestesc cu atât patos, încât până şi mie mi se pare real. Ofiţerul ascultă cu atenţie şi-mi soarbe fiecare cuvânt. Poate că e doar un bun ascultător, mă gândesc, cu toate că n-am observat să fie la fel de pasionat de conversaţie cu altcineva de la dineu.

- Ce tragic! remarcă el atunci când termin de povestit.

Tot nu-şi ia ochii de la mine. încuviinţez, incapabilă să scot o vorbă. Preţ de o clipă, mi se pare că restul oaspeţilor au dispărut şi că nu mai suntem decât noi doi. în cele din urmă, nu mai suport, aşa că-mi iau privirea de la el.

- Iar dumneavoastră, *Herr Kommandant,* de unde sunteţi? întreb eu repede, dornică să nu mai fiu în centrul atenţiei.

- Din nordul Germaniei, de lângă Hamburg. Familia mea se ocupă de afaceri cu transporturi, răspunde el, uitându-se în continuare foarte atent la mine, iar eu abia îi aud vorbele prin ţiuitul care îmi umple urechile. Şi eu am rămas orfan la o vârstă fragedă, adaugă, de parcă pretinsa lipsă a părinţilor pe care am împărtăşi-o ne-ar lega într-un anume fel. Cu toate că ai mei au murit din cauze naturale.

- Şi ce anume faceţi aici? vreau eu să aflu, uimită de îndrăzneala propriei întrebări. Comandantul ezită, luat prin surprindere. E, cu certitudine, obişnuit ca lumea să-i cunoască rolul.

Ludwig intervine:

- *Herr Kommandant* e adjunctul guvernatorului Frank, secund în conducerea Guvernământului General. Ce decretează guvernatorul, *Herr Kommandant* se asigură că noi, restul, punem în practică.

Ofiţerul se foieşte, stingherit, pe scaun.

- Serios, domnule general, exageraţi un pic! Sunt doar proprietarul unei companii de transport, unul care îşi face datoria faţă de Reich, spune el, iar eu observ că părul negru îi e presărat cu argintiu la tâmple.

- Ba deloc! insistă Ludwig, cu mutra lui grăsană înroşită de la prea mult vin. Sunteţi mult prea modest, domnule! exclamă el coborându-şi privirea către mine. în tinereţe, comandantul Richwalder a fost decorat în Marele Război pentru bravura cu care a luptat pe mare. A fost grav rănit şi a servit Germania cu mare devotament.

Dau din cap în semn de aprobare, iar în minte îmi fac un calcul. „Dacă a luptat în Marele Război-, asta înseamnă că are cel puţin

patruzeci şi cinci de ani", îmi spun, mirată. „îl crezusem mai tânăr."
Uitându-mă încă o dată la figura comandantului, îmi dau seama că cicatricile provin din luptă. în acel moment, el îşi atinge tâmpla cu vârful degetelor şi se uită în ochii mei de parcă îmi citeşte gândurile.
- Daţi-mi sarea, vă rog! spun eu deodată, făcându-l, în sfârşit, să-şi abată privirea.
Numai că Ludwig n-a terminat cu laudele la adresa comeseanului nostru.
- De curând, comandantul a servit Reichul supraveghind Sachsenhausen cu o eficienţă remarcabilă, adaugă el.
Nu auzisem de Sachsenhausen, însă Ludwig pronunţă numele de parcă natura locului pe care îl desemnează ar fi evidentă, aşa că nu îndrăznesc să- 1 întreb la ce se referă[M]. Pe măsură ce mergem mai departe cu masa, încerc să mă concentrez, dar îmi simt capul greu de la vin, iar comandantul pare să-mi umple paharul ori de câte ori sorb din el.

- Vorbeşti germană perfect! remarcă el după ce terminăm felul principal, fazan cu cartofi copţi şi morcovi.
Ezit. Germana, ca şi idişul, mi-a venit pe limbă într-un chip atât de firesc încât aproape c-am uitat că nu vorbeam polonezã.
- Am învăţat germana la şcoală, bâigui eu în cele din urmă. în Gdansk există o populaţie germană numeroasă.
- Vrei să spui Danzig! intervine Ludwig ridicând tonul, ofensat că am folosit numele polonez al oraşului.
Auzind exclamaţia lui, ceilalţi oaspeţi se opresc în toiul discuţiilor şi se întorc spre noi.
- îmi pare rău! mă scuz repede, simţind cum mă înroşesc. Doar că Gdansk e numele pe care îl ştiu din copilărie.
Ludwid nu se lasă uşor.
- Ei bine, *Fräulein—!* continuă el, trufaş. E timpul să te adaptezi la noua realitate.
- Serios, domnule general, politica nu-şi are locul la acest dineu încântător!

Comandantul a vorbit pe un ton scăzut, dar sever. Pus la punct, Ludwig îşi îndreaptă atenţia grobiană către doamna Baran, care şade în stânga lui. îi zâmbesc, recunoscătoare, comandantului.

- E un oraş frumos, oricum i se spune, mă asigură el pe un ton mai blând decât cel pe care îl folosise până acum.

-De acord!

Uşurată, întind mâna peste farfurie ca să iau paharul cu apă. Comandantul face acelaşi gest cu mâna stângă, iar încheieturile degetelor ni se ating. îmi retrag mâna şi simt cum mă îmbujorez. Mâna lui rămâne ridicată în aer, de parcă a încremenit. Nici unul dintre noi nu spune nimic preţ de câteva clipe, care ni se par tot atâtea minute.

- Sunt o mare admiratoare a autorilor germani, spun eu în cele din urmă, recurgând la literatură ca la un subiect despre care pot vorbi oricând.

Comandantul îşi pune paharul pe masă şi-şi retrage mâna.

- Serios?

Elzbieta apare în stânga mea; mă trag puţin spre dreapta ca s-o las să-mi ia farfuria, astfel că mă apropii, fără să vreau, de comandant. îi adulmec încă o dată apa de colonie, care acoperă un miros mai masculin, mai greu.

- Da, continui eu după ce Elzbieta a trecut de mine şi mă pot îndrepta în scaun. Goethe trebuie citit în limba lui, spun, ridicându-mi şervetul din poală şi tamponându-mi buzele. îi faci o nedreptate dacă îl citeşti tradus.

Ofiţerul încuviinţează printr-o uşoară înclinare din cap şi apoi zâmbeşte pentru prima oară.

- De acord, spune el întinzând mâna, de data asta - cu grijă, şi ridicând paharul cu vin, iar eu îl imit pe loc. în cinstea literaturii germane! toastează el, ciocnindu-şi uşor paharul de al meu.

Ezit înainte să beau. Deja mi se învârteşte capul, dar comandantul dă paharul pe gât dintr-o singură înghiţitură şi, sub privirea lui atentă, n-am de ales, aşa că beau o duşcă zdravănă.

- Ce-ar fi să ne retragem în celălalt salon? sugerează Krysia după ce Elzbieta a terminat de luat farfuriile de desert.
Acolo, Elzbieta le oferă bărbaţilor şi Krysiei păhărele de coniac, iar nouă, celorlalţi, ceşti de ceai fierbinte. Mă sprijin de tocul uşii, ţinându-mi ceaşca aburindă în mâini. Prea sleită de vin şi de mâncarea bogată ca să mai pot lua parte la vreo conversaţie, evadez în bucătărie.
- Pot să te ajut? întreb, dar Elzbieta, care stă acum la chiuvetă şi clăteşte vasele, doar dă din cap în semn că nu.
îmi dau seama că m-am îmbătat şi că mă uit, amorţită, la clăbucul care dă să iasă din chiuvetă. Nu m-am mai simţit niciodată aşa. Ca adolescentă, băusem doar vin cuşer, de Sabat şi de sărbători, prea dulce ca să pot lua mai mult de câteva înghiţituri. O dată sau de două ori gustasem nişte *whisky* sau un pahar de vin cu Jacob, la masă, şi mă încălzisem. Dar de data asta e altă poveste. Am limba

încărcată şi uscată. îmi asudă fruntea şi se clatină podeaua sub mine.
- Elzbieta! spun, nesigură.
Se întoarce şi-mi vede paloarea.
- Ia asta!
îmi aduce un pic de apă, pe care o beau plină de recunoştinţă, apoi îi dau înapoi paharul. Ea se întoarce la chiuvetă şi pune paharul în apa caldă, alături de restul vaselor murdare. Mă aşez pe un scaun şi răsuflu adânc. Din toate serile din viaţa mea, tocmai în asta a trebuit să beau prea mult.
Elzbieta mă atinge pe umăr, iar eu îmi ridic privirea şi văd că-mi face semn cu capul spre salon.
- Anna!
O aud pe Krysia strigându-mă pe nume şi-mi dau seama, din tonul ei, că nu e prima oară când mă cheamă. Mă ridic de pe scaun şi mă îndrept spre salon.
- *Tam*
M-am mai dezmeticit după ce am băut apă şi am şezut un pic.

- Vino! îmi cere Krysia făcându-mi semn să mă duc la ea şi la comandant, care stau pe canapeaua cea mare, apoi bate cu palma perna dintre ei. Ia loc! mă îmbie ea.
Mă aşez, stânjenită, pe marginea canapelei, la câţiva centimetri de comandant, fără să-l privesc.
- Anna! mă strigă Krysia încă o dată, cu lejeritate, pe noul nume. *Herr Kommandant* are o propunere pentru tine.
în încăpere s-a lăsat liniştea, iar Krysia se întoarce spre comandant, aşteptând. Mi se taie răsuflarea. Cu toate că nu-mi pot imagina la ce se referă ea, sunt sigură că nu-mi va plăcea.
- Anna, caut o secretară, o asistentă, de fapt, care să mă ajute la birou cu sarcinile administrative zilnice, spune comandantul. Mătuşa ta crede că te- ar putea interesa.
îmi simt stomacul în gât.
- E o ofertă măgulitoare, adaugă Krysia, iar în cuvintele ei percep un mesaj pe care nu pot să-l descifrez.

- Pentru mine? întreb, încercând să câştig timp ca să formulez un răspuns.
- Da, răspunde comandantul.
îi simt pe toţi cu ochii pe mine.
- Dar nu pot! spun eu cu glas strident, apoi observ mutrele mirate din jur şi-mi îmblânzesc tonul. Adică, eu sunt profesoară de şcoală. N-am calităţi pentru un asemenea post.
Nu ştiu ce e mai de neconceput: să lucrez într-un sediu nazist, sau să-mi petrec fiecare zi aproape de individul ăsta înfiorător. Ofiţerul nu se lasă impresionat de răspunsul meu.
- Germana ta e excelentă. Krysia spune că ştii să dactilografiezi. Altfel, ţi se cere doar să ai discernământ şi maniere plăcute.
- Dar chiar n-aş putea, protestez eu. Trebuie să am grijă de Lukasz şi s-o ajut pe mătuşa mea...
Mă uit la Krysia, aşteptând ca ea să mă susţină, dar îmi aruncă o privire cu subînţeles.
- Ne descurcăm foarte bine, spune ea pe un ton hotărât.

- Păi..., răspund eu, oscilând, disperată să găsesc alte argumente.
- E ridicol! răbufneşte Ludwig, cu toate că nu-i ceruse nimeni părerea. O asemenea onoare nu se refuză!
Ofiţerul se întoarce către grăsan şi se uită urât la el.
- N-aş vrea să oblig fata, spune el privindu-mă din nou. Cum vrei, adaugă, vorbind mai încet. îmi poţi da răspunsul mai târziu.
înghit în sec. Krysia vrea, în mod evident, să accept oferta asta bizară, cu toate că n-am habar care e motivul.
- Nu, nu e nevoie, zic, zâmbind forţat. Aş fi onorată să lucrez pentru dumneavoastră.
Krysia se ridică.
- Foarte bine, atunci rămâne stabilit! Lăsând asta la o parte, cred că i-am promis doamnei Baran că voi cânta înainte să încheiem seara.
Se duce, cu paşi mari, la pian. Apoi, dând mereu dovadă de diplomaţie, cântă mai întâi Wagner, apoi Chopin. Mă uimeşte talentul ei, felul în care mâinile îi plutesc peste clape cu

dexteritatea şi cu graţia cuiva mai tânăr cu zeci de ani, care cântă pe dinafară compoziţii clasice întregi.

- Mă gândeam eu că e posibil, spune Krysia la câteva ore după ce au plecat musafirii. Stăm la chiuvetă şi ştergem ultimele ceşti de ceai, cu şorţurile puse peste rochiile de petrecere. Krysia vorbeşte încet ca să nu audă Elzbieta, care mătură în camera de alături.

- Auzisem că îşi căuta o asistentă şi, de cum a intrat în încăpere, mi-am dat seama că te-a plăcut.

Mă opresc ca să-mi dau la o parte de pe faţă o şuviţă de păr.

- Krysia, dacă te-ai îngrijorat din pricina asta, de ce m-ai aşezat lângă el la masă?

Krysia îşi ridică privirea şi rămâne cu farfuria pe care o ştergea - ridicată în aer.

- Dar n-am făcut aşa ceva! Acum, că zici, îmi amintesc foarte bine că i- am cerut Elzbietei să-l aşeze pe comandant lângă mine. Speram ca, după câteva pahare de vin, să i se dezlege limba şi să spună ceva folositor.

Krysia lasă farfuria din mână şi se duce la uşa bucătăriei.

- Elzbieta? strigă ea.

Tânăra apare din salonul mare, cu mătura în mână.

- *Tak, Pani* Smok?

- Ai schimbat cumva aranjamentul oaspeţilor la masă?

Elzbieta clatină din cap.

- *Nie, Pani* Smok! Aţi spus că vreţi să staţi între comandant şi generalul Ludwig. M-am mirat să văd că s-a schimbat ordinea.

- Mulţumesc, Elzbieta! îi spune Krysia tinerei, care pleacă înapoi la treaba ei, apoi stăpâna casei se întoarce către mine, încruntată. Nu ştiu ce s- a întâmplat, se miră ea.

- Poate că a fost, pur şi simplu, un accident, sugerez eu, frecând şi mai tare oala pătată pe care o ţin în mână.

însă acum îmi dau seama de adevăr: cu siguranţă că însuşi comandantul a schimbat

cartonaşele, ca să stea lângă mine. Mi se strânge stomacul.

- Poate că... oricum, nu cred că ar fi chiar atât de rău să lucrezi pentru el.
- Cum poţi să spui una ca asta? întreb eu în şoaptă. Asta poate să pună totul în pericol. Identitatea mea, situaţia noastră...
- Anna! mă întrerupe Krysia, strigându-mă aşa fiindcă fuseserăm de acord să-mi dea tot timpul numele ăsta, chiar şi atunci când eram singure, ca să ne obişnuim. Dar e paravanul perfect! Un evreu care se ascunde n-ar intra niciodată într-un sediu nazist. Iar comandantul e, în momentul de faţă, unul dintre cei mai importanţi oameni din Polonia, urmează Krysia, făcând, apoi, o pauză. Poate că, în timp, te vei putea apropia destul de mult de el încât să ne ajuţi, conchide ea.
- Să ajut? Krysia, nu pot lucra pentru nazişti! spun eu ridicând tonul, iar ea îşi duce imediat degetul la buze, făcându-mi semn din cap înspre salon, îmi pare rău, murmur, jenată de criza mea.

în clipa aceea, îmi amintesc de situaţia noastră precară. Oare cât de mult se poate înrăutăţi farsa asta, acum, că se aşteaptă de la mine să rezist zi de zi sub privirea atentă a comandantului Richwalder? Mă năpădeşte un val de greaţă.

Mai târziu în aceeaşi seară, întinsă în pat, mă uit la bârnele de stejar ce traversează tavanul dormitorului şi ascult câinii care urlă în depărtare. „Iar mi s-a schimbat viaţa", îmi spun. Pentru a treia oară de când a început războiul, îmi închei ziua aflându-mă într-o situaţie care e departe de cea în care mi-am început-o. într-o zi m-am trezit în casa lui Jacob, iar seara m-am culcat în ghetou, ca deţinută. Tot în decursul câtorva ore, din evreică în ghetou am devenit ariană în casa Krysiei, iar acum urmează să lucrez pentru nazişti. Mă trece un fior şi trag pătura mai bine peste mine, uitând că suntem în luna mai şi că nu e deloc frig.

Mintea mi se întoarce cu câteva ceasuri în urmă, la momentul în care s-a terminat

petrecerea. Comandantul Richwalder a plecat ultimul. Rămas în uşă, îmbrăcat cu paltonul militar lung şi cenuşiu, mi-a luat mâna într-a lui, care acum era înmănuşată în piele moale, şi mi-a dus-o încă o dată la buze.

- Voi lua legătura cu tine imediat ce sunt gata actele.

Mi-a tremurat mâna atunci când mi-am retras-o.

- M-mulţumesc, *Herr Kommandantl*
- Nu, domnişoară Anna, eu îţi mulţumesc!

După ce a spus asta, s-a întors şi a plecat. Acum stau în pat şi mă cutremur. Felul în care se uita la mine îmi amintise de un păianjen care pândea o muscă. Acum eram obligată să mă duc să lucrez învăluită zi de zi în pânza păianjenului. Mă cutremur din nou, cu urechile ciulite la urletele câinilor, care răsună în bătaia vântului

.Prăjituri pentru sărbătoarea de Purim

Termenul se referă la o parte a teritoriilor Poloniei aflate sub ocupaţie militară germană în timpul

celui de-al Doilea Război Mondial. Administrate de Germania nazistă, aceste teritorii erau parte
autonomă din „Germania Mare".
„încântat de cunoştinţă" (în limba poloneză în original)
Primul Război Mondial (1914-1918)
Lagăr de concentrare german pentru deţinuţi politici
„Domnişoară" (în limba germană în original)
„Da" (în limba poloneză în original

Capitolul 7

Timp de câteva zile, nu mai primim veşti de la comandant.

- Probabil că durează ceva până când verifică tot istoricul, îmi răspunde Krysia la întrebarea legată de întârzierea asta.

- Verifică istoricul?

Intru în panică, încredinţată că o investigaţie a naziştilor îmi va dezvălui adevărata identitate, însă Krysia îmi spune că n-am motive să mă îngrijorez. Câteva zile mai târziu, îmi dau seama că are dreptate. Mişcarea de rezistenţă se întinde, după cât se pare, în toată Polonia, iar la Gdansk există oameni dornici să dovedească faptul că au cunoscut o Anna Lipowski care le-a fost vecină, colegă de

şcoală sau de serviciu, şi ce păcat de moartea părinţilor ei! într-o vineri dimineaţă, cam la o săptămână după dineu, primesc înştiinţarea, prin intermediul unui mesager, că am primit aprobarea şi că lunea următoare trebuie să mă prezint la biroul comandantului.

- Mâine trebuie să mergem în oraş, îmi spune Krysia în acea sâmbătă seara, pe hol, după ce l-am culcat pe Lukasz.

- Mâine? întreb eu întorcându-mă uluită spre ea. Magazinele nu sunt deschise duminica.

- Trebuie să mergem la biserică, zice Krysia, iar, văzându-mi uimirea, adaugă: Soţia primarului a comentat la cină faptul că n-am apărut acolo cu
tine si cu Lukasz. j

- O! fac eu, în cele din urmă.

Nu mă pot pune cu logica ei. Krysia e catolică practicantă şi nu se poate ca eu şi Lukasz să fim altfel decât ea. Faptul că, în mod normal, mergea săptămânal la slujbă, dar că nu s-a mai dus după venirea noastră, ar putea stârni

suspiciuni. Totuşi, mi se pune un mare nod în gât la ideea de a merge la biserică.

- îmi pare rău, spune Krysia. N-avem de ales. Trebuie să păstrăm aparenţele.

Nu zic nimic, ci mă duc în camera mea şi deschid dulapul. Mă uit la cele câteva rochii şi încerc să-mi dau seama care dintre ele seamănă cu cele pe care le poartă tinerele de vârsta mea pe care le văd pe când se duc şi vin de la biserică.

- Rochia roz, spune Krysia venind în spatele meu.
- Asta? o întreb, ridicând o rochie de bumbac cu mâneci trei sferturi.
- Da. Mă duc să-mi fac o cafea. Vrei si tu? mă îmbie ea.

j

Dau din cap în semn că da şi o urmez jos, în bucătărie. Câteva minute mai târziu, intrăm în salon ţinând în mâini ceştile aburinde. Văd, aşezate pe măsuţă, lucrul ei de mână şi un ghem de lână albastră.

- îi fac un pulover lui Lukasz, îmi explică ea în timp ce ne aşezăm. Cred că va avea nevoie de el la iarnă.

La iarnă... Krysia se aşteaptă ca la iarnă noi doi să fim tot aici. Nu ştiu de ce mă miră asta. Poziţia puternică pe care o deţin naziştii în Polonia nu dă semne de vulnerabilitate, iar eu şi Lukasz, cu siguranţă, n-avem unde să ne ducem. Totuşi, sase luni înseamnă mult. Mă doare inima atunci când mă

j [1] J

gândesc că voi sta atât de mult fără Jacob.

în încercarea de a-mi masca tristeţea, iau andrelele ca să mă uit la lucrul ei. A împletit doar câteva rânduri până acum, dar îmi dau seama, după ochiurile mici şi uniforme, că lucrează cu mare grijă şi că va face un pulover frumos. Ghemul de lână are noduri şi se vede că Krysia a desfăcut un lucru de îmbrăcăminte al ei ca să obţină firul.

- Culoarea i se va asorta cu ochii, spun, emoţionată din nou la gândul multelor lucruri pe care ea le face pentru noi.

- Şi eu m-am gândit la asta. Ştii să tricotezi? întreabă, iar eu dau din cap în semn că nu. Uite, haide să-ţi arăt!
înainte să-i pot răspunde, Krysia se apropie de mine pe canapea, mă cuprinde cu braţele din spate şi-mi pune mâinile pe mâinile ei mult mai mari.
- Aşa! mă îndrumă, începând să-mi mişte mâinile într-un tipar din doi paşi, iar atingerea mâinilor ei, slabe şi delicate precum cele ale lui Jacob, face ca amintirile să mă năpădească, să simt cum mi se învârteşte capul şi aproape să nu-mi mai dau seama că ţin andrelele în mâini. Asta-i tot, spune ea câteva minute mai târziu, rezemându-se.
Se uită cu nerăbdare la andrele, de parcă ar trebui să continui singură, dar mâinile îmi cad, neputincioase, în poală.
- îmi pare rău, spun, apoi aşez andrelele şi ghemul pe masă. Nu mă prea pricep la astfel de lucruri.
Ăsta e adevărul. Pe când aveam doisprezece ani, mama renunţase să mă mai înveţe să cos

şi declarase ochiurile mele mari şi inegale drept o oroare. Chiar şi acum, în timp ce mă uit la andrele, ştiu că Krysia va trebui să-mi desfacă si să-mi refacă cele câteva ochiuri lălâi. j

- Prostii, trebuie doar să exersezi, spune ea luând andrelele şi ghemul. Dacă înveţi să tricotezi ca lumea, poţi să lucrezi ceva pentru Jacob.

- Jacob..., repet.

Parcă îl văd. I-aş putea împleti un pulover, poate unul maro, ca să-i scoată ochii în evidenţă. îl văd cum şi-l trage peste umerii şi trunchiul subţiri. Uneori, în amintirile mele, el pare fragil, aproape ca un copil. Mi-e greu să mi-l imaginez ca luptător în mişcarea de rezistenţă. Dintr-odată, mă întreb dacă, la plecare, şi-a luat haine destul de călduroase.

- Ţi-e dor de el, aşa-i? întreabă Krysia cu blândeţe.

- Da, foarte mult, răspund, alungându-mi din minte figura lui Jacob, fiindcă nu-mi pot permite să cad în capcana amintirilor tocmai

acum, când trebuie să mă concentrez la munca pe care o încep luni, când trebuie să fiu Anna.
Krysia! încep să spun, dar mă opresc înainte să pun întrebarea care mi-a dat de furcă încă din seara dineului. Ce e Sachsenhausen?
Ea ezită, cu andrelele ridicate.
- De ce întrebi?
- Parcă Ludwig a spus că Richwalder a fost supraveghetor la Sachsenhausen.
Krysia se încruntă şi-şi muşcă interiorul obrazului.
- Sachsenhausen e o închisoare nazistă, draga mea! Un lagăr de concentrare din Germania, de lângă Miinchen.
Simt că-mi fuge pământul de sub picioare.
- Pentru evrei?
Krysia clatină din cap în semn de negare.
-Nu, nu! Pentru deţinuţi politici şi pentru criminali.
Cu toate că vreau să simt uşurare, ceva din reacţia ei categorică îmi spune că nu e cu totul sinceră. Pune încă o dată lucrul pe măsuţă şi mă bate uşor pe mână, spunându-mi:

- Nu-ţi face griji! Richwalder te place. Nu se va purta urât cu tine.
- Bine, spun, cu toate că vorbele ei nu mă liniştesc nici pe departe.

- Doamne! exclamă ea uitându-se la pendul. E aproape zece şi jumătate! Nici nu mi-am dat seama cum a trecut timpul. Ar trebui să dormi. Mâine dimineaţă trebuie să ne trezim devreme şi vei avea nevoie de toată energia ta.

„Pentru mâine şi pentru tot ceea ce vine după ziua de mâine", adaug în sinea mea. Mai iau o gură din cafeaua încă prea fierbinte, apoi mă ridic. Mă opresc în uşă. Krysia a luat din nou lucrul de mână şi tricotează, rapid, ochiuri peste ochiuri.

- Noapte bună! îmi urează ea fără să-şi ridice privirea.

N-o mai întreb dacă vine la culcare. Chiar şi într-o seară normală, Krysia stă până târziu şi doarme puţin. într-un fel, îmi aduce aminte de Jacob, care stătea treaz toată noaptea şi pe care, de multe ori, îl găseam a doua zi

dimineaţa în birou, dormind grămadă peste vreo carte pe care o citise sau peste vreun articol la care lucrase. Cel puţin, în compensare, Jacob dormea mult a doua zi. Krysia, sunt sigură, se va trezi înaintea zorilor, va roboti şi ne va pregăti tuturor cele necesare pentru restul zilei. Mă tem să n-o copleşească efortul pe care îl face ca să ne poarte de grijă mie şi lui Lukasz. Acum, cu incursiunea de mâine, de la biserică, şi având în vedere faptul că poimâine încep să lucrez pentru Richwalder, ea are pe cap mai multe ca niciodată.

Peste noapte, dorm agitat şi visez că mă aflu pe o stradă pe care n-o recunosc în bezna care mă înconjoară. Aud voci şi râsete în depărtare. Mă frec la ochi, încercând să desluşesc sursa. La cincisprezece metri distanţă, pe drum, văd un grup de tineri care poartă un soi de uniformă, glumesc şi vorbesc în timp ce merg. O voce familiară, ca de bariton, se aude mai limpede decât celelalte.

-Jacob! strig.

încep să alerg, încerc să-l prind din urmă, dar picioarele îmi alunecă pe trotuarul umed. Cad. Mă ridic repede şi o iau din nou la fugă. în sfârşit, ajung grupul din urmă.

-Jacob! repet, gâfâind.

Nu mă aude, ci continuă să vorbească cu o femeie pe care n-o recunosc. Nu înţeleg ce spune. încerc cu disperare să întind mâna şi să-l ating, dar ceilalţi înaintează, mă dau la o parte şi iarăşi cad. Atunci când îmi ridic din nou privirea, nu-i mai văd pe cei din grup. Sunt singură, în genunchi, pe pavajul rece şi umed al străzii.

Mă trezesc tresărind.

-Jacob?! strig.

Clipesc de câteva ori. Sunt tot în camera mea, bineînţeles. A fost doar un vis. Cu toate astea, scrutez bezna din jur preţ de câteva secunde, de parcă Jacob chiar ar putea să fie acolo. îi repet numele în gând şi retrăiesc visul iar şi iar. îmi e nespus de dor de el! Dacă e atât de preocupat de munca lui încât a uitat de mine? Dacă şi-a găsit altă fată? Dacă... Nu pot

sfârşi cel mai oribil gând dintre toate, gândul că i s-ar putea întâmpla ceva şi că ar fi posibil să nu-l mai văd niciodată. îmi vâr faţa în pernă şi o ud cu lacrimi.

A doua zi, la şapte dimineaţa, Krysia îmi bate la uşă. Mă scol şi mă îmbrac repede. Ajung la parter şi văd că deja l-a spălat şi l-a hrănit pe Lukasz. Mă uit la copil şi ezit. Sperasem să nu fie nevoie să vină cu noi la biserică, dar sigur că, în lipsa noastră, n-are cine să se ocupe de el. Fără o vorbă, ne îndreptăm spre staţia de la colţul străzii. Autobuzul vine repede şi e aproape plin, călătorii fiind ţărani şi fermieri. După felul în care au încercat să-şi calce hainele uzate şi să-şi cureţe pământul de sub unghii, se vede că si ei se duc la biserică, j

Mă uit pe geam în timp ce săltăm pe drumul şerpuit şi ne prefacem că mergem în oraş cu treburi, dar am un gând care nu-mi dă pace: mă duc la biserică, ba chiar urmează să intru într-una pentru prima dată. în adolescenţă treceam de multe ori pe lângă

mulţimi adunate la slujbă în faţa diverselor biserici de prin oraş. Mă uitam cum credincioşii stăteau cu capul plecat şi se legănau uşor pe imnul religios care se auzea prin uşa deschisă. Deasupra lor vedeam doar întuneric. Nu-mi puteam imagina misterele care se aflau de cealaltă parte a uşilor enorme de lemn. Astăzi voi afla. Văd, în minte, figura tatălui meu, care mă priveşte cu tristeţe, şi pe mama care clatină din cap, uluită.

Coborâm din autobuz la marginea Parcului Planty. Lukasz merge între noi şi ne ţine pe amândouă de mână. Traversăm piaţa. în faţa noastră se înalţă turnurile Catedralei Mariacki. Cu toate că în Cracovia se află sute de biserici, nu mă miră faptul că Krysia merge la cea mai mare şi mai impunătoare dintre ele. Ajunsă la uşă, mă codesc.

-Haide! spune Krysia.

Se aşază între mine şi Lukasz, luându-ne de mână. Intrând, clipesc de câteva ori ca să-mi ajustez vederea la lumina slabă. E alt aer aici; o umezeală rece emană din zidurile de piatră.

Krysia se opreşte şi-şi ia mâna de pe a mea, ca să-şi facă cruce. O văd că se uită la mine cu coada ochiului şi cu buzele strânse. Se aşteaptă să-i urmez exemplul? în sinea mea, clatin din cap. Nu voi putea să fac asta, cel puţin nu încă.

O las pe Krysia să mă conducă pe culoarul din mijloc şi încerc să nu mă holbez la crucifixul de aur, înalt de câţiva metri, care domină peretele frontal al bisericii. Când trecem pe lângă ei, oamenii care şed de fiecare parte a culoarului se uită lung la noi şi murmură. Oare îşi dau seama că nu sunt de-ai lor? mă întreb. Adevărul e că ştiu că sunt doar curioşi, pentru că de-abia am intrat. Bârfa circulă rapid în Cracovia şi, cel mai probabil, mulţi au auzit de nepoata şi nepotul orfani care au venit să locuiască împreună cu Krysia Smok. în cazul în care le vede reacţiile, Krysia se preface că nu observă. Ea dă din cap către cei care se află de fiecare parte a culoarului şi, în timp ce înaintăm, atinge câteva mâini. Apoi ne conduce la un şir de bănci goale, aflat la

jumătatea culoarului, apoi ne aşezăm pe banca tare de lemn. începe să cânte orga. Mă uit în jur, surprinsă de numărul mare de enoriaşi. Naziştii sunt împotriva religiei şi au arestat mulţi preoţi. într-o ţară în care populaţia e aproape în întregime catolică, ocupanţii n-au îndrăznit să scoată biserica cu totul în afara legii, totuşi mă mir că nu se feresc mai mulţi, de teama persecuţiei.

în faţa altarului apare, mai apoi, un preot care începe să cânte în latină. Câteva minute mai târziu, ca la un semn, Krysia şi ceilalţi din jurul nostru se aşază în genunchi. Ezit. Evreii nu îngenunchează, e interzis, dar Krysia mă trage de mânecă, în dreptul cotului. N-am de ales. Mă aplec în faţă şi-l cuprind cu braţul pe Lukasz, ca să-l ghidez. Mă uit la el. Cu ochii mari, priveşte în sus. Rămânem îngenuncheaţi vreme de câteva minute. Nefiind obişnuită, mă dor genunchii din cauza podelei tari de piatră. Observ capul plecat al Krysiei şi mă grăbesc s-o imit. Preotul continuă să cânte, iar, uneori, enoriaşii repetă cuvintele. E unul dintre

multele ritualuri secrete pe care nu le cunosc. La un moment dat, Krysia şi ceilalţi îşi fac cruce. Şovăind, îmi vântur mâna vag prin faţa ochilor, sperând că e suficient. Văd ceva cu coada ochiului şi îmi cobor privirea spre Lukasz. Copilul rabinului îşi vântură mâna prin faţa ochilor, încercând cu sinceritate să-şi facă cruce, să-i imite pe Krysia şi pe ceilalţi. Să-şi facă cruce! Mi se ridică părul pe ceafa văzând asa ceva. j

Mai arunc o privire spre Krysia cu coada ochiului şi văd că îşi mişcă uşor buzele, de parcă ar încerca să memoreze ceva. Se roagă, chiar se roagă, îmi dau eu seama. Mă uit în jur, pe cât se poate - fără să ridic capul, curioasă să-mi dau seama dacă ar funcţiona şi rugăciunile mele aici. A trecut multă vreme de când nu m-am mai rugat undeva. Nu ştiu cu ce să încep. Mă gândesc să spun Shema, rugăciunea ebraică de bază. „Ascultă, Israele, Doamne, Dumnezeule, Domnul este unul." Apoi mă opresc. Nu mi se pare potrivit în locul ăsta. încerc din nou. „Te rog", îmi spun,

nesigură de ceea ce vreau să cer. „Te rog, Doamne!" Deodată, cuvintele încep să curgă potop înlăuntrul meu, ca o cascadă. Mă rog pentru siguranţa părinţilor mei şi pentru Jacob. Mă rog pentru Krysia şi pentru Lukasz şi pentru mine, pentru puterea de a ne preface în continuare câtă vreme lucrez pentru comandant. Cer iertare că mă aflu aici şi că îngenunchez. Mă rog ca Lukasz să nu-şi aducă aminte că a fost în acest loc.

Curând se termină partea cu îngenuncheatul. Ne ridicăm din nou şi îl iau pe Lukasz în braţe, lipindu-i obrazul rece de al meu, în timp ce preotul cântă. După aceea, preotul se duce în faţa altarului, ţinând în mâini o cupă şi o farfurie de argint. Cei aflaţi în rândurile din faţă se ridică şi înaintează.

- împărtăşania, şopteşte Krysia, atât de încet încât abia aud ce zice.

îmi înclin capul în semn că am înţeles. Am mai auzit de asta. Câteva minute mai târziu, Krysia se ridică şi mă atinge pe umăr. Vrea să merg cu ea. Mă ridic cu greu, de parcă

picioarele mi s-ar transforma în plumb doar la gândul de a mă duce în faţă. Ne îndreptăm, pe culoarul central, spre şirul de oameni care înaintează lent, cu Lukasz după noi, deşi, bănuiesc, el e prea mic pentru împărtăşanie. Când ajungem în faţă, Krysia o ia înainte. O urmăresc cum îngenunchează şi deschide gura, lăsând preotul să-i dea
azima. Se ridică si se întoarce, luând mâna lui
Lukasz dintr-a mea. înaintez j [1]
şi îngenunchez.

- Trupul lui Hristos, spune preotul şi-mi pune pe limbă azima. îmi închid gura uscată şi aştept ca un fulger venit din cer să mă trăsnească.

Câteva minute mai târziu, ne întoarcem la locurile noastre. Cutia milei trece de la unul la altul şi, atunci când ajunge la noi, văd că e aproape goală. Krysia pune câteva monede în ea, mult mai puţin, sunt sigură, decât ar fi pus înainte de război. Mă întreb dacă îşi permite asta acum. Apoi, slujba se termină şi ne îndreptăm spre ieşire. Mă lupt cu impulsul de

a o lua la fugă, în timp ce Krysia face prezentările obligatorii şi conversează, în dreptul uşii, cu alti enoriaşi. în sfârşit, ieşim la lumină.

- N-a fost atât de rău, nu? întreabă Krysia după ce ne îndepărtăm de biserică.

Dau din cap în semn că nu, fără să răspund. Sunt unele lucruri pe care, în ciuda celor mai bune intenţii ale ei, nu le va înţelege niciodată. Mă simt violată de această experienţă, mi-e greaţă să ştiu că va trebui s-o repet.

Când ne întoarcem acasă la Krysia, mintea îmi zboară la ziua următoare, în mai puţin de douăzeci şi patru de ore de acum înainte, mă voi duce să lucrez pentru comandant. îmi fac înadins de lucru prin casă, gătesc o supă bogată în sfeclă pentru masa de prânz a lui Lukasz, aranjez hainele pe care le va purta a doua zi.

- Pot să mă ocup mâine de asta, protestează Krysia.

Clatin din cap fără să mă opresc.

- Trebuie să mă ţin ocupată, răspund, împăturind pentru a patra oară una dintre cămăşile proaspăt spălate ale copilului. Oricum nu voi putea să dorm la noapte. Nu mă duc la culcare până spre miezul nopţii. Chiar şi după ce o fac, nu mă pot opri să nu mă întorc de pe-o parte pe alta. De obicei, mă lupt foarte mult să-mi alung din minte gândurile legate de familie, de ghetou şi de toată perspectiva necunoscută şi îngrozitoare, însă acum mă bucur că gândurile astea mă distrag. încerc să ignor realitatea care mă aşteaptă de mâine încolo. Cum de mi s-a schimbat astfel viaţa într-o săptămână, într-o lună, într-un an? Jacob nici măcar nu m-ar mai recunoaşte. îmi închipui că-i scriu o scrisoare - de unde aş începe? A, da! „Iubitul meu", mă prefac că-i scriu. „Soţia ta e ariană acum. Şi ţi-am spus oare că am un copil? Şi că de mâine încep să lucrez pentru nazişti?" Râd în hohote pe întuneric.
în realitate, stiu, totuşi, că situatia e a naibii de serioasă. Să intru zi de zi

în sediul nazist va fi ca si cum as intra în cuşca leului. Si nu-mi voi risca doar propria siguranţă: dacă mi se descoperă adevărata identitate, îi voi pune în mare pericol pe toţi cei din jur, pe părinţi, pe Lukasz şi chiar şi pe Krysia. Da, pe ea... îmi amintesc de felul în care m-a privit în timp ce mă încuraja să accept oferta comandantului - şi cu câtă îngrijorare m-a privit de-atunci încoace. Cunoaşte si ea riscurile. Probabil că are motive întemeiate pentru care vrea să fac asta. în cele din urmă, mi se închid ochii si adorm,

Atunci când, înaintea zorilor, mă trezeşte cântecul cocosului din vecini, mi se pare că am aţipit numai câteva minute. După felul în care se cerne lumina dimineţii printre ramurile arţarului de la fereastra mea, se vede că e în jur de ora cinci. Mai rămân în pat o clipă şi ascult tropotul copitelor de cai pe drumul neasfaltat, în timp ce căruţele ţăranilor,

încărcate cu produse pentru piaţă, coboară înspre vale. Cu ochii în tavan, ezit. Odată ce pun piciorul pe podea, va începe totul. Dacă nu cobor din pat, mă gândesc că, poate, opresc timpul în loc. E un joc familiar, pe care îl jucam în copilărie atunci când nu voiam să fac ceva anume. îmi amintesc însă că nu funcţiona nici atunci, după cum n-avea să funcţioneze nici acum, şi nu se face să ajung târziu în prima zi de lucru. Trag aer adânc în piept şi mă ridic.

Mă scol şi mă spăl pe tăcute. Cobor tiptil scările, în speranţa că nu-i voi trezi pe Krysia sau pe Lukasz cu scârţâitul treptelor de lemn. Krysia deja
sade la masa din bucătărie si citeşte ziarul, cu o ceaşcă de ceai în fată. Mă j j j 7 j '
întreb dacă o fi dormit vreun pic azi-noapte.

- *Dzien dobry—*| mă salută, cu vocea odihnită.

Se ridică şi mă măsoară din cap până-n picioare, evaluându-mi ţinuta. Am ales, dintre hainele pe care nu le mai poartă ea, o cămaşă albă şi o fustă gri pe care am prins-o în talie cu

o curea, fiindcă îmi era prea mare. Fusta, care ar trebui să vină până la genunchi, îmi ajunge aproape de glezne.

- Foarte profesional! mă laudă Krysia, făcându-mi semn să mă aşez, apoi împinge către mine o farfurie cu omletă fierbinte. Mănâncă!

Dau din cap în semn de refuz, pentru că mirosul îmi face greaţă.

- Sunt prea agitată, spun eu, simţind că mi se face rău de la stomac chiar şi prin simplul fapt că vorbesc, iar neliniştea mă năpădeşte precum un val. Şi ar trebui să plec, adaug. Nu vreau să întârzii.

Krysia îmi dă o cutie mică, în care se află mâncarea mea de prânz, şi o mantie subţire de lână.

- încearcă să te relaxezi. Mai degrabă faci greşeli dacă eşti stresată. Stai cuminte şi observă tot ce poţi! Şi să n-ai încredere în nimeni! mă sfătuieşte ea bătându-mă pe umăr. Te vei descurca de minune. Eu şi Lukasz te aşteptăm să vii acasă cu bine.

Nu e nici ora şapte atunci când pornesc. Locuitorii din *Chelmska* se trezesc devreme şi, pe măsură ce înaintez pe stradă şi trec pe lângă case şi ferme, în fiecare curte şi grădină pare să fie cineva care se ocupă de animale sau care mătură veranda. Fiindcă prezenţa mea în casa Krysiei încă reprezintă o curiozitate, oamenii îşi ridică privirile în vreme ce trec pe lângă ei. Dau din cap şi încerc să zâmbesc, de parcă e perfect normal să mă duc la ora asta în oraş. La capătul drumului, chiar în sensul giratoriu, mă opresc şi trag aer adânc în piept. De când locuiesc împreună cu Krysia au început să- mi placă zorii de zi. Peste câmpuri pluteşte un văl dens de ceaţă, care mai târziu, pe măsură ce răsare soarele, se va ridica asemenea unui stol de păsări. Miroase a iarbă udă. Privesc peisajul şi-mi creşte inima, iar, pentru o secundă, aproape că uit cât sunt de agitată.

în staţia de autobuz, stau tăcută lângă o femeie în vârstă, care duce un coş ponosit cu zarzavat. Vine autobuzul şi urc după ea,

dându-i şoferului unul dintre jetoanele pe care le am de la Krysia. Autobuzul porneşte hurducăind pe drumul nepavat şi opreşte aproximativ la fiecare jumătate de kilometru. Arborii încărcaţi de frunze şi aplecaţi peste drum ating cu ramurile, în trecere, acoperişul autobuzului. După ce se ocupă toate locurile, iar pasagerii continuă să urce, mă ridic ca să-l las să şadă pe un bătrân care-mi zâmbeşte cu o gură ştirbă.

Douăzeci de minute mai târziu, cobor din autobuz şi merg puţin, apoi mă trezesc la poalele Castelului Wawel. Privesc enorma fortăreaţă de piatră şi trag aer adânc în piept. N-am mai văzut castelul de când m-am dus în ghetou toamna trecută. Pe măsură ce mă apropii de el, cupolele şi turlele îmi par şi mai impresionante decât îmi aminteam. Secole la rând, Cracovia a fost capitala Poloniei, iar Wawel - reşedinţa regilor, mulţi dintre aceştia fiind îngropaţi chiar aici, în catedrala lui. Cu multă vreme în urmă, capitala s-a mutat la Varşovia, iar Wavel a rămas muzeu, până acum

opt luni, când a devenit sediul Guvernului General Nazist. „Adună-te!", îmi spun în sinea mea, însă îmi tremură genunchii şi simt că mă lasă picioarele în timp ce intru pe poarta boltită şi străbat lunga alee pietruită ce duce la castel.

- Anna Lipowski, reuşesc să mă prezint paznicului de la capătul pantei.

Nici nu se uită la mine, ci doar îmi verifică numele pe o listă şi cheamă un alt paznic, care mă conduce, printr-o arcadă de piatră, înăuntrul castelului. Mergem pe nişte holuri ameţitoare, cu tavane înalte şi scări de marmură.

Mirosul stătut îmi aminteşte de vremea în care vizitam castelul în excursiile

j

şcolare, numai că ăsta nu e Castelul Wavel al copilăriei mele. Coridoarele sunt pustii acum, iar portretele regilor polonezi au dispărut de pe zidurile lor, fiind înlocuite cu steaguri roşii, fiecare având pe el un cerc alb în mijlocul căruia se află o svastică mare şi neagră.

Aproape toţi cei pe lângă care trecem poartă uniformă nazistă şi salută, ferm şi scurt: „Heil Hitler!" Dau din cap, incapabilă să răspund aşijderea. Cred că paznicul care mă conduce îmi consideră tăcerea un semn de mare tulburare, asa câ răspunde el suficient de tare pentru amândoi.

Când se pare, în sfârşit, că nu mai avem unde să ne ducem, nici mai în faţă, nici mai sus, paznicul se opreşte în faţa unei uşi enorme de stejar, pe care se află o plăcuţă cu numele comandantului Richwalder. Bate scurt de două ori, după care, fără să aştepte răspuns, deschide uşa şi îmi face semn să intru. încăperea e un soi de recepţie, fără ferestre şi prea călduroasă. O femeie masivă, cu nas lat şi piele cu aspect nesănătos, stă la un birou mic, aflat în centrul camerei. Are capul plecat, iar cocul gigantic de păr şaten i se leagănă în timp ce lucrează intens ca să umple spaţiile goale ale unui grafic. Sunt curioasă: dacă ea e aici, eu ce urmează să fac? Asta îmi dă speranţă. Poate că la mijloc e o

greşeală şi n-am loc să lucrez aici. Poate că mi se va permite, pur şi simplu, să mă întorc acasă. Numai că-mi dau seama, în timp ce-mi spun toate astea în gând, că e imposibil. Comandantul Richwalder nu e genul de om care să facă astfel de greşeli.

Stau la uşă, stângace, preţ de câteva minute. Femeia nici nu ridică ochii. Neputincioasă, mă uit înjur, dar paznicul care m-a adus s-a făcut nevăzut pe hol şi m-a lăsat singură. Femeia de la birou nu zice nimic.

- *Przepraszam—...*, spun eu în cele din urmă.

-*Jal*— răspunde ea, iar, după pronunţie, mi-e clar că nu vorbeşte germana.

- Sunt Anna Lipowski, spun, dar femeia n-are nici o reacţie şi nu-mi dă nici un răspuns. Comandantul Richwalder mi-a cerut să vin aici...

- A, da! exclamă ea, apoi se ridică, în sfârşit, şi, dintr-o privire, mă cercetează din cap până-n picioare. Eşti noua asistentă personală a comandantului.

Pronunţă numele funcţiei mele cu o inflexiune enigmatică, încărcată de dispreţ, care mă stânjeneşte. îmi face semn s-o urmez pe altă uşă, în spatele biroului ei.

- Asta e anticamera.

Mă uit în jur. încăperea e mai mică decât recepţia, dar e mobilată mai frumos şi se simte briza care adie dinspre cele două ferestre mari, fiecare având deschise ambele canaturi.

- Aici vei lucra. Biroul comandantului e acolo, îmi spune femeia făcând semn spre o altă uşă, din celălalt capăt al camerei. Domnul comandant a avut o întâlnire azi-dimineaţă şi-şi cere scuze că nu te-a putut întâmpina personal.

Mi-e greu să mi-l imaginez pe impunătorul *Kommandant* cerându-şi scuze pentru ceva. Femeia continuă de parcă ar ţine un discurs:

- Suntem privilegiate să lucrăm la sediul executiv al guvernatorului. Numai ofiţerii de rang înalt şi personalul acestora lucrează la Wawel, restul Guvernământului General se află în clădirea administrativă din cealaltă parte a

oraşului, pe strada Pomorskie, turuie ea, iar eu dau din cap, aprobator, încercând să mă împac cu ideea că a lucra pentru nazişti ar putea fi, cumva, un lucru perceput ca un privilegiu. Domnul comandant este adjunctul guvernatorului, continuă femeia. Toate consiliile de administraţie din sudul Poloniei lui îi dau raportul. După ce se întoarce, îţi va explica mai detaliat ce sarcini ai. Pentru început, îi vei organiza programul şi te vei ocupa de corespondenţă, spune ea, pronunţând cuvântul „corespondenţă" de parcă ar desemna o chestiune de securitate naţională. Eu sunt Malgorzata Turnau, îşi încheie ea tirada. Dacă te pot ajuta cu ceva, te rog să-mi spui.

- Mulţumesc.

îmi dau seama că îi sunt superioară în funcţie şi că privirea ciudată pe care mi-a aruncat-o atunci când mi-a pronunţat titlul era una de gelozie. Probabil că spera să fie promovată în funcţia pe care urmează s-o ocup eu, dar orice urmă de compătimire aş fi putut

să-i ofer e înăbuşită de veneraţia cu care descrie munca noastră şi de privirea plină de fervoare din ochii ei. Ea este, evident, unul dintre acei polonezi care au trecut de partea naziştilor. Mi-e foarte clar că ar face orice ca să intre în graţiile comandantului. Atunci când Krysia mi-a sfătuit să nu mă încred în nimeni, se referea la genul ăsta de indivizi precum Malgorzata. îmi dau seama că o astfel de femeie va sta cu ochii pe mine.

Malgorzata se duce la biroul aşezat în partea stângă a camerei, sub una dintre ferestre.

- Asta e corespondenţa comandantului, îmi spune ea luând o mapă şi întinzându-mi-o. Deschizi fiecare scrisoare si o notezi în tabelul ăsta în
j
funcţie de expeditor, dată şi subiect.

îmi arată, apoi, cum să triez corespondenţa în teancuri: unul pentru acele scrisori care necesită atenţia personală a comandantului; altul pentru cele la care se poate răspunde

oficial; şi un ultim teanc pentru cele care trebuie redirecţionate către alte birouri.
- Şi nu deschizi nimic marcat „confidenţial"! adaugă ea înainte să iasă din încăpere şi să trântească uşa.
Rămân singură şi răsuflu uşurată în timp ce mă aşez la birou. în afară de scrisori, Malgorzata mi-a mai lăsat nişte obiecte de birotică, pe care le organizez şi le pun în sertare. Fac o pauză ca să mă uit la noul meu loc de muncă. Anticamera are cam trei pe cinci metri, o canapea mică în faţa biroului, iar ferestrele, una - deasupra biroului, iar cealaltă - deasupra canapelei, sunt aproape prea înalte ca să văd afară. Totuşi, dacă mă ridic pe vârfuri, zăresc râul.
întind mâna spre teancul de scrisori şi încep să deschid plicurile. îmi aduc aminte de spusele Krysiei şi încerc să citesc cât pot de mult, dar nu găsesc nimic interesant, majoritatea misivelor fiind invitaţii la evenimente sociale şi rapoarte oficiale seci, cu o terminologie militară germană pe care n-o înţeleg. După

aproximativ o treime din teanc, dau peste un plic marcat „confidenţial", cu cerneală roşie peste sigiliu. îl scot şi-l ridic la lumină, dar hârtia e prea groasă ca să văd ce scrie. Examinez sigiliul plicului. „E posibil să-l pot deschide şi închide la loc", îmi spun, băgând unghia sub marginea lui.
Brusc, se deschide uşa şi-mi ridic privirea. Comandantul intră cu paşi mari în anticameră, cu pelerina aruncată pe umăr. îmi ţin răsuflarea. E şi mai arătos decât îmi aminteam. îl urmează un bărbat mai scund, tot în uniformă, care duce două serviete de piele neagră. Mă ridic în picioare.
- Anna! exclamă comandantul, zâmbind si venind la mine. îmi ia mâna
dreaptă şi, cumva, mă aştept să mi-o sărute aşa cum făcuse în seara în care ne-am cunoscut, la Krysia, dar el mi-o strânge într-o manieră profesională.

- Bun venit! îmi urează, apoi face semn către celălalt bărbat şi mi-l prezintă: El este colonelul Diedrichson, ataşatul meu militar.
Colonelul Diedrichson pune servietele jos, fără să zâmbească.
- Ce faci cu aia? întreabă, în timp ce arată spre mâna mea stângă.
încremenesc. Uitasem că încă aveam în mână plicul confidenţial şi
sigiliul pe jumătate deschis.
- M-Malgorzata mi-a spus că trebuie să deschid corespondenţa, spun, timid.
- Nu ţi-a spus şi că cea confidenţială nu trebuie deschisă? întreabă, sever, colonelul Diedrichson.
Ridic din umeri şi clatin uşor din cap, rugându-mă în gând ca el să n-o întrebe pe femeie despre asta.
- Sunt sigur că e o simplă greşeală, intervine comandantul.
- De-asta..., începe să spună colonelul Diedrichson, smulgându-mi plicul din mână,

din motivul ăsta vreau să aduc personal de la Berlin pentru munca de birou, încheie el.
- Mulţumesc, domnule colonel, asta-i tot! spune comandantul.
Diedrichson ridică mâna dreaptă.
-Heil Hitler!
Ridică servietele, se răsuceşte pe călcâie şi pleacă. După ce el dispare, comandantul se întoarce spre mine. Nu zice nimic, ci deschide uşa din capătul anticamerei şi îmi face semn să intru. Cu mâini tremurătoare, iau un carnet de pe birou, apoi intru după el.
încăperea în care e amenajat biroul comandantului e cu totul deosebită. Enormă, mai mare decât oricare etaj din casa Krysiei, zici că sunt trei camere într-una singură. Imediat lângă uşă se află o canapea şi şase scaune aranjate în jurul unei mese, ca într-o cameră de zi. în capătul îndepărtat al încăperii se află o masă de conferinţă înconjurată de cel puţin paisprezece scaune. în centru, între aceste două zone, tronează un birou masiv de mahon. La unul dintre colţurile acestuia e

aşezată o fotografie înrămată, iar pe peretele din faţă se înalţă un pendul. în spatele biroului, draperiile de catifea roşie şi groasă care acoperă peretele cu ferestre au fost trase şi prinse cu cordoane aurii, dezvăluind o uluitoare panoramă a fluviului.
Comandantul îmi face semn spre canapeaua de lângă uşă.
- Ia loc, te rog! mă invită, ocolind biroul, aşa că mă aşez acolo unde mi-a arătat şi aştept, în timp ce el mai întâi răscoleşte un morman de documente şi după aceea îşi ridică privirea. Sunt sigur că te-a informat Malgorzata în privinţa sarcinilor de bază: corespondenţa şi programul, enumeră el, iar eu dau din cap în semn de încuviinţare. Dacă doar de asta aveam nevoie, putea s-o facă oricine, inclusiv Malgorzata, îmi declară, apoi exclamă: Anna! Traversează camera şi vine spre mine. în timp ce se apropie, mă apucă tremuratul.
- Ţi-e frig? întreabă el.
- N-nu, *Herr Kommandant!* mă bâlbâi eu.

în sinea mea, îmi blestem tracul si îmi dau seama că trebuie să învăţ să-l maschez.

- O, asta-i bine, se bucură comandantul, aşezându-se pe un scaun de lângă mine.

Se trage mai aproape şi, dintr-odată, observ svastica de pe gulerul lui. Oare o purta şi la dineul Krysiei? Nu observasem. Pe de altă parte, la vremea aceea nu ştiam nici ce era Sachsenhausen.

- Anna, sunt adjunctul guvernatorului! spune el. Prostovanul de Ludwig nu se înşela întru totul la dineu, chiar am sarcina de a îndeplini toate ordinele guvernatorului. Pe toate, subliniază el, ridicând din sprâncene ca să dea mai multă greutate acestor vorbe. Sunt mulţi alţii care râvnesc la poziţia mea, mi se destăinuie el, ridicându-se şi plimbându-se prin încăpere. Guvernământul General colcăie de vipere care, cu toate vorbele lor goale la adresa idealurilor Reichului, m-ar înjunghia bucuroase în spate chiar în timp ce-mi strâng

mâna. Astfel că am nevoie de o asistentă personală discretă, versatilă şi, mai presus de toate, loială. Nu eşti doar asistenta mea, ci ochii şi urechile mele, încheie el aşezându-mi-se din nou drept în faţă. înţelegi?

- D-da, *Herr Kommandant!* mă bâlbâi eu, minunându-mă că mă consideră loială.

- Bun! Te-am ales nu doar pentru că eşti excepţional de inteligentă şi vorbeşti germană, ci şi pentru că simt că pot avea încredere în tine.

- Mulţumesc, *Herr Kommandant!*

încredere... Mi se întoarce stomacul pe dos. El continuă să se plimbe de colo colo.

- Noi doi ne vom întâlni în fiecare dimineaţă ca să discutăm programul meu, precum şi sarcinile pe care vreau să le îndeplineşti în acea zi. Deocamdată poţi să te pui, pur şi simplu, la curent cu corespondenţa din urmă. N-am avut asistentă personală de mai mult de o lună şi n-am vrut să se ocupe nimeni altcineva de asta, mi se destăinuie el, iar eu mă întreb în gând ce s-o fi întâmplat cu

predecesoarea mea. Aşa cum ţi-a zis şi colonelul Diedrichson, spune mai departe comandantul, nu vei deschide nici unul dintre plicurile marcate cu „confidenţial". Ne-am înţeles? întreabă el, iar eu dau din cap în semn că da. Foarte bine, se bucură comandantul. Pentru un polonez, ai primit cel mai înalt nivel de acces, dar tot vei avea anumite restricţii.

Mi se strânge inima. Fără îndoială, corespondenţa confidenţială e cea care conţine cele mai preţioase informaţii pentru mişcarea de rezistenţă. Comandantul continuă:

- îi voi cere colonelului Diedrichson să treacă pe la tine mai târziu. îţi poate da tot ceea ce-ţi trebuie, inclusiv îndrumare atunci când eu lipsesc. Instructajul ăsta odată încheiat, comandantul se întoarce şi se îndreaptă spre birou, iar eu îmi dau seama că e cazul să plec. Mă ridic şi dau să ies.

- Anna! mă strigă el pe când ajung la uşă, silindu-mă să-l privesc din nou
si să-i observ intensitatea si seriozitatea căutăturii. Usa mea îti e veşnic jjj'j

deschisă, mă asigură el.

- Mulţumesc, *Herr Kommandant!*

Mă retrag în anticameră şi mă prăbuşesc pe scaun, tremurând.

După întâlnirea cu comandantul, prima mea zi de lucru la sediu începe să se deruleze repede. îmi petrec restul dimineţii deschizând scrisorile, apoi
vine colonelul Diedrichson ca să-mi arate birourile executive si să mă
j
prezinte personalului. După modul în care mă măsoară, din cap până-n picioare, secretarele şi aghiotanţii, e limpede că apariţia mea ca asistentă personală a comandantului a stârnit un mare interes. în sfârşit, Diedrichson mă duce la biroul de securitate, unde primesc legitimaţia de acces în clădire. La întoarcere, trecem pe lângă alte două uşi mari de stejar, pe care e fixată o plăcuţă de alamă.

- Biroul guvernatorului, îmi explică solemn Diedrichson, fără să se oprească din mers. Are un ton aproape pios.

Toată după-amiaza reorganizez sertarele din anticameră. Dosarele sunt într-o dezordine absolută, e greu de crezut că asistenta de dinaintea mea le-a lăsat aşa cu numai o lună în urmă. Bibliotecara din mine preia controlul şi separă dosarele mai întâi geografic, o secţiune pentru Cracovia şi alta pentru fiecare dintre regiunile periferice. Două ore mai târziu, am terminat şi tot n-am văzut vreun document care să pară semnificativ. Mă întreb dacă nu cumva comandantul primeşte informaţiile importante pe alte căi.

Până la sfârşitul zilei, nu-l mai văd pe comandant. La ora cinci îmi strâng lucrurile şi mă îndrept spre staţia de autobuz. După ce mă urc, mă prăvălesc pe scaun şi-mi lipesc capul de geam. îmi zvâcnesc tâmplele. Sunt extenuată, mai mult de nervozitate decât de orice altceva, dar am trecut cu bine de prima zi.

Abia apuc să intru pe uşa casei Krysiei şi să-mi las lucrurile, când Lukasz mă cuprinde cu braţele pe după genunchi.

- Ţi-a simţit lipsa toată ziua, îmi spune Krysia în timp ce-l iau în braţe şi urc cu el la etaj. L-am dus în parc şi am vrut să mă joc cu el, dar te tot căuta.

Intrăm în salon, mă aşez şi depărtez puţin copilul ca să-l pot privi şi ca să-i dau buclele blonde la o parte de pe faţă. Se uită cu disperare înainte şi înapoi, după care mă strânge tare de braţe, parcă de teamă să nu cumva să mai plec. Bietul copil a văzut plecând prea mulţi oameni în care şi-a pus încrederea, fără ca aceia să se mai întoarcă vreodată.

- Ssst! gânguresc, trăgându-l mai aproape şi legănându-l. Uneori trebuie să mai plec, *kochana*, dar seara mă voi întoarce întotdeauna. întotdeauna!

Lukasz mă ţine la fel de strâns. îşi îngroapă capul în umărul meu, fără să scoată un sunet.

- Cum a fost? întreabă Krysia câteva ore mai târziu, după ce am terminat cina si duc cănile de cafea în birou, j

Am mâncat cu Lukasz atârnându-mi de gât şi l-am putut duce la culcare numai după ce mi-a adormit în braţe.

- Nu foarte rău, răspund cu precauţie la întrebarea Krysiei.

Cum să-i spun adevărul? Cum să-i spun că, în acelaşi timp, a fost atât oribil, cât şi ciudat de interesant? Uram faptul că stătusem printre nazişti, dar era cumva palpitant să lucrez într-un birou de o asemenea amploare, în Castelul Wawel. Şi mai e şi comandantul Richwalder, în a cărui prezenţă aerul se încarcă electric. Dar e nazist, si orice as simţi în afară de ură si dezgust... Mă apucă jena. Fac o pauză incomodă şi-mi aduc geanta, ca să-i arăt Krysiei legitimaţia pe care a obţinut-o colonelul Diedrichson pentru mine de la serviciul de securitate.

- Da, spune Krysia ţinând legitimaţia în bătaia luminii şi evaluând-o, atotştiutoare. Are cel mai înalt acces în structurile naziste pe

care îl poate obţine un polonez. Prietenii noştri din Gdansk chiar şi-au făcut treaba şi ţi- au verificat trecutul. Cu legitimaţia asta, poţi merge oriunde.

- încă sunt lucruri la care n-am acces, răspund, cum ar fi documentele confidenţiale. Iar toate celelalte pe care le-am văzut sunt doar corespondenţă de rutină.

- Stai să mai treacă timpul, draga mea! Trebuie să ai răbdare. După ce te va cunoaşte mai bine, vei câştiga încrederea comandantului, iar atunci îţi va face confidenţe şi-ţi va împărtăşi secrete, spune Krysia înapoindu-mi legitimaţia. îl anunţ imediat pe Alek.

- Alek?

îmi vâr legitimaţia în geantă şi mă uit întrebător la Krysia. Oare Alek mai e în ghetou? Cum ia Krysia legătura cu el? Oscilez, fiindcă nu vreau să pun prea multe întrebări sau să pară că aş vrea să mă impun. Sunt sigură că ea mi-ar spune dacă ar avea veşti de la Jacob.

- Da, i-am trimis vorbă despre fericita poziţie pe care o ocupi la Wawel. Consideră că, de acolo, ne vei putea fi de folos, spune Krysia, apoi tace şi soarbe din cafea uitându-se pe fereastra din faţă, dincolo de care soarele apune în spatele copacilor din pădurea Las Wolski. Nu imediat, desigur, adaugă ea. Naziştii te vor supraveghea îndeaproape în primele câteva săptămâni. Şi ei, şi spionii lor polonezi.

După ultimele cuvinte, Krysia strâmbă din gură cu dispreţ.

- Ştiu, cred că deja l-am cunoscut pe unul dintre ei.

îi povestesc de Malgorzata, iar în minte îmi apar trăsăturile de uliu ale femeii. Krysia mă bate uşor pe mână.

Nu-ţi face griji. Deocamdată vezi-ţi de treabă. Câştigă-i încrederea comandantului, fa-l să vrea să-ţi facă destăinuiri, subliniază ea încă o dată. între

timp, eu voi lua legătura cu Alek şi voi afla exact ce planuri are

.„Bună dimineaţa" (în limba poloneză în original) „Mă scuzaţi" (în limba poloneză în original) „Da" (în limba germană în original)

Capitolul 8

Pendulul din biroul comandantului bate de cinci ori, iar eu îmi iau cutia cu mâncare şi trec din anticameră în recepţie.

- Plec, îi spun Malgorzatei, care e ocupată cu una dintre listele ei administrative.

-Noapte bună! îmi răspunde ea fără să-şi ridice privirea.

Ies din birou, clătinând din cap şi întrebându-mă cum de investeşte atâta energie şi concentrare în proiecte care nu sunt importante decât pentru ea.

Cobor panta dinspre castel. Soarele e încă sus, pe cer, deasupra turlelor Catedralei Wawel. în loc să mă îndrept direct spre staţia de autobuz ca să mă întorc acasă la Krysia, aşa cum aş face în mod normal, o iau pe strada Grodska, spre centrul oraşului. Azi am luat leafa şi e

prima oară, de când mi-am lăsat slujba la bibliotecă, când am banii mei de cheltuială. Vreau să cumpăr ceva bun pentru Lukasz, poate şi ceva pentru Krysia.
E luni, începutul celei de-a treia săptămâni de când lucrez pentru comandant. Nu-mi vine să cred cum a zburat timpul. Primele zile de lucru au fost cumplite. Eram cu nervii întinşi şi tresăream ori de câte ori se deschidea uşa anticamerei. La capătul zilei mă întorceam la Chelmska palidă şi zguduită.
- Trebuie să înveţi să te calmezi, mă certa Krysia cu blândeţe. Altfel, te îmbolnăveşti.
„Ca să nu mai zic că mă pot da de gol", mi-am spus. în prima mea săptămână acolo, Malgorzata remarcase de mai multe ori că eram palidă. Până la urmă am făcut eforturi să mă calmez, răsuflând adânc şi imaginându-mi vremuri mai bune cu Jacob şi cu familia mea. Acum nervii mi s-au mai potolit şi nu mă mai apucă tremuratul în fiecare dimineaţă, pe când urc panta către castel, însă ştiu că nu mă voi obişnui niciodată cu anumite lucruri. încă îmi

feresc ochii de interminabila paradă de steaguri cu svastică înşirate pe coridoarele castelului. Evit să merg pe holuri dacă nu e necesar şi plec din birou doar o dată sau de două ori pe zi, ca să mă duc la baie sau la masă. Mă îngrozeşte ideea de a mă întâlni cu alţi membri ai personalului, care, invariabil, mă salută cu entuziasm: „Heil Hitler!" Când spune cineva asta, sunt obligată să ridic mâna în aceeaşi manieră şi să mormăi ceva care să semene cu salutul ăsta. De fapt, murmur în barbă: „Ucideţi-l pe Hitler!" sau altă obscenitate pe care n-aş fi spus-o cu un an în urmă.

în fiecare zi, la prânz, îmi iau cutia şi mă aşez pe o bancă, lângă râu. Timp de o oră, citesc ziarul împrumutat de la birou sau mă uit cum curge apa pe sub podul de cale ferată. A trecut foarte mult timp de când n-am mai putut sta, pur şi simplu, lângă Vistula. Din păcate, nu-i dădusem importanţă atunci când mă jucam la marginea apei, copil fiind, sau pe când mă plimbam pe malurile ei cu Jacob, pe

vremea când mă curta. Acum mă aflu din nou pe malul acoperit cu iarbă, doar că de data asta sunt perfect conştientă de faptul că locul meu nu e aici. îmi spun adesea că ar trebui să fiu în ghetou şi să mă uit, peste fluviu, la celălalt mal, deţinută laolaltă cu familia şi cu vecinii mei. în schimb, eu am posibilitatea să stau zilnic, la prânz, lângă apă şi să mă bucur de un sendviş bogat cu curcan şi de un măr pe care mi le-a pregătit Krysia de dimineaţă. De multe ori mă uit peste apă înspre Podgorze şi îmi imaginez cum ar fi să mă strecor înapoi şi să le duc alor mei mâncare în ghetou.

Cu toate că prefer să iau masa singură, sunt adesea însoţită de un grup de secretare din alte birouri de la Wawel. Ele sunt tinere poloneze cărora nu le pasă că lucrează pentru nazişti, ci se bucură să aibă o slujbă care să le ofere o oarecare siguranţă şi un oarecare prestigiu, dar şi să aibă o sursă constantă de venit în această perioadă cruntă. „Nu da vina pe ele", îl aud, în gând, pe tata, aşa cum spunea şi despre acei evrei care făceau poliţie

şi care conduceau ghetoul. „Sunt vremuri de disperare, iar oamenii fac orice e nevoie ca să supravieţuiască." Totuşi, nu pot să nu le detest pe femeile astea, care pălăvrăgesc şi bârfesc aşa cum o fac doar şcolăriţele, despre haine, filme şi bărbaţi, timp în care profită de pe urma ocupaţiei naziste. Sunt fascinate de ofiţerii nazişti superiori, în special de şeful meu, comandantul Richwalder, şi tot timpul încearcă să mă iscodească în privinţa lui. Vor să ştie dacă a fost vreodată căsătorit, dacă are vreo iubită, de unde are cicatricile.

„Chiar nu ştiu", le răspund invariabil, şi fac în aşa fel încât să pară că regret asta, în loc să mă arăt deranjată. „E un individ care ţine la intimitatea lui."

Ştiu că nu-mi dau crezare şi că nu mă plac. Mă consideră o provincială, cu totul diferită de ele. Asemenea Malgorzatei, îmi invidiază poziţia şi detestă faptul că, imediat ce am apărut, am şi început să lucrez ca asistentă personală a unuia dintre cei mai importanţi ofiţeri din Polonia, în vreme ce ele, care

trăseseră la jug luni de-a rândul în birouri mai puţin importante, fuseseră ignorate. Unele dintre ele cred că eu şi comandantul avem o aventură romantică şi că de aceea am primit slujba.

„Amanta comandantului", o auzisem pe una spunând despre mine, pe coridor, în prima săptămână de lucru, neştiind că mă găseam prin apropiere. De multe ori mă întreb dacă nu cumva Malgorzata e sursa acestor bârfe, dar n-are rost să-mi fac duşmani, aşa că vorbesc în fiecare zi cu ele, la prânz, şi mă prefac că nu ştiu nimic.

Uneori stau cu fetele astea la masă şi le ascult conversaţiile insipide. Atunci îmi vine să sar în sus şi să strig: „Chiar nu ştiţi? Mai încolo există un ghetou în care oamenii, vecini pe care îi ştiţi de o viaţă, suferă şi mor!" Bineînţeles că-mi muşc limba şi nu spun nici un lucru care ar putea să le facă să se întrebe cine sunt de fapt. în compania lor, nu prea pot să mă gândesc la altceva decât la adevărata mea identitate şi la faptul că aş putea fi dată în

vileag în orice clipă. Raţiunea îmi spune că e puţin probabil: am documentele în ordine, iar aici nimeni n-are habar despre cealaltă viaţă a mea. Nu mi se poate întâmpla nimic rău decât dacă, prin cine ştie ce întâmplare, scap vreun cuvânt în idiş sau dau peste vreun cunoscut de altădată. Altfel, deghizarea mea are toate şansele să rămână intactă.

La capătul Străzii Grodska, aproape de piaţă, mă opresc în faţa unui mic magazin de jucării ca să mă uit la trenuleţele şi la păpuşile din vitrină, fiindcă mă gândesc să-i cumpăr ceva lui Lukasz. Intru şi îmi dau seama că nu ştiu ce anume i-ar plăcea. E un copil foarte pasiv şi primeşte orice cu mare recunoştinţă. Când eu sau Krysia îi dăm o oală, se bucură ca de cine ştie ce cadou şi se joacă ore în şir cu ea. Mă uit la rafturi. Oferta e limitată şi n-am de gând să-i cumpăr pistoale sau soldăţei. Nu vreau să pierd vremea şi să ajung târziu acasă, aşa că iau nişte cuburi şi un cal de lemn.

Ies din magazin cu cumpărăturile, dau să traversez şi mă înfior: sunt urmărită. Mă uit pe

furiş peste umăr, dar, la ora asta de vârf, nu desluşesc în mulţime nici un om neobişnuit sau suspect. îmi văd de drum, cumpăr nişte lemn-dulce de la prăvălia de cofeturi, apoi mă duc la cea mai apropiată staţie de autobuz. La colţ e un chioşc cu fructe. Mă joc cu ultimele monede în buzunar. Ar trebui să păstrez nişte bani, dar aş vrea să-i cumpăr ceva şi Krysiei, ca să-mi arăt recunoştinţa faţă de tot ceea ce face pentru noi. Poate că doar o portocală, mă gândesc. în timp ce mă uit cu atenţie la taraba cu fructe, pe lângă mine se strecoară o femeie micuţă. îi simt răsuflarea caldă pe ceafa.

- Cele închise la culoare sunt cele mai suculente, spune ea cu voce tare, cât s-o audă negustorul.

Ezit o clipă. Vocea îmi e cunoscută, dar nu ştiu de unde s-o iau. îmi dau seama că vrea să merg pe mâna ei.

- Da, dar cele deschise la culoare sunt mai dulci.
- Haide cu mine! şopteşte străina văzând că l-am plătit pe vânzător.

Mă uit la ea abia după ce facem câţiva paşi. Marta! Nici n-aş recunoaşte- o dacă n-ar avea ochelarii cu lentilă groasă şi ochii luminoşi. Şi-a îndreptat părul negru, cârlionţat, şi l-a deschis la culoare, iar fusta albastră şi basmaua o fac să semene cu o poloneză de la ţară. Acum alura ei e una mai matură. Nu mai are silueta dolofană de fetişcană, ci una de femeie, cu rotunjimi. S-a schimbat mult în lunile care au trecut de la ultima noastră întâlnire.

-Marta, ce...?

- Ssst! face ea în loc să-mi răspundă şi mă ia de mână, jucăuş, de parcă suntem două fete care s-au întâlnit ca să se plimbe după-amiaza. Haide cu mine, îmi şopteşte ea.

O urmez, agitată. N-am mai văzut-o pe Marta de când am fugit din ghetou şi am multe s-o întreb. Cum a scăpat? Cum m-a găsit? Totuşi, păstrez tăcerea, fiindcă ştiu că nu e bine să vorbim pe stradă.

- Cum ai...? şoptesc eu atunci când nu mai suport şi mi se înroşesc obrajii.

- Capul sus! îmi cere ea pe un ton categoric, zâmbind, şi îmi dau seama că am înclinat capul spre ea, cu un gest conspirativ care ne poate trăda. Am ieşit mulţumită legitimaţiei de mesager, chiar înainte să închidă ghetoul de tot, răspunde Marta, vorbind puţin mai încet decât de obicei. Mulţi dintre noi locuim acum în afara Cracoviei, în păduri şi sate.

îmi doresc cu disperare s-o întreb de Jacob. Poate că l-a văzut sau poate că a aflat ceva despre el prin intermediul mişcării de rezistenţă, dar noi două n-am vorbit niciodată despre soţul meu.

- Unde mergem? întreb, în schimb.
- Alek vrea să te vadă.

Alek! îmi stă inima în loc. Poate că are veşti de la Jacob. O urmez pe Marta şi mă aştept să mă ducă înspre ghetou, către o clădire abandonată, o alee, sau în afara oraşului, dar ea continuă să meargă, cu paşi mari şi încrezători, spre piaţă. E o seară călduţă de vară şi cafenelele stradale din jurul scuarului

sunt ticsite de nazişti şi de polonezi care beau cafea sau bere după serviciu.

- Aici? întreb uluită, în timp ce Marta mă conduce spre o cafenea de pe trotuar, foarte aglomerată.

- Unde altundeva? răspunde ea.

îmi dau seama că are dreptate. Asemenea muncii mele în sediul nazist, nimeni n-ar bănui că nişte evrei ar avea îndrăzneala să se întâlnească la o terasă din piaţă, în toiul zilei. Ezit, dar nu-şi ridică nimeni privirea la noi pe când o urmez pe Marta prin labirintul de mese. La capătul cafenelei stau doi bărbaţi. Pe măsură ce mă apropii, îi recunosc pe Alek şi pe Marek. Alek şi-a tuns părul atât de scurt, încât i se văd bucăţi albe de scalp. Marek, cu barba rasă, arată ca un şcolar. Ne apropiem, iar ei se ridică şi ne sărută pe obraji pe fiecare în parte, de trei ori, ca la orice întâlnire între prieteni.

- Bună, Anna! mă salută Alek după ce ne aşezăm.

Observ că mi-a folosit pseudonimul. încerc să stau cât pot de liniştită, dar în minte îmi vin

mii de întrebări: Cum mi-a aranjat evadarea? Are cumva veşti de la Jacob?
La masa noastră vine o chelneriţă, iar Marek comandă patru cafele.
- Cum merge munca? mă întreabă Alek după ce pleacă aceasta.
- B-bine, mă bâlbâi, luată prin surprindere de nonşalanţa lui.
- L-am văzut pe unchiul tău de la Lwow marţea trecută, spune Alek.
Nedumerită, dau să spun că n-am nici un unchi la Lwow, însă apoi îmi
dau seama că se referă la Jacob.
- Ce face? întreb, cu inima cât un purice.
- Destul de bine, răspunde Alek, iar eu mă mai relaxez un pic. E foarte ocupat cu munca, adaugă el. Şi îi e foarte dor de nepoata lui.

Zâmbesc, fiindcă ştiu că despre mine e vorba. După ce vine chelneriţa cu cafelele şi pleacă din nou, Marta şi Marek încep să vorbească tare, să glumească şi să discute nimicuri. Alek îmi vorbeşte direct şi în şoaptă:

- Mai jos de biroul în care lucrezi se află cel al colonelului Krich, directorul administraţiei. El eliberează toate permisele de securitate cu acces în tot oraşul, spune Alek, iar eu înclin din cap în semn de încuviinţare, Krich fiind cel care semnase legitimaţia pe care o primisem în prima mea zi de lucru. în fiecare marţi dimineaţa, continuă Alek, Krich şi alţi înalţi funcţionari se duc la un sediu de pe strada Pomorskie, unde iau parte la o întrunire care durează mult. Deseori, secretara lui Krich profită de ocazie ca să se ducă la coafor sau ca să facă diverse comisioane în afara cetăţii. Dacă ai cale liberă, poţi intra în biroul lui. Cheia e lipită sub biroul secretarei, continuă el, apucându-mă de mână pe sub masă şi dându-mi ceva. Asta e combinaţia seifului. Ţine-o minte şi distruge-o. înăuntru se află permise necompletate, numerotate consecutiv. Nu iei mai mult de şase săptămânal. Asigură-te mereu că sunt foi individuale din mijloc sau aproape de fundul teancului, ca să nu se vadă că lipsesc. în

fiecare marţi după- amiază vii aici după ce pleci de la serviciu. Vei lua ceaiul cu mine, cu Marek sau cu altă persoană care te va recunoaşte. îţi vei pune geanta pe jos, lângă scaun, iar atunci când te ridici ca să pleci, vei primi o alta. Dacă nu reuşeşti într-o anume săptămână sau dacă ai impresia că eşti urmărită, nu vii! Dacă intervine orice pericol, persoana respectivă nu va veni la întâlnirea cu tine. înţelegi?

înghit în sec şi dau din cap în semn că sunt de acord. Alek vrea să fur permise de securitate pentru mişcarea de rezistenţă. Marek îşi întrerupe conversaţia cu Marta şi şopteşte cu asprime:

- E vital pentru noi să obţii permisele săptămâna asta! Avem nevoie...

Alek ridică mâna şi îl întrerupe pe Marek.

- Doar dacă nu întâmpini probleme. Nu ne permitem să riscăm.

Marek îşi muşcă buza şi-şi ia privirea de la noi, pus la punct. Alek se întoarce din nou spre mine şi îmi atinge mâna, încruntat.

- Anna, n-am de gând să te mint! E treabă periculoasă, e la fel de riscant ca orice facem în toată mişcarea asta. Dar ai vrut să ajuţi, iar norocul te-a făcut să ajungi într-o poziţie unică, ce-ţi permite să faci asta.
- înţeleg, răspund repede.

De fapt, abia încep să-mi dau seama ce acţiune nespus de dificilă şi de importantă mi se cere să duc la îndeplinire.

- Ar trebui să se întâmple de două, cel mult trei ori, adaugă Alek, iar eu dau din nou din cap în semn că sunt de acord. Bun, atunci! încheie el, apoi dă cafeaua pe gât dintr-o înghiţitură şi se ridică, iar Marek îl urmează. A fost o plăcere să vă vedem, doamnelor!

Marek îşi înclină pălăria; cei doi pornesc, veseli, să traverseze piaţa.

- E nebun? îi şoptesc Martei odată ce Alek şi Marek s-au îndepărtat. Eu? Să fac aşa ceva?

Marta clipeşte repede de câteva ori, în spatele ochelarilor. îmi dau seama că am făcut o greşeală. E limpede că ea nu-i obişnuită să

audă pe cineva punând la îndoială deciziile lui Alek.
- L-ai auzit. Eşti singura care poate să facă treaba asta.
-Eu? Sunt doar o...
Ezit, în timp ce caut cuvântul care să descrie cât sunt de nepotrivită pentru o astfel de însărcinare.
- O ce? ripostează Marta, fulgerându-mă cu privirea. O fată?
E prima oară când aud mânie în vocea ei. Dau să zic ceva, dar mă opresc, ruşinată. Ce toantă par! Şi Marta e fată, mai tânără decât mine, iar munca de mesager o pune constant în primejdie.
- îmi pare rău, mă scuz eu muşcându-mi buza şi rotind linguriţa între degetul mare şi cel arătător. Dar simt că-mi lipseşte experienţa, orice fel de experienţă care s-ar putea cere...
- Nu se antrenează nimeni pentru aşa ceva, răspunde Marta pe un ton categoric şi fără să se uite la mine.

- Ai dreptate, desigur! Te rog, încă o dată, să mă ierţi.

Vreme de câteva minute, nu mai scoatem o vorbă. Totuşi, în ciuda momentului stânjenitor, continuăm să ne bem cafeaua. Simt reuniunea noastră, clipa asta fugară de camaraderie, ca pe un moment în care stai la foc înainte să te avânţi în ger. Nici una dintre noi nu vrea să-i pună capăt.

- Aşadar..., spune Marta în cele din urmă.

-Aşadar..., repet.

Vreau să-i pun o sumedenie de întrebări şi nu ştiu de unde să încep.

- Arăţi bine, remarcă ea.

- Mulţumesc. Am mare noroc că stau la Krysia. E foarte bună cu mine.

Dintr-odată, îmi dau seama că obrajii mei sunt mai plini şi mai îmbujoraţi decât atunci când am ajuns acasă la Krysia. însă observ că Marta e palidă şi obosită. Mă întreb din ce or trăi acolo, în pădure.

- Nu-i aşa de rău, îmi mărturiseşte ea pe un ton defensiv, iar eu îmi dau seama că ea, ca şi

Alek, pare capabilă să-mi citească gândurile, asa că as face bine să-mi controlez expresiile, fiindcă o asemenea transparenţă nu-mi va prinde bine la Wawel. Cel puţin suntem liberi, adaugă Marta.
în cele din urmă, ea se ridică să plece. O urmez.
- Ce face mama ta? întreb în timp ce ne îndepărtăm, vrând să aflu dacă, prin intermediul mişcării de rezistenţă, ar putea avea veşti din ghetou.
Marta îşi pleacă privirea şi clatină din cap.
- O, nu! mă îngrozesc eu. Ce s-a întâmplat?
- Tifos. Acum două săptămâni, murmură, încleştând din falei, iar eu bag de seamă că faţa ei tânără pare mult mai aspritä decât acum câteva luni.
-Of, Marta! Cum de...?
îmi dau lacrimile şi, de teamă să nu atrag prea multă atenţie, mă lupt cu impulsul de a mă întoarce şi de a o lua în braţe. *Pani* Nederman fusese atât de puternică!

- Acum lucrurile stau foarte rău acolo, înăuntru.

Tace, observându-mi expresia de panică din cauza gândului la părinţii mei. Apoi ridică din umeri. N-are rost să mă cruţe de adevăr.

- Nu prea au mâncare, apa e murdară, sunt prea mulţi oameni, mult mai mulţi decât atunci când eram noi acolo. Bolile i-au năpădit pe toţi. Părinţii celor mici tot mor, iar orfelinatul e din ce în ce mai aglomerat. încearcă să bage în carantină copiii bolnavi, însă degeaba. De acolo s-a molipsit de tifos mama mea.

- Ce rău îmi pare!

în minte, văd figura blândă a lui *Pani* Nederman. Fără ea n-aş fi cunoscut-o pe Marta. N-aş fi ajuns să-l cunosc pe Alek, nici pe ceilalţi, şi poate că n-aş fi evadat niciodată din ghetou. Mă duc din nou cu gândul la ai mei. Războiul deja i-a secat de puteri şi cu siguranţă că nici ei n-o duc bine deloc.

Continuăm să mergem pe lângă Catedrala Sfânta Ana. Tiza mea, mă gândesc eu cu ironie. îmi aduc aminte cum traversam strada

asta în fiecare dimineaţă, în drum spre bibliotecă. Bătrânul care spăla treptele catedralei mă saluta de fiecare dată. încă simt mirosul de umezeală al trotuarului ce se usca în soarele dimineţii.

- Marta, pot să te întreb ceva? îndrăznesc eu, iar ea înclină din cap în semn că da. Care e scopul mişcării de rezistenţă?

- Adică de ce o facem? se miră Marta, iar eu sper că n-am supărat-o din nou.

-Da.

- Pentru că trebuie să facem ceva. Nu putem sta cu mâinile în sân şi aştepta să ne moară poporul.

Partea asta o înţelesesem. O mai auzisem, înainte, la Jacob.

- Dar care e scopul?

Tace, gândindu-se, parcă, pentru prima dată la aşa ceva.

- Fiecare membru al mişcării are un alt scop, spune Marta.

îmi amintesc de conversaţia pe care o auzisem, trăgând cu urechea, în mica încăpere din

strada Josefmska 13, în care Alek, Marek şi celălalt bărbat se certau cu privire la scopurile mişcării de rezistenţă.

- Unii vor doar să-şi facă treaba în linişte, ca să ne ajute poporul. Alţii vor să riposteze şi să-i atace pe nazişti, reia Marta.

„O asemenea ripostă ar fi fatală", îmi spun, cu toate că nu îndrăznesc să pun din nou la îndoială conducerea mişcării de rezistenţă în faţa Martei. Mă întreb, în gând, din ce grup face parte Jacob şi ce vrea să obţină din toate astea.

- înţeleg. Dar, Marta, a riposta... e simbolic, nu-i aşa? Adică, doar nu-şi închipuie că vor schimba ceva, nu?

Ea se opreşte din mers şi se întoarce cu faţa către mine.

- Trebuie să credem asta, altă speranţă n-avem.

Mergem mai departe, în tăcere. La colţ, unde strada Anna se intersectează cu Parcul Planty, Marta se opreşte din nou şi simt că aici ne

despărţim. Mă aplec s-o sărut pe obraz. Se retrage, şovăind.
-Anna, mai e ceva...
Mă opresc la câţiva centimetri de faţa ei.
- Da?
- în legătură cu unchiul tău din Lwow... Vreau să zic că l-am cunoscut pe Jacob.
îmi stă inima-n loc şi mă uit în altă parte.
- Nu ştiu despre ce vorbeşti.
Chiar dacă eu şi Marta am trecut prin multe împreună, instinctul tot îmi spune să-mi neg căsătoria.
- Ştiu adevărul, insistă ea. E soţul tău. A încercat să-mi ascundă asta, dar am ghicit. Mi-am dat seama din descrierea pe care ţi-a facut-o.
- O! exclam, plecându-mi privirea, râcâind asfaltul cu pantofii şi neştiind ce să spun. îmi pare rău că ţi-am ascuns asta, mărturisesc eu în cele din urmă. Trebuia să păstrăm secretul, înţelegi, pentru siguranţa tuturor.
- înţeleg. E un om minunat, Anna, răspunde Marta în şoaptă, şi te iubeşte foarte mult!

în vocea ei e o inflexiune care mă pune pe gânduri.
- Transmite-i că şi eu îl iubesc, spun, pe un ton neutru. Dacă îl mai vezi.
- Aşa voi face.
Mă doare faptul că sunt sigură că-l va mai întâlni pe soţul meu. O iau de mână, de parcă posibilitatea ca mâna ei s-o fi atins pe cea lui Jacob mi-ar putea oferi o conexiune magică.
Marta mă sărută pe obraz cu buze reci.
- Domnul cu tine, Anna!
Apoi se face nevăzută.
Marta îl cunoaşte pe Jacob. „Nu-mi vine să cred", îmi spun în timp ce mă îndrept iute spre staţia de autobuz, de cealaltă parte a parcului. Nu cred că asta ar trebui să mă surprindă. în fond, mişcarea de rezistenţă nu e atât de mare. Iar Marta ştie că suntem căsătoriţi. Probabil că Jacob are mare încredere în ea dacă i-a dezvăluit secretul nostru. Sau... Clatin din cap, fiindcă nu vreau să mă gândesc la asta. Ceva în vocea Martei a sunat foarte straniu atunci când a vorbit despre Jacob. îmi

amintesc o conversaţie cu ea, în ghetou. Marta spusese că avea sentimente pentru un băiat din mişcarea de rezistenţă. Un băiat care nu-i dădea atenţie. Mă întreb dacă la Jacob se referea. Marta e sociabilă, poate că şi-a mărturisit sentimentele, poate că a încercat chiar să-l sărute, iar el i-a făcut confidenţe despre căsătoria lui, ca s-o îndepărteze şi să n-o rănească. Iau foc închipuindu-mi scena, „încetează!", mă cert pe mine însămi. „Nu-ţi lăsa imaginaţia s-o ia razna." Numai că scena asta închipuită îmi rămâne în minte. „Ea îl va revedea", mă gândesc, plină de zbucium, în timp ce mă urc în autobuz.
Cu toate că n-am de gând să-i povestesc Krysiei despre întâlnirea de azi, ea mă priveşte într-un fel care-mi spune că deja ştie. Se uită atent la Lukasz, care se bucură de noile lui jucării aşezat pe jos, în salon. în cele din urmă, îmi pierd răbdarea.
- Azi m-am întâlnit cu Alek.
-Da?
Nu pare mirată deloc.

- Da, are... Vrea să fac ceva pentru el.

îi povestesc, apoi, despre permise şi despre misiunea mea.

- Emma! începe ea, uitând de pseudonimul meu.

îi văd lupta interioară oglindită în privire. Krysia, ea însăşi o luptătoare loială mişcării de rezistenţă, ştie că Alek nu-şi asumă riscuri inutile. Dacă mi-a cerut să fac asta, atunci înseamnă că e absolut esenţial pentru mişcare, în acelaşi timp, e îngrijorată.

- Ţi-e frică? întreabă ea.

- Foarte, mărturisesc, năpădită de un torent de emoţii pe care nu i le puteam împărtăşi mai devreme Martei. Mă tem nu doar pentru mine, ci şi pentru tine, pentru Lukasz şi pentru familia mea. Pentru toţi.

- Te temi să nu dai greş, mă lămureşte ea.

înclin din cap în semn că da, simţindu-mă vulnerabilă şi ruşinată.

- Ai dreptate.

Mi-e frică să nu fiu prinsă şi mă sperie consecinţele pe care le-am avea de îndurat cu

toţii dacă s-ar întâmpla aşa ceva. Aştept ca Krysia să mă încurajeze, aşa cum o face de obicei, să-mi spună că totul va fi bine şi că mă voi descurca perfect, însă ea rămâne tăcută vreme de câteva minute, încruntată şi cu buzele strânse. Până la urmă, tot eu deschid gura şi o încurajez:

- Va fi bine, Krysia!
- Va fi cum va fi, draga mea! Trăim vremuri tulburi şi nu-i nevoie să liniştеşti o femeie în vârstă spunându-i verzi şi uscate. Dar un lucru ştiu sigur, spune ea înseninându-se, luându-mă de mână şi privindu-mă cu ochi strălucitori. Curajul tinerilor ca tine e un lucru care încă îmi dă speranţă!

Şi, astfel, vorbele Krysiei fac dificultatea misiunii mele să-mi devină o povară de o mie de ori mai grea.

Capitolul 9

A doua zi de dimineaţă, mă trezesc şi mai devreme decât de obicei. O găsesc pe Krysia acolo unde am lăsat-o, pe canapea. Tiptil, ca să

n-o trezesc, îi iau andrelele din mâini şi o acopăr cu un pled, apoi mă duc, mergând pe vârfuri, la bucătărie. Merg de colo colo, fac ceai şi pun lucrurile în ordine, ca să-mi înving impusul de a pleca devreme la serviciu. Nu trebuie să dau dovadă de prea mult entuziasm în misiunea mea secretă, nu trebuie să fac nimic deosebit, care să mă poată da în vileag.

Ajung la Wawel la ora opt fix. Programul de azi e acelaşi pe care-l avem în fiecare dimineaţă. Mă aşez la birou, organizez diverse documente care au venit peste noapte - asta, exact până la opt şi un sfert, când soseşte comandantul. Câteva minute mai târziu, el mă cheamă în birou, unde trecem în revistă programul zilei şi discutăm despre întâlnirile importante pe care urmează să le aibă. îi arăt corespondenţa care necesită atenţia lui personală, scrisori din partea ofiţerilor superiori sau documente legate de chestiuni care-mi sunt necunoscute, iar el îmi dictează răspunsurile. La rândul lui, el îmi atrage atenţia asupra anumitor sarcini speciale pe

care vrea să le duc la îndeplinire, asupra întâlnirilor pe care vrea să le stabilesc şi a rapoartelor pe care le aşteaptă. în funcţie de cât de multe avem de discutat, şedinţele noastre durează între cincisprezece minute şi aproape o oră. Mi- am dat seama că aceste şedinţe reprezintă o prioritate pentru comandant. El îi cere Malgorzatei să reţină apelurile şi să amâne vizitele pe durata şedinţei, oricât de mult ar dura aceasta, pe care o reprogramează doar atunci când intervin situaţii urgente.

Astăzi însă, întâlnirea noastră va fi una scurtă.

- La nouă trebuie să fiu la Pomorskie, spune grăbit, din spatele biroului.

Dau din cap în semn că am înţeles şi mă aşez, ca de obicei, pe canapeaua de lângă uşă, cu stiloul pregătit. El îşi drege glasul şi se ridică.

- Te rog să scrii un memorandum către guvernator, în care să-i spui...

Notez, după dictare, câteva fraze despre nişte întâlniri reprogramate. în timp ce vorbeşte, comandantul se plimbă de colo colo şi-şi trece mâinile prin părul tuns foarte scurt, într-un fel care mă face să mă întreb dacă n-a avut, cândva, părul lăsat să crească mai lung. Deodată, se opreşte în mijlocul frazei şi se întoarce, uitându-se pe fereastră. Pare distras, ba chiar supărat. Preţ de o clipă mă întreb dacă am greşit cu ceva. „Permisele", mă gândesc. N-are cum să ştie de planul meu de a le fura, dar chiar şi aşa.. Apoi, nu mai suport.

- *Herr Kommandant*, s-a întâmplat ceva?

Se întoarce spre mine. Pare nedumerit, de parcă uitase că eram acolo. Ezită.

- Scuză-mă. Sunt îngrijorat din cauza unei telegrame pe care am primit-o de la Berlin azi-dimineaţă.

Văd că nu e supărat pe mine şi, dintr-odată, mă simt uşurată. Dar telegrama de la Berlin... Poate conţine ceva care să-i fie util mişcării de rezistenţă.

- Veşti proaste? întreb, încercând să nu par prea curioasă.
- Nu ştiu încă. Vor ca eu să..

Se opreşte înainte să termine ceea ce are de spus, ca şi cum şi-a dat seama că nu e o chestiune pe care s-o discute cu mine.

- Oricum, tu n-ai de ce să-ţi faci griji, mă asigură el, ducându-se din nou la scaunul lui din spatele biroului. Să revenim la memorandum.

Câteva minute mai târziu, după ce a terminat de dictat, îmi ridic privirea.

- Asta e tot?
- Da, spune el ridicând de pe birou un teanc de documente. Ai putea să le iei?

Mă duc spre el. Privind cu coada ochiului, zăresc pe colţul biroului o fotografie înrămată, pe care n-o observasem până atunci. în ea, îl văd pe comandant alături de o femeie brunetă, mai tânără. Mă întreb cine e. Mă apropii de el şi, fără să vreau, îi observ ochii, care acum sunt mai mult albaştri decât cenuşii. îmi tremură genunchii. Mă întind spre documente

şi ni se ating încheieturile degetelor, ca în acea seară, la masă.
Iau teancul de hârtii şi sar înapoi precum un arc. Mă îndepărtez de birou şi simt cum îmi iau foc urechile.
- M-mulţumesc, *Herr Kommandant*[1] spun, pornind către uşă.
-Anna, stai!
Mă întorc spre el.
-Da?
îl văd foindu-se, străduindu-se să-şi recapete şirul gândurilor.
- Te-ai acomodat aici? vrea el să ştie, iar întrebarea lui mă ia prin surprindere. Adică primeşti tot ce-ţi trebuie, de la Malgorzata şi de la ceilalţi, ca să-ţi poţi face treaba?
- Da, *Herr Kommandant*, sunt ajutată în toate privinţele.
- Foarte bine. Şi drumul până la serviciu? întreabă el, iar eu îmi înclin capul, nedumerită. Adică nu-ţi ia prea mult timp sau nu faci prea mult efort ca să intri în oraş, venind dinspre

casa Krysiei? Vreau să spun că n-aş vrea să fie aşa şi aş putea trimite şoferul...
Mă priveşte stânjenit şi-şi pierde şirul cuvintelor.
Deodată, îmi dau seama că şi el se pierde atunci când e în preajma mea.
- N-am nici o problemă cu drumul, *Herr Kommandant}* spun eu în cele din urmă, iar inima stă să-mi sară din piept. Autobuzul merge chiar lin.
- Foarte bine, repetă el fără să-şi ia ochii dintr-ai mei.
S-a aşternut tăcerea, cu excepţia ticăitului pendulei.
Deodată, se aude un ciocănit în spatele meu. Tresar şi mă întorc. Colonelul Diedrichson stă în uşă, cu servieta în mână.
- Domnule, întâlnirea.., spune el.
- Desigur, răspunde comandantul, dregându-şi glasul.
Se ridică, trece pe lângă mine şi îl urmează pe colonelul Diedrichson, fără să-mi mai adreseze o vorbă.

Am rămas singură şi mă întorc în anticameră. încă îmi tremură mâinile uşor, ca după fiecare interacţiune cu comandantul. Dar reacţia lui... De când m-a angajat, e prima oară când îl văd cu garda jos. Mă întreb... „Dar n-am timp pentru asemenea gânduri", mă dojenesc singură. „Adună-te!" Aud, pe coridor, sunetul vocilor joase şi pe cel al bocancilor grei - şi ştiu că şi ceilalţi ofiţeri se duc la şedinţă. După ce se domoleşte zgomotul şi după ce mai trec câteva minute, mă ridic de pe scaun şi traversez încăperea spre recepţie, ducând cu mine agenda şi un mic teanc de documente.

- Malgorzata, trebuie să rezolv nişte treburi în alte birouri! spun eu pe un ton pe care încerc să mi-l fac cât mai firesc.
- Pot să te ajut, se oferă, însă eu ridic mâna.
- Mulţumesc, dar nu e cazul! îi spun, folosind tonul autoritar care, am învăţat, are efect asupra ei. Totuşi, văzând cum i se întunecă faţa, mă
îmblânzesc şi adaug: Stau prea mult în anticamera asta, îmi face bine plimbarea.

Ridică din umeri, deja indiferentă, şi se întoarce la ale ei.

Biroul colonelului Krich se află la acelaşi etaj, în colţul opus al castelului, înaintez pe coridor şi, cu o mişcare a capului, salut, în trecere, alţi angajaţi. Mă apropii de biroul lui Krich şi încremenesc. Secretara lui e încă acolo. Se pare că informaţiile lui Alek nu sunt bune, ori poate că femeia a decis să nu-şi aranjeze părul săptămâna asta. Fac eforturi să nu intru în panică şi merg mai departe pe hol, încercând să hotărăsc ce urmează să fac. Dau, încet, roată etajului şi trec a doua oară pe lângă biroului colonelului Krich, însă secretara lui tot acolo e - şi nu dă semne că ar pleca. Nu îndrăznesc să mai pierd vremea, de teamă să nu mă observe cineva. în schimb, mă hotărăsc să rezolv mai întâi cealaltă chestiune, planul meu fiind să am cu adevărat ceva de făcut în caz că mă întreabă cineva pe unde am umblat. Cobor un etaj, ajung la departamentul de aprovizionare şi-i cer funcţionarului să trimită hârtie la biroul comandantului. Dacă omului i

se pare straniu faptul că am venit personal să dau comanda, în loc să telefonez sau să pun pe altcineva să vină, el nu lasă să se vadă nimic şi, pur şi simplu, primeşte formularul completat. „Aşa-s naziştii", îmi spun în timp ce plec. însuşi Hitler ar fi putut veni să ceară gumă de şters şi nimeni n-ar fi comentat, atât timp cât documentele ar fi fost în ordine.

Urc din nou, numai că, în loc să mă duc direct la biroul comandantului, cotesc din nou la stânga, spre biroul lui Krich. în timp ce mă apropii, mă uit peste umăr în ambele direcţii, ca să mă asigur că nu mă vede nimeni.

Mă uit prin gemuleţul camerei din faţa biroului şi văd că secretara nu mai e acolo. Sper că a plecat ca să se folosească de acea programare la coafor, şi nu cu vreo altă treabă care s-o aducă repede înapoi. Apăs pe clanţă şi intru în birou. îmi trec mâna pe sub tăblia mesei şi, aşa cum m-a asigurat Alek, găsesc o cheiţă lipită cu bandă adezivă. De teamă să nu mă vadă prin ferestruică cineva de pe coridor,

iau repede cheia, descui şi mă strecor în biroul lui Krich.

înăuntru, cercetez rapid camera. Krich, mult inferior în grad comandantului, nu are anticameră, iar biroul lui e numai o treime din cel al lui Richwalder, fără nici o privelişte care să se vadă de la ferestrele mici. Un seif masiv de metal e aşezat la vedere, în colţul opus, din dreapta, al camerei. în timp ce mă îndrept spre el, murmur cifrele pe care le-am memorat: 74-39-19. îngenunchez lângă seif şi, cu mâini tremurânde, răsucesc cu grijă butonul rotativ, întâi în dreapta, apoi în stânga şi în dreapta din nou. îmi ţin răsuflarea şi trag. Nimic. Fruntea îmi asudă pe loc. Mă gândesc că au schimbat combinaţia. Nu pot s-o fac. „încearcă din nou!", îmi ordonă, din străfundul fiinţei mele, o voce calmă ce nu pare să- mi aparţină. încerc din nou combinaţia, încet, şi mă opresc meticulos la fiecare număr în parte. „Te rog..." Trag din nou, iar uşa scârţâie şi se deschide.

înăuntru sunt trei teancuri cu permise în alb, identice. „Ia din mijlocul fiecărui teanc", spusese Alek. Scot primul teanc şi trag două coli din locuri diferite, de la mijlocul fiecăruia. Când dau să pun teancul la loc, aud un zgomot pe coridor. Tresar şi-mi lovesc braţul de marginea seifului. Teancul cu permise îmi cade din mână. Icnesc. Permisele s-au împrăştiat peste tot. Le adun repede, iar mâinile îmi tremură în timp ce încerc să le pun în ordinea numerotată. „Durează prea mult", îmi spun în sinea mea, „şi secretara se va întoarce dintr-o clipă-n alta." înşfac ultimele foi de pe jos şi le pun la fundul teancului, în speranţa că nu va observa nimeni. Mă uit la celelalte două teancuri. Ar trebui să iau şi de-acolo, dar nu mai am timp. Apuc permisul din vârful unuia dintre teancuri şi pe cel de jos din celălalt. Trebuie să ne mulţumim cu atât.

închid cu grijă uşa seifului şi răsucesc butonul în poziţia originală. Iau permisele şi le aşez printre celelalte hârtii pe care le car, mă ridic şi pornesc spre uşă. La jumătatea

drumului, mă opresc. în graba mea, era cât pe-aci să-mi uit legitimaţia de intrare în sediu, pe care am uitat-o pe marginea unui dulap plin cu dosare. E ca şi cum mi-aş lăsa cartea de vizită.

Gonesc spre uşă, cât pe ce să mă împiedic. îmi iau legitimaţia, arunc o privire prin cameră ca să mă asigur că n-am lăsat nici o urmă şi, cum nu văd nimic, ies pe furiş din biroul interior, pun cheia la loc, sub masă, apoi ajung pe hol. Nu m-am întâlnit cu nimeni.

Mă întorc în biroul comandantului. Malgorzata îşi ridică privirea doar pe jumătate.

- Ai rezolvat treburile?
- Da, bineînţeles.

Trec pe lângă ea şi fac tot posibilul să nu-mi trădez emoţia. Odată ajunsă în anticameră, ascund permisele într-un ziar din poşetă. Uneori, la plecare, membrii personalului de la Castelul Wawel sunt supuşi inspecţiei. Eu, una, încă n-am fost oprită, poate că din cauza funcţiei pe care o am, dar nu vreau să risc nici un pic. Până la sfârşitul zilei de lucru, nu mai

reuşesc să mă concentrez deloc. Limbile ceasului de deasupra biroului meu par să fi înţepenit. în cele din urmă, se face ora cinci. Evadez bucuroasă, străduindu- mă să mă port firesc în timp ce cobor panta către staţia de autobuz.

Aveam de gând să predau permisele marţea următoare, însă a doua zi a plouat. Până acum, vara a fost uscată, aproape secetoasă. Iarba de pe Blonia, câmpia întinsă şi netedă de lângă oraş, a ajuns să fie atât de pârjolită şi de veştedă, încât ţăranii n-au mai avut unde să-şi ducă la păscut caii. Fluviul Vistula a scăzut atât de mult, încât bărcile n-au mai putut să treacă, fiindcă a apărut pericolul de împotmolire. Guvernul nazist a restricţionat accesul la apă, însă locuitorii Cracoviei, poate că mai înspăimântaţi de foamete decât de închisoare, au început să-şi ude grădinile în toiul nopţii, ca să nu li se prăpădească mult necesarele fructe şi legume.

Numai că, a doua zi după ce am furat permisele, se pare că ochii cerului, care

privesc durerea unei Polonii răvăşite de război, nu şi-au mai putut înfrâna lacrimile. S-au dezlănţuit ploile. în noaptea aceea s-a pornit o furtună violentă, care a bătut cu furie în acoperişul nostru plat şi în ferestre. Ploaia n-a încetat nici a doua zi, nici în cea următoare. Acum străzile sunt străbătute de torenţi de noroi, iar şanţurile refluează, împroşcând peste tot apă infectă de canal şi făcând drumurile aproape impracticabile. Să merg la serviciu şi să mă întorc de acolo a devenit cu adevărat un coşmar. Fără umbrelă sau pardesiu impermeabil, ajung şi la birou, şi acasă, udă leoarcă şi cu pantofii plini de noroi. în asemenea condiţii, mi-e imposibil să mă întâlnesc cu Alek ori cu altcineva din mişcarea de rezistenţă ca să fac schimb de genţi la vreo terasă din piaţă. Nu îndrăznesc să iau documentele cu mine în fiecare zi, aşa că le ascund sub saltea. Stau cu ochii în tavan noapte de noapte, conştientă de prezenţa lor, cu gândul la basmul cu prinţesa şi bobul de mazăre.

într-una din zile, în timp ce-mi storc ciorapii uzi la toaleta de pe coridor şi înjur vremea pentru a mia oară, mă opresc, ruşinată. Eu stau în fiecare zi într-un birou confortabil, iar noaptea dorm într-un pat cald. Jacob oare unde o fi ? Mi-l imaginez dormind în pădure, în toiul furtunilor, fără un acoperiş deasupra capului ori vreo podea sub picioare.

în sfârşit, după aproape două săptămâni, ploile se domolesc şi apare soarele.

- Se schimbă vremea, spune Krysia marţi dimineaţa, fără să ridice ochii din urciorul în care stoarce portocale. Va fi o vreme superbă după-amiază, la terasă.

înghit cerealele pe care le mestecam. -Aşae. Din ziua în care m-am văzut cu Alek, n-am discutat cu ea despre misiunea mea secretă. Krysia aşază o portocală pe masă şi iese din bucătărie fără să spună nimic, cu şorţul legat la brâu. Câteva minute mai târziu, se întoarce.

- Poţi să mă ajuţi cu ceva după ce vii de la serviciu? întreabă ea.

- Bineînţeles, răspund pe loc, fără să întreb cu ce anume.

Krysia nu-mi cere prea multe în schimbul lucrurilor pe care le face pentru noi, aşa că măcar atât pot să fac şi eu pentru ea.

- Bine. Ia asta!

Bagă mâna în buzunarul şorţului şi scoate un ghemotoc învelit într-o cârpă. îl iau, iar mâna mi se îndoaie din pricina greutăţii lui. După forma rotundă şi tare de sub material, îmi dau seama că ghemotocul e alcătuit din monede. Greutatea sugerează că e argint, singura monedă de schimb care mai are vreo valoare zilele astea.

- Dă-i-l lui Alek! îmi cere Krysia. Spune-i să cumpere ceva util.

Uluită, dau din cap în semn de încuviinţare. Ştiam că Krysia are legături cu mişcarea de rezistenţă prin intermediul lui Jacob, însă nu ştiam că o şi finanţează. însă asta n-ar fi trebuit să mă surprindă.

în aşteptarea întâlnirii cu Alek, ziua de lucru mi se pare interminabilă. în cele din urmă, se

face ora cinci. Mă îndrept spre piaţă, cu permisele şi cu săculeţul cu monede în geantă. încerc să merg firesc, însă mă simt de parcă duc o bombă - dacă mă prind, sunt ca şi moartă.
După ce traversez scuarul şi ajung aproape de terasa cu pricina, îi găsesc doar pe Alek şi pe Marek. Marta nu e cu ei şi mă întreb dacă mă evită în urma neplăcutei conversaţii despre Jacob. îmi pun problema, cu gelozie, că poate e în vreo misiune cu el, în altă parte.
- Ne trebuiau mai repede! se răsteşte Marek, smulgându-mi geanta din mână înainte să mă aşez.
îl surprind pe Alek aruncând o privire peste umărul meu, îngrijorat că gestul brutal al lui Marek ar putea atrage atenţia asupra noastră. Mă surprinde mojicia lui.
- Nu e vina mea că a turnat cu găleata, spun, în timp ce mă aşez.
- Bineînţeles că nu. Te-ai descurcat minunat, mă asigură Alek, iar vocea lui joasă şi profundă mă alină. Doar că a avut loc o *akc fi*

şi speram să putem ajuta nişte oameni cu permisele astea înainte să se întâmple.
- *Akcfi...,* repet în şoaptă.
în perioada pe care am petrecut-o în ghetou, auzisem zvonuri despre *akcfi* în alte oraşe. Naziştii dădeau năvală în ghetou şi le ordonau locuitorilor să iasă din apartamente şi să se adune în stradă. Sute de evrei, aparent aleşi la întâmplare, erau luaţi pe sus şi deportaţi în lagărele de muncă. Cei care se împotriveau acestor deportări erau împuşcaţi pe loc.
- N-am văzut şi nici n-am auzit nimic despre asta de când lucrez în biroul comandantului.
- N-aveai cum, răspunde Alek. Cea mai mare parte dintre evenimentele care implică evrei se organizează la Directoratul de Operaţiuni, pe strada Pomorskie, iar puţinele documente pe care probabil că le-a primit comandantul trebuie să fi fost secrete.
- înţeleg.
- Data viitoare când te mai duci în biroul lui Krich.., începe Marek, dar Alek, văzându-mă încruntată, îl întrerupe.

- Ce te supără? întreabă el.
Tac şi înghit în sec, apoi spun:
- Alek, înţelege-mă, părinţii mei sunt în ghetou! Mă gândesc că, după *akc fi,* e posibil să dispară. Nu se poate face nimic?
Alek trage aer în piept fără să-l expire.
- Trebuie să înţelegi..., dă el să zică.
- Cu toţii avem părinţi, intervine Marek cu răceală.
Auzisem că tatăl lui fusese împuşcat în Nowy S^cz, la începutul războiului. Alek îşi pune mâna peste a mea.
- Emma! spune el cu blândeţe, iar mie, acum, îmi sună străin propriul nume. Situaţia din ghetou e cu totul alta de când ai plecat tu. Zidurile sunt de nepătruns şi bine păzite. Singura cale prin care poţi scoate oameni e un permis de tranzit, de muncă sau de mesager. Iată de ce era atât de important să obţii permisele astea în alb.
- Şi ai mei nu pot primi două dintre ele? îl rog, mirată de cutezanţa mea.

- Uite cum stă treaba, începe să spună Alek, ezitant. După ce ai fost scoasă din ghetou, Jacob mi-a cerut să mai văd, din când în când, ce fac părinţii tăi. Şi am facut-o... Emma, mama ta e bolnavă!
- Bolnavă? întreb eu intrând în panică şi ridicând tonul. Ce are?
- Ssst! mă linişteşte Alek. Are una dintre multele boli care se răspândesc fulgerător prin ghetou. Nu ştiu dacă e tifos, spune el, iar mie îmi vine în minte mama Martei. Sau dizenterie, sau poate chiar o gripă urâtă, continuă Alek. Cert e că are febră mare, de care nu poate scăpa, şi că e la pat. Aşa că, vezi tu, nu-i putem emite permis de muncă. Chiar dacă ar putea merge, nu pare destul de puternică să treacă drept muncitor. Naziştii ar mirosi imediat şiretlicul, iar atunci ar aştepta-o o soartă şi mai rea.

Nu zic nimic. Mă gândesc să cer ajutor pentru tata, numai că ştiu că el n- ar lăsa-o niciodată singură.

- Atunci ar trebui să mă întorc la ei, spun cu voce tare.
- Să te întorci?! izbucneşte Marek, atât de tare încât atrage atenţia unui cuplu din spatele nostru, iar, după ce oamenii aceia revin la cafelele lor, el continuă, ceva mai încet, dar foarte mânios: Ai habar cât de rău e în ghetou? Cât ne-am zbătut ca să te scoatem de-acolo?
- E imposibil, cade de acord Alek.

Mă fac mică în scaun, învinsă.

- Şi dacă se face bine? insist.
- Dacă se însănătoşeşte, după asta facem pentru ea tot ce putem. Nu-ţi pot promite nimic mai mult. Situaţia e înfiorătoare în ghetou, şi se înrăutăţeşte pe zi ce trece. Trebuie să ajutăm cât de mulţi oameni putem şi cât mai repede posibil. De-asta e atât de importantă misiunea noastră şi de- asta trebuie să ţi-o continui şi tu pe a ta. E singura modalitate de a ne ajuta familiile.

îmi retrag mâna de sub a lui şi nu zic nimic.

- Aşadar, săptămâna viitoare la aceeaşi oră? întreabă el.

Dau din cap în semn că da, apoi mă ridic. Alek n-a pomenit nimic despre Jacob şi vreau să-l întreb dacă soţul meu e bine, dacă s-a primit vreo veste de la el, numai că îmi dau seama, după expresia de pe chipurile celor doi, că discuţia s-a încheiat şi că sunt liberă să plec.

- Da, spun în cele din urmă.
- Bine.

Alek se ridică şi rămâne în picioare până când mă îndepărtez. Ajunsă în colţul opus al pieţei, mă opresc, fiindcă nu-mi mai pot reţine lacrimile. Mă gândesc la mama şi-i văd, în gând, pe ea şi pe tata cum dormeau în noaptea în care am fugit din ghetou. N-ar fi trebuit să-i părăsesc. Acum mama e foarte bolnavă, iar amândoi pot fi deportaţi în orice clipă. N-am ce face, iar mişcarea de rezistenţă nu vrea să-i ajute. La ce bun să ne jucăm de-a spionii dacă nu ne putem ajuta propriile familii? Pentru prima dată mă îndoiesc de cei în care am avut cel mai mult încredere: Alek, Krysia, chiar şi iubitul meu Jacob.

Pe moment, mă duc cu gândul la comandant, la ochii lui şi la felul blând în care mă priveşte. Poate că el m-ar ajuta. „Nu, nu fi ridicolă!", îmi reamintesc. „El e, mai întâi de toate, nazist. Dacă ar bănui că ai rude printre evrei sau chiar şi o picătură de sânge evreiesc în vine, afecţiunea lui se va transforma în repulsie şi vei muri împreună cu familia ta, cu mişcarea de rezistenţă şi cu toţi cei care te-au ajutat. Toţi cei la care ţii." îmi şterg ochii cu dosul palmei, ruşinată că m-am gândit astfel la el, chiar şi pentru o clipă. Nu, comandantul nu îmi e prieten.

O oră mai târziu, mă năpustesc pe poarta Krysiei. Ea e în grădină şi smulge buruieni împreună cu Lukasz. îmi observă imediat ochii înroşiţi, lasă din mână scafa de grădinărit, îl ia pe Lukasz în braţe şi mă conduce înăuntru.

- Ce-i? întreabă, după ce închide uşa în urma ei.

Urcăm, apoi îi povestesc despre discuţia cu Alek şi despre faptul că mama e bolnavă.

- Of, biata de tine! spune ea luându-mă în braţe şi legănându-mă, în timp ce Lukasz se uită nedumerit, prins între noi ca într-un sendviş.
- Alek zice că n-au ce face, adaug eu.
- Nu mă îndoiesc că ar face ceva dacă ar putea, răspunde ea cu calm.

Krysia, asemenea Martei, are totală încredere în conducerea mişcării şi în deciziile acesteia. Mă îndrumă spre canapea.

- Trebuie să priveşti şi din punctul lor de vedere. Situaţia e foarte grea în momentul ăsta pentru rezistenţă. Conducătorii ei trebuie să se gândească la mii de evrei. Nu pot risca totul ca să salveze un singur om.

Mă gândesc la *Pani* Nederman. Marta a început să lupte pentru mişcarea de rezistenţă cu mult înaintea mea. Cei din mişcare n-au făcut nimic pentru mama ei atunci când s-a îmbolnăvit, iar ea, în cele din urmă, a murit.

-N-ar fi trebuit să-i părăsesc, spun eu, apoi încep să plâng.

- Asta crezi? mă întreabă Krysia ridicându-mi bărbia. Emma, ascultă-mă bine! Nu e vina ta. N-ai fi avut cum să previi îmbolnăvirea mamei tale.
Dacă erai acolo, probabil că te-ai fi îmbolnăvit şi tu, îmi spune ea, iar eu nu zic nimic. Stai să văd ce pot face, conchide Krysia.
O privesc, plină de mirare. Ce să facă? Dacă Alek şi cunoştinţele lui, care au acces în ghetou, nu pot face nimic pentru părinţii mei, ce ar putea face Krysia?
Câteva zile mai târziu, seara, în timp ce-l îmbăiez pe Lukasz, Krysia vine şi se aşază în uşa băii.
- Pankiewicz e un prieten vechi, începe ea.
Mă opresc, cu prosopul ridicat în aer. Aproape că uitasem de bunul şi bravul farmacist care, deşi nu e evreu, alesese să rămână la farmacia lui din Podgorze ca să aibă grijă de evrei, în timp ce zidurile ghetoului se ridicau în jurul lui.
- A fost azi-dimineaţă la mama ta. E foarte bolnavă, iar el nu prea mai are medicamente,

dar a promis s-o viziteze şi s-o îngrijească aşa cum poate.

- O, mulţumesc! strig, sărind în sus şi drept în braţele Krysiei. Mulţumesc, mulţumesc! Pankiewicz n-o putea el să facă prea multe, dar, cel puţin, cineva a promis să ajute atât cât poate.

- *Dank*| mă imită Lukasz, încercând să repete cuvintele mele şi împroşcând cu apă, încântat de bucuria mea.

Eu şi Krysia ne desprindem din îmbrăţişare şi ne întoarcem spre copil, şocate. Lukasz vorbeşte pentru prima dată de când stă cu noi. Douăzeci de minute mai târziu, în timp ce-l şterg pe copil, el încă turuie vorbe fără nici un sens, un torent care cuprinde tot ceea ce ţinuse în el în ultimele luni. îl îmbrac în pijama, gândindu-mă din nou la mama lui. Speranţa mi se năruie şi ceva mă sâcâie. Ajutorul Krysiei şi grija lui Pankiewicz vin cu intenţii bune, dar nu pot compensa nicidecum foametea, boala şi disperarea pe care o înfruntă părinţii mei, ca să nu mă mai gândesc

la faptul că altă *akcp* poate oricând să-i ia pe sus. îmi alung din minte asemenea gânduri. Când eşti în apă adâncă şi vrei să rămâi la suprafaţă, te apuci de orice lemn care-ţi iese în cale şi nu vrei să vezi că lemnul nu-i, de fapt, decât o trestie, care nu poate să facă faţă curentului puternic.

Capitolul 10

La câteva zile după ce-mi povesteşte Krysia despre Pankiewicz, mă aflu în colţul anticamerei şi aranjez documentele în dulapul lor. Noul sistem de fişiere pe care l-am conceput funcţionează bine, dar tot trebuie să mă asigur că le îndosariez cel puţin o dată pe săptămână, ca să nu rămân în urmă. Fac o pauză ca să mă şterg pe frunte. E mijlocul lui iulie şi destul de cald, în ciuda faptului că nu e nici ora zece şi că ambele ferestre sunt deschise.

Deodată, comandantul intră pe uşa anticamerei, cu Malgorzata în urma lui.

- în birou, te rog! spune el fără să se oprească şi fără să se uite la mine.
Şovăi, mirată. Am avut şedinţa zilnică cu numai două ore în urmă şi niciodată comandantul nu m-a chemat a doua oară atât de repede, cu atât mai puţin s-o invite şi pe Malgorzata. S-a întâmplat ceva. Mă trece un fior. „Permisele!", îmi amintesc brusc şi mi se face rău. Cineva a observat că lipsesc permisele pe care le-am furat. Poate că i-a spus Malgorzata că m-am purtat ciudat în ziua în care au dispărut, sau poate că una dintre celelalte secretare m-a văzut pierzând vremea în faţa biroului colonelului Krich. Mă lasă picioarele şi mă apuc de marginea fişetului ca să nu cad.
- Anna.. ?
Tresar şi mă întorc. Colonelul Diedrichson a intrat în anticameră şi-şi plimbă privirea de la mine la uşa comandantului, aşteptând.
- Da, vin! răspund.
Dorindu-mi să nu-mi mai tremure mâinile atât de tare, îmi iau agenda de pe fişet. Colonelul

Diedrichson mă urmează în biroul lui Richwalder.

- Ia loc! spune comandantul.

îl studiez cu coada ochiului ca să desluşesc orice urmă de furie sau de aer acuzator, dar nu se uită la mine, iar faţa îi rămâne impasibilă. Colonelul Diedrichson se instalează pe scaun ţeapăn precum o statuie şi-mi lasă singurul loc liber pe canapea, lângă Malgorzata, care s-a aşezat în capătul dinspre comandant. Mă aşez şi eu, nervoasă, încercând să inventez un răspuns în cazul în care sunt luată la întrebări în legătură cu permisele, să găsesc un motiv pentru care să mă fi aflat în acea dimineaţă lângă biroul lui Krich. Comandantul îşi drege glasul.

- Vom primi o vizită oficială de la Berlin, ne anunţă el.

Aşadar, nu e vorba despre permise. Mă simt uşurată.

- Domnule? începe să spună colonelul Diedrichson, părând speriat, iar eu observ că, pentru prima dată, pare să aibă şi el un soi de

emoţie în glas. O delegaţie? Mă mir ă şi pe mine şi, cu toate că-mi amintesc că, la acel dineu, Ludwig a pomenit ceva despre o delegaţie, n-am văzut sau auzit nimic despre asta de când lucrez aici.

- Da, abia ieri s-a decis. Trei ofiţeri superiori din conducerea SS. Sosesc joi, spune comandantul luând un teanc de documente de pe birou şi distribuindu-i fiecăruia dintre noi câte o parte din ele. Adică, ne rămân doar trei zile şi sunt multe de făcut. Sigur că guvernatorul va fi cel care va primi delegaţia, dar toate aranjamentele trebuie supravegheate de către acest birou. Colonele Diedrichson, te vei ocupa de itinerar şi de logistică. Anna, tu îl vei sprijini şi te vei asigura că în acest birou totul merge strună.

Cu toate că încă nu mi-e clar ce vrea de la mine, dau din cap în semn de aprobare.

- Malgorzata, ai grijă ca biroul să fie imaculat!

- Da, *Herr Kommandant* răspunde Malgorzata, ridicându-şi capul de parcă i s-ar fi cerut să păzească secrete de stat.
- Bun. Atât, deocamdată.

Colonelul Diedrichson se ridică şi porneşte spre uşă, iar eu îl urmez.

- Anna, rămâi puţin, te rog!

Comandantul îmi face semn să mă apropii de birou, dar nu spune nimic până când nu pleacă ceilalţi.

- Da, *Herr Kommandant?*

De aproape, îl văd palid şi cu ochii injectaţi.

- Nu e nevoie să-ţi spun cât de importantă e vizita asta pentru mine, pentru noi, toţi cei din Guvernământul General, începe el, iar eu dau din cap şi mă întreb, în sinea mea, de ce îmi spune asta. Totul trebuie să meargă ca pe roate, continuă comandantul. Mă bazez pe tine şi pe ajutorul tău în acest sens.
- Pe mine? întreb, fără să-mi pot ascunde surprinderea.
- Da. Eşti foarte capabilă şi ai ochi pentru detalii. Vezi să nu uite nimic colonelul

Diedrichson şi nici ceilalţi. Dacă ai impresia că s-a trecut cu vederea peste orice sau că ceva nu e în regulă, îmi dai de ştire imediat, înţelegi?

- Da, *Herr Kommandant*[1]

- Bun, zice, plecându-şi privirea şi ducându-şi mâinile la tâmple.

- Vă simţiţi bine?

- Mă doare capul, atâta tot, răspunde el fără să-şi ridice privirea. Am dintotdeauna dureri de cap, deşi în ultimul timp au fost mai severe din cauza solicitării.

- Poate că ajută o aspirină? îi sugerez, dar clatină din cap.

- Durerile astea necesită ceva mai tare. Am medicamentele prescrise de doctor.

- Foarte bine. Vă mai pot fi de folos cu ceva?

- Nu în momentul ăsta, răspunde el, săltându-şi puţin capul ca să se uite la mine. Mulţumesc, Anna! Mă simt mult mai bine ştiind că eşti aici.

Nu zic nimic, ci mă întorc şi ies repede din birou.

Următoarele câteva zile sunt o forfotă din care nu-mi amintesc mare lucru. Vestea vizitei circulă repede prin castel şi, curând, fiecare birou e cuprins de febra pregătirilor. Personalul de curăţenie al castelului lucrează continuu ca să lustruiască suprafeţele interminabile de marmură, precum şi de sticlă de la ferestre. Steagurile naziste de pe coridoare sunt coborâte, netezite şi puse la loc. Malgorzata, care nu pare să se încreadă în nimeni atunci când vine vorba de curăţarea birourilor noastre, se ocupă singură de asta. Am văzut-o petrecându-şi o zi şi jumătate în genunchi, frecând podeaua.
Propriul meu rol e limitat. A doua zi după şedinţă, îl ajut pe colonelul Diedrichson să scrie versiunea finală a itinerarului care, îmi explică el, e strict secret din motive de securitate. Delegaţia, un grup de trei nazişti de mare rang, alături de ataşaţii lor militari, va sta aici o noapte şi va vizita lagărele de muncă Plaszow şi Auschwitz, precum şi ghetoul. Mă cutremur pe când citesc ultima parte.

Adevărul e că ştiu că ghetoul e mare şi că e o probabilitate infimă ca delegaţia să ajungă la părinţii mei, dar chiar şi aşa.. Alung gândul ăsta şi lucrez mai departe. Vineri, comandantul mă invită să discutăm şi să recapitulăm itinerarul împreună cu colonelul. După ce revizuim fiecare detaliu în parte, comandantul declară că suntem pregătiţi.
în noaptea aceea mă doare stomacul la gândul vizitei.

- Aş vrea să fiu cumva bolnavă mâine, îi mărturisesc Krysiei în acea seară, după cină, în timp ce strâng masa. N-am mai avut asemenea emoţii din prima zi de muncă.
- Nu păţeşti nimic, mă linişteşte Krysia, care încă şade la masă şi încearcă să-i bage mazăre în gură lui Lukasz. Doar lucrezi cu nazişti toată ziua.

Clatin din cap.

- Ăştia sunt altfel.

„Sunt ofiţeri SS de la Berlin", mă gândesc. Sigur că mă va trăda ceva.
Krysia îmi dă o farfurie şi continuă:

- Oricum, dacă sunt ca alţi bărbaţi care-şi dau importanţă, cel mai probabil că nici nu te vor observa.
Mă uit la ea şi văd că rânjeşte.
- Krysia! exclam, surprinsă.
Chicotesc fără să vreau. Observaţia ei e hazlie, dar şi adevărată în acelaşi timp. Cu posibila excepţie a comandantului, bărbaţii care sunt atât înalţi în rang, cât şi înalţi de statură, fie că-s nazişti, somităţi universitare sau orice altceva, tind să ignore femeile fără titluri precum sunt eu, mai ales dacă sunt şi scunde - cazul meu, iarăşi. Deodată, începem să râdem în hohote. Nu doar din pricina comentariului ei, ci şi din pricina absurdităţii întregii situaţii din ultimele luni pline de frământare şi de frustrări. Lukasz ne priveşte uluit. Niciodată nu ne-a văzut râzând astfel, nici separat, nici împreună. Curând ni se alătură, râde de se prăpădeşte şi loveşte cu lingura în masă. Boabele de mazăre zboară în toate părţile. Când îl vedem, izbucnim şi mai tare în râs. Mai

târziu, în pat, mă doare gâtul de râs. Nu mai eram obişnuită să scot astfel de sunete.
A doua zi ajung la lucru cu jumătate de oră mai devreme. Comandantul, colonelul Diedrichson şi Malgorzata sunt deja acolo şi se agită făcând ultimele pregătiri, de parcă delegaţia ar putea ajunge în orice clipă şi n-ar fi programată la începutul după-amiezii. Astăzi nu luăm masa de prânz. Până şi comandantul, care de obicei e calm, se plimbă de colo colo şi iese din birou prin anticameră, merge la recepţie, apoi se întoarce. De data asta, nu pare să mă observe. La ora unu fără un sfert sună telefonul de la recepţie, iar Malgorzata se aruncă peste birou ca să răspundă.

- *Herr Kommandant*, au sosit! dă ea de veste.

- Devreme..., îl aud murmurând, de parcă ar fi semn rău. Doamnelor, la birouri, vă rog! strigă el, îndreptându-şi jacheta. Domnule colonel, vino cu mine!

în timp ce ies cei doi din birou, mă uit la Malgorzata. Stă perfect dreaptă pe scaun, îşi

netezeşte părul şi s-a îmbujorat de încântare. Niciodată n-am dispreţuit-o mai mult.

Mă întorc în anticameră şi închid uşa. Mă aşez la propriul meu birou într- o poziţie pe care o consider profesională, cu agenda şi stiloul în mână. Câteva minute mai târziu, aud paşi grei şi voci guturale pe coridor, urmate de zgomotul pe care-l face uşa biroului din faţă atunci când se deschide. Acum, vocile se aud mai tare. „Răsuflă!", îmi spun. „Poartă-te firesc!" Uşa anticamerei se dă de perete şi intră comandantul, urmat de şapte bărbaţi. Chiar dacă ţin capul plecat, îmi dau seama pe loc că cei trei bărbaţi care se află imediat în spatele lui Richwalder şi poartă uniforme cafenii, cu multe decoraţii, reprezintă delegaţia oficială. E limpede că ceilalţi trei, mai tineri, care vin în urma lor, sunt ataşaţii. Nici unul dintre ei nu e la fel de înalt şi de impunător precum comandantul. Când trec pe lângă mine fără să se uite în direcţia mea, îmi spun că a avut dreptate Krysia. Poate că, dacă

nu sunt nevoită să interacţionez cu ei, mă descurc, până la urmă.

Ultimul din grup e colonelul Diedrichson. Când ajunge la uşa biroului comandantului, se întoarce către mine.

- Anna, adu opt cafele! Repede!

Mă fac mică. Nu anticipasem că trebuie să servesc ceva. Mă gândesc să-i cer Malgorzatei s-o facă, dar bănuiesc că Richwalder ar prefera să mă ocup eu.

- Da, domnule colonel!

Mă ridic şi mă duc la mica bucătărie de pe hol. Mă întorc câteva minute mai târziu şi trec prin recepţie ţinând în mâini o tavă încărcată cu urciorul de cafea fierbinte şi cu farfurioare. Malgorzata deschide uşa anticamerei fără să-i fi cerut eu asta. După felul în care mă urmează, îmi dau seama că speră să intre şi ea în birou.

- Mulţumesc, Malgorzata! şoptesc cu fermitate în timp ce ea îmi deschide uşa biroului comandantului.

Se întoarce, învinsă.

Sperasem să pot pune tava pe măsuţă şi să plec, dar se vede, după felul în care s-au împrăştiat prin cameră cei din delegaţie, că va trebui să-i servesc eu. Mă duc mai întâi în capătul îndepărtat, unde s-au adunat, la masa de conferinţă, comandantul şi doi dintre ofiţerii superiori, discutând aplecaţi asupra unei hărţi mari. Cu privirea în pământ, aşez tava şi încep să torn cafeaua. în timp ce torn în ultima ceaşcă, mâinile îmi tremură involuntar. Vărs cafea fierbinte peste buza ceştii, mă frig la mână şi tresar, apoi, punând ceaşca la loc pe tavă, fac un zgomot puternic. Unul dintre ofiţeri îşi ridică privirea şi se uită urât la mine.

- Anna, spune comandantul cu glas scăzut.

Mă aştept să se înfurie, dar n-o face. Ni se întâlnesc privirile. Se uită intens în ochii mei, cu o expresie de îngrijorare şi cu încă ceva ce nu pot descrie. îmi ţin răsuflarea.

- Mulţumesc! îmi spune, iar eu dau din cap, fără să-mi iau ochii de la el.
- *Kommandant* Richwalder! strigă o voce.

îmi întorc, brusc, capul spre dreapta. Aproape că uitasem unde ne aflăm şi că mai sunt şi alţii în cameră. Cei de la masă s-au oprit din ceea ce făceau şi ne privesc. Ofiţerul care s-a uitat urât la mine se întoarce uşor spre comandant, derutat. îmi dau seama că nu e obişnuit să audă pe cineva de rangul gazdei sale adresându-li-se subordonaţilor cu blândeţe - şi că e şi mai şocat de felul în care mă priveşte comandantul.

- Mulţumesc, Anna! repetă acesta. Asta e tot, încheie, apoi îşi drege glasul şi rearanjează documentele pe masa din faţa lui, spunându-le celorlalţi: Dacă daţi la pagina trei a tabelului...

Cu grijă, ca să nu mai vărs cafeaua, duc tava la biroul comandantului, unde cel de-al treilea membru al delegaţiei stă pe un scaun şi vorbeşte la telefon. Nici nu-şi ridică privirea. în timp ce torn cafeaua, observ că de pe colţul biroului a dispărut fotografia cu comandantul şi cu femeia brunetă. Le ofer cafelele lui Diedrichson şi ataşaţilor, care stau la masa de

lângă uşă. Sunt mai tineri şi, în timp ce mă aplec peste masa scundă, simt cum mă măsoară din priviri. Mă înroşesc, mă îndrept repede şi evadez în anticameră.

Mă întorc, tremurând, la birou. Simt că-mi explodează capul. îmi spun că se va termina curând. Conform programului, delegaţia nu va petrece mult timp în birou şi nici nu se va mai întoarce. Douăzeci de minute mai târziu, vocile din biroul comandantului se aud din ce în ce mai tare, iar uşa se deschide. Comandantul conduce grupul încă o dată. Nici acum nu-mi aruncă vreo privire şi nici nu-mi vorbeşte atunci când trece pe lângă mine, aşa că mă întreb dacă s-a supărat că am vărsat cafeaua. însă, ajungând la uşă, se întoarce.

- îţi telefonez, îmi zice.

îmi înclin capul în semn că am înţeles. încă de ieri, mi-a spus că în seara asta nu plec la ora obişnuită, ci că trebuie să fiu aici în caz că delegaţia are nevoie de ceva. Mi-a promis să mă anunţe odată ce membrii delegaţiei s-au

retras pentru noapte, ca să pot pleca şi eu acasă.

Cum aud că se închide uşa recepţiei, răsuflu uşurată. Au plecat. Câteva minute mai târziu, iau tava şi intru din nou în biroul comandantului ca să strâng ceştile de cafea. Puteam să las asta pe seama personalului de curăţenie sau chiar a Malgorzatei, dar vreau să văd dacă nu cumva delegaţia a lăsat documente la îndemână. Biroul comandantului şi măsuţa arată la fel ca la sosirea delegaţiei, cu excepţia ceştilor goale. Ajung lângă masa de conferinţă şi mă opresc. Pe ea, întinsă aşa cum era şi atunci când am adus cafeaua, e harta asupra căreia se aplecaseră, discutând. „Linişteşte-te", îmi zic, în timp ce mă apropii. „E doar o hartă. Doar n-o lăsau ei aici dacă era importantă."

Mă uit peste umăr ca să mă asigur că nu m-a urmărit Malgorzata. Uşa biroului e închisă. încet, mă apropii de hartă ţinând în mâini tava şi una dintre ceşti, pentru ca, dacă intră cineva, să pară că tocmai faceam curat.

Privesc în jos. E harta Cracoviei, în germană. Câteva clădiri sunt conturate cu roşu: Castelul Wawel, birourile administrative de pe strada Pomorskie, Kazimierz, ghetoul. Nişte săgeţi roşii indică direcţia dinspre Kazimierz spre ghetou. Probabil că sunt locurile în care vor să se ducă, îmi spun, în timp ce mă apuc din nou să fac ordine. Apoi, când mă întind ca să iau ultima ceaşcă, mă opresc din nou. îmi dau seama că săgeţile nu sunt îndreptate către ghetou, ci că trec prin ghetou spre Plaszow, lagărul de muncă. Iar, desenat cu creionul peste ghetou, e un mare X. încremenesc şi mi se zburleşte părul. Ghetoul a fost tăiat. Ce poate să însemne asta? Altă *akc fii* Oare toţi locuitorii ghetoului vor fi deportaţi la Plaszow? „încetează!", îmi zic, dar mi se strânge stomacul. „Nu-ţi imagina lucruri despre care nu ştii nimic." îmi întipăresc totul în minte, ca să-i spun lui Alek marţi, când ne vedem, ceea ce-am aflat.

Duc la bucătărie tava şi ceştile, apoi mă întorc la biroul meu. Restul zilei trece fără

evenimente şi, cu excepţia unui drum la toaletă, rămân lipită de scaun în caz că sună comandantul. La ora cinci, Malgorzata bagă capul pe uşă.

- Rămân şi eu, dacă vrei, îmi spune ea.

Dau din cap în semn că nu sunt de acord. Ştiu că vrea să mai rămână pentru că speră să-i dezvălui detalii despre delegaţie. Adevărul e că nu ţin neapărat să rămân singură în biroul gol, dar Malgorzata e prea băgăcioasă ca să-i pot suporta prezenţa.

- Nu, mulţumesc! Am terminat treaba.

Iese, iar pe hol se aud zgomotele făcute de celelalte secretare, care pleacă şi ele. Timp de vreo oră, termin cu organizarea dosarelor de care mă apucasem la începutul săptămânii şi cu completarea listei de adrese pentru comandant. E linişte perfectă în birou, cu excepţia ceasului care ticăie deasupra mea. După ce termin totul, îmi ridic privirea. E doar ora şapte fără un sfert. Probabil că delegaţia îşi începe primul fel de mâncare la „Wierzynek", restaurantul polonez elegant pe

care i-l recomandasem lui Diedrichson. E posibil să mai stau câteva ore. Bag mâna în geantă şi-mi scot mâncarea, o tocană rece, rămasă de aseară, şi o bucată groasă de pâine. Mă uit în jurul camerei tăcute şi pustii, suspin şi-mi imaginez cum stau Krysia şi Lukasz la masă fără mine. Mă întreb dacă se agită copilul pentru că lipsesc.

Mai trece o oră şi comandantul tot n-a sunat. O fi uitat cu totul de mine? în cele din urmă, nu mai suport tensiunea, aşa că mă ridic de la birou şi dau fuga la baie. Pe când intru în recepţie, aud telefonul sunând în anticameră. „Poate că e comandantul", îmi zic - şi mă grăbesc să răspund.

- *Tak?* gâfâi eu, uitând să răspund în germană.

Nu e comandantul, ci colonelul Diedrichson.

- E acolo? întreabă nerăbdător.
- Cine?
- Comandantul, normal! strigă colonelul, părând iritat. A spus că trebuie să se întoarcă

la birou şi mi-a cerut să conduc delegaţia la hotel.

- Nu cred.., dau să spun, apoi mă uit spre biroul comandantului, pe sub a cărui uşă se vede lumina galbenă. A, da, e aici! Probabil că a venit în timp ce eu ieşisem, pe moment. Doriţi să vorbiţi cu el?

- Nu, voiam doar să mă asigur că a ajuns cu bine, răspunde colonelul pe un ton straniu. Când e gata, îl aşteaptă maşina jos.

- îi spun de cum îl văd.

închid telefonul şi mă uit la uşa biroului comandantului. Să bat oare, ca să văd dacă are nevoie de ceva? Pornesc într-acolo şi ezit. Mai aştept câteva minute, îmi zic, şi mă întorc. în timpul ăsta, îmi observ reflexia în geam şi îmi aranjez părul ciufulit. Mă întorc la locul meu de la birou şi mă uit, neliniştită, la uşă. N-are obiceiul să stea noaptea la birou. De ce s-a întors? Trec zece minute, apoi douăzeci. Nu se aude nimic din biroul comandantului. Mă întreb dacă o fi adormit.

în sfârşit, mă duc la uşă şi bat uşor. Nu aud nici un răspuns. Deschid puţin uşa. Comandantul stă cu spatele la mine şi se uită în jos, la hartă, cu capul înclinat spre umărul drept.

- *Herr Kommandant*? întreb, dar el nu pare să mă audă. Aveţi nevoie de ceva? stărui, după câteva secunde de tăcere.

Se răsuceşte, nesigur, dinspre masa de conferinţă către fereastra enormă din spatele biroului. A băut, asta e sigur. Bănuiala mi se confirmă atunci când traversez camera şi mă izbeşte o duhoare de *brandy* şi de sudoare. Sunt mirată. Până acum, comandantul mi-a părut întotdeauna, fără doar şi poate, stăpân pe sine. Niciodată nu l-am văzut să atingă, măcar, sticla cafenie de pe marginea biroului său.

- *Herr Kommandant*? repet, timid.

Nu răspunde. Fac semn spre dosarul necunoscut pe care-l ţine în mâna dreaptă.

- E pentru mine? întreb, dar el clatină, sacadat, din cap, apoi aruncă dosarul în

sertarul de sus, deschis, al biroului, fapt pe care îl ţin minte, ca să mă uit în sertarul acela cu prima ocazie, în lipsa lui. Aveţi să-mi daţi ceva de făcut dimineaţă, în timp ce dumneavoastră sunteţi cu delegaţia?

Mă apropii şi observ că pe maxilar i s-a ivit o umbră cenuşie de barbă. E neîngrijit şi are o privire tulburată, pe care nu i-am mai văzut-o până acum.

Se uită din nou lung, pe fereastră, la amurgul care pluteşte deasupra fluviului.

- Am fost la Auschwitz azi, spune el deodată.

Auschwitz! Cuvântul îmi dă fiori reci. Auziserăm zvonuri despre lagărul ăsta încă de dinainte de ghetou, cam de la începutul războiului. Multe dintre poveşti le ştiam de la evreii de la sate, care erau forţaţi să migreze la Cracovia. Un lagăr de muncă despre care se spunea, iniţial, că era pentru deţinuţi politici. în ultimele luni pe care le-am petrecut în ghetou, poveştile deveniseră şi mai înfiorătoare. Se zvonea că lagărul era plin de

evrei care nu erau puşi să muncească, ci erau omorâţi cu nemiluita. De când ajunsesem la Krysia, nu mai aflasem nimic. La Wawel n-a vorbit nimeni despre asta până în ziua în care a fost anunţată venirea delegaţiei. Acum înţeleg de ce a băut comandantul. Nu ştiu ce să zic.

- Aşi fost acolo? întreb, încercând să-mi fac tonul cât mai atrăgător, în speranţa că el va spune mai multe, poate chiar ceva util pentru Alek, însă comandantul nu scoate o vorbă preţ de câteva minute.

- Da, spune el în cele din urmă. Nu m-am gândit niciodată..

Nu-şi termină fraza. înţeleg. Comandantul se consideră un domn, om de muzică, artă şi cultură. în modul lui bizar de a pune problema, serviciul pe care-l oferă Reichului e ceva nobil şi patriotic, iar chestiunea evreilor e o grozăvie care trebuie tolerată de la distanţă. Acum s-a sechestrat în Castelul Wawel, de unde-şi conduce fieful de la mare înălţime, departe de crime. Din locul în care se află el,

vede ghetoul doar ca pe un cartier în care sunt obligaţi să trăiască evreii. Plaszow e numai un lagăr de muncă. Sunt sigură că are o justificare şi pentru timpul petrecut la Sachsenhausen, pe care l-a văzut ca pe o închisoare plină de criminali ce-şi meritau soarta. Nu văzuse, nu voise să vadă foametea, bolile şi uciderea civililor nevinovaţi. Până acum. Astăzi a fost obligat să meargă la Auschwitz, unde a fost martorul unei realităţi atât de sinistre, încât aceasta i-a deschis ochii şi l-a făcut să bea. Asta mă îngrozeşte mai mult decât orice altceva care s-a întâmplat de când a început războiul.

- Sunt sigură că e îngrozitor.

Aş vrea să mă uit în mintea lui şi să aflu ce a văzut peste zi. Chiar dacă mi-aş dori s-o mai pot face, nu-mi mai pot îngropa capul în nisip precum struţul, aşa cum faceam pe vremuri în ghetou. Trebuie să aflu cât pot de multe, de dragul familiei mele şi al rezistenţei, dar comandantul nu pare dornic să vorbească.

- *Herr Kommandant* îndrăznesc din nou, văzându-l că stă, de câteva minute, cu ochii pe pereţi, iar sunetul glasului meu îl face să mă privească uimit, ca şi cum a uitat de mine sau ca şi cum nu ştie ce caut aici. Păreţi obosit, îi spun, iar el dă uşor din cap în semn că aşa e, apoi se sprijină, cu un braţ, de spătarul scaunului. Daţi-mi voie să vă ajut să mergeţi la maşină, mă ofer eu.

Mă duc să-i aduc jacheta militară aruncată pe canapea. întinde braţele şi îl ajut, ca pe Lukasz, s-o îmbrace. îi simt căldura pielii prin textura
materialului.

-Haideţi!

îl conduc spre uşă ţinându-l de braţ. Pe coridor, se îndreaptă puţin şi coboară singur scările până afară. La capătul rampei aşteaptă Stanislaw, şoferul comandantului, lângă maşina ce poartă pe una dintre laturi însemnul cu svastică.

- *Dobry wieczor!* ne salută şoferul, cu o voce de bariton, atunci când ne apropiem de portiera deschisă în spate.

Comandantul se apleacă, stângaci, ca să intre în maşină. Capul i se leagănă la câţiva centimetri de plafon. Fără să stau pe gânduri, pun mâna uşor pe ceafa lui şi îl ghidez. Cade imediat ce se aşază, iar greutatea lui îmi trage braţul întins. Mă dezechilibrez şi cad în maşină într-un fel jenant, parţial peste comandant. Mă îndrept repede şi mă aşez, roşie la faţă.

- Păi, ar fi bine să plec, spun, dar înainte să apuc să ies din maşină, Stanislaw închide uşa după mine. Stai! protestez, uitându-mă la comandant după ajutor, însă el are ochii închişi şi capul dat pe spate. Bine, se pare că va trebui să vă ajut şi să ajungeţi acasă, mă învoiesc eu.

în loc de răspuns, el sforăie.

Pe când parcurgem drumul scurt de la Wawel la apartamentul comandantului, care se află lângă Parcul Planty, mă uit prin maşină.

Am mai fost, în toată viaţa mea, în câteva automobile scumpe, dar nici unul nu era la fel de grandios precum e ăsta. Ating bancheta de piele şi mă uit pe geam. Străzile sunt pline de oameni care îşi văd de treburile lor şi se îndreaptă spre casă. Se opresc şi se uită lung la maşina mare şi neagră, cu svastica pe portieră. Le citesc teama în priviri.

Câteva minute mai târziu, maşina opreşte în faţa unei clădiri elegante, placată cu gresie cafenie. Eu şi Stanislaw îl ajutăm pe comandant, încă ameţit, să se ridice. Portarul ne descuie şi se dă la o parte ca să trecem. îl ajutăm pe comandant să urce treptele de marmură, iar Stanislaw descuie uşa apartamentului. Odată intrat, comandantul ajunge singur la canapea şi se prăvăleşte pe ea cu capul înainte.

Stanislaw se retrage din cameră şi închide repede uşa în urma lui, lăsându-mă în mijlocul apartamentului, care ocupă un etaj întreg al clădirii şi arată precum o locuinţă de bărbat: mare şi impersonală, cu doar câteva piese de

mobilier greu, din lemn de stejar, şi cu o singură canapea de catifea maro. Aerul e impregnat cu un miros greu de trabuc şi de *brandy*, de parcă locuinţa n-a fost aerisită de ani buni. Perdelele negre şi grele ascund ceea ce-mi imaginez a fi o privelişte spectaculoasă asupra oraşului.
îmi mut greutatea de pe un picior pe altul şi aştept ca el să spună ceva, însă comandantul tace.
- *Herr Kommandant*, e târziu! spun eu în cele din urmă. Dacă nu mai e nimic...
- Anna, stai! mormăie el, săltându-şi uşor capul. Nu pleca, mă roagă, făcându-mi semn să mă apropii.
Şovăitoare, mă îndrept spre canapea.
- Da, aveţi nevoie de ceva anume?
Ezită.
- Nimic, adică nu vreau.., se bâlbâie el. Adică, dacă ai mai putea rămâne puţin..
Nu vrea să fie singur, îmi dau seama, mirată. Mă aşez la celălalt capăt al canapelei.
- Pot rămâne câteva minute, răspund.

- Mulţumesc.

Se întinde şi, înainte să pot reacţiona, îmi ia mâna stângă.

- Te simţi bine? întreabă, întorcându-mi mâna cu palma în jos. Mâna., adică, te-ai ars cu cafea, nu?

Pentru o clipă, sunt prea speriată ca să reacţionez.

- La cealaltă mână, spun eu în cele din urmă şi îmi trag braţul stâng.
- Dă-mi voie să văd! insistă, fără să se mai bâlbâie.

Ridic mâna dreaptă încet. El mi-o ia, mi-o leagănă în mâinile lui mari şi se uită cu atenţie. în grabă, uitasem de arsură, dar pielea de pe degetul mare e roşie şi începe să facă băşici.

- Stai aici! îmi ordonă.

Dau să protestez, însă dispare în bucătărie şi mă lasă singură în încăperea enormă. „Trebuie să scap de-aici", îmi spun neliniştită, luptându-mă cu impusul de a fugi câtă vreme el nu e în cameră. Mă străduiesc să mă calmez şi mă mai

uit o dată în jur. Nu văd nici un obiect care să aibă un aer personal, în afară de o fotografie înrămată, aşezată pe poliţa căminului.
în ciuda neliniştii mele, tot sunt curioasă, aşa că mă duc la fotografie. E portretul unei femei, aceeaşi din fotografia care fusese aşezată pe biroul comandantului. Femeia e frumoasă, părul de culoarea penelor de corb îi curge pe umeri, are sprâncenele arcuite şi pielea impecabilă.
- Aşa! spune comandantul, care s-a întors.
Mă răsucesc şi eu către el. Are în mână o cârpă umedă, un borcănel şi un bandaj.
-Ia loc!
Nesigură, îl las să mă ducă la canapea, unde îmi curăţă şi îmi bandajează mâna.
- Gata, spune el, o clipă mai târziu.
Nu-şi ia mâna de pe mâna mea, iar privirile ni se întâlnesc.
- Mulţumesc, bâigui eu retrăgându-mi mâna.
- Pentru puţin, răspunde el în timp ce-şi îndreaptă spatele, fără să-şi ia ochii de la

mine. Doar nu-mi permit o asistentă cu mâna rănită, nu?

- Aşa cred, spun, încercând să-mi abat privirea, apoi mă ridic şi mă îndrept din nou spre fotografia de pe policioară. Ce poză frumoasă! zic, ridicând uşor rama.

- Margot, răspunde comandantul, de pe canapea, aproape în şoaptă.

- Soţia dumneavoastră, *Herr Kommandant*? îndrăznesc să întreb.

-Da!

Deodată, apare lângă mine. îmi ia fotografia din mâini şi o priveşte intens, de parcă privirea lui ar putea să aducă imaginea la viaţă. „Ce s-o fi întâmplat cu ea?", mă întreb. îmi ridic privirea la el în speranţa că-mi va mai explica ceva, dar se uită în tăcere la fotografie, ca şi cum a şi uitat că sunt acolo. Simţind că e şansa mea să ies de acolo, mă duc încet la uşă şi o deschid.

- E târziu, trebuie să plec, spun eu, însă comandantul, cu privirea aţintită la imaginea din fotografie, nu zice nimic. Noapte bună! îi

urez, în timp ce ies tiptil din apartament şi cobor scările.
La intrarea blocului, Stanislaw aşteaptă lângă maşină. Mă urc şi, fără nici o întrebare sau remarcă, închide uşa după mine şi porneşte pe drumul lung şi întortocheat spre casa Krysiei. îmi dau seama că ştie traseul fiindcă l-a adus pe comandant la dineu. îmi sprijin capul de fereastra rece a maşinii, cu figura comandantului în minte. în seara asta am văzut la el o disperare cum nu mai văzusem înainte, mai ales pe când eram singuri în apartamentul lui. Nu voia să plec, e limpede, poate pentru că era beat sau poate pentru că nu voia să fie singur.
Dintr-odată, îmi amintesc de ultima dimineaţă petrecută în casa Bau, atunci când m-am trezit singură, fără Jacob. La scurt timp după aceea, am aflat că se mutaseră ai mei. A fost singurul moment din viaţa mea în care m-am simţit complet singură şi m-am îngrozit. Unii reuşesc să trăiască foarte bine de capul lor, ştiu, asta făcea Krysia înainte să sosim eu şi Lukasz.

Totuşi, trebuie să fie groaznic pentru comandant să-şi petreacă nopţile în apartamentul acela enorm şi pustiu, bântuit de amintirea soţiei lui, Margot. Auzisem zvonuri pe la Wawel că fusese căsătorit, dar comandantul nu vorbise niciodată despre acea Margot. în seara asta, totuşi, parcă văzuse o stafie. Poate că i se întâmplase din cauza alcoolului, sau poate că cele văzute la Auschwitz îi răscoliseră memoria.

Auschwitz... Brusc, mă trece un fior. La următoarea întâlnire, trebuie să-i povestesc lui Alek despre vizita comandantului acolo şi despre harta pe care am văzut-o pe masa din biroul lui. „Poate că e important", îmi spun, cu gândul la ochii goi şi bântuiţi ai comandantului. Mă cutremur în timp ce gonim pe lângă arbori şi case, lăsând în spate ultimele dâre fumurii ale apusului.

Ajunsă acasă, descopăr că Krysia şi Lukasz dorm, aşa că urc la etaj în vârful picioarelor şi mă dezbrac în linişte. în ciuda nedumeririi mele din seara asta, sunt extenuată în urma

tuturor pregătirilor pentru vizita oficială şi mi se închid ochii de îndată ce mă urc în pat. încep imediat să visez că sunt într-un tren care goneşte spre munţi. Sunt sigură că Jacob e în tren, numai de l-aş găsi... îmi croiesc drum prin vagoanele aglomerate şi îl caut. în sfârşit, văd spatele unui bărbat cunoscut, care merge la câţiva metri în faţa mea. Are conformaţia slăbuţă a lui Jacob şi aceeaşi culoare de păr. în cele din urmă, ajung în spatele lui. întind mâna şi îl apuc de umăr: „Jacob!", strig, iar el se întoarce. încremenesc. Nu e faţa soţului meu, ci aceea a comandantului.

- Ah! ţip şi mă ridic în capul oaselor, gâfâind.

Gândurile mi-o iau razna. De luni în şir visez că sunt pe urmele lui Jacob. Are sens: îmi lipseşte soţul meu. Dar asta? Nu-mi pot imagina. „Potoleşte- te! A fost doar un vis. Eşti foarte tensionată din cauza muncii, eşti îngrijorată din cauza discuţiei bizare cu comandantul... E singurul motiv pentru care ai visat aşa ceva." Mă întind iarăşi şi trag pătura

pe mine, deloc liniştită. Un gând tulburător mi se strecoară în minte: poate că visul are un alt înţeles. Nu, dau eu din cap, în beznă. Visul n-are alt înţeles, nu poate însemna nimic. Fac eforturi ca să-mi aduc în minte gânduri plăcute cu Jacob, până pot să adorm din nou.
A doua zi, după ce ajung la serviciu, comandantul nu e în birou. Conform itinerarului, urma ca el să întâlnească delegaţia la hotel, de unde să-i conducă pe membrii ei la ghetou şi la Plaszow, după care trebuie ca, după- amiază, oaspeţii să plece la Berlin. Fiindcă nu vreau să fiu prinsă încă o dată departe de birou, azi nu ies la masă. La ora douăsprezece şi un sfert se deschide uşa anticamerei şi intră comandantul.
- Anna, vino, te rog! spune el cu răceală atunci când trece pe lângă mine.
îl urmez în biroul lui. Se duce la masă şi ridică teancul de documente pe
care i l-am lăsat. Stau la câţiva metri distanţă şi îi studiez faţa, întrebându- mă dacă va spune ceva legat de seara trecută, dar, în cazul în

care îi e ruşine că s-a îmbătat, n-o arată deloc. Poate că nu-şi aduce aminte. Cu excepţia cearcănelor uşoare, arată complet normal. îşi ridică privirea din documente.

- Mâine plec la Berlin.
- Mâine, la Berlin? repet eu fără să-mi pot ascunde mirarea.
- Da. Au apărut nişte chestiuni în urma vizitei şi trebuie să mă ocup personal de ele, îmi spune, dându-mi câteva coli de hârtie. Itinerarul meu.

Traversează încăperea şi îmi face semn să-l urmez. Mă aşez pe canapea şi îmi ridic privirea, aşteptându-mă să se plimbe în sus şi-n jos, ca de obicei. Spre mirarea mea, se aşază pe scaunul de lângă mine. Parfumul răcoros, de pin, al apei lui de colonie îmi umple nările şi mă face să simt un gol în stomac.

- După cum vezi, s-a ocupat colonelul Diedrichson de călătoria mea, continuă comandantul.

îmi vâjâie urechile şi de-abia îl aud. Vestea plecării lui neaşteptate, laolaltă cu mirosul viril al apei de colonie, mă ameţeşte.

- Voi fi plecat zece zile, încheie comandantul câteva minute mai târziu, luându-şi privirea de la documente şi uitându-se în ochii mei, iar eu clipesc, dându-mi seama că n-am auzit mare parte din spusele lui. Anna, te simţi bine? Pari cam palidă.

- Oare e bine să faceţi o asemenea excursie pe vremea asta? întreb.

Mă mir singură de ceea ce spun, de parcă nu sunt cuvintele mele.

- Oarecum, răspunde el. Oricum ar fi, trebuie să mă duc. Am fost chemat la o întâlnire importantă şi nu se face să nu apar doar fiindcă mă tem pentru propria siguranţă.

Dau din cap în semn de aprobare, fără să-mi pot lua ochii de la el.

- Bine, atunci, spune el. Cred că, deocamdată, asta e tot.

înţeleg că e cazul să plec, aşa că mă ridic. Mi-a amorţit piciorul stâng şi mă clatin uşor.

Comandantul se întinde şi mă apucă de braţ, ca să mă susţină.

- Ai grijă! spune blând, ţinându-mă de braţ.

Privirile ni se întâlnesc.

- î-îmi cer scuze, zic, şi mă îndrept de spate. Doar că..

Ezit, neştiind cum să închei. îi simt mâinile calde prin mâneca rochiei.

- Ai muncit mult în ultimul timp, îmi termină el propoziţia. Ai făcut mult efort pentru venirea delegaţiei.

- Da, probabil că e din cauza asta, răspund, recunoscătoare pentru scuza pe care mi-a găsit-o.

- Azi am nevoie de ajutorul tău cu pregătirile de călătorie, dar câtă vreme sunt plecat, ar trebui să-ţi iei o zi liberă.

- Mulţumesc, *Herr Kommandant*[1]

Mă duc repede spre uşă. îi simt privirea în ceafa în timp ce mă retrag. Mă aşez din nou la biroul meu şi, cu mâini tremurânde, sortez vraful de documente pe care mi l-a dat. în ultimele câteva săptămâni, am senzaţia

sâcâitoare că ceea ce a observat Krysia în timpul acelui dineu e adevărat: comandantul Richwalder e atras de mine. Dar nu numai comportamentul comandantului mă preocupă. De ce l-am întrebat dacă e bine să plece? E bine ca Anna să se prefacă îngrijorată, îmi explic, cu toate că ştiam că întrebarea nu fusese atât de calculată pe cât aş vrea să cred. Şi nici visul de noaptea trecută n-a fost calculat. Mă afund în scaun, înfiorată. Poate că îmi va prinde bine absenţa comandantului.
Restul zilei se scurge repede. Vine şi trece ora cinci, iar comandantul rămâne în biroul lui, cu uşa închisă. Mai trec patruzeci şi cinci de minute. Mă copleşeşte oboseala. Comandantul avea dreptate, chiar am muncit mult peste program. Simt că nu i-am văzut pe Krysia şi pe Lukasz de o lună. Câteva minute mai târziu, se deschide uşa biroului, iar comandantul iese cu două valize în mâini. Mă ridic.
El aşază valizele pe podea.
- Ei bine, am plecat!

Văd bagajele şi, brusc, mă izbeşte realitatea: comandantul pleacă.

- Drum bun! îi urez, apoi înghit în sec, fiindcă mi s-a pus un nod în gât.
- Mulţumesc! Nu ezita să-mi trimiţi o telegramă dacă survine ceva urgent. Sau dacă ai nevoie de ceva.

Dau din cap în semn că am înţeles. El înaintează până când ajunge la aproape un metru de mine. Mă întreb dacă urmează să mă atingă. Ne privim lung, în tăcere, fără să ne spunem nimic. „Ce-i asta?", mă întreb. „Ce se întâmplă între noi? Tulburarea stârnită de vizita delegaţiei. Faptul că pleacă."

- Ei bine..., spune, după câteva clipe de linişte.
- Mergeţi cu bine!

Culmea e că vorbesc serios. Mă ruşinez de îndată pentru că-i fac urări unui nazist pe care ar trebui să-l vreau mort. Comandantul înclină din cap şi-şi ia din nou valizele. îşi drege glasul mult şi bine.

- La revedere, Anna!

Mai rămâne o clipă pe loc înainte să plece

.Capitolul 11

La cinci zile după plecarea comandantului la Berlin, mă aflu în biroul lui. Organizez numeroasele documente care au sosit între timp, punându-le, teanc lângă teanc, pe masă. Comandantul trebuie să se întoarcă în trei zile, deşi mă întreb dacă nu-l va împiedica vremea. Am aflat, din telegramele care au sosit, că în vest plouă torenţial în continuare, drept care calea ferată e impracticabilă, iar asta a încetinit transportul proviziilor militare germane. Muniţia, mâncarea şi medicamentele întârzie să ajungă. Astfel, avansarea armatei germane a devenit mai lentă. Aflând asta, mă bucur, în secret, de ploile pe care le-am blestemat cu câteva săptămâni în urmă.

Absenţa comandantului mi-a permis să mai fac o incursiune în biroul lui Krich, dar după ce am livrat, marţea trecută, cel mai recent transport de permise la cafeneaua din piaţă, Alek mi-a spus să nu mai iau şi mi-a cerut să aştept noi ordine. Bineînţeles că îl voi asculta.

Sunt uşurată că nu mai trebuie să fac drumurile acelea terifiante şi secrete. Totuşi, mă simt oarecum fără scop - misiunea îmi dădea un ţel şi chiar ceva entuziasm. Acum, că mi-am îndeplinit misiunea dată de mişcarea de rezistenţă şi comandantul e încă plecat, zilele par fade. Fac eforturi să-mi păstrez energia, ca să nu observe nimeni diferenţa.

în timp ce îndrept teancurile de documente de pe masa comandantului, rămân cu privirea aţintită la fotografia cu el şi cu soţia lui, care a reapărut pe birou după plecarea delegaţiei de la Berlin. Cei doi poartă haine uşoare, de vară, şi par a fi în vacanţă la mare. Comandantul are o expresie jucăuşă, cum n-am mai văzut la el. Soţia are părul prins sub un batic şi îi zâmbeşte cu dragoste. Are ochii negri şi pielea uluitor de măslinie pentru o nemţoaică. Mă întreb din nou ce s-o fi întâmplat cu ea. Iau rama ca s-o şterg de praf şi caut în ochii femeii un indiciu care să-mi dezvăluie mai multe despre ea şi despre comandant.

-*Dzien dobry*-, Anna! spune o voce profundă, familiară, în spatele meu.
Tresar şi mă întorc. Fotografia din mână îmi cade pe covor.
- B-b-bună ziua, *Herr Kommandant*[1] mă bâlbâi, chinuindu-mă să ridic rama şi s-o pun pe birou, apoi mă îndrept de spate şi mă întorc spre el. Făceam ordine în documente.
în cazul în care a observat că m-am înroşit, n-o arată.
- Da, iată că m-am întors.
Când mă dau la o parte ca să se aşeze la birou, observ că arată altfel. Părul îi e mai cenuşiu, iar ridurile, mai pronunţate. Parcă a îmbătrânit cu câţiva ani în călătoria asta. Poate că de vină e doar oboseala drumului, îmi zic, observând barba fină ce i-a crescut pe faţă.
- Nu vă aşteptam până vineri, spun eu după ce el se aşază.
- Am decis să vin mai devreme. Am multă treabă de făcut după întâlnirile astea. S-au

anulat multe trenuri din cauza inundaţiilor, aşa că cei de la sediu mi-au rezervat un zbor.

- Aţi venit cu avionul?

îl privesc cu uimire. Cu toate că ştiu din filme şi din ziare că poţi călători cu avionul, în Polonia zborurile comerciale sunt inexistente. Singurele avioane pe care le-am văzut vreodată sunt bombardierele naziste care trec, uneori, pe deasupra oraşului.

- Da, răspunde el. E o experienţă remarcabilă.
- Nu mă îndoiesc, îi dau eu dreptate. Oricum, mă bucur că v-aţi întors!

Cuvintele mi-au scăpat involuntar şi mi se taie răsuflarea.

Comandantul mă priveşte în ochi.

- Mă bucur şi eu că m-am întors, spune el cu glas scăzut. Mi-a lipsit.. Vreau să spun că Berlinul e un loc foarte obositor, cu toată politica de- acolo. E mai multă linişte la Cracovia.
- Desigur, răspund, apoi ne privim câteva secunde fără să scoatem o vorbă. Doriţi să trecem în revistă programul acum? întreb în

cele din urmă, disperată să pun capăt tăcerii stânjenitoare.
El îşi ridică privirea către pendulul care arată ora trei şi jumătate.
- Am nevoie de puţin timp de acomodare, explică el, iar eu îmi dau seama, după felul în care îşi muşcă buza de jos, că îl preocupă ceva. Te deranjează dacă rămâi peste program? Putem revizui documentele la ora cinci.
- Bineînţeles.
Mă retrag imediat în anticameră şi, de cum mă aşez la birou, observ că- mi tremură mâinile. Comandantul m-a luat prin surprindere venind mai devreme şi neanunţat. îmi aud propria voce: „Mă bucur că v-aţi întors!" De ce am spus aşa ceva? Pentru că asta ar fi spus Anna. Dar nu repetasem replica - aşadar, a fost sinceră. Timp de o oră şi jumătate încerc să mă adun, dar oricât mă străduiesc să-mi distrag atenţia prin muncă, nu văd decât ochii comandantului, mai albaştri ca niciodată.

Bat clopotele Catedralei Wawel de cinci ori şi o aud pe Malgorzata ieşind din biroul ei, aşa că adun încă un teanc de corespondenţă şi alte documente venite în lipsa comandantului, pe care încă n-am avut ocazia să le pun pe biroul lui. în timp ce traversez anticamera, aud, pe fereastră, tocurile şi pălăvrăgeala celorlalte secretare care coboară panta dinspre castel. Uşa comandantului e întredeschisă. Bat uşor şi o împing. Fonograful cântă lin; în încăpere plutesc acordurile unei sonate de Mozart. Mă aşteptasem să-l găsesc sortând documentele pe care i le lăsasem. în schimb, comandantul stă cu scaunul întors dinspre birou şi se uită pe fereastră, către Pordgorze. M-am întrebat adesea ce vede atunci când se uită pe ferestrele acelea. Aude oare ţipetele evreilor din ghetoul de peste râu? Sau e cu mintea în altă parte, pierdut în amintiri despre soţia lui şi despre alte lucruri îndepărtate?
După ce stau câteva secunde fără să mă observe, îmi dreg glasul. Comandantul se

întoarce. Se uită inexpresiv la mine, de parcă uitase cine sunt sau de ce eram acolo.
- Doreaţi să revizuim programul, sugerez.
îi dispare expresia nedumerită de pe faţă.
- A, da, desigur! Intră!
Iau loc pe canapea, iar el vine şi se aşază pe scaunul de lângă mine. încep să-i fac rezumatul a ceea ce e esenţial din corespondenţa primită în absenţa lui, invitaţii, fragmente din articole de ziar şi rapoarte.
- Minuta şedinţei de marţea trecută la Pomoskie arată.., încep eu, dar ezit şi îmi ridic, apoi, privirea. S-a întâmplat ceva, *Herr Kommandant?*
El neagă, clătinând din cap.
-Nu, continuă, te rog!
Mă uit în agendă, însă m-am pierdut. Frustrată, simt cum îmi urcă de-a lungul gâtului o roşeaţă arzătoare. îmi dreg glasul.
- Aţi fost întrebat dacă veţi participa la banchetul directorilor vinerea viitoare, spun, sărind la sfârşitul notiţelor însă există o suprapunere cu invitaţia la cină pe care aţi

acceptat-o din partea domnului primar Baran şi a soţiei sale.
îmi ridic privirea şi mă aştept să se decidă la care dintre evenimente vrea să meargă, dar încă se uită la mine de parcă n-a auzit ce am spus.
- *Herr Kommandant?*
Clipeşte repede.
-Ce e?
- Suprapunerea banchetului directorilor cu cina la domnul primar Baran.. Trebuie să ştiu la care veţi participa.
- A! exclamă el, părând nedumerit de parcă i-am pus o întrebare grea. Ce crezi că ar trebui să fac?
Mă mir că-mi cere părerea.
- Ei bine..., încep, precaută. Cred că banchetul directorilor e mai important din punct de vedere politic, chiar dacă aţi acceptat invitaţia domnului primar Baran. Dumnealui i-aş transmite regretul că nu puteţi ajunge şi i-aş trimite nişte flori doamnei Baran.

- Excelent! exclamă el, ca şi cum aş fi spus ceva extraordinar de inteligent. Asta voi face.
- Atunci, mă ocup eu.

Comandantul tot nu-şi ia ochii de la mine. Deodată, întreaga cameră pare să se fi încins îngrozitor de tare.

- Mai e ceva? întreb, dornică să plec.

El clatină din cap şi spune:

-Nu, ajunge pentru seara asta. Mulţumesc, Anna!

Se întoarce din nou spre fereastră. Strâng documentele pe care le pusesem pe măsuţă şi mă ridic să plec. Tocmai atunci sare acul fonografului şi se schimbă muzica. E o compoziţie sumbră, de mare întindere, pe care o recunosc ca fiind una dintre preferatele tatei. O cânta ori de câte ori se întrista. De două-trei ori l-am auzit fredonând-o încetişor prin ghetou. Acum, în timp ce o ascult, coardele violoncelului par să-mi mângâie sufletul. Mi se pune un nod în gât.

- Wagner, spun cu voce tare, fără să vreau.

Comandantul îşi ridică privirea.

- îţi plac compozitorii germani?
Are un ton la fel de surprins ca odinioară, la dineul Krysiei, când i-am citat din Goethe în germană.
- Da, răspund, simţind cum îmi iau obrajii foc.
Se ridică şi vine la câţiva centimetri de mine.
- Anna, stai!
îmi pune mâna pe braţ şi mă trece un fior.
- Ai..., începe el, apoi tace, aranjându-şi gulerul cu mâna stângă. Ai vrea să mă însoţeşti vineri seara la concert? Orchestra cântă Wagner şi am bilete.
Sunt încurcată. Comandantul tocmai mi-a dat întâlnire.
- E-e foarte amabil din partea dumneavoastră, reuşesc să spun, încercând să câştig timp ca să-mi dau seama ce trebuie să răspund.
- Atunci, spune că vii! insistă el.
Rămân pe gânduri. Nu pot merge la întâlnire cu el. Sunt femeie măritată. Dar Anna nu e. Disperată, caut o scuză, un motiv pentru care nu pot merge.

- Dacă nu e bine vineri, putem merge în altă seară, adaugă comandantul, de parcă mi-ar citi gândurile.
îmi dau seama că e şeful meu. Nu se pune problema să refuz. înghit în sec.
- Mulţumesc, *Herr Kommandantl* Ar fi minunat.
- Atunci am stabilit. Vineri seara. Te iau de la mătuşa ta la ora şapte.
Plec capul şi zbor din biroul lui, simţindu-i privirea în ceafa în timpul
ăsta. Reuşesc să-mi păstrez calmul în timpul lungului drum către casă, dar imediat ce intru pe poartă mă pierd cu totul. Urc treptele spre salon gâfâind şi roşie la faţă. Krysia şade pe balconul dinspre grădină.
- Situaţia cu comandantul scapă de sub control! explodez eu.
Ea lasă cartea din mână.
-Ce e?
îmi dau seama că Lukasz a adormit deja. îmi cobor tonul.
- Mi-a dat întâlnire.

Krysia îmi face semn să mă aşez pe scaunul de alături.
- Spune-mi ce s-a întâmplat.
Nu pare mirată. Iau loc şi încep să-i povestesc totul, începând cu întoarcerea comandantului de la Berlin, câteva ore mai devreme.
- Apoi a spus că are bilete la Filarmonică.
- Ceea ce e improbabil dacă a fost plecat săptămâna asta, observă Krysia.
- Exact! Iar dacă biletele ar fi sosit la birou câtă vreme el era la Berlin, le- aş fi văzut.
Ea dă din cap în semn că am dreptate, înţelegând semnificaţia: comandantul nu avea biletele „din întâmplare", ci făcea rost de ele special pentru întâlnirea noastră.
- Georg Richwalder e adjunctul guvernatorului, îmi aminteşte Krysia. Un om puternic, ca să nu mai spunem atrăgător. Anna Lipowski ar trebui să fie flatată.
Cad pe gânduri. Krysia are dreptate. Auzind sporovăielile celorlalte secretare, mi-am dat seama că, dacă aş fi cu adevărat o tânără

poloneză necăsătorită, m-ar bucura atenţia comandantului.
- Dar sunt căsătorită! exclam, cu lacrimi în ochi.
- Ştiu, spune Krysia mângâindu-mi mâna. Eşti într-o poziţie dificilă.
- Şi sunt evreică.
E prima dată în aceste luni când pronunţ cuvântul, iar acesta îmi sună ciudat.
- Poate că asta e o cale de a-i ajuta pe evrei, spune Krysia, iar eu o privesc cu nedumerire. Trebuie să încerci să vezi imaginea de ansamblu, continuă ea. Dacă te apropii de comandant, asta ar putea fi util rezistenţei. I-ai putea ajuta în multe alte feluri decât ai facut-o până acum.
Răsuflu adânc. Nu mă gândisem la asta.
- Dar Jacob...
- Jacob ar înţelege, îmi răspunde ea cu fermitate.
Are dreptate, desigur. Jacob mă iubeşte, dar e dedicat mişcării de rezistenţă. Dacă întâlnirea mea cu un ofiţer nazist ar ajuta mişcarea, el m-

ar ierta. Nu pot să nu mă întreb, totuşi: dacă ar fi invers, oare eu aş fi la fel de înţelegătoare?
- Ştiu. Doar că..
Tac, jenată de egoismul gândurilor mele.
- îţi e dor de Jacob, încheie Krysia în locul meu.
îmi dau seama din tonul emoţional că înţelege. Şi ei îi e dor de Marcin, la fel cum îmi e mie de Jacob. Diferenţa e că eu îl voi revedea pe Jacob - ştiu asta, nu pot să cred altfel. Noi avem promisiunea unui viitor împreună, Krysia şi Marcin nu o au.
- îmi pare rău, spun. Ştiu că şi ţie îţi lipseşte Marcin.
- Nu-i nimic, crede-mă, spune ea, cu privirea pierdută în depărtări. îmi lipsesc lucrurile mici. Felul în care îmi aducea apă şi aspirină după ce petreceam noaptea în oraş, apoi ceai a doua zi dimineaţa, fără să-i cer, măcar. Felul în care îmi pronunţa numele - Kree-sha - ca şi cum era un „e" lung în nume. Cel mai mult îmi e dor să mă trezesc în toiul nopţii lângă cineva

căruia să-i împărtăşesc ce-am visat. Nu-l deranja asta niciodată. Uneori deschid ochii în întuneric şi am impresia că e lângă mine.
Nu ştiu ce să spun. Are ochii larg deschişi şi mă întreb dacă urmează să plângă.
- L-ai iubit foarte mult, spun în cele din urmă.
Se întoarce spre mine şi zâmbeşte.
- încă îl iubesc. Asta nu dispare. E cel mai bun prieten al meu, spune Krysia apoi tace preţ de câteva minute, şi-mi dau seama că s-a cufundat în gânduri. A fost o zi lungă, adaugă ea în cele din urmă. O baie ţi-ar face bine.
înclin din cap în semn că-s de aceeaşi părere.
-Mulţumesc! răspund.
Urc scara, obosită. în timp ce se umple cada, şterg aburul de pe oglindă. Fata pe care o văd e obosită, muncită de griji şi cu cearcăne în colţurile buzelor coborâte. Figura din oglindă dă dovadă de un pragmatism de care nu fusesem conştientă până atunci.
- Cine eşti? întreb cu voce tare.
Sigur că nu Emma Bau, născută Gershmann, fiica brutarului ortodox şi a soţiei sale. Emma

era altcineva. îmi amintesc vag de ea, ca de o prietenă din copilărie, aproape uitată.
„De fapt, de ce mă place comandantul?", mă întreb, în timp ce intru în cadă. Am crescut cu ideea că arăt extrem de banal, nu hidoasă, dar în nici un fel aparte. Jacob şi tata spun că sunt frumoasă, dar nu i-am luat niciodată în seamă, crezând că e un compliment din partea unor bărbaţi care spun asta pentru că ţin la mine. Sar în ochi mai puţin decât zecile de secretare care vin la Wawel în fiecare zi îmbrăcate cu fuste strâmte şi machiate excesiv. Şi, cu siguranţă, nu sunt nici pe departe la fel de atrăgătoare ca soţia comandantului. „Poate că totul e din cauză că vorbesc germana şi că îi e dor de casă", îmi spun, deşi asta nu-i o explicaţie convingătoare. Se uită la mine cu o anume intensitate, iar atunci când vorbesc mă ascultă cu un soi de fascinaţie, toate astea sugerând că la mijloc e ceva mai mult.

în timp ce mă înmoi în apă, mă gândesc la Krysia. Chiar dacă discutăm deseori, rareori vorbeşte despre ea. Până în seara asta. A fost

ca şi cum, pentru câteva minute, exteriorul ei impecabil s-ar fi fisurat puţin, lăsându- mă să zăresc dragostea şi durerea din ea. Reflectez asupra celor pe care mi le-a împărtăşit despre Marcin. Cei mai buni prieteni. Oare pot spune asta despre mine şi Jacob? îl iubesc enorm şi, în ciuda temerilor mele, ştiu că şi el simte la fel. Dar, la vremea la care a plecat, ne cunoşteam abia de un an. încă era totul foarte neobişnuit şi nou, şi rămăseseră încă multe lucruri pe care le aveam de învăţat unul despre altul. în timp ce mă usuc şi mă bag în pat, hotărăsc, cumva uşurată, că durează o viaţă să ajungi să ai relaţia pe care au avut-o Marcin şi Krysia.

Restul săptămânii, nu-l prea văd pe comandant. E ocupat cu şedinţele de după Berlin, timp în care eu sunt inundată de multitudinea de sarcini pe care mi le dă. într-o vineri după-amiază, plec de la serviciu cu câteva ore mai devreme decât de obicei şi gonesc spre casa Krysiei ca să mă pregătesc pentru întâlnire. Sub privirile lui Lukasz,

Krysia îmi aranjează părul şi îmi face un coc frumos, după care mă ajută să mă dau cu pudră şi cu ruj. îmi pun o rochie roz pal, cu mâneci scurte, dintre cele ale Krysiei, pe care ea a dus-o la ajustat pentru această ocazie.

- Minunat! remarcă, în timp ce stau în faţa oglinzii mari din garderobă, chiar lângă dormitorul ei.
- Mulţumesc foarte mult!

Mă mişc uşor şi mă privesc din toate unghiurile, fascinată de propria mea transformare. Ultima oară când m-am îmbrăcat frumos a fost la dineu, la câteva săptămâni după evadarea mea din ghetou. Atunci eram încă palidă şi trasă la faţă. Acum, după ce am mâncat bine în ultimele luni în casa Krysiei, m-am întremat complet, am sânii şi şoldurile pline şi mi-a revenit culoarea în obraji. „De m-aş pregăti pentru o ocazie cu adevărat fericită!", îmi spun, moment în care îmi revine în suflet groaza întâlnirii, de care uitasem pentru o clipă.

Ceasul din hol bate de şapte ori, iar cineva sună la uşă. Krysia îl ia în braţe pe Lukasz şi se îndreaptă spre scară.

- Stai aici!

Mă opresc câteva minute în faţa oglinzii şi mă privesc cu atenţie. N-am purtat mâncă scurtă decât de câteva ori în viaţă şi nu sunt obişnuită să-mi văd dezgolite braţele palide şi coatele ascuţite. îmi studiez mâinile. Cu o oră mai devreme, Krysia mi-a arătat cum să-mi pilesc unghiile şi să le dau luciu. Acum sunt rotunde şi netede, împodobind mâinile rafinate ale unei persoane pe care n-o recunosc.
La parter se aud paşii Krysiei, care coboară şi deschide uşa casei. Nu desluşesc amabilităţile pe care le schimbă cu comandantul, ci doar tonul vocilor, a lui - gravă şi curtenitoare, a ei - blândă şi primitoare. Ridic sticluţa sofisticată cu apă de trandafiri pe care mi-a împrumutat-o Krysia şi apăs uşor o singură dată. Lichidul pulverizat îmi mângâie gâtul şi împrăştie aroma delicată de flori. Pun sticla la loc pe

masa de toaletă. Mai arunc o ultimă privire la imaginea mea din oglindă şi apoi cobor.
- Bună seara, *Herr Kommandant*[1] spun, văzându-l la parter.
Se întoarce şi observ cum i se luminează ochii în timp ce admiră întreaga schimbare, plină de rafinament, la care am fost supusă. Mă aştept să-mi spună, pe tonul lui cel mai blând, că arăt superb, însă n-o face, ci are doar o expresie neajutorată, iar eu îmi dau seama că a rămas mut de uimire.
- Păi, ar trebui să mergeţi! intervine Krysia după o clipă de tăcere stânjenitoare. Poftim, ia asta, s-ar putea să se facă frig mai târziu! mă îndeamnă ea, dându-mi o haină gri de mătase uşoară, pe care n-o mai văzusem până atunci.
-Mulţumesc!
O sărut uşor pe obraz şi cobor, în urma comandantului, treptele de la intrare. Stanislaw ne aşteaptă afară, lângă portiera deschisă. Ne apropiem, iar el dă din cap, politicos, şi îmi întinde mâna să intru în spate, ca şi cum n-ar fi neobişnuit ca cineva din

personalul comandantului să fie condus la un concert într-o vineri seara.
Comandantul intră în maşină pe cealaltă parte şi se aşază pe banchetă lăsând câţiva centimetri între noi. Stăm ţepeni şi privim înainte, în timp ce Stanislaw scoate maşina pe drumul principal.
- Aşadar, cum a fost călătoria la Berlin? întreb în cele din urmă.
încerc să-mi păstrez un ton calm, deşi sper să spună ceva din care să pot extrage o informaţie utilă.
- Lucrurile au mers bine.
Se opreşte o clipă şi se întoarce spre mine.
- Anna, aş vrea să fiu sincer cu tine!
Motivele călătoriei mele n-au fost întru totul profesionale.
-A, da?
Vreau să rămân calmă, nici curioasă, nici mirată.
- Da, a avut legătură cu soţia mea, Margot.
Femeia din fotografie, mă lămureşte el, iar eu

îmi ridic capul şi-l privesc în ochi. Vezi tu, luna trecută s-au împlinit doi ani de când a murit. Simt o schimbare bruscă în vocea lui atunci când pronunţă ultimele cuvinte. Ezit şi mă întreb de ce îmi spune asta, dar îmi doresc cu disperare să nu se oprească.

- îmi pare foarte rău.

îşi coboară privirea şi-şi ia o scamă de pe uniformă.

- Trebuia să închei nişte socoteli ale ei.

Dau din cap în semn că am înţeles.

- Bănuiesc că a fost foarte dificil.
- Aşa e, răspunde el plin de sinceritate. Amânasem o vreme tocmai din motivul ăsta. Pentru că nu voiam să conştientizez...

Tace şi se uită pe fereastră la câmpurile pe lângă care trecem. Dintr-odată, maşina intră într-o groapă de pe drum, ne hâţână şi, pe neaşteptate, mă aruncă spre comandant, care îşi ridică mâinile ca să mă ţină. Ajungem cu feţele una lângă alta şi îi simt răsuflarea caldă pe obraz. Nici unul dintre noi nu se clinteşte vreme de câteva clipe.

- Ai păţit ceva? întreabă el cu glas scăzut.
- Nu, n-am nimic, răspund eu punând mâna pe scaunul din faţă şi îndreptându-mi spatele, roşie la faţă. Ce spuneaţi?
- Doar că era momentul să închei socotelile legate de proprietăţile soţiei mele. E timpul să-mi văd de viaţă, continuă el dregându-şi glasul. Sigur că am mers şi la şedinţe. Oficial vorbind, călătoria a fost un succes total.
- Mă bucur foarte mult să aud asta, răspund eu.

E limpede, din tonul vocii lui, că nu va mai spune nimic despre Margot.

Mă întorc cu faţa înainte şi, câteva minute bune, nimeni nu mai spune nimic. în timp ce ne apropiem de centrul oraşului, comandantul scoate ceasul de buzunar.

- Am ajuns puţin mai devreme, spune el. Nu mi-am dat seama până nu m- am uitat la bilete, chiar înainte să te iau, că nu începe concertul până la ora opt. Putem să mergem în piaţetă şi să bem un cocteil la o cafenea, sau să ne plimbăm prin Planty.

Ezit. Crezusem că ora de începere a concertului era şapte şi jumătate; şi că aveam să mergem direct la locurile noastre, fără să mai facem cine ştie ce conversaţie.

- A-a-ar fi plăcut să ne plimbăm, răspund.

Mă sperie ideea să stau faţă în faţă cu el la cafenea şi să-l privesc în ochi. Ştiu şi că îmi va fi mai uşor să-mi păstrez calmul dacă nu beau.

- Foarte bine.

Se apleacă în faţă şi îi spune ceva lui Stanislaw, care opreşte maşina lângă parc. Comandantul iese şi vine să mă ajute să ies din maşină. îi simt mâna mare şi caldă pe mijlocul meu în timp ce mă conduce la trotuar.

- în ce direcţie? întreabă el.

Fac semn cu capul spre stânga. Adevărul e că poteca din dreapta e mai plăcută, fiindcă şerpuieşte pe lângă clădirea de piatră a universităţii. Dar nu îndrăznesc s-o aleg, pe de o, parte de teamă să nu mă întâlnesc cu cineva cunoscut, iar pe de alta, pentru că e atât de strâns legată de amintirile mele cu Jacob, încât nu suport ideea de a fi acolo cu un alt bărbat.

în timp ce ne plimbăm pe alee, răsuflu adânc. Aerul serii e cald, înmiresmat de aroma dulce a caprifoiului. îmi ridic privirea la arţarii ce mărginesc aleea pe ambele părţi şi formează o boltă de frunze deasupra noastră. Razele blânde ale apusului se strecoară printre ramuri. Privind cu coada ochiului, îl observ pe comandant. Şi el se uită la arbori, fredonând ceva. Nu l-am mai văzut atât de relaxat.
îşi coboară privirea spre mine.
- E superb aici, nu-i aşa?
- Da, spun eu repede, în speranţa că nu m-a văzut uitându-mă la el.
îmi aţintesc încă o dată privirea în faţă şi simt cum mă înroşesc.
- Mi-e foarte dor să-mi petrec timpul în aer liber, continuă - şi-şi întinde braţele deasupra capului. După ce ne-am căsătorit, la început eu şi Margot faceam excursii lungi în Bavaria. Plecam în drumeţii care durau zile întregi... şi dormeam sub stele. Dar asta a fost înainte să..
Vocea i se stinge. îmi ridic privirea spre el. Expresia relaxată i-a dispărut şi e înlocuită de

cea care îmi e atât de cunoscută, obişnuitul lui aer serios şi preocupat. Am impulsul de a spune ceva, orice, doar ca să-l fac din nou fericit.

- Şi mie îmi plac drumeţiile, spun.

Se uită mirat la mine.

- Chiar aşa?

- Da. Adevărul e că în copilărie n-am prea ieşit din oraş. Părinţii noştri ne duceau în vacanţă la lacuri, mint eu, şi faceam plimbări minunate.

- Poate..., începe comandantul.

Deodată, se uită în faţă, pe alee, la un cuplu între două vârste. Cei doi stau pe una dintre bănci, cu un câine mare întins la picioare. Fără să spună nimic, el se îndreaptă repede spre cuplu. Nedumerită, îl urmez. Văzând că se apropie comandantul, bărbatul o cuprinde cu braţul pe femeie şi îi şopteşte ceva. Femeia se îngrozeşte. îmi dau seama că sunt, cu siguranţă, speriaţi de moarte văzându-l pe bărbatul acela masiv, îmbrăcat în uniformă nazistă, apropiindu-se de ei.

- Ce animal frumos! exclamă comandantul apropiindu-se de ei, apoi face semn spre câine. îmi daţi voie?

Bărbatul, nelămurit, încuviinţează, iar comandantul se lasă în genunchi. Şi eu, şi cealaltă femeie ne uităm la comandant cum mângâie câinele, un ciobănesc cu blana în două culori, negru cu cafeniu.

- în copilărie, am avut un câine identic, spune el fără să-şi ridice privirea, în timp ce mângâie câinele între urechile ascuţite, iar eu mă gândesc că nu i-am auzit niciodată un asemenea entuziasm în glas. îl chema Max. Era un animal minunat.

Tocmai atunci, un clopot începe să bată în depărtare.

- *Herr Kommandant*[1] îi atrag atenţia cu blândeţe. E opt fără un sfert. Trebuie să ajungem la concert.

- Da, desigur, spune el repede.

Mai mângâie o dată câinele, se ridică şi se şterge pe genunchi. Ne luăm la revedere de la cuplul buimăcit şi ne îndreptăm spre

Filarmonică. Zeci de oameni s-au adunat pe trotuar în faţa clădirii mari de piatră, fumează şi vorbesc. Mulţi dintre bărbaţi poartă uniforme naziste. Observ, plină de amărăciune, că sunt însoţiţi de tinere poloneze. Cei din armata de ocupaţie şi femeile lor de prin părţile locului. Mi-e silă că fac parte dintr-un asemenea şablon, chiar dacă eu, una, mă prefac. Urc scara la braţul comandantului. în vreme ce trecem, câţiva bărbaţi în uniformă îl salută.

înăuntru, clipesc de câteva ori ca să-mi obişnuiesc privirea cu lumina. Cu toate că am trecut de multe ori pe lângă Filarmonică, n-am pus niciodată piciorul înăuntru şi sunt complet nepregătită pentru grandoarea de aici. Holul e imens, are podele şi coloane de marmură şi un candelabru de cristal de dimensiunea unei maşini mai mici. Frumuseţea îi e umbrită numai de cele două steaguri roşii cu svastică, prinse de grinzi. Imediat ce intrăm în hol se aude un clopoţel. Ştiu de la Krysia că sunetul lui ne invită să ne ocupăm locurile în sală.

Mergem direct la scara din dreapta holului şi suntem conduşi într-o lojă privată, chiar deasupra scenei. înainte să se retragă, plasatorul se scuză că, din cauza penuriei de hârtie provocate de război, nu ne poate oferi programe tipărite. Ne anunţă că orchestra va cânta Wagner şi Mozart. Un alt ofiţer de mare rang şi o femeie masivă, pe care n- o recunosc, se află deja în lojă şi-şi înclină capetele în semn de salut atunci când ne alăturăm şi noi.

Orchestra se pregăteşte. Sunt mai puţini muzicieni decât crezusem eu, iar scena mare pare straniu de goală. Apare dirijorul şi începe muzica. Atunci îmi amintesc ceea ce mi-a spus Krysia mai demult, şi anume că orchestra fusese devastată de pierderea numeroşilor instrumentişti evrei, care fie că fugiseră, fie că fuseseră închişi. I se umeziseră ochii în timp ce vorbea despre Viktor Lisznoff, un violoncelist pe care-l cunoştea de câteva decenii şi care se află acum în lagărul Plaszow, chiar lângă Cracovia, forţat să muncească

ziua, iar noaptea să cânte, împreună cu alţi deţinuţi, pentru plăcerea ofiţerilor.

Orchestra începe să cânte şi muzica se înalţă, iar eu cad în acea transă meditativă pe care numai muzica clasică o poate induce. Mă gândesc la tata, care n-a avut niciodată şansa să meargă la un concert simfonic. I-ar fi plăcut să fie acolo, să asculte muzica pe care o punea de atâtea ori la fonograful lui iubit, care scârţâia. El ar fi trebuit să fie acolo, nu eu. Pe vremuri, Jacob zicea că avea să-l ducă pe tata la un concert. Jacob... Nu mă voi gândi la el aici, nu în vreme ce sunt cu un alt bărbat.

Mă trezesc cu ochii la comandant, pe care îl studiez cu coada ochiului. „Ar trebui să-l urăşti", îmi amintesc pentru a mia oară. „E nazist şi reprezintă cauza întregii tale dureri." Dar nu-l urăsc. îmi dau seama că nu pot. Dacă nu e ură, atunci ce e? Recunoştinţă, admiraţie, atracţie? Nu pot să suport nici unul dintre cuvintele care-mi trec prin cap. în cele din urmă, îmi spun că mi-e indiferent şi că doar

fac ceva ce mi s-a cerut. Concluzia însă face să mi se pună un nod în gât.

La pauză, ne ridicăm şi ne alăturăm mulţimii din hol. Comandantul dispare o clipă, apoi revine cu două pahare de şampanie. în vreme ce stăm sub candelabrul de cristal, sorbim lichidul rece şi spumos şi admirăm parada nesfârşită de rochii de seară şi de bijuterii frumoase; pare de neconceput că ne aflăm în toiul războiului. Aproape că uit să fiu nervoasă.

- îţi place concertul? întreabă comandantul.
- Da, răspund eu cu sinceritate.

Chiar dacă am crescut cu muzică clasică în casă, n-am ascultat niciodată o simfonie în sală, aşa că sunt uluită de complexitatea pieselor pe care le-am auzit.

- E un program bun, spune comandantul terminându-şi de băut şampania. Totuşi, cred că al doilea tempo a fost cam lent.

Nu mai aud ce spune în continuare. în faţa mea observ o tânără cu bucle uluitor de

frumoase, lungi şi negre, care mă priveşte încruntată, de parcă încearcă să-şi dea seama de unde mă cunoaşte. Probabil că mă confundă. Cu excepţia Krysiei sau a părinţilor lui Jacob, nu cunosc pe nimeni care să meargă la un concert simfonic. Cu toate astea, femeia continuă să mă privească, iar nedumerirea ei se adânceşte. Duce atunci mâna la obraz şi gestul ăsta mă face s-o recunosc. Este Eliana Szef, o studentă ariană bogată, pe care o cunosc de la universitate. Ghicesc cum îşi frământă mintea în timp ce mă studiază: „Să fie chiar Emma Gershman?", se întreabă ea, „Şi dacă da, ce caută o evreică la operă?" Ştiu că în curând îşi va da seama cine sunt şi că e foarte aproape să-şi amintească adevărata mea identitate.

- *Herr Kommandant,* trebuie să mă aranjez puţin! spun, în timp ce Eliana porneşte către mine.
- Te aştept.

Tocmai atunci sună clopoţelul care ne cheamă în sală.

- Nu, intraţi! îi spun, iar comandantul ridică din sprâncene, fiindcă, nervoasă fiind, am căpătat un ton uimitor de autoritar. Nu vreau să pierdeţi nimic din cauza mea, o dreg eu, atingându-i braţul. Vin cât pot de repede.

îl împing uşor spre uşa sălii şi mă ascund în mulţime, la câţiva metri de Eliana. Alerg pe treptele de marmură pe cât de iute îmi permite fusta lungă şi intru la toaleta femeilor, unde mă uit, grăbită, în oglindă. M-am maturizat în aceşti ani în care nu m-am mai văzut cu Eliana, iar părul mi s-a deschis la culoare pentru că am stat toată vara la soare în grădina Krysiei, însă tot e posibil să mă recunoască. Mă ascund repede într-o cabină, tocmai când ea dă să deschidă uşa toaletei. Prin crăpătură, îi văd buclele negre. Eu şi Eliana stăm neclintite, fiecare de altă parte a uşii. Evident, m-a văzut intrând în baie şi m-a urmărit. N-are de gând să iasă prea curând.

Aştept câteva minute, în speranţa că va pleca. în cele din urmă, îmi dau seama că nu-mi mai rămâne decât să ies. Comandantul îşi

va pune întrebări dacă lipsesc prea mult. Trag aer adânc în piept şi deschid uşa. Eliana se întoarce spre mine, cu un zâmbet cald.

- Emma! strigă ea, dar expresia mea impasibilă, de străină mirată că este abordată, îi îngheaţă vorbele pe buze. Nu eşti... ? Scuze, adaugă, v-am confundat cu altcineva.

Fac doar un gest cu capul, de teamă să nu mă trădeze vocea. îmi ridic bărbia, o ocolesc şi ies din baie. Urc scara în grabă. înainte să intru în lojă, mă opresc să-mi şterg cu batista sudoarea rece de pe frunte. Mă aşez încă o dată lângă comandant, în loja noastră, şi fac eforturi să nu tremur.

Eliana Szef! Dintre toţi, tocmai ea! Atâtea luni m-am ferit de toţi cei din trecutul meu! Ascunsă în cabina de toaletă, a trebuit să mă lupt cu impulsul de a o înfrunta deschis. Oare ştia că fusesem concediată de la bibliotecă şi forţată să mă duc în ghetou? I-ar fi păsat dacă ar fi ştiut? Deodată, mă cuprinde furia împotriva ei şi a tuturor celor pe care ea îi reprezintă. Sunt furioasă pe toţi acei polonezi

care muncesc, îşi trăiesc viaţa şi se duc la filarmonică, în timp ce evreii pe care-i cunoşteau de ani şi ani se ascund, sau trăiesc precum animalele în ghetou. Pe oamenii ăia îi urăsc mai mult decât pe nazişti. Eliana... îmi înfig unghiile în palmă. Ar fi trebuit să-i smulg de pe cap claia de bucle lucioase şi negre!

încerc să mă calmez. „Răsuflă!", îmi spun - şi mă apuc de laterala scaunului. Deodată, simt ceva cald pe mâna dreaptă. încremenesc. Comandantul, văzând că mă agit, şi-a pus mâna lui mare peste a mea. îngheţ şi îmi bubuie inima. Trec câteva minute şi nu-şi retrage mâna. Amândoi ne uităm în continuare la orchestră. „Ce se petrece?", mă întreb. E clar că e atras de mine. Poate ceva mai mult, dar, îmi reamintesc, orice ar simţi, nu pentru mine o simte. Are sentimente pentru Anna, iar ea nu există.

O oră mai târziu, concertul se termină şi urmăm mulţimea către hol.

- Ai vrea să mergem să luăm o cină uşoară? întreabă comandantul, în timp ce mă

ajută să-mi pun haina pe care am primit-o de la Krysia.

Şovăi. Ar trebui să accept, ştiu, în speranţa că ar putea spune ceva util mişcării de rezistenţă după ce bea nişte vin, numai că evenimentele din seara asta m-au epuizat şi nu cred că aş reuşi să fac faţă conversaţiei din timpul mesei.

- Sunteţi foarte amabil, *Herr Kommandant*, dar trebuie să refuz! Se face târziu, iar Lukasz mă trezeşte cu noaptea-n cap.

E dezamăgit.

- înţeleg.

Ieşim şi mergem spre Stanislaw, care aşteaptă lângă maşină. Amândoi vorbim foarte puţin în drum spre casă. Stând tăcută lângă comandant, îmi dau seama că, într-un fel, m-am distrat în seara asta, iar acum îmi pare rău că se termină.

Maşina opreşte acasă şi văd o singură lumină aprinsă la etaj. Krysia mă aşteaptă, probabil.

- Mulţumesc încă o dată, spun; şi mă întorc ca să cobor din maşină, sperând să scap repede.
- Anna, stai! îmi cere comandantul, iar eu mă întorc cu faţa către el, şovăitoare. Era să uit..., murmură el.

Privesc, uluită, cum bagă mâna în buzunarul sacoului şi dă la iveală un săculeţ mic, textil, din care scoate o cutiuţă dreptunghiulară, pe care o aşază pe banchetă, între noi.

- Ţi-am adus asta de la Berlin.
- *Herr Kommandant...*, dau să protestez, mirată.

El împinge cutia spre mine. încet, întind mâna, o iau şi o deschid cu un oftat. înăuntru se află un colier delicat, de argint, cu o piatră bleu. O scot uşurel din cutie. Asta-i cea mai minunată bijuterie pe care am atins-o vreodată.

- E un mic gest de apreciere pentru toată munca asiduă pe care ai facut-o în lipsa mea. Nu se uită la mine atunci când spune asta - şi nu pot să nu mă gândesc că explicaţia lui e o minciună, fiindcă sunt sigură că nu le-a adus

un asemenea cadou Malgorzatei sau colonelului Diedrichson.
-Ia, dă-mi voie!
îmi ia colierul din mână. Mă întorc încet cu spatele la el şi îmi ridic părul ca să mi-l prindă la gât, timp în care îi simt pe ceafa răsuflarea caldă şi atingerea uşoară a degetelor.
- Mulţumesc, spun; şi mă întorc spre el după ce a terminat.
Ating piatra, care s-a aşezat peste crucea pe care o purtam deja. Laolaltă, le simt ca pe un laţ greu, care mă strânge de gât.
- E frumos, e un cadou mult prea preţios.
- Nu-i adevărat, tu eşti cea care îl face frumos...
Se opreşte şi pare jenat de exuberanţa propriilor vorbe. îmi înclin capul, incapabilă să-i mulţumesc din nou fiindcă am un nod în gât. Mă întorc repede şi dau să cobor din maşină.
- Stai! exclamă el, apoi sare din maşină, vine pe partea mea şi îmi deschide uşa. Dă-mi voie!

întinde braţul. Nesigură, i-l iau şi îl las să mă ajute să cobor. Când sunt în picioare, ne aflăm la doar câţiva centimetri unul de celălalt şi aproape că ating cu nasul stofa hainei lui. Fac un pas în spate, stânjenită.

- Mulţumesc încă o dată!
- A fost plăcerea mea! răspunde el cu sinceritate.

Se întinde spre mine şi intru în panică. Ce face? Are de gând să mă sărute de noapte bună? înainte să reacţionez, îmi ridică braţul şi arată spre manşeta hainei. Mi s-a desprins bareta de pe ea, iar acum atârnă.

- Lasă-mă să ţi-o închei, îmi cere el.

îmi asazâ bareta la loc, o trece prin bridă şi încheie nasturele. Ezită, ţinându-mă de braţ în continuare. îi simt răsuflarea pe frunte. Nici unul dintre noi nu spune nimic.

-Noapte bună! îi urez, după o clipă, retrăgându-mi braţul. Ne vedem luni.

Pornesc repede spre uşă, înainte ca el să se ofere să mă conducă.

înăuntru, închid uşa şi mă sprijin de ea, cu inima bubuindu-mi în piept. De la etaj se aude muzică de Chopin. încerc să mă adun, apoi urc. Krysia stă în salon, ascultă muzică la fonograf şi citeşte, cu un pahar mare de vin roşu lângă ea.

- Cum a fost?
- Minunat!

Simţind sarcasmul din vorbele mele, ea îşi ridică privirea.

- Toate bune? Eşti roşie la faţă, îmi spune, dar eu nu-i răspund, iar ochii ei rămân aţintiţi la mine şi descoperă colierul pe care-l port la gât. Ce, Doamne iartă-mă...?

- Exact! exclam eu.
- Ţi-a făcut un cadou?

Dau din cap în semn că da.

- Mi l-a adus de la Berlin.

Krysia face ochii mari.

- Povestea asta începe să devină serioasă.
- Şi e mai rău de-atât!

Mă aşez lângă ea pe canapea şi îi povestesc despre întâlnirea cu Eliana Szef.

- Cred că te-a tulburat îngrozitor, îmi spune Krysia, înţelegătoare. Dar asta mă îngrijorează mai mult, zice ea, ridicând piatra preţioasă de la gâtul meu. E topaz, foarte scumpă. Ce ţi-a spus atunci când ţi-a dat-o?
- Doar că e un semn de apreciere faţă de munca mea.
Krysia clatină din cap.
- A mai spus ceva important?
- Mi-a spus că soţia lui a murit acum doi ani şi că, în zilele în care a stat la Berlin, s-a ocupat de proprietăţile rămase de la ea.
Observ expresia ciudată pe faţa Krysiei.
- Ce e? vreau eu să ştiu.
- Nimic, absolut nimic, răspunde ea, însă nu mă convinge, ci bănuiesc că îmi ascunde ceva, dar nu insist. Şi tu? întreabă Krysia.
îmi înclin capul, nedumerită.
-Nu înţeleg.
- Ce părere ai despre toată atenţia pe care ţi-o dă comandantul?
- O detest, bineînţeles, răspund eu cam prea repede. Adică, sunt măritată cu Jacob, îi

explic, însă ea nu zice nimic, aşa că mă foiesc, după care adaug: Cred că o parte din mine se simte flatată..

- E firesc. Comandantul e un bărbat frumos, şi mai e şi influent, spune ea întinzându-se spre mine şi luându-mă de mână. Nu vreau să fiu indiscretă. Doar că, mă rog, există o atracţie între tine şi comandant. Mi-am dat seama de asta încă de când v-aţi cunoscut la serată, după felul în care vă vorbeaţi.

- Dar..., încerc eu să protestez.

Gândul îmi zboară la seara aceea şi la faptul că, uneori, mi se păruse că nu eram decât noi doi în toată încăperea. Krysia ridică mâna ca să mă oprească.

- Nu-i nimic, draga mea! Ştiu că-l iubeşti pe nepotul meu. îţi spun toate astea numai pentru că vreau să ştii că nu faci nimic greşit. Uneori, fără voia lor, oamenii sunt atraşi unii de alţii şi chiar ajung să aibă sentimente pentru mai mult de o singură persoană. Dar ar fi bine s-o recunoşti şi să ai grijă! mă avertizează Krysia, iar eu dau din cap, copleşită de spusele ei şi

incapabilă să reacţionez. Oricum, continuă ea, azi am primit un mesaj de la Alek.

- O! exclam, uitând imediat de seara de la filarmonică şi de discuţia noastră tulburătoare. Ce anume?

- Trebuie să vă vedeţi din nou. Vă întâlniţi în acelaşi loc, la aceeaşi oră. Fac, ameţită, un semn care să arate că am înţeles. Mă bucur să aflu veşti

de la Alek, dar nu-i stă în obicei să mă cheme, mai ales acum, că nu mai fur permise pentru rezistenţă. Mă întreb ce vrea. Am senzaţia că de data asta e ceva mai dificil decât furtul unor documente. Mă joc cu piatra preţioasă de la gât şi mă uit, neliniştită, la Krysia, întrebându-mă cât de departe vom merge cu farsa asta

.„Bună dimineaţa" (în limba poloneză în original)

Capitolul 12

Marţi, după întâlnirea cu comandantul, plec de la serviciu la sfârşitul zilei şi mă îndrept spre piaţă. E începutul lui august, care vine cu

căldura înăbuşitoare ce copleşeşte Cracovia timp de câteva zile în fiecare vară. Trotuarul pare să se lichefieze sub soarele după-amiezii. Muştele dau roată sacilor de gunoi care aşteaptă să fie colectaţi. Strâmb din nas din cauza duhorii şi încerc să răsuflu cât mai puţin atunci când trec pe lângă ei.
Mă uit să văd dacă nu cumva am fost urmărită, apoi traversez scuarul spre cafeneaua la care ne întâlnim de obicei. Alek stă sub una dintre umbrelele galbene care apără mesele de soare. Mă mir că e singur.
- Marek are nişte treabă, spune el după ce mă aşez.
Fac, cu capul, un gest de încuviinţare, deşi explicaţia e ciudată. Foarte rar i-am văzut unul fără celălalt. Mă întreb dacă nu cumva situaţia a devenit mai primejdioasă pentru ei în momentul de faţă şi dacă nu cumva au senzaţia că e mai bine să nu umble împreună.
- Ce mai faci? întreabă Alek.

Văd că are tenul mai bronzat şi că i se cojeşte pielea nasului, de parcă, de la ultima noastră întâlnire încoace, ar fi stat numai afară.
Ezit. Chiar dacă nu mă îndoiesc de sinceritatea întrebării lui, nu ştiu ce să răspund. Ce face Emma, căreia îi e dor de soţ şi de părinţi şi le duce grija? Ce face Anna, care păstrează aparenţele în timp ce lucrează la sediul nazist pentru comandant, Anna, care încearcă să ignore atracţia din ce în ce mai puternică dintre ea şi el? în orice caz, aş zice: obosită, tristă şi îngrijorată. Dar, ca evreică, fac mai bine decât majoritatea şi ştiu că nu e cazul să mă plâng.
- Bine, răspund în cele din urmă.
Alek, fără să se lase păcălit de răspunsul meu, zâmbeşte cu blândeţe şi-mi spune:
- Am auzit că mama ta se simte mai bine.
Dau din cap în semn că ştiu. Cu câteva zile în urmă, Krysia mi-a spus că i-a scăzut febra şi că e pe picioarele ei. „Şi nu datorită ţie", adaug în gând.

- Poate că, în câteva săptămâni sau luni, îi voi putea ajuta pe ea şi pe tatăl tău, adaugă Alek.
- Poate, răspund, fără urmă de emoţie. Altădată, promisiunea lui m-ar fi bucurat nespus, dar mă tem prea tare ca să-mi mai fac speranţe. în câteva săptămâni, situaţia din ghetou se poate schimba dramatic. Cine ştie ce se va mai putea face atunci şi ce nu?
- Cum e la serviciu?
- Bine. De fapt, mă bucur că m-ai căutat. îi povestesc despre excursia comandantului la Berlin şi despre câteva întâlniri din programul lui, care ar putea să aibă importanţă pentru mişcarea de rezistenţă.
- Altceva? întreabă el după ce termin, iar eu dau din cap în semn că n-am ce să-i mai spun. Mulţumesc pentru informaţii. Deja ştiam mare parte, dar tot ne ajută.
- Sigur, spun, bucuroasă că în sfârşit am putut oferi ceva oarecum util.

- Emma, nu pot să stau mult, aşa că haide să trecem la subiect! Te-am chemat cu un motiv. Vrem să-ţi mai cerem ceva.

îmi dau seama că a îndrăznit să-mi folosească numele real în public. Asta înseamnă că are de gând să-mi ceară ceva serios.

- Sigur, orice.

Nu văd ce le-aş mai putea oferi. Alek îşi ridică mâna.

- Nu spune asta până când nu auzi ce am de spus. Emma, de câteva luni avem motive să credem, bazându-ne pe sursele noastre, că naziştii pun la cale planuri de o importanţă majoră în privinţa evreilor închişi în ghetoul din Cracovia. Am încercat să obţinem informaţii detaliate ca să aflăm unde, când, cum, dar toate contactele noastre, chiar şi cele mai bune surse, s-au întors cu mâna goală. Dacă aflăm ce urmează să se întâmple, e posibil să putem opri totul, sau măcar să-i întârziem pe nazişti. Avem nevoie urgentă de informaţii.

Clatin din cap şi înghit în sec. Dacă cele mai bune surse ale lor n-au putut afla, ce crede Alek că pot face eu?

- Dacă într-adevăr se petrece ceva, dacă există planuri care urmează să fie puse în aplicare, Richwalder ştie sigur despre ele, adaugă Alek.

- Dar el nu..

Dau să spun că el nu se amestecă în chestiunile legate de evrei, dar mă opresc. Harta pe care am văzut-o în timpul vizitei delegaţiei sugerează cu totul altceva.

- Ştiu că bunul comandant nu-şi murdăreşte, de obicei, mâinile cu chestiuni legate de evrei, răspunde Alek cu amărăciune.

Fac un semn mut de încuviinţare. Văd şi eu ipocrizia pe care o implică rolul comandantului, care supraveghează sclavia evreilor de la distanţă, fără să se uite îndeaproape şi să vadă atrocităţile ce au loc zi de zi.

- Dar dacă e să aibă loc un eveniment major, continuă Alek, asta n-are cum să se întâmple

fără ca documentele legate de el să ajungă pe biroul şefului tău şi să primească ştampila lui de aprobare. Tu eşti singura noastră speranţă ca să aflăm despre ce e vorba.

- Ce vreţi să fac?
- Ai observat ceva ciudat în biroul lui Richwalder?

Dau din cap în semn de negare.

- Nimic. Am acces la aproape tot ce se află în acel birou. Nici măcar nu are seif personal. Singurele lucruri care vin şi pe care nu le citesc sunt telegramele strict secrete, dar nici dintr-astea n-au mai prea sosit în ultima vreme.

Alek îşi mângâie barba.

- Aşadar, lucrurile stau aşa cum bănuiam. Probabil că îşi ţine documentele acasâ.
- N-are birou acasă, spun eu.

Alek se uită ciudat la mine, de parcă se întreabă cum de ştiu aşa ceva.

- Uneori comandantul mă pune să-i pregătesc servieta de lucru pentru acasă, explic eu repede.

Alek tace timp de câteva secunde.
- Emma, ceva ai putea face!
încă ceva, îmi vine să spun. Deja am dat o mână de ajutor.
-Da?
- Mi-e foarte greu să-ţi cer...
- Fac orice e nevoie.
Şi chiar în timp ce-o spun, mă îngrozesc.
- Ştiu. Dar asta diferă de orice ai făcut tu sau am făcut noi până acum, zice el, apoi mă priveşte drept în ochi. Trebuie să găseşti o cale să intri în biroul de acasâ al comandantului.
- Pot s-o fac, răspund eu pe loc.
- Nu te grăbi! Ascultă-mă bine! îmi cere el, pe cel mai serios ton cu care mi-a vorbit vreodată. De data asta nu-i vorba doar să te duci într-un birou din Wawel, să furi nişte permise şi să pleci.
„Doar", îmi spun, aducându-mi aminte cât de sinistră a fost prima incursiune în biroul lui Krich. Mă întreb dacă Alek are habar de cât de greu a fost.

- Va trebui să intri în biroul lui Richwalder şi să te uiţi înjur, adaugă el. Nu ştim exact ce ai de căutat. Corespondenţă, memorandumuri, directive... Orice ar putea să aibă legătură cu planurile pe care naziştii le au cu evreii. Nu va fi uşor. Se ştie că Richwalder ţine extrem de mult la intimitatea lui, iar astea nu sunt genul de documente pe care să le lase la voia întâmplării. Trebuie să cauţi în sertare, dulapuri, în locuri de genul ăsta. Trebuie să ai mare grijă, îmi repetă el.

Fac, cu capul, semn că pricep. Amândoi ştim care sunt consecinţele, atât pentru mine, cât şi pentru alţii, dacă sunt prinsă.

- Pot s-o fac, repet, cu un glas plin de convingere pe care nu mi-l recunosc. Are... încredere în mine.

- Da, ştim, spune Alek. De-asta îţi cerem lucrul ăsta ţie.

Atunci îmi trece prin minte gândul că nu sunt singurul spion pe care-l are la Wawel mişcarea de rezistenţă. E posibil să mai fie cineva, care poate că stă cu ochii pe mine. Normal, râd în

sinea mea. Suntem în război. Nu poţi avea încredere în nimeni.
Deodată, mă simt copleşită de tot ceea ce se întâmplă.
- Trebuie să plec, spun, în timp ce mă ridic.
Alek se întinde şi mă apucă de mână.
- Ştiu că nu-ţi va fi uşor.
„Uşor", îmi spun. „Uşor" e o noţiune dintr-o altă viaţă.
- Va fi bine, răspund, cu toate că nu-i nimic mai departe de adevăr, apoi îmi cobor privirea şi-l chestionez pe Alek: Am o singură întrebare. Jacob ştie de toate astea?
El clatină din cap şi îmi răspunde:
- Ştie doar că lucrezi pentru comandant. E destul de supărat din cauza asta, având în vedere că, de la bun început, n-a vrut să te implice în lupta noastră. Nu i-am spus despre ultima ta însărcinare.
- Foarte bine. îmi promiţi că nu-i spui?
- Jur! Soţul tău nu va afla niciodată. Şi aşa e destul de îngrijorat.

Mă uit solemn în ochii lui şi nu clipeşte, iar acum ştiu că pot avea încredere şi că el va păstra secretul.

- Mulţumesc, spun, retrăgându-mi mâna şi dând să plec.
- Emma, încă ceva! adaugă Alek, iar eu mă întorc către el. Timpul e esenţial. Dacă afli orice informaţie, orice consideri că poate fi important, nu aştepta până la întâlnirea noastră de marţea viitoare. Trimite vorbă prin Krysia şi găsim o cale prin care să ne transmiţi informaţiile.
- înţeleg.

Mă întorc şi simt că Alek încă mă priveşte în timp ce mă îndepărtez. Câţiva metri mai departe, în timp ce trec pe sub arcada halei comerciale, aud o voce puternică în spate:

- Anna!

încremenesc, îngrozită că m-a recunoscut cineva. Apoi îmi dau seama că a folosit pseudonimul, ceea ce înseamnă că e cineva care o cunoaşte pe Anna, nu pe Emma. Mă

întorc spre sursa vocii stridente, cu tonalitate nazală, şi o văd pe Malgorzata.

- Bună! o salut eu, încercând să zâmbesc - şi, într-o încercare de a-i tăia elanul unor posibile întrebări, fac semn spre geanta ei. Ai ieşit la cumpărături după serviciu?

Numai că Malgorzata nu se lasă distrasă atât de uşor.

- Cine era? întreabă ea.

După mişcarea capului prin care arată în direcţia lui Alek, e limpede că m-a văzut cu el.

- Nu ştiu ce..., dau să zic.

- Nu face pe mironosiţa cu mine, Anna! mă întrerupe Malgorzata. Te-am văzut la cafenea cu tânărul acela frumos.

- A, despre asta vorbeai! răspund, gesticulând cu o mână şi încercând să- mi păstrez calmul.

- Nici o grijă, mă asigură ea făcându-mi cu ochiul şi vorbind pe un ton conspirativ. Nu-i suflu o vorbă comandantului.

Şi totuşi, ştiu că exact asta ar face dacă i-ar da el ocazia.

- E Ştefan, inventez pe loc. Un vechi prieten al mătuşii Krysia.
-Aha!
Mi-e clar, din inflexiunea vocii ei, că îmi acceptă explicaţia şi că-i dezamăgită că povestea asta n-are nimic interesant.
- Am mult de mers până acasă, continui. Trebuie să plec. *Dobry wieczor,* Malgorzata!
-*Dobry wieczor,* Anna!
Ştiu că se va uita după mine şi încerc să merg firesc prin piaţetă. Cotesc pe strada Anna şi mă opresc, pentru că am senzaţia că sunt pe cale să mi se facă rău. Malgorzata m-a văzut cu Alek. Slavă Domnului că e destul de proastă ca să mă creadă! „Dar dacă nu era Malgorzata? Dacă acela care mă vedea ar fi fost unul dintre ofiţerii de la Wawel?", mă gândesc, în timp ce mă sprijin de zidul unei clădiri. Sau, mai rău, însuşi comandantul! Am devenit prea nesăbuiţi cu întâlnirile astea. Identitatea mea, planurile noastre, totul se poate duce de râpă într-o clipită. Şi nu e cazul,

îmi spun. Nu acum, când avem atâtea de pierdut.

Aveam de gând să mă duc direct acasă după întâlnirea cu Alek. în schimb, mă trezesc că o iau spre sud faţă de centrul oraşului, către râu. Faleza e înţesată de oameni care caută să se bucure de seara asta caldă de august: cupluri tinere, care se plimbă aşa cum ne plimbam, pe vremuri, eu şi Jacob; şi copii care, sub supravegherea mamelor, fugăresc păsările. Trec pe lângă ei aproape fără să-i observ, cu gândul la ceea ce mi-a cerut Alek să fac: să intru în biroul personal al comandantului şi să aflu ce urmează să se întâmple cu evreii. Asta nu-i o simplă incursiune într-un birou de unde să fur nişte hârtii. Trebuie să mă duc în mod repetat în apartamentul comandantului, să mă familiarizez cu încăperea şi cu biroul în sine şi să aflu ce ţine ascuns acolo. Spre deosebire de incursiunile mele în biroul lui Krich pentru permise în alb, Alek nu-mi poate da nici o cheie ori vreun cod secret ca să obţin accesul

atunci când comandantul nu e acasă, iar de o intrare prin efracţie nici nu poate fi vorba. Nu, va trebui să mă duc dinadins acasă la comandant şi să caut un pretext ca să-mi petrec acolo timpul cu el. Nu va fi dificil, ştiu că îi place compania mea şi că m-ar invita la el dacă i- aş da de înţeles că aş accepta invitaţia. Poate o cină şi nişte vin, iar când adoarme...

înlemnesc în mijlocul aleii. Să rămân la comandant peste noapte, poate chiar să mă culc cu el... Oare, de fapt, asta îmi cerea Alek să fac? Parcă îi văd expresia gravă în timp ce descria felul în care trebuia să obţin permisele. Nu mă mir că m-a avertizat să nu mă învoiesc la treaba asta atât de repede. Vrea să mă apropii fizic de alt bărbat şi să-mi trădez soţul. Dintr- odată, mi se taie răsuflarea. N-am cum să-i fiu necredincioasă lui Jacob. E imposibil.

Jacob... Figura lui blândă îmi apare în faţa ochilor. Nu va afla niciodată, aşa mi-a promis Alek. Atunci nu mi-am dat seama de întregul înţeles al cuvintelor lui, dar acum impactul

acelor cuvinte mă loveşte precum un bolovan. Să-mi trădez soţul, să-l mint! Dacă ar fi să se întâmple, secretul ar rămâne veşnic între noi, iar dacă află cumva.. Mă cutremur.

- Nu! exclam cu voce tare.

Trecătorii din jur se întorc spre mine, iar eu stau, neclintită, în mijlocul aleii.

- Nu, repet, de data asta în şoaptă.

Mă duc la o bancă de la marginea râului şi mă aşez, cu gândul la Jacob. El ce ar face dacă ar fi invers? Jacob crede în cauza asta, poate că el crede în ea chiar mai mult decât în noi. Altfel ar fi aici, cu mine, nu ascuns împreună cu cei din rezistenţă, iar eu n-ar mai trebui să mă confrunt cu o astfel de dilemă.

„Gata!", îmi spun. N-are rost să disper din cauza a ceva ce ar fi putut să fie. Iar decizia pe care trebuie s-o iau nu-i aparţine lui Jacob. „Nici măcar n- a vrut să fii implicată în mişcarea de rezistenţă", îmi amintesc. Dar e prea târziu acum. Oricum, nu e vorba de Jacob aici, ştiu, nici măcar de mine şi Jacob. E vorba doar de mine. Sunt aici, singură. Decizia îmi

aparţine. Sau îmi aparţinea. Deodată, regret că am acceptat treaba asta atât de uşor. Alek mi-a dat de ales şi puteam refuza. însă expresia feţei şi tonul vocii lui, unele pe care nu le-a mai avut niciodată de faţă cu mine, mi-au sugerat o disperare mută ce-mi spunea că eu sunt singura care se poate apropia destul de mult de omul ăsta ca să facă ceea ce trebuie făcut.

„Numai că nu e un simplu om", îmi spun eu din nou. Comandantul e nazist. Deodată, îl am în faţa ochilor pe ofiţerul Gestapo care a împuşcat-o pe soţia rabinului, mama lui Lukasz, însărcinată, în pragul casei ei din ghetou. îl văd pe Lukasz lângă ea, în timp ce mama lui îşi dă duhul lungită la pământ, cu capul într-o baltă de sânge. Naziştii au omorât-o pe ea şi au ucis mulţi alţii. Comandantul e unul dintre ei, iar acum - să-i arăt afecţiune... ? Mi se întoarce stomacul pe dos.

în timp ce-mi trec prin cap gândurile astea îngrozitoare, îmi spun din nou că n-ar fi atât de dificil să mă apropii de el. De la întoarcerea

comandantului de la Berlin, nu pot să ignor faptul că e atras de mine. Uneori mă întreb dacă e mai mult decât atracţie fizică şi dacă are sentimente pentru mine, în ciuda faptului că sunt una dintre angajatele lui şi, în ochii lui, o poloneză de condiţie umilă. Până acum l-am ţinut intenţionat la distanţă. Comandantul e politicos, chiar dacă e nazist, şi ştiu că nu va face nimic deplasat dacă nu-l invit. Va dura, desigur, să-l fac să creadă că atracţia e reciprocă şi reală. Dar dacă-l încurajez aşa cum trebuie...

„încetează!", strigă o voce în mintea mea. „E o nebunie!" Amploarea perspectivei mi se prăbuşeşte în cap. Nu pot s-o fac. Mă aplec peste apă. „Cine eşti?", întreb reflexia. Imaginea din oglinda apei nu-mi răspunde, doar mă întreabă şi ea: „Ce contează mai mult?" „Familia mea", îmi spun, fără să ezit. „Soţul şi părinţii mei." Răspunsul nu s-a schimbat. O sirenă se declanşează de cealaltă parte a fluviului şi îmi întrerupe şirul gândurilor, îmi ridic privirea: locul în care m-

am oprit e perfect paralel cu ghetoul, care se află la câteva străzi în spatele celuilalt mal. Părinţii mei! Cu fiecare zi pe care o petrec în ghetou, situaţia lor devine mai sumbră şi le slăbesc şansele. Pe zi ce trece, îşi pierd puterile şi sănătatea, riscând şi mai mult deportarea, dacă nu mai rău. în fiecare zi mor oameni ca ei sau sunt ucişi de nazişti. Iată de ce mi-a cerut Alek să fac asta. Are nevoie să obţin informaţiile pentru ca mişcarea să încerce să-mi salveze părinţii şi pe alţi evrei din ghetou, să mă apropii de criminali ca să putem încerca să oprim crimele.
Cu toate că sunt din ce în ce mai hotărâtă, îndoiala persistă şi nu-mi dă pace. Cum să-l conving pe comandant că-l plac cu adevărat? Voi putea să mă culc cu un bărbat ca el? Poate că nu se va ajunge la asta, îmi spun. Poate că voi afla informaţiile fără ca lucrurile să ajungă prea departe. E o minciună pe care vreau cu disperare s-o cred. însă fie că o cred

sau nu, asta nu schimbă cu nimic lucrurile. M-am hotărât: dacă am posibilitatea să-mi ajut familia, trebuie să încerc. Jacob nu va şti niciodată. îndrăznesc să gândesc că poate voi descoperi ceva ce-l poate aduce mai devreme lângă mine. Cu capul sus, mă întorc şi pornesc pe lungul drum către casă

.Capitolul 13

A doua zi de dimineaţă, urc panta către Castelul Wavel cu un nou scop. Alek a spus că e esenţial să mă grăbesc. în orice caz, n-are rost să amân încercarea de a mă apropia de comandant. „E ca şi cum ai smulge plasturele de pe rană", fac eu analogia, „Mai bine o faci repede." Singura întrebare e cum. Imediat ce ajung la serviciu, recapitulez programul comandantului. Are întâlniri la birourile din Strada Pomorskie. De obicei, în zilele în care întâlnirile lui au loc în afara biroului, comandantul nu se întoarce la castel, ci se duce acasă, unde primeşte ceea ce mai are de

lucru pe seara respectivă. Mai târziu, atunci când trec prin recepţie, îl aud pe colonelul Diedrichson cerându-i Malgorzatei să cheme curierul ca să-i trimită comandantului documentele la sfârşitul zilei.

- Domnule colonel, pot să duc eu documentele în drum spre casă, intervin, iar el ridică, mirat, din sprâncene. Comandantul voia să mai revizuim nişte lucruri azi-dimineaţă, dar n-am avut ocazia din pricina acestor întâlniri, continui eu pe un ton degajat.

- Nu stiu ce să zic, se codeşte Diedrichson. E un nazist tipic: orice nu e ca la carte îl debusolează.

- Oricum merg în direcţia aceea, pentru că am de făcut ceva anume, insist eu. Diedrichson îşi păstrează expresia şovăitoare, iar tocmai atunci sună telefonul Malgorzatei.

- *Jawohl*[1]*,* spune ea în receptor şi-şi ridică privirea. Domnule colonel, e pentru dumneavoastră!

Diedrichson ia receptorul, se uită la mine şi ridică din umeri.

- Mie-mi convine. Dar dosarele sunt grele. Vorbeşte cu Stanislaw să te ducă.

în sinea mea, răsuflu uşurată. Dar apoi simt din nou cum mi se strânge stomacul. îmi dau seama că tocmai m-am angajat să mă duc acasă la comandant. A început cea mai dificilă misiune din viaţa mea.

La ora cinci după-amiază, plec de la serviciu ducând cu mine dosarele comandantului. Stanislaw mă duce cu maşina până în faţa blocului şi mă lasă la intrare. Urc cu grijă, ca să nu scap dosarele. în faţa uşii comandantului, şovăi. „Nu pot s-o fac", îmi zic, cuprinsă de panică. „Le las în prag şi plec." Pun dosarele pe preşul de la intrare şi dau să mă ţin de cuvânt. Fac un pas şi aud podeaua scârţâind.

- Cine e? strigă comandantul din casă.

Mi se strânge inima, căci îi aud paşii grei venind spre uşă. E prea târziu ca să mai fug. Trag aer adânc în piept, mă aplec şi ridic

dosarele. îmi îndrept spatele, iar atunci se deschide uşa.

- Anna!

Pe faţa nerasă i se citeşte uimirea. Mă priveşte cu ochi mari.

- Curierul nu era disponibil, mint eu, ştiind că e prea mirat ca să se îndoiască de povestea mea. Colonelul Diedrichson a spus că aveţi nevoie de astea, închei, agitând uşor dosarele drept argument.

- Intră, intră! repetă el, apoi se dă la o parte, clătinându-se.

Nu poartă jacheta de uniformă, are mânecile suflecate, iar câţiva nasturi descheiaţi în partea de sus fac să iasă la iveală un mic petic de piele presărat cu păr încărunţit. Nu l-am mai văzut îmbrăcat într-un stil atât de neoficial. Pun dosarele la capătul mesei, acolo unde mi-a arătat, şi rămân, stângace, în mijlocul camerei slab luminate. Valiza lui e în colţul îndepărtat al podelei goale de lemn, deschisă şi nedespachetată după excursia la

Berlin. E prea cald, iar mirosul de *brandy* şi de sudoare pluteşte apăsător în aer.

- Bine ai venit!

întinde braţul cu un gest larg, iar băutura din paharul pe care-l ţine în mână se leagănă, ameninţând să se verse. A băut, lucru care mă îngrijorează. Nu l-am mai văzut aşa de când a plecat la Berlin. Mă întreb ce a mai păţit.

- Intră, ia loc! mă invită el.

Şovăitoare, mă duc la canapea şi mă aşez pe margine.

- Bei ceva? întreabă.

Am un gol în stomac şi fac eforturi să n-o iau la sănătoasa.

-Vă rog!

Cine ştie, dacă se îmbată şi adoarme, i-aş putea răscoli prin apartament fără să fie nevoie să mă apropii de el.

-Mulţumesc!

Iau paharul cu băutura de culoarea chihlimbarului şi sorb din ea. îmi arde gâtul ca focul. E mai tare decât orice am băut în viaţa mea.

Comandantul îşi termină băutura dintr-o înghiţitură. Se duce la fereastră şi dă perdelele la o parte. Geamurile sunt acoperite cu un strat cenuşiu de murdărie.

- îţi lipseşte oceanul, Anna?

întrebarea lui mă ia prin surprindere şi nu ştiu ce să spun.

- Nu am...

Mă opresc în mijlocul propoziţiei. Era să spun că n-am văzut niciodată oceanul. Anna e din Gdansk, oraş-port. în momentul ăsta aproape că am uitat să fiu cea care trebuie să fiu.

- Nu ai ce? se miră el, privindu-mă peste umăr.

- N-nu am mai văzut o vreme atât de secetoasă la sfârşitul verii,

j [1]

improvizez, încercând să nu intru în panică.

- Mmm, murmură comandantul şi dă din cap aprobator, prea beat ca să-şi dea seama că am scrântit-o. Vremea e mai blândă pe coastă, adaugă el.

Deodată, simt că viaţa mea e un balon care se balansează pe un ac. La cea mai mică mişcare greşită, se poate spulbera.
Iau încă o gură de alcool şi mă bucur de senzaţia de arsură care-mi ajunge în stomac. Comandantul se uită din nou pe fereastră. Nu ştiu ce să fac. Alek mi-a zis să mă apropii de Richwalder. Dar cum? Nu ştiu să flirtez cu un bărbat, cu atât mai puţin să seduc unul. Atunci când l-am cunoscut pe Jacob era altfel, ne curtam ca tinerii... „încetează!" mă admonestez, ştiind că, dacă mă gândesc fie şi numai o clipă la soţul meu, nu voi putea să fac asta. Dar e prea târziu. Dintr-odată, imaginea lui Jacob îmi apare în faţa ochilor, iar acum ştiu că trebuie să plec de aici.
Mă ridic brusc.
- Se face târziu. Ar trebui să plec.
Iar nu ştiu ce să fac, vreau să fug la adăpostul casei Krysiei, dar în acelaşi timp sper şi să nu mă lase să plec, ca să pot să-mi duc misiunea la capăt.
- Mulţumesc încă o dată pentru băutură!

Comandantul mă conduce.

- Anna!

Deodată, e în fata mea, între mine si usă. întinde mâna si înlemnesc, în timp ce îi urmăresc palma care se mişcă cu încetinitorul şi mă lupt cu impulsul de a mă da iute înapoi. El îmi atinge tâmpla şi îmi dă la o parte o şuviţă de păr care mi s-a desprins de după ureche. îmi atinge obrazul cu vârfurile degetelor.

-Noapte bună! şopteşte, fără să se mişte din uşă.

-Noapte bună! răspund, întorcându-mă cu spatele.

Simt că obrajii îmi sunt în flăcări. Duc mâna pe lângă el şi apuc clanţa rece de alamă. Mă strecor prin deschizătura uşii şi fac un pas.

- Anna! strigă el din nou, prin uşa întredeschisă.

Abia îl aud prin zgomotul sângelui ce-mi vuieşte în urechi. Ezit şi, într-o clipă despre

care ştiu că mă va obseda tot restul vieţii, mă întorc. Buzele comandantului se abat asupra mea precum un val.

Nu ştiu când intrăm din nou în apartament, nici nu-mi amintesc când mi- am scos haina. Dintr-odată, duse sunt amintirile şi mare parte din simţurile mele - e ca şi cum nu mai văd dincolo de explozia de stele din faţa ochilor şi nici nu mai aud dincolo de vuietul din urechi. Rămân doar cu gustul, mirosul şi pipăitul, urechea lui sărată pe limba mea, atingerea obrazului neras pe clavicula mea. Mi-am uitat rolul. „Anna ar trebui să fie virgină", îmi aminteşte o voce din străfundul mintii, slabă si sfioasă. în schimb,

sunetele care îmi ies pe gură, felul în care îi îmbrăţişez umerii şi spatele sunt cele ale unei femei care a cunoscut dorinţa. Dar în mod sigur nu sunt nici Emma, căci atunci când comandantul mă ia pe sus ca să mă ducă în dormitor, cu buzele încă lipite de ale mele,

sunt pe jumătate dezbrăcată şi îi răspund la săruturi cu o frenezie care n-are nici urmă de prefăcătorie în ea. Mai târziu îmi voi spune că pasiunea mea făcea parte din rol, din misiunea de a mă apropia de el. Dar în acel moment, în timp ce mă întinde pe pat cu fusta ridicată şi mototolită sub mine, mă pierd în mirosul lui de mosc şi în strânsoarea mâinilor care mă iau în stăpânire.

Câteva ore mai târziu, tremur între cearşafurile ude de sudoare. Durerea [1] j care îmi pulsează în membre mă avertizează că mă voi umple de vânătăi, a căror cauză suntem, în egală măsură, şi eu, şi el. Comandantul sforăie, cu un braţ trecut peste cap şi cu celălalt, greu, peste mijlocul meu. Mai devreme, după ce i s-a domolit răsuflarea cât să poată vorbi din nou, m-a rugat să-l iert. „îmi pare rău", spusese, în timp ce îmi mângâia faţa. Ştiam că se referea la duritatea actului şi că, crezându-mă la prima experienţă de felul ăsta, se gândea că ea ar fi trebuit să fie blândă şi romantică. De teama a ceea ce aş

fi putut să spun dacă deschideam gura ca să vorbesc, mi-am strâns buzele într-o grimasă despre care speram să treacă drept zâmbet şi am dat din cap în semn de încuviinţare. A luat tăcerea mea drept mulţumire
si, curând, a adormit.
j 11

Acum, stând întinsă lângă el, încep să înţeleg ce s-a întâmplat într-adevăr. M-am culcat cu un alt bărbat. Cu un nazist. „Am vrut să plec", îmi spun, dar chiar în timp ce gândesc asta ştiu că şi aşa-zisa plecare a fost tot un act de seducţie, o mişcare menită să încurajeze goana lui după mine. Nu, trădarea mea a fost calculată. „Nu aici! Nu gândi asta aici!" Dar e prea târziu. Mă cuprinde panica şi nu mai pot sta locului. Cu mare grijă, ca să nu-l trezesc pe comandant, mă strecor de sub braţul lui greu, mă îmbrac repede şi fug din apartament.

La uşa clădirii ezit, de teamă că mă aşteaptă Stanislaw în maşină. N-aş putea să dau ochii cu nimeni. Dar el a plecat, fireşte. Au

trecut multe ore de la sosirea mea şi îmi dau seama, după poziţia lunii, că e aproape miezul nopţii. Străzile sunt pustii, pentru că locuitorii sunt îngroziţi de ceea ce li s- ar putea întâmpla dacă ar fi găsiţi afară după ce se dă stingerea. în mod normal şi mie mi-ar fi teamă, dar acum sunt acaparată de dorinţa de a ajunge acasă şi de a mă depărta de locul din care tocmai am ieşit. Pornesc spre drumul spre casa Krysiei. Gândurile nu-mi dau pace. Nu mă aşteptam să se întâmple atât de repede. Credeam că va dura zile, chiar săptămâni de pregătire, şi, când colo, într-o singură clipă am ajuns unul peste celălalt, „încetează!", îmi poruncesc încă o dată. „Nu te mai gândi la asta." încep să merg mai repede, răsuflu mai adânc cu fiecare pas lung. „Ai facut-o. Cea mai grea parte s-a terminat. Ai supravieţuit." Mă cuprinde o stranie senzaţie de calm.

Deodată, zăresc în minte faţa comandantului deasupra mea, în întuneric, îi simt greutatea pe mine. Parcă uitându-mă la un film, mă văd cum mă întind ca să-l

îmbrăţişez, să-i răspund la mişcări. Mă opresc, îngrozită de amintire. Brusc, mi se face greaţă. Mă ascund după un tufiş înalt şi îmi înăbuş sunetele involuntare în timp ce vomit alcoolul şi puţina mâncare pe care o mai aveam în stomac. Ştiu că nu e bine să atrag atenţia nici măcar pe un drum pustiu, în toiul nopţii. După ce mi se linişteşte stomacul, mă ridic, mă şterg la gură şi trag aer adânc în piept. Strada e goală, cu excepţia unui singur şobolan, care ţâşneşte din canal şi se uită cu dispreţ la mine. „Trebuia s-o fac", îi explic pe muteşte. „Trebuia să mă prefac că-l plac şi că mi-a plăcut ceea ce am făcut împreună." Şobolanul se întoarce şi fuge, neconvins. îmi netezesc părul şi pornesc spre casă.

După nici cinci sute de metri, mă opresc din nou. Mă gândesc la documente. Am ieşit atât de repede din apartamentul comandantului, că am uitat să caut documentele şi informaţiile pentru care m-a trimis Alek. „Lasă", îmi spune o voce calmă din mintea mea. „Nu se cade să-i răscoleşti

apartamentul la prima vizită. Trebuie să-i înveţi obiceiurile legate de somn, ca să te asiguri că nu se trezeşte." Prima vizită. Mă cutremur. Asta înseamnă că vor fi şi altele. Din nou mi se întoarce stomacul pe dos, ameninţător.

îmi ia mai mult de o oră ca să ajung la Krysia. în faţa porţii, mă uit la casă şi văd că ferestrele sunt întunecate. Krysia şi Lukasz dorm de mult. Mă întreb dacă Krysia şi-a făcut griji fiindcă n-am ajuns acasă. Chiar dacă i-am spus dimineaţă că e posibil să lucrez până târziu, n-am fost în stare s-o pun la curent cu noua mea misiune. Oricum, e posibil să ştie deja. Pare să aibă o grămadă de informaţii despre rezistenţă care n-au venit de la mine. în orice caz, sunt bucuroasă că nu e trează. în momentul ăsta, n-aş putea să fac faţă întrebărilor ei.

Ajunsă la etaj şi în camera mea, cad în pat, extenuată. Mă doare tot corpul, din cap până-n picioare. Mai mult decât orice, vreau să mă vâr într-o cadă cu apă fierbinte, ca să mă spăl

de mizerie şi de ruşine, dar nu îndrăznesc să-i trezesc pe ceilalţi. în schimb, mă strecor sub pătură. Chiar dacă sunt extenuată, îmi imaginez momentul îngrozitor în care va trebui să dau ochii cu comandantul la serviciu, să-l privesc în ochi, amândoi ştiind ce s-a întâmplat. Să mă prefac că mai vreau. Poate... Mă gândesc la calendarul de pe biroul meu, cel în care am tot programul lui. Mâine e 12 august. Comandantul va fi toată ziua la sediul din Pomorskie. Nu va trebui să dau ochii cu el. Mă simt uşurată si răsuflu adânc.

Brusc, mi se taie răsuflarea. 12 august e aniversarea căsătoriei mele cu Jacob. Cum de-am uitat? Mâine se împlineşte un an de când am stat împreună sub cupola nupţială din casa părinţilor lui. După ceremonie şi după un prânz frugal, am plecat cu trenul la Zakopane, în luna de miere.

Orăşelul în care am fost se află la şaizeci de kilometri sud de Cracovia,

cuibărit în Munţii Tatra, la graniţa dintre Polonia şi Cehoslovacia. Timp de trei zile, am stat într-o mică pensiune de la poalele munţilor, am făcut plimbări lungi şi am hoinărit prin oraş. I-am cumpărat lui Jacob un pulover tricotat de ţărani, care mai păstra un vag miros de oaie, iar el mi-a dat un colier din boabe rotunde de chihlimbar.

îmi amintesc de primele noastre nopţi împreună. Nu ştiam mai nimic despre sex, însă atingerea atât de plăcută a lui Jacob m-a făcut să mă întreb dacă fusesem cea dintâi femeie a lui. Era blând, răbdător cu lipsa mea de experienţă, şi mi-a făcut cunoştinţă cu această bucurie stranie şi nouă care mi-a adus pe faţă o lumină permanentă.

în ultima zi a lunii noastre de miere, am urcat cu telecabina pe munte. Neam uitat dincolo de graniţa cu Cehoslovacia şi ne-am bucurat de priveliştea piscurilor ascuţite şi înzăpezite. M-am minunat de asemenea peisaje spectaculare, cum nu mai văzusem până atunci decât în tablouri. Jacob m-a strâns

de mână şi mi-a promis: „Mai venim la iarnă şi te învăţ să schiezi".

Mi-e greu să cred că asta se întâmplase cu numai un an în urmă. Parcă e altă viaţă. Dacă Jacob ar fi rămas lângă mine, oare cum ar fi fost aniversarea noastră? Poate că am fi făcut o altă excursie la Zakopane, sau măcar un picnic pe malul râului. Suspin. Timpul care s-a scurs de când el a plecat e mai lung decât perioada pe care am petrecut-o împreună. îl iubesc la fel de mult ca în ziua în care ne-am căsătorit, dar uneori mi-e greu să-i mai disting faţa în amintiri. „Iar acum am trădat căsnicia noastră şi m-am culcat cu altul", mă gândesc, în timp ce-mi curg lacrimile pe obraji. „Pentru Jacob ai facut-o", încerc să-mi spun, „pentru el şi pentru cauza în care crede el". însă gândul ăsta nu mă linişteşte. Mă întorc pe cealaltă parte şi plâng până când adorm.

A doua zi de dimineaţă mă trezesc şi plec devreme la muncă, lăsându-i Krysiei un bilet, ca să nu se îngrijoreze. încă nu pot să dau ochii cu ea. în timp ce mă îndrept spre staţia

de autobuz, îmi amintesc de comandant. Azi-noapte, întorcându-mă acasă pe jos, cu ruşinea încă întipărită pe tot trupul, n-am mai stat să-mi imaginez cum, mergând din nou la serviciu, aveam să dau iarăşi ochii cu el. Dar acum, în lumina caldă a dimineţii, ştiu că n-am

de ales. Sper să ajung prima la birou ca să nu fiu obligată să trec pe lângă Malgorzata - sunt sigură că ea mi-ar citi ruşinea pe faţă. Din fericire pentru mine, biroul e gol. Mă uit la programul comandantului şi mă bucur să descopăr că e plecat toată ziua la întâlniri. Chiar dacă sunt prea obosită ca să muncesc aşa cum trebuie, pot să mă aşez la biroul meu din anticameră fără să mă deranjeze nimeni până la momentul în care plec acasâ.

Seara, odată ajunsă înapoi la Krysia, văd că în grădină e linişte şi pustiu. Mă miră. De obicei, în serile de vară, Krysia şi Lukasz se joacă şi aşteaptă să vin acasă. Pentru o clipă, mă întreb dacă cei doi nu cumva mă pedepsesc

prin absenţă fiindcă am venit târziu aseară şi am plecat devreme de dimineaţă.
Deschid usa. j
- E cineva?
Nimic. „S-a întâmplat ceva", îmi spun - şi dau fuga sus. în salon, Krysia îl duce în braţe pe Lukasz, învelit în pătură, şi se plimbă de colo colo.
- E bolnav, mă anunţă ea, cu ochii măriţi de îngrijorare.
-Dă-mi voie!
Vreau să-l iau în braţe, dar Krysia nu mă lasă.
- Nu vreau să te îmbolnăveşti şi să lipseşti de la muncă, spune ea cu răceală.
- Krysia, te rog! insist, în cele din urmă reuşind să-i iau copilul din braţe.
Lukasz e palid, iar ochii îi sunt sticloşi şi pe jumătate închişi. Buclele
blonde i s-au lipit de fruntea fierbinte. însă partea cea mai alarmantă e plânsul lui. Lukasz, de obicei tăcut şi cuminte, urlă cât îl ţine gura şi îmi dau seama, după ochii lui roşii şi umflaţi, că a plâns toată ziua.

- A vărsat de câteva ori şi dă afară tot din el, spune Krysia lângă umărul meu.
Acum mă sperie mai mult faptul că ea se pierde cu firea. De obicei, are o coafură perfectă, dar acum e ciufulită şi răvăşită, iar rochia îi e murdară. Până în momentul ăsta, n-am mai văzut frică în privirea ei.
- Poate o baie rece? sugerez, dar Krysia clatină din cap, nerăbdătoare.
- I-am făcut două deja.
- Atunci, încă una.
Scot pătura şi hainele de pe copil, neştiind ce altceva să fac. Krysia urcă scările fără să scoată o vorbă. O clipă mai târziu, o aud cum dă drumul la apă.
în drum spre scară, trec cu Lukasz pe lângă bucătărie şi observ, cu coada ochiului, ceva de un roşu aprins. Mă opresc. Pe masă e aşezat un buchet de trandafiri nedesfacuţi din ambalaj. N-am nevoie să întreb de la cine sunt.
- Am încercat toate leacurile pe care le aveam prin casă, spune Krysia câteva minute

mai târziu, în timp ce ţin copilul în cadă şi îi picur apă pe cap.
S-a oprit din plâns şi nu se mai agită, însă temperatura nu-i scade deloc.
- Copiii se mai îmbolnăvesc, e normal, răspund fără convingere.
Adevărul e că Lukasz n-a fost deloc bolnav de când e cu noi. Nu pot să nu
mă gândesc că boala lui subită, imediat după ce am petrecut noaptea cu comandantul, nu e o coincidenţă. E limpede că sunt pedepsită pentru păcatele mele.
Problema, desigur, nu e doar că Lukasz e bolnav, ci că nu-l putem duce la doctor. Băieţii evrei sunt circumcişi, spre deosebire de cei polonezi. Orice
medic l-ar dezbrăca ar sti imediat care-i e identitatea. N-avem nici medici
j
evrei, nici polonezi, pe care să-i putem chema şi să fim sigure că nu ne-ar părî că am ascuns copilul. Sunt tare necăjită că printre toate cunoştinţele clandestine ale Krysiei şi printre

toţi cunoscuţii ei nu se află nici un doctor demn de încredere. Nici măcar Pankiewicz, farmacistul din ghetou, nu ne mai poate ajuta. Krysia mi-a spus acum câteva săptămâni că a fost deportat într-un lagăr, ca pedeapsă că a îngrijit evrei.
în cele din urmă, atunci când degetele copilului s-au zbârcit în apă, iar apa s-a răcit de tot, îl scot pe Lukasz din cadă şi îl înfofolesc în prosoape curate, în timp ce-l şterg, pare să cadă într-un somn agitat, căci ochii i se zbat sub pleoape. Oare ce visează un copil de vârsta lui? îl legăn la piept. într-o altă viaţă, ar avea numai experienţe bune şi frumoase despre care să viseze. în schimb, Lukasz are viziuni de coşmar cu mama lui împuşcată şi cu tatăl lui luat pe sus, el însuşi fiind ascuns, cărat prin pădure şi dus în casa unor străini. Oricât de caldă şi de sigură e lumea pe care eu şi Krysia încercăm să i-o oferim, nimic nu-i poate şterge amintirea experienţelor cumplite prin care a trecut, bietul copil.

îl îmbrăcăm cu o pijama curată şi îl băgăm în pat.

- Trebuie să-l păzim cu rândul, spune Krysia. Sunt de acord, chiar dacă nici uneia dintre noi nu-i vine să lase copilul ca să doarmă ea prima. Aşa că rămânem amândouă, Krysia - pe scaunul mic de lângă pătuţ, iar eu - pe o pernă pusă pe jos. îl privim şi îi atingem fruntea la fiecare câteva minute.

- Florile sunt de la comandant, şopteşte Krysia atunci când în sfârşit ochii şi răsuflarea lui Lukasz par să se fi calmat.

- Ştiu, răspund eu fără să mă ascund pe după deget.

- Cum te simţi? întreabă, iar eu ridic din umeri, incapabilă să vorbesc. Va fi bine, draga mea, crede-mă.

Nici una dintre noi nu mai zice nimic. Câteva minute mai târziu, Krysia doarme pe scaun, cu capul sprijinit de perete şi cu gura întredeschisă. „Aşadar, marea doamnă a Cracoviei sforăie", îmi spun fără să vreau. Pe

vremuri m-ar fi mirat, dar acum ştiu că nimic nu e ceea ce pare a fi.

Stau pe perna de pe jos şi privesc cum dorm cei doi oameni care au devenit familia mea. Nu cred că până în seara asta ne-am dat seama, eu ori Krysia, ce a ajuns Lukasz să însemne pentru noi. La început a reprezentat o datorie, un mod de a ajuta rezistenţa şi de a-i sfida pe nazişti. Acum e copilul nostru, fiul pe care speram să-l am cu Jacob într-o bună zi şi nepotul pe care Krysia ştie că nu-l va vedea niciodată.

Pentru prima oară, încerc să mă gândesc la ceea ce se va întâmpla după război: oare rabinul va supravieţui, printr-un miracol, şi va veni să-şi recapete copilul? Iar dacă nu, Lukasz va locui cu mine sau cu Krysia? Ca să-mi pot imagina răspunsul, trebuie să încerc să-mi văd, cu ochii minţii, viaţa de după război. în visurile pe care mi le fac, văd reunirea cu Krysia şi cu familia mea, nu-mi pot închipui altceva, dar fundalul e înnorat şi obscur. Habar n-am unde vom fi. Mă îndoiesc că vom putea

rămâne la Cracovia. Cartierul evreiesc a fost distrus şi nu va putea fi reconstruit niciodată. într- adevăr, având în vedere comentariile pe care le mai aud uneori pe stradă şi felul în care polonezii par să-şi vadă netulburaţi de viaţă, Cracovia se bucură să scape de evrei mai mult decât aş vrea să recunosc. E puţin probabil ca eu şi Jacob să ne întoarcem în apartamentul mare din centrul oraşului şi la slujbele noastre de la universitate. Dar restul lumii va fi oare la fel de bun pentru noi? Am mai auzit de pământuri ale făgăduinţei: New York, Londra, chiar Ierusalim. Nu-mi pot imagina tărâmurile astea de basm, pe care nu le-am văzut niciodată. Gândurile mă copleşesc. Adorm şi eu.

Cum se ivesc zorile, mă trezesc pe jos, înţepenită. Mă doare corpul în întregime. Krysia doarme tot pe scaun. Mă ridic ca să-i trag un pled peste umeri. Arunc o privire în pătuţ. Lukasz e treaz, dar nu plânge, ci se ţine de picioare şi vorbeşte singur.

- Lukaszku! îl alint, vorbindu-i încetişor.

Mă întind spre el şi-şi întinde şi el braţele spre mine, ca în oricare altă dimineaţă. Mă cuprinde pe după gât, iar eu îmi lipesc buzele de fruntea lui rece.

- Mulţumesc! şoptesc, cu lacrimi în ochi, căci Dumnezeu, se pare, a ales să nu mă pedepsească în felul ăsta. Mulţumesc!

Lukasz îşi ridică privirea la mine şi zâmbeşte. Poate că e primul lui zâmbet adevărat de când îl cunoaştem eu şi Krysia. -Na, zice. Na.

- Anna? întreb, subliniind a doua silabă.
- Na, repetă el şi se întinde ca să-mi atingă nasul.

E rândul meu să zâmbesc. încearcă să-mi spună pe nume. Nu prea contează că nu e numele meu. Lukasz e sănătos si e mai fericit decât l-am văzut vreodată. Sperietura de azi-noapte m-a făcut să înţeleg cât de preţios e Lukasz pentru noi. Mi-am mai dat seama şi de faptul că, pe lumea asta, puţinul pe

care-l avem ni se poate lua imediat. Merg pe vârfuri, ca să n-o trezesc pe Krysia, şi cobor cu copilul la micul dejun

.„Da" (în limba germană în original)

Capitolul 1|

în dimineaţa asta nu-mi prea vine să mă duc la serviciu.

- Ar trebui să stau acasă, spun a mia oară. Dacă plec, asta îl supără prea tare pe copil.

Krysia clatină din cap şi-mi zice:

- Trebuie să te duci la serviciu.

Priveşte lung buchetul de trandafiri, care acum se află într-o vază de ceramică albă. îmi dau seama că e îngrijorată că lipsa mea la muncă ar putea să-l alerteze pe comandant.

- Bine, cedez eu în cele din urmă.

însă rămân în uşă, cu pardesiul şi cu coşul în mână, nevoind să ies.

- N-are nimic, mă asigură - şi se apleacă să-l ciufulească pe Lukasz.

Mă uit în ochii lui luminoşi, îi privesc obrajii trandafirii şi ştiu că are dreptate. Nu arată ca şi cum ar fi fost bolnav. Totuşi, mă bântuie

amintirea suferinţei de noaptea trecută şi perspectiva de a-l pierde. îmi tot vine să-l iau în braţe şi să-l sărut de rămas-bun, dar nu vreau să-i atrag atenţia asupra plecării mele. Până la urmă, mă răsucesc pe călcâie şi mă îndrept spre scară.

- Mă întorc la timp, spun în timp ce cobor.
- Nici o grijă! strigă Krysia după mine. Nu păţim nimic.

După ce ies pe uşă, alerg spre staţia de autobuz. Maşina vine imediat şi, douăzeci de minute mai târziu, ajung la Wawel. Am tras de timp şi am întârziat. Malgorzata e deja la birou şi face o mutră dispreţuitoare atunci când, în sfârşit, sosesc. Nici nu-mi pun bine lucrurile în spatele biroului, că apare colonelul Diedrichson din biroul comandantului.

- Te tot caută comandantul, spune.

Mi se pare mie, sau mă priveşte ciudat? Poate că ştie ceva. Dar n-am timp să-mi fac griji. îmi iau agenda şi îmi netezesc părul, după care îmi fac curaj să intru în biroul comandantului,

pentru prima oară de când ne-am petrecut noaptea împreună.
Comandantul se plimbă în sus şi-n jos în spatele biroului, citind un raport, îmi netezesc fusta cu palmele şi trag aer adânc în piept.
- B-bună dimineaţa, *Herr Kommandant*[1] spun, iar vocea îmi tremură, împotriva voinţei mele.
Se opreşte locului şi-şi saltă capul. Are o expresie pe care nu i-o recunosc. Furie, poate uşurare?
- Ai întârziat! răspunde, deşi n-are un ton acuzator.
Mă duc la el.
- îmi pare rău..
Ridică mâna.
- Nu-i nevoie să-ţi ceri scuze. Doar că nu-ţi stă în fire. M-am speriat că…, îşi curmă el vorbele, abătându-şi privirea de la mine.
Ezit. Chiar dacă n-a terminat ce avea de spus, înţeleg ce a încercat să-mi transmită. Se teme că n-am vrut să vin la muncă din cauza celor

întâmplate între noi. îmi dau seama, uluită, că şi el e emoţionat.

- Nu e vorba de asta, *Herr Kommandant.* îi explic eu repede, stând lângă birou, la doar câţiva centimetri de faţa lui, adulmecându-i apa de colonie şi făcând un efort uriaş ca să stăvilesc amintirea celor petrecute acum două nopţi. Dar Lukasz a fost bolnav, îl lămuresc eu. Regret imediat destăinuirea asta. Am spus prea mult. Comandantul lasă raportul şi mă ia de mână.

- Ce-a păţit? E grav?

Are o expresie de îngrijorare sinceră. înghit în sec. Mi-e greu să vorbesc în timp ce degetele lui calde le strâng pe ale mele.

- Da, mulţumesc, e bine acum! A avut febră, cum fac copiii uneori.

- Ar fi trebuit să-mi telefonezi. Vi l-aş fi trimis pe medicul meu personal.

„Exact de asta n-am spus nimic."

- Sunteţi amabil, răspund, rugându-mă în gând să nu insiste ca medicul să consulte

copilul. Dar nu e nevoie, să ştiţi, pentru că acum totul e bine, îl asigur eu.
îmi retrag mâna şi fac semn spre măsuţă.
- Trecem prin programul zilei?
înclină din cap în semn că e de acord, apoi mă urmează la canapea şi se aşază pe fotoliul de alături. Recapitulez programul şi corespondenţa sosită în absenţa lui cu o zi înainte. Când terminăm, îmi ridic privirea şi văd că se uită atent la mine.
- Dacă asta e tot... ? întreb, plecând ochii.
- Da, mulţumesc! răspunde el, iar eu mă ridic şi pornesc spre uşă. Nu, Anna, mai stai puţin, te rog!
Mă întorc din nou către el. Rămâne tăcut preţ de câteva clipe. îmi dau seama, după felul în care i se mişcă mărul lui Adam, că se chinuie să-şi găsească cuvintele. Atunci mi-e limpede că vrea să-mi ceară o altă întâlnire.
- Mai e ceva.. Mă întrebam dacă eşti liberă în seara asta. Mă gândeam să luăm cina împreună.

Nu sunt niciodată liberă. Dacă aş fi liberă, n-aş fi aici.

- Mi-ar plăcea, *Herr Kommandant*, dar Lukasz abia se pune pe picioare şi ar trebui să stau acasă astă-seară.

Nu e o minciună, însă refuz şi pentru că ştiu că nu se cade să accept atât de repede o invitaţie făcută în ultima clipă.

îşi înclină capul în semn că a înţeles, iar faţa îi pare împietrită, de parcă ar vrea să-şi mascheze dezamăgirea sau mirarea.

- înţeleg. Atunci, poate sâmbătă seara.

Nu zic nimic. O parte din mine vrea să refuze, să considere întâmplarea de acum două nopţi ca fiind un accident, o greşeală, cât mai pot. Numai că dacă fac asta, nu ajut nici rezistenţa, nici pe părinţii mei.

- Cred că e bine, *Herr Kommandant*[1] răspund în cele din urmă. Dacă Lukasz va fi sănătos în continuare.

- Foarte bine. Voi trimite un mesager la Krysia sâmbătă după-amiază, ca să confirmi.

Ies pe uşă şi mă întorc în anticameră, răvăşită şi tulburată. Sperasem cumva ca el să privească acea noapte ca pe o întâmplare şi nimic mai mult, şi să mă lase în pace. Totuşi, în realitate, ştiusem că n-avea să fie aşa - florile şi felul în care continua să mă privească sugerau altceva. Totuşi, chiar dacă nu-mi plăcea s-o recunosc, mă simţeam uşurată să aflu că el voia să mă mai vadă. „Nu pentru că-ţi pasă de ceea ce crede despre tine", mă mint eu în timp ce mă aşez la birou. „Pur şi simplu trebuie să te întorci în apartamentul lui şi să cauţi documente."
Faptul că mă voi revedea cu comandantul înseamnă că trebuie să-i spun ceva Krysiei. Am de gând să vorbesc cu ea diseară, imediat ce ajung acasă.
Atunci când ajung, descopăr că cei doi se joacă în grădină. Văzându-i atât de fericiţi, nu-mi vine să deschid subiectul. Mai târziu, după ce am mâncat şi l-am culcat pe Lukasz, mă duc după Krysia în salon. Ea se aşază şi ia în mână

puloverul albastru pe care i-l tricotează lui Lukasz.
- Pare aproape gata, îi spun.
Krysia îl ridică şi se uită la el cu atenţie.
- Cred că îi fac şi glugă, zice ea.
încă stau în picioare şi mă foiesc.
- Comandantul m-a invitat iar în oraş. Mâine-seară.
Krysia îşi ridică privirea la mine.
- înţeleg.
Plec ochii şi mă uit la vârful pantofilor.
- Voiam să-ţi zic, adică să-ţi explic...
Krysia mă întrerupe:
- Nu-mi datorezi nici o explicaţie.
- Mulţumesc, răspund stânjenită. Dar pentru mine e important să ştii. Alek mi-a cerut să.. Vreau să spun că el consideră că e important pentru mişcare.
- Şi tu ce părere ai? întreabă ea.
Ezit.
- Că n-am de ales, răspund, cufundându-mă pe canapea, lângă ea.

- întotdeauna ai de ales, Emma! spune Krysia. Trebuie să ne asumăm răspunderea pentru faptele noastre. Doar aşa putem evita să devenim victime. Doar aşa ne putem păstra demnitatea.

Demnitatea... Ce ironic! Eu mi-am sacrificat-o cu două nopţi în urmă, în apartamentul comandantului, dar Krysia are dreptate în privinţa responsabilităţii. îmi muşc buza.

- Atunci aleg să-l văd din nou. Pentru părinţii mei şi pentru rezistenţă.

Krysia îmi pune mâna pe umăr.

- Ştiu că nu e o decizie uşor de luat.
- Crezi că e cea bună?
- Asta e o întrebare la care doar tu poţi răspunde.

Oftez şi mă întind spre ea ca s-o sărut pe obraz.

-Noapte bună, draga mea! îmi urează ea.

Mă duc mai întâi să văd ce face Lukasz, apoi intru în baie. în timp ce mă spăl pe faţă, mă gândesc la spusele Krysiei. Aleg să fac asta, să fiu cu comandantul ca să ajut rezistenţa.

Totuşi, nu mă simt curajoasă, ci întinată. Nu doar actul prin care mi-am trădat căsnicia mă umple de dezgust, ci faptul incontestabil că, într-un fel, mi-a plăcut. Iar în timp ce mă înmoi în cadă, îmi dau seama că nici asta n-ar fi atât de rău, dacă totul s-ar rezuma la o simplă reacţie fizică. Aş pune-o pe seama singurătăţii şi a faptului că nu mi-am mai văzut soţul de aproape un an. Nu, problema e atracţia despre care vorbea Krysia: o parte din mine îl place pe comandant, îmi place să vorbesc cu el şi să fiu aproape de el, iar asta face toată povestea să fie insuportabilă.

A doua zi soseşte mesagerul comandantului cu un bilet scris de mână, prin care mă învită să cinez la Wierzynek, la ora şapte seara. Citesc biletul şi şovăi. Aş vrea să refuz, să mă abţin măcar o zi să fiu cu el, numai că n- am nici o scuză: Lukasz e bine. Iar eu trebuie să încerc să obţin informaţii cât se poate de repede. îi răspund comandantului că voi fi acolo.

La şapte fără un sfert apare Stanislaw ca să mă ia. îmi spune că *Herr Kommandant* întârzie

din cauza afacerilor şi că ne vedem la restaurant. Singură pe bancheta maşinii enorme, mă uit pe geam. Pe măsură ce ne apropiem de oraş, mă întreb cum va decurge seara. După prima noastră noapte împreună, nu l-am mai văzut pe comandant decât la birou. Mi-e teamă ca nu cumva să avem o conversaţie stângace şi poticnită.
O clipă mai târziu, maşina opreşte în faţa unei clădiri măreţe, chiar lângă piaţetă.
Comandantul aşteaptă în uşa restaurantului.
- Mi-a părut rău că n-am putut să vin după tine, se scuză el în timp ce mă conduce înăuntru.
Maître d — îmi ia haina şi ne conduce la o masă retrasă, la etaj, pe un balcon cu vedere la sala principală.
- Mi-am luat libertatea să comand pentru amândoi, mă anunţă companionul meu în timp ce ne aşezăm.
înclin din cap, bucuroasă că măcar am scăpat de grija de a alege felurile de mâncare potrivite.

- Lukasz se simte mai bine? mă întreabă comandantul.
- Da, mulţumesc de întrebare.

Apare un ospătar care ne toarnă două pahare de vin şi pleacă. Comandantul ridică paharul.

- Pentru sănătate!
- Pentru sănătate! repet, ridicându-l pe al meu şi sorbind puţin. Vinul e delicios, îl laud eu.

Comandantul dă paharul pe gât.

- E italienesc. Ai fost vreodată acolo?
- în Italia? răspund, dând din cap în semn că nu.
- Superbă ţară.

Apar doi ospătari care ne aduc farfurii acoperite cu capace de argint în formă de clopot. Ei asazâ farfuriile în faţa noastră şi le scot capacele amândoi în acelaşi timp, dezvăluind primul fel: terină de somon afumat. După ce pleacă cei doi chelneri, comandantul se lansează într-o poveste despre o vacanţă la schi din tinereţea lui, în Alpii italieni, pe care şi-o petrecuse alături de nişte prieteni.

Vorbeşte foarte repede şi se opreşte doar ca să mai ia câte o îmbucătură de somon şi să soarbă din vin, pentru că unul dintre ospătari i-a umplut din nou paharul înainte să plece. Câteva minute mai târziu, cei doi ospătari reapar şi ne iau farfuriile, apoi le înlocuiesc cu alte două domuri de argint, mai mari decât cele dintâi. Felul principal e un soi de friptură de pasăre, cu gust de vânat, care nu-mi place. Iau de ici-colo, bucuroasă că am mâncat la Krysia înainte să plec. Dacă îmi observă dezgustul, comandantul n-o arată, ci îşi devorează propria mâncare cu poftă.

- Aţi mai fost de-atunci? întreb, după ce pleacă din nou ospătarii care ne- au umplut paharele.

- Nu în Alpii italieni, răspunde comandantul. Am fost în alte zone ale Italiei: Roma, Florenţa, Veneţia, înşiră el, iar eu mă simt fascinată de felul în care vorbeşte, cu asemenea lejeritate, despre nişte destinaţii care mie mi se par de-a dreptul exotice. Şi în Alpii francezi şi elveţieni,

continuă el, dar n-am mai fost la Torino de când eram student.
înclin capul.
- încerc să-mi imaginez cum eraţi ca student.
- S-a întâmplat demult, recunoaşte râzând.
- Ce aţi studiat?
- Istorie, spune el şi se şterge cu şervetul la gură. Am vrut să mă fac profesor. Sigur, asta era înainte să..
Se uită în altă parte şi soarbe din vin.
- înainte să.. ? Ce s-a întâmplat?
- înainte să nu mai am de ales, spune el, apoi tace preţ de câteva clipe, după care îşi reia povestirea: Eram al doilea copil la părinţi. Fratele meu mai mare, Peter, trebuia să preia afacerea de transporturi a familiei. Atunci când a început războiul, amândoi ne-am înrolat în forţele militare navale, spune el, iar eu îmi dau seama că vorbeşte despre Marele Război. Fratele meu a fost ucis în Bătălia Iutlandei, încheie comandantul.
- îmi pare rău, spun eu; şi mă întind peste masă ca să-l ating pe braţ.

El îşi drege glasul.
- Mulţumesc. A fost un om curajos, pe care l-am admirat enorm. Astfel, cu Peter mort, a rămas de datoria mea să învăţ despre afacerea familiei, ca s-o pot conduce atunci când avea să moară tata. N-am mai putut să-mi termin studiile.
Mă sprijin de spătar şi nu ştiu ce să spun. Timp de câteva minute, mâncăm în linişte.
- Ţi-a plăcut fazanul? întreabă el în timp ce chelnerul ne ia farfuriile.
- Delicios! mint, în speranţa că n-a observat mâncarea aproape neatinsă.
Comandantul se întoarce către ospătar.
- Două cafele, una neagră cu *brandy* şi una cu frişcă şi zahăr.
Mă surprinde faptul că ştie cum îmi place cafeaua, fiindcă la birou n-o beau niciodată cu el de faţă. Probabil că a ţinut minte de la dineul Krysiei, care a fost în mai, cu aproape cinci luni în urmă. Parcă au trecut o mie de ani de atunci. O clipă mai târziu, chelnerul se întoarce cu cafelele şi cu un cărucior plin cu

deserturi de o diversitate uluitoare. îmi lasă gura apă. Aleg o felie de tort de ciocolată german, iar comandantul cere un ştrudel cu mere.

- Cum e? întreb după ce el a gustat din ştrudel.

- Nu-i rău, răspunde comandantul, apoi îşi înghite dumicatul. Totuşi, nu e la fel de bun ca ştrudelul pe care-l face sora mea. E măritată cu un austriac şi locuieşte la Salzburg.

- Sunteţi apropiaţi?

Dă din cap în semn că da.

- Destul de mult, deşi n-am mai văzut-o de dinainte de război...

- Curând, poate...

îmi curm vorba, neştiind cum să continui. Aş fi vrut să spun că s-ar putea ca războiul să se termine în curând, iar atunci el şi-ar putea revedea sora. Totuşi, pare straniu să vorbesc despre sfârşitul războiului.

- Ştiu ce urma să spui, răspunde comandantul în timp ce amestecă în cafea.

Are o firimitură de ştrudel pe faţă, chiar în scobitura bărbiei. Mă lupt cu impulsul de a mă întinde şi de-a o lua de acolo.

- Te gândeai la sfârşitul războiului. Fii liniştită, Anna! Nu eşti lipsită de loialitate dacă îţi doreşti încheierea luptei. Cu toţii ne-o dorim. Doar că nu mai ştiu ce înseamnă asta, chiar dacă vom câştiga.

Sunt şocată. E prima oară când aud un german vorbind despre victoria nazistă ca despre orice altceva decât o certitudine absolută.

- Planul Fiihrerului e destul de bun, abstract vorbind, continuă el, dar ce înseamnă, în realitate, planul ăsta? Oare vom ocupa Polonia şi restul Europei pe termen nedefinit?

Şovăi şi mă întreb dacă se aşteaptă să răspund. Deodată, îmi amintesc de zilele de dinaintea războiului, pe când eu şi Jacob dezbăteam chestiuni politice. Erau altfel de conversaţii. Nu existau răspunsuri bune şi răspunsuri rele. Acum, orice spun e un potenţial câmp minat.

- Nu ştiu, zic eu până la urmă.

- Nu trebuie să spui nimic. Nu sunt prost, Anna! Ştiu ce părere au polonezii despre noi. Suntem forţa de ocupaţie.
„Nu ocupanţi", mă gândesc eu. „Criminali."
- Ne urăsc, ne cred monştri. Şi înţeleg.
- Şi eu sunt poloneză, spun. Şi nu...
- Nu mă urăşti? întreabă el, zâmbind timid. Ştiu. Asta e partea pe care n-o înţeleg.
Tace şi mai ia o îmbucătură de ştrudel.
- Nu, problema cu războiul e că nimic nu-i cert.
- Şi evreii? izbucnesc eu.
întrebarea pare să-mi iasă pe gură involuntar, de parcă nu eu am pus-o.
Comandantul mă priveşte lung. Furculiţa i-a rămas ridicată în aer.
- Nu înţeleg. Ce vrei să spui?
îmi doresc să se deschidă pământul şi să mă înghită. N-ar fi trebuit să deschid gura, dar nu mai am ce face.
- Când aţi vorbit de planul Fiihrerului pe termen lung..., încep, cu privirea coborâtă în

ceaşca de cafea. Mă întrebam care e situaţia evreilor din ghetou, ce se va întâmpla cu ei.
- Cunoşti mulţi evrei, Anna? întreabă comandantul, tăios.
Clatin repede din cap în semn că nu.
- Doar pe cei pe care-i vedeam prin oraş înainte de război. Personal, nici unul.
El îşi drege glasul.
- Se va rezolva chestiunea evreilor. Nu-ţi face griji în privinţa asta.
îşi ridică privirea şi cere nota cu un gest. îmi bubuie inima. De ce i-am pus întrebarea asta? Oare a devenit bănuitor? Cere nota, timp în care îi studiez faţa. Nu dă semne că i s-ar părea ceva în neregulă. *Maître d* reapare o clipă mai târziu, aducându-mi haina. Coborâm scara şi ieşim. în maşină, comandantul se întoarce spre mine.
- Bănuiesc că trebuie să te întorci la Lukasz, spune el.
Ezit. De fapt, comandantul mă întreabă dacă vreau să merg la el. Nu trebuie să mă duc, iar acum tocmai mi s-a oferit scuza perfectă.

Numai că dacă mă retrag acum, tot ce am făcut deja se duce de râpă. Clatin din cap.
- Nu, răspund, Krysia e cu Lukasz, nu-i nevoie să mă grăbesc.
Comandantul zâmbeşte uşor şi se apleacă în faţă, ca să vorbească cu
Stanislaw. Nici el, nici eu nu mai spunem nimic până când, în sfârşit, ajungem la el acasă.
- Bei ceva? întreabă, în timp ce-mi ia haina şi o întinde pe un scaun.
-Nu, mulţumesc!
Stăm, stângaci, în mijlocul camerei de zi şi ne privim. Nu se poate întâmpla nimic neprevăzut care să ne apropie. Trag aer adânc în piept şi fac un pas în faţă.
- Anna! mă cheamă el, desfacându-şi braţele.
Mai fac încă un pas, iar el se întinde spre mine. Fără un cuvânt, intrăm în dormitor. La început mă îmbrăţişează timid, dar apoi ni se întâlnesc buzele şi e ca şi cum am mai fi fost împreună de o mie de ori. Sexul (nu-mi vine să spun că facem dragoste) e mai puţin animalic acum, pasiunea noastră e mai lentă, mai

tandră. La un moment dat, ies din transa hipnotică şi redevin conştientă. Deodată, parcă mă uit de sus la trupurile noastre. Sunt ţintuită sub comandant, cu faţa contorsionată. „întoarce-te în corp!", îmi impun, în timp ce mă privesc cu ură.
Apoi, totul se termină. Câteva minute mai târziu, el adoarme. îl privesc cum răsuflă regulat, cu ochii închişi, şi nu pot să nu mă gândesc la Jacob. După ce faceam dragoste, ne ţineam în braţe şi vorbeam cu orele. „Ar trebui să te bucuri că doarme", îmi reamintesc. E timpul să-mi amintesc de scopul pentru care am venit aici.

încet, cu grijă, cobor din pat şi traversez, tiptil, casa. Pipăi peretele şi găsesc uşa biroului. O deschid binişor, ca să nu scârţâie. Camera e întunecată. Nu văd nimic, dar nu îndrăznesc să aprind lumina. îmi dau seama că n-are sens să mai încerc. Nu pot să fac asta pe întuneric, trebuie să aştept lumina zorilor şi să caut documentele înainte ca el să se trezească, însă nu-mi vine să rămân, nu în seara asta.

Trebuie să fiu acasă de dimineaţă, când se trezeşte Lukasz. Mă întorc în dormitor, mă îmbrac încet şi ies mergând pe vârfuri. La parter îl găsesc pe Stanislaw, care n-a plecat. Mă urc în maşină prin spate şi-mi feresc privirea, ca nu cumva s-o întâlnească pe cea a şoferului. însă el, fără să dea vreun semn că ar găsi ceva nepotrivit la situaţia asta, închide portiera şi mă duce acasă.

Din acea zi, toată povestea cu comandantul devine un mod de viaţă. Mă invită în oraş de câteva ori pe săptămână. Cred că dacă ar putea, m-ar invita zilnic, dar munca îl opreşte să încerce. îi accept majoritatea invitaţiilor, de obicei la cină şi din când în când la un film sau la teatru. Serile se încheie întotdeauna acasă la el. De câteva ori rămân până în zori, când mă strecor în birou ca să caut documente, dar nu îndrăznesc să răscolesc prea mult de teamă să nu-l trezesc. Până acum n-am găsit nimic important. Situaţia nu se schimbă timp de câteva săptămâni. De două-trei ori, Krysia mă întreabă cu delicateţe dacă trebuie să mă văd

cu Alek. îi spun că nu. Ştiu că situaţia de acum a devenit mai periculoasă pentru el şi pentru ceilalţi din rezistenţă, aşa că nu riscă să ne întâlnim decât dacă am ceva semnificativ de raportat.

într-o vineri dimineaţă, la începutul lui noiembrie, stau la birou în anticameră şi deschid corespondenţa. Pe la mijlocul teancului e un plic mic, de culoarea vaniliei, în care se află un mesaj. Nu recunosc scrisul, dar îmi dau seama că e al unei femei. „Georg, abia aştept gala de sâmbătă! Cu drag, Agnieszka." înlemnesc şi scap biletul din mână. Cine e Agnieszka? Şi unde o duce comandantul? Deschid agenda cu programul lui, dar nu găsesc nimic notat pentru seara de sâmbătă. Poate că e o greşeală, numai că în seara aceea noi doi n-avem întâlnire, ca de obicei...

Tocmai atunci se deschide uşa şi năvăleşte Malgorzata, cu un vraf de dosare în braţe.

- Sunt pentru..., dă ea să spună, punând dosarele pe marginea biroului meu, însă îmi

vede expresia şi se opreşte. S-a întâmplat ceva, Anna?
întreabă. Eşti cam palidă.

- N-nu, sigur că nu, răspund, grăbită să ascund biletul sub teancul de scrisori.

Ultimul lucru pe care-l vreau e ca Malgorzata să creadă că mă preocupă viaţa personală a comandantului. Dar e prea târziu. Ea se apleacă şi ia biletul.

- A, baroana Kwiatkowska...
- Agnieszka Kwiatkowska? repet.

Familia Kwiatkowski e bine-cunoscută în Cracovia, familie cu sânge aristocrat.

- Da, am auzit că baroana are planuri cu comandantul nostru, spune Malgorzata aruncând biletul pe masă şi făcându-mi cu ochiul. Ei, nu te întrista, Anna! E normal să se vadă cu o femeie bogată şi cultivată precum Agnieszka Kwiatkowska. Doar nu credeai că se gândea să-şi aleagă o iubită dintre angajatele lui de condiţie modestă, nu?

- Nu, sigur că nu, dau să spun, însă Malgorzata a şi plecat, râzând cu cruzime peste umăr în timp ce iese pe uşă.

Rămân locului câteva clipe şi mă uit la bilet. în cele din urmă, îl pun la loc în plic şi îl duc, împreună cu restul scrisorilor, pe biroul comandantului. Totuşi, mă roade toată dimineaţa gândul că el se va întâlni cu o altă femeie. „Mă rog, de ce n-ar face-o?", mă gândesc furioasă după-amiază, în timp ce îndosariez. E o partidă foarte bună: n-are iubită, e frumos şi e unul dintre puternicii zilei. Faptul că se culcă cu o subordonată de la serviciu n-ar trebui să conteze. Mă simt o proastă fiindcă am crezut că ar putea fi altceva de capul lui.

Cum mă aşez în autobuz, în drum spre Chelmska, mintea îmi fuge din nou la comandant. Aşadar, se întâlneşte cu o altă femeie. N-ar trebui să aibă nici o importanţă. „Eşti cu el pentru că trebuie", îmi reamintesc. „Eşti în misiune pentru rezistenţă. Nu-i ca şi cum Jacob e cel care te înşală. Nu, tu eşti cea

care-l trădează", îmi spun, în timp ce-mi lipesc capul, nefericită, de geamul rece. „Eu îl înşel pe Jacob, comandantul mă înşală pe mine." E penibil. Când ajung la Krysia, cobor din autobuz şi începe o ploaie rece, care îmi udă pardesiul şi ciorapii. Vremea oribilă se potriveşte perfect cu starea mea de spirit.

Deschid poarta şi mă opresc. E ceva în neregulă. Toate luminile din casă sunt aprinse, însă perdelele de la etaj, care de obicei sunt date la o parte,
acum sunt trase în faţa ferestrelor. Gonesc pe potecă întrebându-mă dacă nu cumva s-a îmbolnăvit Lukasz din nou.

- Hei! strig, în timp ce deschid uşa.

Urc scările şi strig din nou.

- Surpriză! aud un cor de voci, care mă sperie.

Krysia, Lukasz şi comandantul ţâşnesc din bucătărie. Elzbieta e în spatele lor, ducând un tort cu lumânări aprinse.

- La mulţi ani! strigă toţi trei.

Clipesc de câteva ori şi încerc să înţeleg ce se petrece. Mâine e ziua mea, adevărata mea zi de naştere, dar şi a Annei. Ca să nu se creeze confuzii, rezistenţa i-a trecut în acte aceeaşi dată a naşterii. Eu uitasem, dar nu şi Krysia. Numai că e şi comandantul de faţă. O petrecere pusă la cale de copilul evreu pe care-l ascundem, de mătuşa soţului meu, care ne adăposteşte pe amândoi, şi de nazistul de care ea ne protejează şi care, întâmplător, e amantul meu. Ironia e copleşitoare.

- Mulţumesc, spun, cu greu, în cele din urmă.

Deodată, îmi dau seama că sunt ciufulită şi că am ciorapii plini de noroi.

Elzbieta vine cu tortul.

- Nu te aşteptai? mă întreabă ea.
- Nu, spun eu, apoi suflu în lumânări.

Răspunsul e printre cele mai moderate pe care le-am dat în viaţa mea.

- La mulţi ani, Anna! îmi urează comandantul şi face un pas mărunt către mine.

Nu-i răspund şi nu mă uit în ochii lui. Văzându-l, am fost bucuroasă o clipă. Acum mă gândesc

la întâlnirea lui cu baroana, iar faptul că a venit aici îmi pare un gest de ipocrizie. Bineînţeles că a vrut să mă vadă astă- seară. Mâine, când, de fapt, e ziua mea, va fi cu altcineva.
Lukasz sparge tăcerea stânjenitoare.
- To! spune vesel şi face un pas către tort, cu mâinile întinse.
- Nu, dragul meu, îl admonestează Krysia cu blândeţe, prinzându-l de mâini. Mai întâi mâncăm.
- Masa e gata, ne anunţă Elzbieta. Ce-ar fi să vă aşezaţi?
- Haide, Lukasz! spune comandantul, întinzându-i mâna.
Copilul ezită, cu ochii la gigantul în uniformă, apoi îşi pune mâna micuţă în cea a comandantului. Mă cutremur. Face parte din plan, ştiu, faptul că
Lukasz se împrieteneşte cu el. Asta înseamnă că farsa noastră funcţionează. Totuşi, mă cutremur la vederea fiului de rabin care ţine de mână un nazist.

- îmi pare rău, şopteşte Krysia în timp ce mergem spre salon. A aflat că e ziua ta şi m-a căutat. N-am avut de ales, trebuia să-l invit.
îmi înclin capul ca să-i arăt că am priceput. Ea n-are de unde să ştie de ce sunt, de fapt, supărată. Iar el de ce se chinuie, de ce se preface că-i pasă de mine atât cât să mă sărbătorească? Mâine-seară la ora asta va fi la întâlnire cu baroana.
- La mulţi ani, Anna! repetă comandantul după ce ne aşezăm la masă.
Nu răspund, ci mă întorc uşor. Cu coada ochiului, observ că e nedumerit.
Nu ştie că am aflat de baroană. Nu spun nimic în timpul cinei, o las pe Krysia să converseze cu el.
După ce terminăm de mâncat, Elzbieta ne serveşte cafelele şi tortul cu glazură de lămâie.
- E delicios, spun, ştiind că faina albă şi zahărul costă mult în perioada asta, chiar şi pentru Krysia.
Ea se ridică şi se întoarce la masă cu două cutii ambalate în hârtie.

- Mulţumesc! spun emoţionată.

Nu mă aşteptasem să primesc nimic. Desfac darurile. Cel de la Krysia e un fular roz, pe care ea mi l-a tricotat în secret. Celălalt e ceva făcut de Lukasz din beţe.

- E superb! îi spun eu copilului - şi dau roată mesei ca să-l îmbrăţişez şi să-l sărut, iar el chicoteşte şi se foieşte ca să scape.

- E târziu. Ar trebui să-l duc pe ăsta mic la culcare, zice Krysia, ridicându-se şi luându-l în braţe pe Lukasz. Spune noapte bună, dragul meu!

Lukasz ridică mâna.

- *Salom,* spune.

- Ce-a zis? întreabă comandantul.

- *Sabat salom*, repetă Lukasz.

încremenesc. Lukasz vrea să spună „Shabbat shalom", salutul evreiesc de Sabat.

Comandantul se întoarce spre mine.

- Ce vrea să spună?

- Nimic, răspund eu repede, aruncându-i o privire Krysiei, ca s-o avertizez. Vorbeşte fără şir fiindcă e obosit.

Krysia iese imediat cu el din cameră şi rămân singură cu comandantul. „De unde o fi învăţat Lukasz să spună asta?", mă întreb disperată. în preajma lui n-am vorbit deloc în ebraică. Şi-o fi amintit ce spuneau părinţii lui pe când era mai mic. Sper că nu şi-a dat seama comandantul. Mă uit la el, dar nu pare să fi observat nimic care să-i dea de bănuit.

- Mă duc să iau un pic de aer, spun, apoi mă ridic de la masă.

Ies pe balconul salonului. Comandantul vine după mine. Nu mai plouă. Cerul serii de toamnă e superb şi presărat cu mii de stele.

- Anna.., începe el să spună, venind lângă mine. Ţi-am adus asta.

Scoate din buzunar o cutiuţă învelită în hârtie, la fel de mică precum cea
pe care mi-a dat-o atunci când am mers la Filarmonică.

- Nu pot primi, îi răspund eu pe un ton rece, iar expresia de pe faţa lui îmi arată că l-am rănit din nou. Nu-i nevoie să oferiţi cadouri

angajatelor dumneavoastră de condiţie modestă.
- Nu înţeleg, spune el. Eşti supărată că am venit?
- Poate că sunt, şi asta - numai pentru că meritaţi să vă petreceţi timpul cu altcineva. Cineva de nivelul dumneavoastră.
- Altcineva? întreabă el nedumerit. Ce naiba zici acolo?
Trag aer adânc în piept.
- Ar trebui s-o daţi baroanei Kwiatkowska, spun, arătând spre cutie. Sunt sigură că i-ar plăcea foarte mult.
El se uită uimit la mine, fără să înţeleagă.
- Ştiu de întâlnirea de mâine-seară, adaug.
- Baroana! exclamă el. Asta te deranjează?
Aştept să nege, dar n-o face.
- Anna, ascultă-mă! Baroana e verişoara soţiei guvernatorului Frank. El e cel care mi-a cerut, ca favor personal, s-o însoţesc la gală. Ţi-as fi spus, dar n-am crezut că e important. Ştiam că urma să ne vedem astă-seară şi,

oricum, tu nu vrei niciodată să ne vedem mai mult de o seară pe weekend.
Nu spun nimic. Explicaţia lui are logică, dar tot sunt rănită. O întâlnire tot întâlnire e.
- Mulţumesc că aţi venit! spun hotărâtă, dându-i de înţeles că e cazul să plece.
Bagă cutia în buzunar, învins.
-Noapte bună, Anna! La mulţi ani!
El intră în casă, dar eu nici măcar nu-mi ridic privirea. îi aud paşii grei pe scări, apoi aud uşa închizându-se. Mă întreb dacă, punând capăt relaţiei mele cu comandantul, mi-am lăsat orgoliul să-mi distrugă misiunea
.Şef de sală (în limba franceză în original)

Capitolul 15

- L-am auzit pe comandant plecând, spune Krysia, venind pe balcon câteva minute mai târziu. Ce s-a întâmplat?
Trag aer adânc în piept.
- L-am trimis acasă.
-Nu înţeleg.
- I-am refuzat cadoul şi a plecat.

îi explic, pe scurt, cum am găsit biletul baroanei şi închei cu explicaţia pe care mi-a dat-o el ceva mai devreme, atunci când i-am spus că aflasem despre întâlnirea lui de sâmbătă seara.

- Ştiu că n-ar trebui să-mi pese că se vede cu altcineva, adaug cu glas scăzut, dacă tot n-avem o relaţie, de fapt.
- Dar îţi pasă.

îmi abat privirea şi rămân cu ochii aţintiţi la bezna de afară.

- Da.
- Simţi că, într-un fel, el nu te respectă.
- Aşa e! răspund eu pe loc, căci mi-e mult mai uşor să accept explicaţia ei decât să recunosc că sunt rănită fiindcă simt ceva pentru el. Totuşi, e posibil să-l fi înfuriat şi să nu vrea să mă mai vadă, continui eu. Nu voi mai putea să intru în apartamentul lui ca să obţin informaţii pentru Alek.

Krysia clatină din cap şi vine mai aproape.

- Mă îndoiesc, murmură ea în timp ce se înfăşoară mai bine în şal. Draga mea, orice-ar

fi, cred că sentimentele lui Richwalder faţă de tine sunt reale. Asta se vede limpede din felul în care te priveşte. Nu cred că renunţă atât de uşor la tine.
Mă foiesc, cuprinsă de agitaţie.
- Cred că e bine să aibă astfel de sentimente, pentru că asta mă ajută în misiunea pe care mi-a dat-o rezistenţa.
- Şi eu cred la fel, răspunde Krysia cu calm. Sunt obosită. Mă duc la culcare. Sper că ţi-a plăcut.
Deodată, îmi amintesc de cină. Krysia a încercat din răsputeri să-mi facă o petrecere specială, în ciuda tuturor greutăţilor prin care trecem.
- A fost superb, spun eu plină de recunoştinţă, îmbrăţişând-o. îţi mulţumesc mult pentru tot!
După ce se întoarce în casă, îmi ridic privirea la cerul înstelat. în luna de miere, Jacob mă învăţase să găsesc constelaţiile mai importante. Acum caut Orion pe cerul negru. Jacob îmi spunea că, atunci când se simţea

pierdut, căuta cele trei stele care formează centura lui Orion, ca să-şi găsească echilibrul. Dar eu n-o văd. Poate că nu e momentul potrivit. Renunţ. îmi amintesc cum, în copilărie, îmi puneam dorinţe uitându-mă la Luceafar. Cu ochii la cer, mă rog ca Jacob să nu fi păţit nimic şi să se gândească şi el la mine.

în noaptea aceea dorm fără vise, iar a doua zi mă trezesc devreme. Mă năpădesc pe dată amintirile legate de petrecerea din seara trecută şi de plecarea grăbită a comandantului. Ce-am făcut? Mă întorc pe cealaltă parte şi-mi trag pătura până la urechi. Cel puţin e sâmbătă şi nu trebuie să dau ochii cu el la serviciu. Hotărăsc să dorm mai mult, dar, câteva clipe după ce închid ochii, aud cum se deschide uşa camerei şi cum şuşotesc nişte voci pe hol.

- Spune „La mulţi ani!", şopteşte Krysia.
- Ani! ţipă Lukasz, năvălind în cameră şi încercând, fără să reuşească, să se urce în pat. Mă ridic şi-l iau în poală.

- Mulţumesc, dragule! îi spun, sărutându-l pe obraz şi ridicându-mi privirea la Krysia.
- Iartă-ne că am dat năvală peste tine, dar Lukasz aşteaptă de o oră să facă asta.
- Oricum ar trebui să mă scol. Avem de spălat rufele şi...

Krysia ridică mâna.

- E ziua ta. Nu munceşti!

Nu vreau să mă ciondănesc cu Krysia atunci când îmi vorbeşte pe tonul ăsta. în schimb, după ce ne spălăm şi ne îmbrăcăm, luăm un coş de picnic şi mergem în parc. Pe jos e plin de frunze proaspăt căzute şi, după ce terminăm de mâncat, îi arăt lui Lukasz cum să facă un morman de frunze pe care să sară. Până să ne întoarcem acasă, aproape că s-a făcut seară şi e deja întuneric. în timp ce îi fac baie lui Lukasz, mă apucă din nou tristeţea. Gala începe la şapte. Mi-o imaginez pe baroană pregătindu-se să iasă cu comandantul şi mi-l imaginez pe el venind şi luând-o de acasă. Eu trebuia să fiu la braţul lui în seara

asta. Nu mă pot abţine. Că e bine sau rău, sunt geloasă.

- Vrei să jucăm cărţi? întreabă Krysia după ce îl duc la culcare pe Lukasz şi cobor.

A pregătit două farfurii cu resturi de la petrecerea mea, reîncălzite.

Dau din cap în semn că nu vreau.

- Nu, îmi pare rău. Şi nu mi-e foame. Mă duc sus, să citesc.

Văd că e îngrijorată.

- Draga mea, ştiu că eşti supărată! E o perioadă ciudată şi uneori e greu să înţelegi ce se petrece...

- Nu vreau să vorbesc despre asta, o întrerup eu. îmi pare rău.

îmi zâmbeşte cu blândeţe.

-Noapte bună! Somn uşor!

Urc. E prea devreme ca să mă culc, asa că fac o baie şi-mi spăl părul, după care iau o carte şi mă bag în pat. *Mândrie şi pre jidecată,* una dintre primele cărţi pe care mi le-a dat Jacob, deşi, desigur, acel exemplar e încă în casa Bau. Ţin cartea sub nas şi trag adânc aer pe nas.

Mirosul stătut îmi aminteşte de vremea în care lucram la bibliotecă şi de Jacob. „De soţul meu îmi e dor", îmi spun. Numai de el. Doar pentru că nu l-am văzut de mult sunt atât de supărată, în mod iraţional. Deschid cartea şi încep să citesc. Câteva minute mai târziu, mi se închid ochii şi aţipesc.
Dintr-odată, mă trezeşte un zgomot puternic la fereastră. Mă ridic şi pun cartea pe noptieră. De când dorm? Zgomotul se aude din nou. Cineva aruncă cu ceva în uşile de sticlă.
- Ce naiba? murmur, dându-mă jos din pat.
Deschid uşile, ies pe balcon şi mă uit în jos. în grădină e beznă.
- Anna! şopteşte o voce cu sunet viguros. Anna!
E comandantul. Nu-mi vine să cred.
- Sunt eu, Georg! Coboară, te rog!
Ezit.
- Un minut, răspund.
Intru şi mă îmbrac repede, apoi cobor pe întuneric. Deschid uşa.
- Ce faceţi aici?

- I-am spus baroanei că nu mă simt bine şi am dus-o acasă.
- O! exclam eu, încă nedumerită. Cât e ceasul?
-Zece şi jumătate, răspunde el.
- Pare foarte târziu, spun, frecându-mă la ochi. Cred că am adormit.
- Anna..., începe el, luându-mă de mână. îmi pare rău dacă te-am rănit. N- am vrut să fiu cu altcineva, îmi spune, iar eu sunt prea şocată ca să-mi retrag mâna. Anna, vino acasă cu mine! Stai cu mine în seara asta! Te rog!

Nu spun nimic şi mă năpădesc gândurile. Nu se cade, pentru o doamnă, să mă îmbrac şi să plec cu el la ora asta, dar, în acelaşi timp, o parte din mine vrea să se ducă. Şi îmi oferă ocazia să mai caut documente.

- Bine, spun în cele din urmă. Mă duc să-mi iau haina.

Gonesc pe scări şi îi las un bilet Krysiei pe masa din bucătărie, după care îmi iau pardesiul şi mă întorc la comandant. în timp ce mă urc în maşină, mi se pare că văd un zâmbet

amuzat pe chipul de obicei inexpresiv al lui Stanislaw.
Acasă la comandant, nici nu intrăm bine, că sare pe mine şi ne smulgem hainele de pe noi. Pasiunea noastră îmi aduce aminte de prima noapte pe care am petrecut-o împreună, doar că de data asta nu mai ajungem în dormitor, ci doar la canapea, pe care ne trezim, după aceea, extenuaţi. Mai târziu, după ce i se domoleşte răsuflarea, comandantul mă duce în dormitor şi mă întinde pe pat. De data asta eu sar pe el, călare peste şoldurile lui late. E prima oară când mă culc cu un bărbat în poziţia asta şi, la început, mă simt ciudat, expusă. Pe măsură ce mă obişnuiesc cu ritmul, mă simt puternică şi, subjugat cum e, mă eliberez de durerea pe care am simţit-o şi îmi recapăt un pic din mândria pe care mi-o pierdusem în ultimele zile.
- Nu vrei să rămâi? întreabă el după aceea, cu glas somnoros.
Stând lipit de spinarea mea, încearcă să mă îmbrăţişeze, dar mă întorc pe spate. Poziţia îmi

aminteşte prea mult de felul în care mă ţinea Jacob.
- Adică să te găsesc dimineaţă aici? mă roagă.
Ezit. Mereu plec de la el noaptea sau în zori, înainte să se trezească, dar, dacă rămân, am timp să caut documente.
Dau din cap în semn că rămân.
- Mmm..., murmură el, înainte să adoarmă.
Mi se închid ochii. La început mă chinui să rămân trează, de teamă că n- am să mă mai pot trezi până dimineaţă şi n-am să mai pot să răscolesc prin casă. Curând trebuie să găsesc ceva, ştiu asta. Vin la el de mai bine de două luni şi, în timpul ăsta, naziştii îşi văd de planurile lor cu evreii, planuri despre care încă n-am aflat nimic. îmi imaginez interiorul biroului şi mă întreb ce-mi scapă. N-am prea văzut documente importante lăsate la întâmplare. Dintr-odată, îmi dau seama că s-ar putea să aibă un compartiment secret într-unui dintre sertare. Oboseala mă biruie, în sfârşit, închid ochii şi cad într-un somn agitat. Visez că sunt în parc cu Lukasz, unde ne jucăm

de-a v-aţi ascunselea. El fuge şi se ascunde după un tufiş. Lângă mine apare dintr-odată un bărbat scund, îmbrăcat într-o haină neagră. E rabinul. „Unde mi-e fiul?", întreabă. „Nu mai e", mint eu. „Nu mai e, nu mai e, nu mai e... " Ecoul vorbelor mele se pierde printre copaci.

Deschid, brusc, ochii. Lângă mine, comandantul doarme întors cu spatele şi sforăie. E întuneric dincolo de draperii, iar ceasul de pe noptieră arată cinci şi un sfert. Comandantul se trezeşte devreme. N-am mult timp la dispoziţie. Mă dau jos din pat şi mă duc, tiptil, în camera de zi. Uşa biroului scârţâie uşor atunci când o deschid. înlemnesc şi trag cu urechea, încercând să prind orice zgomot care ar veni din dormitor. Nu aud nimic, aşa că mă strecor în birou şi închid uşa după mine. înăuntru, trag uşurel draperiile, ca să pătrundă lumina firavă şi cenuşie a dimineţii. Mă uit la iuţeală pe masă, dar nu văd nimic care să mi se pară important. Deschid încet sertarul de sus şi bag mâna la fundul lui, dar nu e nimic acolo. închid sertarul

şi mă las în genunchi, ca să-l deschid pe cel din mijloc. La fundul lui, chiar sub arătătorul meu, simt o crăpătură în scândură. Apăs cu unghiile şi încerc să ridic bucata de lemn.

-Anna! strigă comandantul.

Tresar şi încerc să închid sertarul, dar s-a blocat. Disperată, împing din nou, de data asta, mai tare. Cedează, în sfârşit, scoţând un zgomot puternic. Mă fac mică şi mă duc repede la uşă, pe care am închis-o. încerc să-l localizez pe comandant după direcţia din care i s-a auzit glasul. Sper să fie tot în pat. Deschid încetişor uşa biroului, furişez o privire în camera de zi şi nu văd nimic. Trag aer adânc în piept, mă pregătesc să deschid uşa de tot şi să străbat întreaga distanţă până la dormitor. Dintr-odată, se aud paşi în camera de zi. Acum, comandantul e de cealaltă parte a uşii biroului.

Trebuie să ies de aici, îmi spun eu cu disperare. Observ o uşă în partea opusă a camerei. Mă grăbesc să ajung la ea. După cum

bănuiam, dă în bucătărie. Iute, mă întind spre dulapul de deasupra chiuvetei şi iau un pahar.

- Anna! strigă din nou comandantul, mai aproape, de data asta.

Cu inima bătând să-mi sară din piept, ies din bucătărie pe uşa dinspre camera de zi, ţinând paharul în mână. E întuneric, se vede doar o rază slabă care se strecoară pe fereastra din faţa mea.

- Da, Georg? reuşesc să spun, silindu-mă să am un ton calm.

- Aici erai! murmură el cu glas răguşit; şi îmi dau seama, după faţa lui, că încă doarme pe picioare. Credeam că te-ai dus acasâ.

Nu mă verifica, voia numai să ştie dacă nu cumva l-am lăsat singur. într- un fel, asta mă mişcă.

- Nu, sigur că nu, răspund eu cu glas blând. Ţi-am zis că rămân până dimineaţă. M-am dus după apă. Ce-ar fi să te întorci în pat şi să-ţi aduc şi ţie un pahar?

îmi face semn din cap, ca un copil adormit, că se învoieşte. După ce se întoarce în

dormitor, mă uit din nou înspre birou. Trebuie să mă întorc acolo, deşi bineînţeles că nici gând s-o pot face acum. E prea riscant. Poate că nu voi găsi nimic, îmi spun, în timp ce torn apă în pahare. Compartimentul secret poate fi gol, ori poate că hârtiile nu au de-a face cu evreii. Şi totuşi... îmi bubuie inima amintindu-mi senzaţia pe care am avut- o atunci când am dat de bucata de lemn. Ceva îmi spune că acolo se găseşte ceea ce caută Alek şi ceilalţi. Fac un efort ca să mă liniştesc şi să răsuflu normal. Mă întorc în dormitor cu paharele de apă.

Comandantul e întins pe pântec, cu un braţ peste perna mea.

- Mmm! murmură pe când mă vâr în pat, lângă el, întorcându-se şi luându-mă în braţe.

Prinsă în capcana afecţiunii lui, îi studiez chipul. E destins şi împăcat, aproape adolescentin. Nu se vede nimic din intensitatea şi chiar durerea pe care le poartă pe faţă, ca pe o mască, în timpul zilei.

Adorm la loc. Visez din nou că sunt în parc cu rabinul. De data asta, are un copil în braţe. Pentru o clipă, mă întreb dacă e Lukasz pe când era mai mic. „Unde e fiul meu?", vrea să ştie rabinul. Nu răspund. Copilul pe care el îl ţine în braţe nu e Lukasz, ci acel copil nenăscut, care a murit în pântecul soţiei împuşcate. „Unde e?" Tocmai atunci aud un foşnet într-un tufiş. Lukasz ţâşneşte de acolo, chicotind. „Tată!", strigă el, fugind la rabin. Acesta îl prinde cu celălalt braţ şi îşi îmbrăţişează amândoi copiii cu bucurie, dar se întoarce spre mine şi îmi aruncă o privire încărcată de reproş. Pleacă fără să spună nimic, luând copiii cu el. Scot un ţipăt puternic. „Nu, nu!", strig, în timp ce ei dispar în ceaţă.
-Nu, nu! strig din nou.
Deodată, deschid ochii. Sunt tot în patul comandantului, care s-a trezit, stă culcat pe o parte şi se uită la mine.
- Ce-i? întreabă el, îngrijorat.

- Am visat urât, răspund, sperând că n-am vorbit în somn.
îmi dă la o parte o şuviţă de păr de pe faţă.
- Ce ai visat?
- L-am visat pe Lukasz, răspund eu cu sinceritate. Uneori mă îngrijorează. A trecut prin multe. Şi-a pierdut părinţii, s-a mutat..
- Ţii foarte mult la el.
Dau din cap în semn că aşa e.
- Uneori parcă e copilul, nu fratele meu. Cred că din cauza diferenţei de vârstă.
Comandantul se întoarce pe spate, cu mâinile împreunate sub ceafa. Nu mă pot abţine şi mă uit la bustul lui gol. Chiar dacă am calculat că se apropie de cincizeci de ani, arată la fel de bine ca un bărbat de douăzeci şi cinci. Pieptul îi e musculos şi nu are pic de burtă.
- întotdeauna mi-a părut rău că n-am avut copii, spune el.
- Poate că vei avea. Nu e prea târziu.
- Poate, se învoieşte el. Tu vrei copii, Anna?
- Bineînţeles, răspund eu pe loc.

„Dar nu cu tine", îmi spun în gând. „îi vreau cu soţul meu."
Mă cuprinde din nou cu braţul şi mă trage lângă el. îmi pun capul pe umărul lui.
- Mulţumesc că ai rămas peste noapte. îmi place să mă trezesc lângă tine.
- Ei, a trebuit să fac faţă concurenţei...
Vreau să spun că şi baroana ar fi rămas.
Am zis-o în glumă, însă a sunat a gelozie şi nesiguranţă. Comandantul se întoarce din nou spre mine, cu faţa aproape lipită de a mea.
- îmi pare rău, spune el. N-am vrut să te rănesc. N-am pe nimeni în afară de tine, mă asigură, privindu-mă cu ochii larg deschişi, plini de sinceritate. După ce a murit Margot, am crezut că n-aveam să mai simt nimic pentru nimeni, niciodată. Şi, până la tine aşa a fost. Pentru prima oară în doi ani, mă bucur să mă trezesc dimineaţa. Iar asta ţi se datorează ţie. Eşti singura persoană în care am încredere. Te iubesc, Anna!
Sunt şocată. Nu ştiu ce să spun.

- Şi eu pe tine, zic în cele din urmă, înghiţind în sec.
- O, Anna! spune, înainte să mă tragă lângă el şi să mă sărute.

Câteva minute mai târziu, trupurile ni se despart din nou.

- Pot să fac cafea, se oferă el în timp ce se ridică. Am nişte pâine şi brânză pentru micul dejun, sau pot să comand ceva.

Clatin din cap.

- îmi pare rău, dar chiar trebuie să plec. E târziu şi am treabă cu Krysia, iar Lukasz îmi duce dorul.
- înţeleg, răspunde el privindu-mă cu ochi plini de căldură. Te duce Stanislaw acasâ.

Mă îmbrac repede şi îl sărut de rămas-bun. Ajunsă afară, mă strecor bucuroasă în maşina lui. Mă gândisem să-l refuz şi să iau autobuzul, dar mi-e prea jenă de părul meu ciufulit şi de hainele terfelite pe care le port încă de ieri.

Câteva minute mai târziu, intru în casa Krysiei. E în bucătărie şi încearcă să-l hrănească pe

Lukasz cu cereale, în timp ce el se joacă aşezat în scaunul înalt, de copil.
- Bună dimineaţa! mă salută Krysia, fără să-mi facă nici un reproş.
- îmi pare rău că am plecat fără să-ţi spun. Nu mă aşteptam, îi explic.
- Nu-i nimic. Am găsit biletul. înţeleg că te-ai împăcat cu Richwalder.
-Da.
- Foarte bine.
Aproape că o aud spunând: „Ţi-am zis eu că nu poate rămâne supărat".
- Vrei să mănânci?
Clatin din cap.
-Nu, mulţumesc! Trebuie să mă îmbrac.
Se uită cu atenţie la mine.
- A mers bine azi-noapte?
- într-un fel.
Krysia mă priveşte întrebător, iar eu mă codesc, fiindcă nu ştiu cât ar trebui să-i spun din toată întâmplarea.
- Pe când el dormea, am căutat şi am dat de un sertar cu fund fals. E posibil să nu găsesc

nimic în el, adaug repede, fiindcă nu vreau ca Krysia să-şi facă speranţe deşarte.
Comandantul s-a trezit înainte să apuc să văd ce era acolo.
Krysia pare îngrijorată.
- Noroc că nu te-a prins. Ai de gând să mai încerci?
Mă aşez lângă ea.
- Da, cât de curând.
- Foarte bine! spune, lăsând din mână lingura lui Lukasz ca să toarne suc într-un pahar de pe masă. Ştiu că Alek se va bucura să primească orice informaţie pe care ai găsi-o, adaugă ea dându-mi paharul.
- Ai vorbit cu Alek?
Ea clatină din cap.
- Nu direct, ci doar prin intermediari, spune, întorcându-se cu totul spre mine. Emma, fii atentă! Nu vreau să-ţi faci griji, dar trebuie să ştii, pentru binele tău, că în momentul de faţă rezistenţa are unele probleme.
îmi încremeneşte mâna pe pahar.
- Ce anume? S-a întâmplat ceva cu Jacob ?

- Nu, şi nici cu Alek, şi nici cu cei pe care-i cunoşti, răspunde ea repede.

Uşurată, pun paharul pe masă şi mă căznesc să înghit sucul, care pare să-
mi fi rămas în gât.

- însă, acum câteva nopţi, naziştii au prins un grup de luptători ai rezistenţei într-o gară de la sud de Cracovia. Alek şi ceilalţi cred că asta s-a întâmplat din cauza unei scurgeri de informaţii.
- Un informator?
- Da. Altfel, naziştii n-ar fi avut cum să ştie unde se afla grupul acela şi care era ora stabilită pentru întâlnire. Cel care a transmis informaţia avea cunoştinţă despre operaţiunile secrete ale mişcării. Ceea ce înseamnă că informatorul ştie, probabil, totul.
- Totul! repet eu, înghiţind în sec.

Adevărata mea identitate, munca mea! Suntem în pericol cu toţii, nu doar eu, ci şi Krysia, Lukasz, Jacob şi părinţii mei.

- îţi spun asta ca să ai grijă mai mult decât de obicei. Trebuie să fii cu garda ridicată în permanenţă.
Krysia îl dă jos pe Lukasz de pe scaun. El vine la mine în fugă, iar eu îl iau în poală. Bolboroseşte ceva în timp ce-mi trec mâna prin părul lui blond şi cârlionţat, cu gândul la spusele Krysiei. Scurgere de informaţii. în gând, trec în revistă feţele celor din mişcarea de rezistenţă pe care-i cunosc. Pare de neconceput ca unul dintre ei să fie trădător. Krysia se ridică şi se apucă să strângă masa. îmi spune:
- Poate că ar trebui să nu mai cauţi nimic deocamdată, câtă vreme mişcarea trece prin pericolul ăsta.
- Poate, răspund, fiindcă nu vreau s-o îngrijorez.
Adevărul e că îmi vine să fac exact pe dos. Dacă există un informator în rezistenţă, e numai o chestiune de timp până să-mi afle comandantul identitatea şi să facă

implozie toată farsa. Misiunea mea a devenit mai importantă ca niciodată. Trebuie să aflu informaţiile pentru rezistenţă şi să plec înainte să fie prea târziu

.Capitolul 16

A doua zi, în timp ce intru în birou, în minte îmi răsună avertismentul Krysiei: „Ai grijă!" Numai că acum prioritatea zero n-o mai reprezintă precauţia, ci graba. Rezistenţa are nevoie de informaţiile pe care le deţine comandantul, iar dacă un informator urmează să-mi trădeze identitatea, mi- a mai rămas foarte puţin timp. Oare când voi mai avea ocazia să ajung în biroul comandantului? întâlnirea noastră din noaptea trecută, după ce el a lăsat-o baltă pe baroană, a fost neaşteptată. N-am mai stabilit nici o zi anume în care să ne întâlnim. în timp ce lucrez, mă străduiesc să pun la cale un plan ca să ajung din nou în casa lui.

Comandantul are întâlniri toată ziua şi nu-l văd până la ora cinci, când mă cheamă în biroul lui.

- Uite! spune el pe un ton profesional.

Fără să-şi ridice privirea, îmi dă un teanc de documente şi de dosare. Nu citesc în expresia lui nimic din intimitatea de noaptea trecută. îmi fac griji că a aflat sau că bănuieşte ceva, însă, amintindu-mi de afecţiunea sinceră din privirea lui pe când mă ţinea în braţe, îmi dau seama că lucrurile nu se vor schimba prea curând. Hotărăsc că e mai degrabă preocupat de muncă.

Rămân, stângace, lângă birou în timp ce el lucrează, în speranţa că va spune ceva legat de noaptea trecută sau că-mi va cere, poate, o altă întâlnire.

- Asta e tot, îmi spune el o clipă mai târziu, de parcă uitase că eram acolo.

„Nu îmi cere întâlnire", îmi spun dezamăgită. Pornesc spre uşă, dar mă

opresc. N-am timp. Trebuie să-mi fac curaj. Trag aer adânc în piept şi mă întorc spre birou.

- *Herr Kommandant!* îndrăznesc, timid.

îşi ridică privirea.

- Da, Anna, ce e? întreabă.

E blând, dar simt nerăbdare în glasul lui.

- în legătură cu seara trecută..

Mă apropii de el şi îmi cobor tonul.

-Da?

E mirat. N-am prea vorbit despre relaţia noastră la birou, iar eu, cu siguranţă, n-am adus niciodată vorba despre ea. Mă întreb dacă va bănui ceva în cazul în care insist. Hotărăsc s-o fac oricum.

- A fost foarte frumos azi-noapte! reuşesc să spun.

Zâmbeşte.

- Aşa e. Mă bucur că, în sfârşit, te-ai hotărât să rămâi.

întinde mâna şi mă atinge pe braţ. Senzaţia e electrică.

- Ştiu că poate sunt prea directă, continui, dar la Filarmonică se cântă Bach în seara asta şi mă întrebam..
Mă opresc şi-mi plec privirea.
- Mi-ar plăcea să te duc la concert, Anna! răspunde el cu sinceritate. Sunt flatat că mi-o ceri, dar am o cină oficială în seara asta, iar mâine la prima oră trebuie să plec la Varşovia, unde voi avea şedinţe toată ziua. Poate la sfârşitul săptămânii?
- Desigur, înţeleg, răspund eu, încercând să rămân calmă.
Ce prostie din partea mea să nu-i fi verificat programul!
- Numai la tine mă voi gândi în timpul ăsta, promite el, ducându-mi mâna la buze.
înclin din cap şi ies din cameră, cu documentele în braţe.
Pe seară, după ce plec de la castel, gândurile nu-mi dau pace. încercarea mea de a reveni în apartamentul comandantului a eşuat. Oare am fost prea îndrăzneaţă? Nu, îmi dau eu seama, chiar s-a bucurat că am întrebat. Altceva mă

sâcâie însă. îmi dau seama, cu mirare, că am cumva senzaţia că m-a respins. Faptul că el nu mi-a acceptat invitaţia chiar m-a rănit un pic. „Nu fi ridicolă!", mă dojenesc, în timp ce urc în autobuzul care mă duce casă. „Face parte din misiunea ta să-i ceri să vă întâlniţi." însă chiar în timp ce-mi spun asta, mă tulbură ceea ce simt. „Ca şi în cazul baroanei", îmi zic, cu gândul la gelozia de zilele trecute. De ce îl las să mă afecteze aşa? „Trebuie să-ţi revii!" Oricum, are un motiv bun să refuze: cina şi drumul la Varşovia.
Brusc, îmi ridic capul. Comandantul pleacă mâine la Varşovia. Va fi acolo toată ziua. Probabil că ar trebui să încerc să intru în apartament şi să caut informaţiile la lumina zilei. Ar fi ocazia perfectă. îmi frământ mintea. Am nevoie de o scuză ca să intru în casa lui. Mă gândesc să mă ofer să-i duc documentele acolo, aşa cum am făcut prima oară, dar, plecat fiind, nu va avea nevoie de ele. Nu, dacă e să intru în apartament, trebuie s-o fac fără ca el să afle. Deodată, îmi amintesc de cheie.

Undeva în biroul lui de la serviciu se află o cheie de rezervă a apartamentului. L-am văzut pe colonelul Diedrichson dându-i-o, din când în când, unuia dintre mesageri, ca să ducă acolo diverse lucruri. Dacă fac rost de cheie, pot intra.

Cobor din autobuz şi pornesc spre casă, gândindu-mă la detaliile planului meu: mă duc devreme la birou, iau cheia înainte să ajungă Malgorzata şi mă strecor la el acasă în pauza de prânz. Diedrichson va fi cu comandantul la Varşovia, aşa că nu va observa că lipseşte cheia. Mă opresc la poartă, copleşită de dificultatea misiunii mele. Trec la următorul nivel, nu numai că mă strecor noaptea în casa comandantului, ci intru prin efracţie. Dacă sunt prinsă sau chiar văzută.. Mă cutremur. N-am de ales.

A doua zi ajung la serviciu la opt fără un sfert. Am calculat perfect să ajung înaintea Malgorzatei, dar nu atât de devreme cât să stârnesc bănuielile paznicilor de la poartă. Coridoarele sunt destul de pustii, cu excepţia

câtorva ofiţeri care nu par să mă observe. Descui uşa biroului nostru şi iau nişte documente ca să pară că am motive să mă aflu în biroul personal al comandantului în caz că apare Malgorzata şi mă vede. Sper să nu stau atât de mult. Dau fuga în încăperea cea mare şi mă duc repede la birou. Deschid sertarul de sus şi caut cheia printre stilouri şi alte obiecte de birotică aranjate impecabil. „Nu-i aici", îmi spun, intrând în panică. Caut mai bine. Deodată, dau de o bucată mică de metal rece. Răsuflu uşurată şi iau cheia.

Brusc, aud un scârţâit afară. Tresar. E Malgorzata, o recunosc după paşii grei, care bubuie în anticameră. închid repede sertarul şi bag cheia între documente, tocmai în clipa în care se deschide uşa.

- O, Anna, tu erai! zice Malgorzata pe un ton dezamăgit.

- Pe cine aşteptai? întreb, însă ea nu-mi răspunde. M-am gândit să încep devreme azi, dacă tot e plecat comandantul din oraş, continui, recitând alibiul pe care mi-l

pregătisem. Sunt multe scrisori de sortat, iar la prânz am de alergat cu treburi.

- A, bine! spune ea pe un ton plin de simţ practic. Ce-ar fi să te ajut?

Face un pas spre mine şi arată spre vraful de hârtii din braţele mele.

- N-nu, mulţumesc! mă bâlbâi, strângând şi mai tare hârtiile la piept, căci parcă o văd cum încearcă să le înşface şi cum cade cheia pe jos sub privirile noastre. Comandantul mi-a cerut să mă ocup personal de scrisorile astea, închei eu.

Minciuna pe care tocmai am spus-o o umple de o dezamăgire teribilă. Imediat, mă simt vinovată. Malgorzata ştie deja că, faţă de mine, ea se află pe planul al doilea în ochii comandantului şi că nu se bucură de încrederea lui. E urât din partea mea să-i reamintesc, însă n-am de ales.

- Ar fi minunat dacă azi te-ai putea ocupa de îndosariere, îi spun eu repede.
- Sigur că da, răspunde ea zâmbind şi îndreptându-şi spatele.

Se întoarce şi iese din birou, iar eu mă gândesc, nu pentru prima oară, că vrea doar să dea o mână de ajutor.
La prânz, îmi iau geanta şi mă duc spre recepţie.
- Plec cu treabă, spun veselă.
Malgorzata îşi înclină capul în semn de aprobare şi zice:
- Eu rămân aici şi mă duc la masă după ce te întorci, în caz că sună comandantul sau colonelul Diedrichson de la Varşovia.
- Ce idee excelentă!
Ştiam că Malgorzata urma să sugereze târgul ăsta. Chiar dacă nu i-a cerut- o nimeni, consideră că e de datoria ei să stea în permanenţă lângă telefon atunci când comandantul e plecat din oraş. Bănuiesc că, în secret, speră ca telefonul să sune în lipsa mea, iar la capătul celălalt al firului să se afle însuşi comandantul, care să-i încredinţeze ei cine ştie ce sarcină importantă. Ăsta ar putea să fie momentul ei de glorie, care să ducă, cine ştie, chiar la înlocuirea mea. De fapt, zelul ei e

foarte util în cazul de faţă, fiindcă ştiu că nu va putea să stea lângă telefon şi, în acelaşi timp, să mă urmărească.

- Mă întorc repede.

Merg cât pot de repede, în condiţiile în care nu vreau să atrag atenţia. Mă îndepărtez de castel şi mă îndrept spre piaţetă, unde mă opresc la taraba cu fructe ca să cumpăr portocale, ca parte a presupusei sarcini cu care am plecat de la serviciu. Apoi mă asigur că nu m-a urmărit nimeni, ocolesc clădirea în care locuieşte comandantul şi mă strecor pe uşă. Blocul e gol. Urc repede scara. îmi tremură atât de tare mâinile, că abia reuşesc să bag cheia în broască. Mă opresc. Să intru prin efracţie în casa comandantului e cel mai primejdios lucru pe care l-am făcut vreodată. Nădăjduiesc că poate nu e bună cheia şi că nu voi putea intra, dar ea se potriveşte. Mă strecor înăuntru.

închid uşa după mine, speriată. Mă uit rapid prin încăpere şi dau cu ochii de uşa dormitorului. Mă aştept ca ea să se deschidă şi

ca în faţa ochilor să- mi apară însuşi comandantul, iar eu să fiu nevoită să-i explic ce caut acolo, însă în apartament e linişte. Văd măsuţa plină de ziare şi de pahare murdare. Nu e prima oară când mă gândesc că îi trebuie o menajeră bună, însă îmi dau seama că, fără îndoială, el n-ar avea încredere să lase pe nimeni aici. Poate că dacă l-aş ajuta cu.. Clatin din cap. N-am timp de idei ridicole. E clar că sunt agitată. Trag aer adânc în piept şi intru grăbită în camera la care mi-am dorit atât de mult să ajung. Mă duc la birou şi trag de mânerul sertarului, dar, de data asta, refuză să se deschidă. îmi dau seama că e încuiat. Mă apucă durerea de stomac. De ce l-ar fi încuiat tocmai acum? Poate că mi-a întins o cursă. Aproape că mă aştept să dea buzna Gestapoul. „Ieşi!", mă avertizează o voce din mintea mea. „Renunţă acum şi pleacă înainte să fie prea târziu!" Numai că-mi amintesc că părinţii îmi sunt în ghetou, de cealaltă parte a râului. Trebuie să-i salvez. Ăsta e motivul pentru care am făcut ce-am făcut, pentru care m-am

întinat şi am făcut o mascaradă din căsnicia mea. Dintr-odată, mă copleşeşte oboseala.

Nu, trebuie să deschid sertarul, dar cum? îmi trece prin minte să-l sparg, dar îmi dau seama că ar fi o nebunie s-o fac. Chiar dacă aş reuşi, comandantul şi-ar da cu siguranţă seama că a fost cineva aici. Mă uit pe birou după ceva cu care să desfac sertarul. Văd ceva strălucitor. O agrafa de birou. O iau şi o îndoi, apoi îi vâr capătul în broască. Intră, dar nu se agaţă de nimic. încerc din nou. Nimic.

Gâfâi deja şi simt cum mi se prelinge sudoarea pe spinare. E imposibil. „Ar trebui să plec", îmi spun din nou, după care clatin din cap. „Voi reuşi." Mai întorc o dată agrafa în broască şi, de data asta, se agaţă de ceva şi se deschide. îmi ţin răsuflarea şi deschid sertarul pe loc. Bag mâna sub teancul de documente, întrebându-mă, pentru o clipă, dacă nu cumva mi-am imaginat fundul fals, dar încă simt crăpătura. „Uşurel, nu te grăbi!", îmi spun, în timp ce dau la o parte hârtiile şi deschid fundul fals. Trag aer adânc în piept. Aşa cum

bănuiam, sertarul are fund fals, iar în compartimentul de jos sunt documente cu un antet pe care nu l-am mai văzut. „Directoratul de Operaţiuni Speciale" scrie, în germană, pe prima foaie. Are data de 2 noiembrie, cu câteva zile înainte. Scot hârtiile din sertar şi le cercetez repede. Citesc nişte cuvinte tehnice pe care nu le înţeleg, dar cuvântul *„Judert'—Q* peste tot. Icnesc. Asta căuta Alek.

Citesc mai departe, uitând că mă aflu într-o situaţie care cere să ies cât mai repede din apartament. înţeleg că ghetoul urmează să fie evacuat, iar evreii, mutaţi. Mi se strânge stomacul. Documentele vorbesc despre o schimbare politică: spre deosebire de evreii care au fost evacuaţi până acum din ghetou, cei pe care naziştii îi vor scoate de-acum încolo nu vor mai fi trimişi în lagărele de muncă de la Plaszow, ci direct la Auschwitz sau la Belzec. S-a început construirea câtorva barăci necesare deţinerii prizonierilor evrei în aceste lagăre, spune raportul, iar barăcile vor fi gata la începutul lunii ianuarie.

Ridic ochii din document şi văd că-mi tremură mâinile. Părinţii mei vor fi trimişi în aceste lagăre. „Nu te gândi acum la asta!", îmi spun, ştiind că, dacă o fac, nu voi mai fi în stare de nimic. Recitesc textul ca să reţin fragmentele esenţiale pe care trebuie să i le raportez lui Alek. îmi dau seama imediat că sunt prea multe detalii şi că nu le voi ţine minte pe toate. Sunt date, nume de locuri şi cifre care pentru mine nu înseamnă nimic, dar care pot avea însemnătate pentru rezistenţă. Ezit. Iniţial, plănuisem să citesc documentele şi să-i transmit lui Alek cele aflate. Nu mi-a cerut mai mult, dar, uitându-mă acum la documentele astea, e clar că nu va fi suficient şi că va trebui să le iau cu mine.

Sau, cel puţin, o copie. Ridic hârtiile şi văd că au fost dactilografiate la indigo. îmi ling degetul mare şi desprind colţul primei pagini. Foaia din spate, o copie subţire, se desface şi pot să o separ de original. Să îndrăznesc s-o iau? Sunt puţine şanse ca el, comandantul, să observe că teancul de documente s-a subţiat,

însă dacă sunt prinsă cu un astfel de act asupra mea - plătesc cu viaţa. Ca să nu mai spun că i-aş pune în mare pericol pe toţi cei din jurul meu. Cu toate astea, ocazia e prea bună ca să nu profit de ea. Documentul în sine va fi mult mai preţios pentru Alek decât memoria mea. Uşor, separ duplicatele şi repet asta cu fiecare dintre următoarele patru pagini. Pun documentul original la loc în compartimentul secret şi închid sertarul. Mă uit la ceasul de pe perete. Sunt plecată de la birou de aproape o oră. Malgorzata va intra la bănuieli dacă nu mă întorc curând. Cât de repede pot, împăturesc duplicatul de două ori şi mi-l bag în decolteul bluzei, apoi închid sertarul. Mai arunc o privire ca să mă asigur că am lăsat scaunul şi biroul exact aşa cum le-am găsit, plec din încăpere şi trec repede prin camera de zi. „Am reuşit", îmi spun uşurată, în timp ce ies din casă şi închid uşa după mine.

- *Dzien dobry*-, Anna! aud o voce de bărbat în spatele meu.

încremenesc, îngrozită. Am fost prinsă. S-a terminat. Mă întorc încet spre
Stanislaw, şoferul comandantului, care duce în mână o sacoşă cu mâncare.
încerc să răsuflu.
- *Dzien dobry*, Stanislaw! spun cu greu. Nu l-ai dus cu maşina pe... ?
El clatină din cap în semn că nu.
- Din cauza zăpezii care e aşteptată să cadă în nord, *Herr Kommandant* s- a gândit că e mai bine să se ducă la Varşovia cu trenul. Abia azi-dimineaţă s-a hotărât.
-Aha!
Ştiam că uneori Stanislaw vine aici în timpul zilei, atunci când comandantul e la birou şi n-are nevoie de şofer, dar, în lipsa comandantului, nu mi-a dat prin minte că ar fi fost cu putinţă să dau astăzi nas în nas cu şoferul. între noi se lasă o linişte stânjenitoare.
- T-tocmai i-am lăsat nişte documente de care are nevoie acasă în seara asta, spun eu în cele din urmă.
El înclină din cap.

- Sigur că da, mă aprobă, cu glas monoton. Faţa îi e complet inexpresivă şi nu-mi dau seama dacă mă crede. Deodată, capul îi înţepeneşte în toiul mişcării, iar căutătura îi rămâne lipită de bustul meu. îmi cobor privirea şi văd că-mi ies documentele din bluză.
- O! fac eu, ducându-mi mâna la decolteu. Stanislaw tocmai a văzut documentele pe care le-am luat din apartamentul comandantului. Disperată, încerc să găsesc o explicaţie. Dacă ploua, puteam să pretind că am luat nişte acte pentru birou şi că n-am vrut să se ude. Până la urmă, cedez.
- Am nevoie de documentele astea, spun neajutorată.

Nu-mi vine nimic altceva în minte. Stanislaw mă priveşte lung vreme de câteva secunde, fără să sufle un cuvânt. Mă întreb dacă încearcă să ia o hotărâre, dar apoi îi văd zâmbetul pe faţă.

- Sigur că da, spune el din nou.

întinde mâna şi ascunde marginea documentelor sub colţul bluzei, ca să nu se mai vadă. Fără să adauge nimic, trece pe lângă mine şi intră cu mâncarea în casă.
Mă uit lung după el, prea şocată ca să mă mişc. îmi dau seama, uluită, că m-a lăsat în pace. Nu-mi trecuse prin cap că şoferul comandantului ar fi putut avea simpatii antinaziste. E polonez, mă gândesc, dar, cu toate astea.. Nu îndrăznesc să mai pierd vremea, verific încă o dată ca să mă asigur că actele nu mi se mai văd din decolteu, apoi pornesc urgent spre birou
.Evrei (în limba germană în original) „Bună ziua" (în limba poloneză în original)

Capitolul 17

în seara aceea, după serviciu, gonesc spre casă. în salon, Krysia stă pe canapea şi tricotează, iar Lukasz doarme dus în poala ei.
- Trebuie să mă întâlnesc urgent cu Alek, şoptesc eu.

Nu-i arăt documentele, iar ea nu mă întreabă ce am găsit. E mai bine să ştie cât mai puţin. Krysia dă din cap în semn că e de acord.

- Mâine, la prima oră, voi încerca să iau legătura.

A doua zi, după micul dejun, îmi cere să am grijă de Lukasz. Se întoarce câteva minute mai târziu, îmbrăcată într-o rochie de duminică.

- Te duci la biserică? întreb, uimită.
- Uneori, aşa iau legătura.

După ce pleacă, reflectez la ironia faptului că rezistenţa evreiască se foloseşte de biserică pentru a comunica. Ajung la concluzia că, totuşi, asta are rost: biserica e unul dintre puţinele locuri din oraş în care nu vin naziştii.

Câteva ore mai târziu, Krysia se întoarce acasă. Pe chip i s-a întipărit o expresie alarmant de serioasă.

- N-am dat de ei, spune gâfâind, în timp ce intră în bucătărie şi se prăbuşeşte pe un scaun.
- Poftim? mă îngrozesc, apoi, disperată, mă aşez în genunchi în faţa ei. Cum adică?

- M-am dus la biserică să mă întâlnesc cu omul de legătură, dar n-a apărut la ora stabilită. Am aşteptat cât am putut de mult, dar nu l-am văzut nici pe el, nici pe ceilalţi. Aşa că m-am dus la.. în alt loc, unde ştiu că, de obicei, găsesc pe cineva.

Acum bag de seamă că ghetele de piele fină ale Krysiei sunt pline de noroi şi mă întreb unde o fi acest al doilea loc.

- M-am văzut cu un prieten care mi-a spus că a fost raid la sediul rezistenţei, continuă să povestească Krysia. Nu era nimeni acolo, adaugă ea repede, văzându-mi expresia. Şi n-a fost nimeni arestat. Gestapoul n-a găsit nimic important.

Dau din cap, uşurată. Alek e destul de precaut; îmi amintesc de noaptea din ghetou, când mi-a dat biletul de la Jacob, înainte să insiste să-i dea foc.

- Dar Alek a mutat sediul într-un loc şi mai secret şi a ordonat suspendarea temporară a oricărei comunicări. Rezistenţa s-a cufundat în beznă, încheie Krysia.

- Beznă?
- Da. Fără nici un fel de contact până când n-au certitudinea că sunt în siguranţă, îmi explică ea în timp ce se apleacă şi-şi desface şireturile ghetelor.
încerc să mă obişnuiesc cu ştirile pe care mi le-a adus Krysia. Fără contact cu Alek sau cu Marta, singurele mele legături cu Jacob.
- Dar am informaţii foarte importante! insist. Trebuie să existe o cale.
- Am încercat în toate felurile să iau legătura cu ei. Mi-e teamă că e imposibil.
Krysia se ridică şi dă să iasă din bucătărie, apoi se opreşte şi se întoarce spre mine. Are o expresie pierdută şi văd că o muncesc gândurile.
- Ce-i?
Clatină din cap.
-Nimic. E prea periculos.
- Ce e? stărui eu, ridicându-mă şi ducându-mă la ea. Krysia, dacă ai vreo idee, spune-mi! o implor, strângându-i mâna. Te rog!
Ezită.

- Probabil că asta n-are cum să ne ajute, dar ştiu că, înainte de invazie şi la începutul războiului, Alek şi ceilalţi frecventau un bar de pe strada Mikolajska, care se numea „La Calul Negru".

înclin din cap ca să-i dau de înţeles că şi eu cunosc locul acela. Trecusem de multe ori pe lângă el, dar nu intrasem niciodată.

- Proprietarul, Francisek Koch, simpatiza, într-un fel, cu cauza rezistenţei, urmează Krysia. Mă întreb dacă va fi ştiind ceva. Dar nu pot să merg acolo, ar atrage prea mult atenţia.
- Aşa e, confirm eu.

Că o femeie în vârstă se duce la biserică e una, dar să intre într-un bar plin de tineri e cu totul altceva. Eu, pe de altă parte, aş putea să merg. Dau să-i spun asta, dar n-o fac.

- Ce e? întreabă Krysia, studiindu-mi faţa cu atenţie.
- Nimic, răspund eu gândindu-mă că n-are rost să-i spun ideea mea, pentru că oricum mi-ar interzice-o. înţeleg, e prea periculos, zic, căutând s- o liniştesc.

Krysia se uită la mine stăruitor, neconvinsă.
- De ce am impresia că în seara asta te vei duce în locul ăla numit „La Calul Negru"?
- Nu..., dau să spun, însă ea ridică mâna.
- Lasă, nu mai nega! Nu vreau să mă minţi şi poate că e mai bine să nu ştiu. Cred că e prea riscant, dar e decizia ta, spune ea strângând din buze şi zâmbind uşor. Ţi-ai câştigat dreptul ăsta.
Se întoarce şi iese încet din cameră, cu umerii lăsaţi.
Seara, după ce-l culc pe Lukasz, cobor în foaier. Krysia mă urmează şi priveşte tăcută cum mă îmbrac.
- Nu stau mult, promit eu în timp ce-mi vâr documentele în palton.
- Poftim! spune ea băgând mâna în buzunar şi scoţând câteva monede şi bancnote. Ia asta cu tine! *Pan* Koch îşi dezleagă limba mai cu spor dacă laşi un bacşiş gras pentru băutură.
Iau banii, şovăind.
-Mulţumesc!

Afară e crâncen de frig pentru noiembrie, iar acum începe să ningă. Pornesc spre oraş. Văd autobuzul chiar în faţa mea şi nu ştiu ce să fac. Dacă mă văd vecinii, se pot întreba de ce mă duc la ora asta în oraş, însă n- am prea mult timp la dispoziţie şi ar fi bine să scutesc o oră de mers pe jos. Fug la autobuz şi urc. E aproape gol, dar stau în spate, cocoşată, cu gulerul paltonului ridicat.
Cincisprezece minute mai târziu, cobor cu două staţii înaintea piaţetei. Deja ninge mai tare decât atunci când am plecat, iar pavajul e alunecos. Mă îndrept spre Mikolajska, o străduţă sinuoasă, nu departe de piaţetă. „La Calul Negru" e unul dintre numeroasele baruri ale Cracoviei, adăpostit într- o pivniţă cu ziduri de cărămidă. Şovăind, mă opresc în capul scărilor şi ascult muzica şi vocile care se aud din subsol. N-am mai fost niciodată într- un bar din oraş, dacă nu pun la socoteală dăţile în care îl luam pe tata de la o cafenea micuţă din Kazimierz, unde se ducea să joace *bridge* cu o parte dintre vecinii de cartier. Trag aer adânc

în piept, cobor treptele şi pătrund pe uşă. înăuntru, aerul e îmbâcsit de fum de ţigară şi de miros de bere. E mai gol decât mă aşteptam după zgomotul care se auzea din stradă. Câţiva bărbaţi mai în vârstă, îngrămădiţi într-un colţ din capătul încăperii, îşi ridică privirea şi se uită la mine curioşi. Nu-i privesc, ci mă îndrept repede spre bar.

- O cafea, vă rog! îi spun barmanului vânjos şi bărbos, în timp ce mă caţăr pe scaunul înalt. Pare să aibă înjur de treizeci de ani şi mă întreb dacă e destul de matur ca să fie însuşi proprietarul. Pune cafeaua fierbinte pe tejgheaua barului.

- Vă mai dau ceva?

Trag aer adânc în piept.

- *Pan* Koch e aici?

Se uită bănuitor la mine.

- Cine vrea să ştie?

Mă codesc.

- Mă numesc Anna Lipowski, spun eu cu glas scăzut. Sunt nepoata Krysiei Smok.

Se vede că ştie despre cine vorbesc şi se apropie de mine.
- Eu sunt Koch. Ce vrei?
- îi caut pe Alek şi pe ceilalţi. Mişcarea de rezistenţă.
Se încruntă şi face un pas în spate.
- Habar n-am despre ce vorbeşti.
- Te rog, e foarte important să-i găsesc! îl rog, băgând mâna în buzunar. Dacă e vorba de bani...
-Nu! se răsteşte el, apoi îşi coboară glasul. E periculos. Oamenii ăia sunt informatori. Dacă văd sau aud orice, înfundăm amândoi puşcăria.
Mă înfior.
- Krysia nu mi-a zis...
- N-avea de unde să ştie, îmi spune el, iar privirea i se întunecă. Cretinii ăştia au început să vină aici abia de câteva săptămâni.
- Deci îl cunoşti pe Alek?
- Nu după nume. Cred însă că-l cunosc pe cel la care te referi. înalt, blond, cu barbişon? mă întreabă, iar eu dau din cap în semn că da.

El şi alţii veneau aici şi, uneori, se întâlneau în subsolul barului. Nu i-am văzut de multă vreme. Am auzit că e posibil să fi renunţat după ultimele arestări şi să fi fugit unii în pădure, iar alţii, în străinătate.
Simt cum îmi îngheaţă inima.
- Mulţumesc, îi spun barmanului, apoi dau să mă ridic.
- Stai! zice el. Termină-ţi cafeaua. Poartă-te normal. Nu vrei să le stârneşti ălora curiozitatea.
înclin din cap în semn că sunt de acord şi mă aşez la loc. Koch se întoarce şi se duce în celălalt capăt al barului, unde se apucă să şteargă pahare. îl privesc cum stă cu spatele şi mă gândesc la spusele lui. Nu ştie unde sunt Alek şi restul. Poate chiar au dispărut. „E ridicol", îmi spun. Jacob n-ar renunţa la luptă şi nu m-ar abandona niciodată. însă tot mă copleşesc îndoielile. Dacă îl duce cauza în altă ţară? Dacă i-a furat altă fată inima? Nu. Mă stăpânesc. Nu vreau să mă gândesc acum la

asta. Trebuie să mă concentrez să ies de aici şi să mă întorc cu bine la Krysia.
Termin de băut cafeaua şi pun nişte monede pe bar. Mă gândesc să las toţi banii pe care mi i-a dat Krysia pentru bacşiş, apoi mă răzgândesc. *Pan* Koch mi-a spus tot ce ştia. Se uită la mine şi dă uşor din cap atunci când mă ridic şi pornesc spre ieşire. Sus, mă opresc în uşă şi îmi strâng fularul mai tare. Ies pe stradă. Ninge abundent, iar vântul s-a înteţit. E prima furtună adevărată din anotimpul ăsta. Cum pornesc spre piaţetă, aud paşi furişându-se în spatele meu şi înlemnesc. Probabil că mă urmăreşte unul dintre cei de la bar. Poate că informatorii au tras cu urechea la discuţia mea cu Koch. N-are nici un rost s-o iau la sănătoasa, aşa că mă întorc. în faţa mea stă un bărbat mai în vârstă, chel.
- Scuzaţi-mă! spune el repede, cu o voce răguşită, clipind în spatele ochelarilor. N-am vrut să vă sperii.
- Ce doriţi? întreb.
- Am auzit fără să vreau discuţia cu *Pan* Koch.

în aerul rece al nopţii, simt mirosul de fum de ţigară care îi iese din gură. Cumpănesc. Să fie unul dintre informatorii despre care vorbea Koch? Nu ţin minte să-l fi văzut în barul „La Calul Negru".

- D-doar..., dau să-i explic, însă el îşi ridică mâna.

- Nu e nevoie să-mi explicaţi. N-avem timp. Koch nu vă poate oferi ceea ce căutaţi, însă eu, da. Veniţi cu mine! Repede!

Porneşte în direcţia opusă pe strada Mikolajska. Nu ştiu ce să fac. Poate că totul nu-i decât un şiretlic, o cursă care să mă ducă drept în braţele Gestapoului. însă un glas lăuntric îmi spune să mă încred în el. N-am de ales. Pornesc pe stradă, urmându-l. Nu zice nimic cât timp traversăm partea de sud-vest a oraşului. După câteva minute, îmi dau seama că ne îndreptăm spre râu. Trecem de clădirile industriale dărăpănate, iar drumul lasă, acum, loc unei poteci accidentate şi acoperite de zăpadă, care coboară spre malul apei.

- Aveţi grijă pe unde călcaţi, mă avertizează el în timp ce coborâm povârnişul.

La capătul potecii, chiar la marginea apei, se află o colibă solitară, care nu se zăreşte de pe drumul principal. Bărbatul mă conduce la uşă.

- Rămâneţi aici! îmi ordonă, apoi dispare înăuntru.

Rămân singură în beznă şi frig, uitându-mă înainte şi înapoi de la râu la drum. O clipă mai târziu se deschide uşa, iar bărbatul mă apucă de braţ.

- Intraţi repede!

Mă trage în colibă şi închide uşa după mine. Clipesc ca să-mi obişnuiesc ochii cu lumina slabă. Camera e mică şi groaznic de friguroasă, iar în ea nu se află nici o mobilă, cu excepţia unei mese şi a unui scaun. Pe masă stă aruncată o mănuşă ponosită de piele cafenie.

- Ce cauţi aici?

Glasul ăsta mi-e cunoscut. Mă răsucesc pe loc.

-Marek! icnesc.

Abia îl recunosc în haina groasă şi cu căciula de schi trasă peste ochi.
Se uită urât la mine şi îmi zice:
- Nu trebuia să vii. E periculos.
- Trebuie să vorbesc cu tine. E important.
Şovăi, neştiind cât de multe pot să spun în faţa străinului.
- Mulţumesc, Avi! îi zice Marek chelului.
- Mulţumesc! repet, asemenea unui ecou.
Bărbatul înclină din cap, apoi iese din colibă.
Marek se duce la fereastră şi trage perdeaua zdrenţuită, ca să se uite afară.
- Crezi că am fost urmăriţi? întreb.
Marek clatină din cap.
- Avi e mult prea priceput ca să se lase urmărit, spune el în timp ce trage perdeaua la loc. De ce ai venit?
Mă uit prin cămăruţa umedă, sperând să văd lucrurile celorlalţi.
- Unde e Alek? întreb, cu dinţii clănţănindu-mi de frig.
- Nu e în oraş. E prea periculos pentru el acum. Care e urgenţa?

Dau din colţ în colţ. îmi imaginasem că aveam să vorbesc cu Alek. însă ştiu că Marek e printre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui. E de încredere.

- Asta, răspund, dându-i documentele.

El le ia, apoi citeşte rapid prima pagină.

-Nu înţeleg bine germana. Spune-mi ce scrie.

Trag aer adânc în piept.

- Scrie că naziştii vor lichida ghetoul şi că vor trimite evreii la Auschwitz sau la Belzec, în loc să-i ducă în lagărul de la Plaszow.

Marek nu pare impresionat.

- Da, nimic nou. Ştiam asta.

Mă uit la el, mirată. Aşadar, rezistenţa avea de mult cunoştinţă despre lichidarea ghetoului. îmi dau seama, încă o dată, cât de puţine ştiu despre acţiunile lor, despre grupul ăsta pentru care îmi risc zilnic viaţa.

- întrebarea e când, spune Marek.
- în ianuarie, răspund.

Se mai uită o dată la documente.

-Ce?!

- Vor începe să transfere evreii atunci când termină de construit barăcile de la Birkenau, la începutul lui ianuarie.
După expresia feţei lui, îmi dau seama că are o revelaţie.
-Ianuarie!
îmi smulge documentele.
- Da. Scrie aici, spun, neputând să-mi înfrânez chiar de tot mulţumirea.
Memorandumul n-are nici trei săptămâni, îl lămuresc eu pe Marek.
- Asta trebuia să aflăm! E mult mai curând decât credeam, zice el în timp ce împătureşte hârtiile şi şi le vâră sub haină. Trebuie să i le duc lui Alek!
Deschide uşa şi ieşim amândoi. Poate că mă ia cu el la ceilalţi, doar mi- am câştigat dreptul ăsta, din moment ce am găsit astfel de informaţii, însă Marek arată spre poteca pe care am venit cu Avi.
- Dacă te întorci pe-acolo, găseşti drumul spre Krysia, îmi spune.

Dau să zic ceva. Vreau să-l întreb de ceilalţi, vreau să aflu dacă are veşti de la Jacob. Cum îi găsesc dacă am nevoie de ei?

- Să nu mai vii aici! spune el, citindu-mi gândurile.

Apoi se întoarce şi o ia în direcţia opusă. îl privesc cum dispare în noapte, fără ca măcar să-mi mulţumească.

Mă mai uit o dată la colibă. Să fi fost, o vreme, un sediu al rezistenţei? Deodată, îmi amintesc de mănuşa de pe masă. Am o speranţă. Jacob avea astfel de mănuşi. Poate că a fost aici de curând. Mă cutremur la gândul că a stat în frigul ăsta. Oricum, dacă ar fi fost atât de aproape de mine, ar fi găsit o cale să vină să mă vadă, nu?

„Ajunge!" Mi-am făcut datoria, am adus documentele. Trebuie să mă întorc acasă. Probabil că e aproape ora zece, după care e interzis să mai mergi pe străzi, iar Krysia se va îngrijora. încep să merg pe malul râului şi încerc să nu derapez pe povârnişul alunecos. Mă gândesc la Marek. Atunci când a primit

informaţiile, a avut o expresie stranie, aproape că a zâmbit. Asta îmi aduce aminte de conversaţia pe care am auzit-o în apartamentul din strada Josefinska, după prima mea cină de Sabat alături de tinerii din ghetou. Marek e unul dintre cei mai războinici lideri ai rezistenţei şi vrea să atace naziştii dur şi cât mai des. Probabil că informaţia asta despre lichidarea ghetoului îi va sprijini punctul de vedere. E clar că acum vor încerca să facă ceva primejdios, gând la care simt cum mi se strânge stomacul tare de tot. Dintr-odată, mă cuprinde un sentiment de nelinişte că, în vreme ce am oferit rezistenţei informaţii vitale, e posibil să-i fi pus viaţa în pericol lui Jacob.

Mă opresc în vârful dealului şi cercetez cu privirea strada pustie. Pornesc să străbat repede centrul oraşului, îndreptându-mă către casa Krysiei. în depărtare urlă o sirenă, dând semnalul stingerii. Grăbesc pasul, iar tălpile pantofilor îmi răsună pe asfaltul ud şi

alunecos. „Vezi pe unde calci!", îmi spun, în timp ce patinez uşor.

Merg mai departe, cu capul plecat ca să fac faţă vântului. De îndată ce cotesc pe strada Starowislna, intru drept într-un zid. îmi fug picioarele de sub mine şi mi se abat într-o parte, aşa că aterizez pe spate, greoi, într-un morman murdar de zăpadă.

îmi ridic privirea şi îmi dau seama că nu de un zid m-am lovit, ci de un bărbat care venea din direcţia opusă. Mă chinui să mă ridic, dar, înainte să mă pot pune pe picioare, el îşi strecoară mâinile pe sub braţele mele şi mă saltă de jos. Sunt prea mirată ca să mă opun. în timp ce clipesc ca să-mi scot zăpada din ochi, simt mâna străinului, care mi se lipeşte de frunte din spate, precum cea a unei mame care verifică dacă nu cumva copilul are febră. Paltonul lui emană o aromă, cumva cunoscută, de condimente.

- Dziqkuj;!—

Acum văd bine şi mă întorc ca să-i mulţumesc străinului, însă el a plecat deja mai

departe şi nu mai văd decât cum dispare spatele paltonului negru.

„Ciudat", îmi spun, uitându-mă după colţul de unde am venit. Strada e goală, dar n-am timp să stau şi să mă minunez. Mă curăţ de zăpada de pe palton şi îmi văd de drum.

Deodată, începe să sune o sirenă şi, la vreo cincisprezece metri în faţă, în intersecţie, opreşte o maşină a Gestapoului.

Mă ascund iute după colţ şi mă lipesc de zidul de cărămidă, dorindu-mi să devin invizibilă. Aud portierele trântindu-se şi tropăitul bocancilor grei pe asfalt. Lumina lanternelor lunecă pe lângă mine, pe zidul de cărămidă. îmi bubuie inima şi am fruntea asudată.

Naziştii se opresc şi se face linişte. Ei caută şi ascultă o bucată de vreme, iar mie fiecare secundă mi se pare o eternitate. în cele din urmă, cineva spune ceva cu glas scăzut, apoi îi aud urcându-se în maşină, care porneşte. Eu mă fac mică, aşteptând să treacă pe lângă mine şi să scoată la iveală, cu lumina farurilor,

o tânără demnă de milă, acoperită de zăpadă, care se străduieşte în van să dispară într-un zid de cărămidă. îmi ţin răsuflarea şi număr: unu.. doi...

Roţile scârţâie, căci maşina întoarce. Apoi, o porneşte în cealaltă direcţie.

Zgomotul motorului devine tot mai slab, iar eu mă prăbuşesc lângă zid, tremurând. Dacă nu m-aş fi lovit de bărbatul acela, mai mult ca sigur că aş fi căzut drept în plasa Gestapoului. Dacă m-ar fi prins că sunt pe stradă după ora zece, m-ar fi arestat sau chiar mai rău de-atât. Răsuflu adânc, bucuroasă că am avut noroc cu străinul, şi pornesc din nou la drum.

Zăpada în care am căzut a început să mi se îmbibe în haine. îmi scot mănuşile ude şi îmi bag mâinile în buzunare. în cel drept, dau, cu vârfurile degetelor, de un obiect necunoscut, tare la pipăit. îmi încleştez mâna pe el şi mă opresc din nou. Scot din buzunar o piatră netedă şi cafenie, pe care n- o aveam cu o oră în urmă.

îmi scapă un icnet. E chihlimbar! în acel moment, îmi dau seama că faptul că m-am lovit de străin n-a fost o întâmplare. Jacob a fost acel străin. Mi-a lăsat piatra ca să înţeleg că pe el îl întâlnisem. Simt un gol în stomac. Acum ştiu că Jacob nu e departe şi că nu salvează lumea alături de o altă fată. E aproape şi mă ocroteşte. Lovindu-se de mine şi doborându-mă la pământ, el m-a împiedicat, de fapt, să ajung în mijlocul naziştilor. Mă iubeşte de la distanţă, aşa cum poate.

Deodată, simt cum mă încălzesc şi cum aerul din jurul meu parcă s-a încărcat cu electricitate. în momentul ăsta nu mai contează nimic altceva -
Jacob e în viaţă şi încă mă iubeşte! Bag mâna la loc în buzunar, strâng în pumn piatra rece şi o iau la fugă către casă
.„Mulţumesc" (în limba poloneză în original)

Capitolul 18

Pata maronie de pe castronul lui Lukasz nu se curăţă. îl cufund din nou în apa caldă, plină de clăbuc, şi îl frec cu cârpa din ce în ce mai tare.

Dacă era vorba despre oricare alt vas, l-aş fi lăsat a înmuiat peste noapte, dar e castronul cu iepuri, singurul care pare să-i placă lui Lukasz. Ideea de a vedea imaginea de la fundul castronului îi dă un motiv ca să-şi sfârşească porţia de cereale de la micul dejun. Fără castronul ăsta, copilul refuză, uneori, să mănânce. Vasul trebuie să fie curat şi uscat până dimineaţă.

Pun iar castronul în apă şi mă sprijin de blatul de bucătărie. E vineri seara şi s-a făcut aproape ora zece. Lukasz doarme de mult. Krysia, care de obicei deretică prin casă, s-a dus la culcare cu o durere de cap şi m-a lăsat să fac curat. Nu mă deranjează. E mai uşor să stau trează dacă ştiu că nu trebuie să mă scol cu noaptea-n cap ca să mă duc la serviciu a doua zi, iar pentru mine orele serii înseamnă tot atâtea rare momente de linişte. Totuşi, tensiunea în care trăiesc, obligată fiind să mă prefac tot timpul, mă extenuează. Pur şi simplu, sunt epuizată.

Au trecut mai bine de două săptămâni de când i-am dat documentele lui Marek. De atunci nu mai ştiu nimic despre rezistenţă. Bag mâna în buzunar ca să ating piatra de chihlimbar pe care am găsit-o în noaptea în care m-am dus la colibă. De atunci încolo am avut, de câteva ori, senzaţia că am fost urmărită în timp ce mergeam pe stradă. De fiecare dată m-am răsucit brusc, în speranţa de a-l zări pe Jacob, de a vedea vreun semn care să-mi arate că s-ar fi aflat în apropiere. Dar n-am văzut nimic, iar acum încep să mă întreb dacă nu cumva imaginaţia îmi joacă feste.

„De-aş avea ceva informaţii pentru rezistenţă, o scuză ca să mă întorc la colibă!", mă gândesc eu cu nostalgie. Mă duc în continuare acasă la comandant atunci când el mă cheamă. După ce adoarme, încep să caut documente, dar n-am mai găsit nimic nou. în ultimele zile n-am prea avut ocazia să scotocesc, pentru că ne-am văzut mai rar. Războiul nu merge prea bine pentru germani.

Ştiu asta nu doar din telegramele oficiale care ajung pe biroul meu, ci şi din şoaptele ferite şi figurile mohorâte ale ofiţerilor nazişti care umblă pe coridoarele Castelului Wawel. în consecinţă, comandantul munceşte mai mult şi adesea are întâlniri până noaptea târziu, în cele câteva dăţi în care am fost împreună, a dormit puţin şi s-a sculat înainte să se lumineze de zi. îl aud umblând de colo colo prin birou şi foşnind, febril, documentele pe care le studiază, timp în care eu stau în pat. Chiar si atunci când doarme e neliniştit, asa că, de teamă că l-aş putea trezi, nu îndrăznesc să caut nimic.

Cu fiece zi care trece şi în care nu pot căuta, îmi creşte frustrarea. „Poate că ar trebui să încerc să-l contactez pe Alek şi să vorbesc cu el despre încheierea misiunii mele", îmi spun eu în timp ce stau în faţa chiuvetei din bucătărie. Nu prea are rost să merg mai departe cu jocul ăsta dacă nu produce rezultate. Totuşi, nu l-am contactat pe Alek ca să-i sugerez aşa ceva. încerc să-mi spun că, în

caz că mai aflu ceva nou, trebuie să continui. Adevărul e că nu sunt sigură că vreau s-o termin cu comandantul. Abia aştept să-l văd, căldura lui îmi dă o stare de bine. Am încetat să mai cred că atracţia mea faţă de el e pur fizică. Adevărul e că îmi place compania lui, fapt de care mi-am dat seama mai bine de când petrecem mai puţine nopţi împreună.

în orice caz, chiar dacă aş vrea să închei relaţia, cum s-ar putea termina? Doar nu „te desparţi", pur şi simplu, de un ofiţer nazist superior, mai ales de comandant. Iar după felul drăgăstos în care se uită la mine, e limpede că el nu întrevede încheierea relaţiei. Am căzut de acord s-o ţinem secretă deocamdată, fiindcă pentru el nu se cade să se încurce cu secretara lui, iar o astfel de informaţie ar deveni o armă bună în mâna duşmanilor pe care îi are. însă în intimitate el îmi vorbeşte adesea de un viitor împreună. „După ce se termină războiul, ne căsătorim", mi-a promis de mai multe ori, „şi veniţi cu mine în Germania, tu, Krysia şi

fratele tău, şi locuiţi cu mine la moşia mea din Hamburg."

Ori de câte ori aduce vorba de căsătorie am grijă să nu reacţionez, dar, în sinea mea, mi se face rău. Oricare altă tânără femeie care s-a încurcat cu şeful ei s-ar bucura să audă astfel de promisiuni, numai că eu sunt deja măritată, iar o astfel de noţiune mi se pare ridicolă, dacă nu cumplită. în cele din urmă, oare cum voi scăpa de comandant ca să mă întorc la Jacob? Asta nu va fi o problemă dacă germanii sunt învinşi, dar dacă se întâmplă să câştige naziştii... Ei bine, nu-mi pot permite să mă gândesc la un asemenea scenariu.

Geamurile ferestrelor se zgâlţâie zgomotos. E începutul lui decembrie şi e un frig groaznic. Am reuşit să încălzim casa cu ajutorul lemnelor şi cărbunilor din stocul pregătit încă din toamnă, însă îmi fac mereu griji pentru Jacob şi pentru părinţii mei, care cu siguranţă că nu beneficiază de un asemenea confort. Acum, ei trei îmi lipsesc mai mult ca niciodată. Mâine-seară începe Hanuka, iar data acestei

sărbători o am adânc impregnată în memorie, fiindcă am învăţat calendarul evreiesc pe de rost încă din copilărie. De-am fi împreună ca să sărbătorim.. Mai devreme m- am uitat la Lukasz, care se juca pe jos cu cuburile, şi m-am gândit că el nici măcar n-are habar de Hanuka. îmi venea să-l iau în braţe şi să-i povestesc, aşa cum ar fi făcut şi tatăl lui, despre bravii luptători care au salvat templul şi despre miracolul luminii care a ars opt nopţi la rând, dar, în ciuda faptului că am senzaţia că-l trădez pe copil neînvăţându-l tradiţiile religiei noastre, nu îndrăznesc s-o fac. După calculele mele şi ale Krysiei, Lukasz are trei ani şi jumătate. Vorbeşte din ce în ce mai mult, iar dacă repetă povestea sărbătorii de Hanuka vreunui vecin, ne pune pe toţi în pericol. Din acelaşi motiv nu îi vom da nici *ghelt—,* monede sau mici cadouri pe care le primeam eu în copilărie cu ocazia acestei sărbători. Nu îi voi face nici *dreidel,* un mic titirez de lemn, şi nici nu îl voi învăţa jocuri de Hanuka. în schimb, Lukasz va primi daruri câteva săptămâni mai

târziu, de Crăciun, atunci când, de dragul aparenţelor, ne vom preface că sărbătorim. Dar în seara asta, făcând o concesie tacită credinţei noastre, Krysia a făcut *latke,* clătite de cartofi cu sos dulce de mere şi smântână, care se mănâncă în mod tradiţional cu ocazia sărbătorii evreieşti. Gustul mi-a amintit de mama şi mi-au dat lacrimile. Am jurat ca într-o zi să-i povestesc despre toate astea lui Lukasz: şi motivul pentru care am mâncat clătite, şi cine au fost curajoşii noştri războinici.

Pe hol scârţâie podeaua. Probabil că e Krysia care se duce la toaletă, îmi spun, în timp ce scurg apa din chiuvetă şi şterg castronul curat al lui Lukasz. îmi usuc mâinile cu prosopul de bucătărie. Deodată, aud paşi în spatele meu, la uşa bucătăriei, paşi mai apăsaţi decât cei ai unei femei. E cineva în casă. încremenesc lângă chiuvetă, cu mâna pe coada unei tigăi de pe uscătorul de vase. Ridic braţul, dar înainte să mă întorc şi să lovesc intrusul cu tigaia, acesta se lipeşte de spatele meu şi mă apucă de braţe.

- *Shabbat shalom,* domnişoară Emma!
Tresar violent.
- Jacob! strig, scăpând tigaia în chiuvetă.
Mă răsucesc şi dau cu ochii de soţul meu. Preţ de o clipă mă întreb dacă nu cumva visez. îi sar în braţe şi mă aştept să cad în gol, dar e chiar el, în carne şi oase, întreg.
- Of, Jacob! strig din nou, în timp ce mă strânge în braţe.
Mă agăţ de el cât de tare pot şi îl sărut peste tot, neîncetat, pe frunte şi pe obraji.
O clipă mai târziu, se retrage uşor şi ne privim fără să ne spunem nimic. Nu-mi vine să cred, a venit Jacob! S-a întors la mine! Am visat clipa asta de atâtea ori, încât îmi vine greu să cred că se întâmplă cu adevărat.
- Emma, spune el luându-mi faţa în mâini şi sărutându-mă.
- Nu-mi vine să cred că eşti aici! spun eu după ce ne sărutăm.
îi privesc chipul. E mai dur şi mai închis la culoare, precum cel al unui băiat care a trecut de la adolescenţă la maturitate, cu toate că,

bineînţeles, s- au scurs nişte ani de-atunci. îi ating obrazul ars de soare şi asprit din cauza timpului petrecut în aer liber.

- Ce mult a trecut!
- Ştiu. îmi pare rău, spune el, dar îi pun degetul pe buze.
- Nu, răspund eu clătinând din cap. Nu-i nimic, atât timp cât ştiu că eşti bine.
- Mi-e bine acum, că sunt aici cu tine, răspunde el, solemn. Dar...
- Ssst! şoptesc, lipindu-mi buzele de ale lui.

Fără un cuvânt, îl conduc la etaj, în dormitorul meu. închid uşa după noi şi îl sărut din nou. Nu ne desprindem gurile cât timp îi scot paltonul şi cămaşa zdrenţuite şi îl trag în pat. Trupurile noastre se potrivesc perfect, ca şi cum anul care a trecut ar fi fost numai un coşmar sinistru şi nu ne-am fi despărţit nici o clipă.

- Ar fi trebuit să-ţi dau ceva de băut, spun eu mai târziu, pe când lenevim, epuizaţi, în pat.

Jacob clatină din cap.

-Nu mi-e sete, răspunde el întinzându-se din nou spre mine.
Ezit o clipă. La început, în arşiţa actului amoros, am uitat de comandant şi de tot ce s-a întâmplat de când nu l-am mai văzut pe Jacob. Acum îmi amintesc de trădarea mea şi mă copleşeşte ruşinea, iar şi iar. în timp ce Jacob se mişcă deasupra mea, cu trupul lui palid şi costeliv, prin faţa ochilor îmi trece corpul mare şi musculos al comandantului. „Nu!", îmi spun, încercând să-mi alung imaginea asta din minte. „Nu aici, nu în acest moment preţios cu soţul meu."

închid ochii şi fac eforturi să mă concentrez la mişcările şi la atingerea lui Jacob. însă, pe măsură ce mi se înteţeşte pasiunea, îmi reapare în minte figura comandantului. Deodată, îmi vine un gând oribil: dacă observă Jacob? De-o vreme încoace, mi-am dat seama că, în pat, mă port diferit cu comandantul faţă de felul în care mă purtam cu Jacob. Ca reacţie la ritmul comandantului, mi l-am schimbat şi eu pe al meu, iar acum mă trezesc că mă mişc

sub Jacob cu mai multă încredere şi forţă decât o făceam pe vremuri. înspăimântată, mă întreb dacă mă port cum trebuie cu Jacob. încerc să-mi amintesc cum mă purtam pe când eram împreună, înainte să plece.

Jacob strigă deasupra mea şi mă smulge din gânduri. Deschid ochii şi îl văd prăvălindu-se lângă mine, pierdut în propria lui pasiune. Brusc, mă simt uşurată. N-a observat nimic diferit.

- Mmm! murmură, strângându-mă în braţe cu ochii închişi.

începe să răsufle prelung şi regulat. Nu dorm, ci stau pe o parte, cu ochii deschişi, sorbindu-i prezenţa. Cât de multe am uitat! Căldura, răsuflarea lui, felul în care trupurile noastre se potrivesc ca două piese de *puzzle.* Am rătăcit mult amândoi de la ultima noastră întâlnire, eu prin ghetou şi la Wawel, iar Jacob... numai Dumnezeu ştie pe unde.

Câteva ore mai târziu, el se trezeşte. Restul nopţii ni-l petrecem împreună, vorbind fără răgaz, ca atunci când eram proaspăt căsătoriţi.

îmi povesteşte că a stat în pădure, că a călătorit între Varşovia, Lodsz, Lublin şi alte oraşe poloneze importante, în încercarea de a coordona eforturile diverselor grupări de rezistenţă.

- Există şi grupări de ne-evrei în mişcarea noastră, spune, dar în mare parte am eşuat în încercarea de a coordona polonezii şi evreii. Cam atât despre munca mea, deocamdată, încheie el, mângâindu-mi părul. Spune-mi ce s-a întâmplat după ce am plecat.

Nu ştiu ce să zic şi cât să zic.

- Păi, am încercat să mă întorc la ai mei, aşa cum mi-ai spus să fac, încep eu, cu capul pe pieptul lui, neobişnuită să ţin garda sus faţă de el. însă ei nu mai erau acolo, oftez.

- Şi te-ai dus la ghetou.

Din tonul lui, îmi dau seama că ştie prin ce am trecut acolo şi că suferinţa mea i-a provocat durere.

- N-a fost atât de rău în ghetou, mint eu. Alek şi ceilalţi s-au purtat minunat cu mine.

- Am auzit că ai cunoscut-o pe Marta.

îl aud cum zâmbeşte în întuneric şi mă apucă gelozia.
- Da.
Tac stânjenită. Chiar dacă Marta mi-e prietenă, nu-i vreau prezenţa cu noi în dormitor.
- Ce mai fată!
Mă bucur să-l aud vorbind despre ea ca despre un copil.
- Aveam mulţi prieteni în ghetou, spun.
Jacob îşi lipeşte buzele de fruntea mea.
- Totuşi, ştiu că n-avea cum să fie uşor.
- Părinţii mei...
- înţeleg că tot acolo sunt. Am încercat, dar e prea greu să-i scoatem pe cei în vârstă.
îmi vine să-l întreb dacă nu-i pot ajuta în vreun fel, dar vorbeşte asemenea lui Alek şi ştiu că n-are rost.
- Am auzit că oamenii fug peste graniţă în Cehoslovacia, spun, în schimb.
- E riscant. Trecătoarea din munţi e dificilă, iar după ce ai ajuns acolo, e la fel de primejdios. Slovacii pot fi atât de brutali cu

evreii, încât polonezii par cumsecade, prin comparaţie.
- Polonezii chiar sunt cumsecade, răspund eu repede. Uite-te la Krysia!
- Unii sunt cumsecade, aşa cum e Krysia, alţii sunt indiferenţi, iar alţii sunt la fel de răi ca naziştii. Majoritatea fac tot ce pot ca să supravieţuiască.
- Cam aşa.
Chiar şi după ce am trecut prin tot ce am trecut, nu pot accepta ideea că cei care nu sunt evrei şi pe care-i cunosc de o viaţă s-au întors de bunăvoie împotriva noastră.
Ne culcăm la loc, ne trezim a doua zi târziu şi facem dragoste din nou înainte să ne dăm jos din pat. Krysia ne-a lăsat un bilet în care spune că a plecat cu Lukasz la piaţă şi că ne-a pregătit şi masa de prânz.
- Prin urmare, Krysia ştia că vii? întreb, în timp ce pun pâinea, fructele şi parmezanul pe farfurii.
Jacob răscoleşte prin dulapurile Krysiei şi scoate două pahare pe care le umple cu apă.

- Ştia că exista o şansă să vin.
Ducem mâncarea în salon şi ne aşezăm pe jos, în faţa şemineului.
- Cât poţi rămâne? întreb, tăind o felie de măr pe care i-o dau în gură.
- Trebuie să plec cum apune soarele, răspunde el în timp ce mestecă.
Blestem în sinea mea faptul că zilele sunt scurte şi că la amiază se va întuneca.
Mâncăm în tăcere vreme de câteva minute.
- Jacob..., spun în cele din urmă, şovăind şi lăsând cuţitul din mână. Cum se face că eşti aici? întreb, iar el se opreşte din mâncat şi înghite. Adică, de peste un an a fost prea periculos să vii la mine. Nici în ghetou şi nici măcar aici n-ai putut veni. De ce acum?
- în mare parte, am călătorit între oraşe, răspunde el. Abia m-am întors la Cracovia.
- Prin urmare, acum câteva săptămâni, pe strada Starowislna, chihlimbarul... Tu erai, nu-i aşa?
El dă din cap în semn că da.

- Fusesem la colibă cu Marek, chiar înainte să ajungi tu. N-am îndrăznit să ies cu Avi, dar te-am urmărit după ce ai plecat, ca să mă asigur că ajungi cu bine.
- Iar când ai văzut maşina Gestapoului, m-ai dărâmat ca să nu trec de colţul străzii şi să mă prindă? întreb, iar el încuviinţează dând din cap. Mulţumesc! Dar chiar şi atunci, mi-ai vârât o piatră în buzunar în loc să mă laşi să te văd.
- Era prea periculos, îmi explică.
- Dar acum eşti aici, insist. Aşa că întrebarea mea rămâne: ce s-a schimbat?
- Nimic. E periculos în continuare, dar am venit acum pentru că lucrurile..., începe el să spună, abătându-şi privirea de la mine. E posibil ca lucrurile să ia o întorsătură în curând...
- Cum adică? Nu! strig eu, răspunzându-mi singură la întrebare, după ce- mi dau seama la ce se referă.

De când i-am dat lui Marek informaţiile despre planurile pe care le au naziştii cu evreii, am

simţit că Alek şi grupul lui puneau la cale un soi de intervenţie majoră împotriva naziştilor. Nu ştiam când şi ce, dar instinctele mele îmi spuneau că treaba e serioasă. Din cauza asta a venit Jacob acum. Oricare le-ar fi planurile, se teme că nu mă va mai vedea niciodată.
-Nu! strig din nou, dând farfuria deoparte şi aruncându-mă în braţele lui.
- Ssst! încearcă el să mă liniştească, ţinându-mă în braţe şi mângâindu- mă pe cap. Câteva minute mai târziu, mă opresc din plâns.
- Emma.., spune, aşezându-mă şi răsucindu-mă în poala lui, apoi legănându-mă ca pe un copil. în seara asta începe Hanuka. îţi aminteşti povestea Macabeilor? întreabă, iar eu dau din cap în semn că da. Ce semnifică cele patru litere de pe *dreidell*
- *„Nes gadol vaya sham"*, recit eu în ebraică.
- Aşa, şi ce înseamnă?
- „Aici s-a petrecut un mare miracol."
- Exact! Atunci când Macabeii au refăcut Templul, iar mica picătură de ulei a ars timp de opt nopţi, în Israel s-a întâmplat un mare

miracol. Un mare miracol! Ăsta e anotimpul miracolelor şi vom avea şi noi parte de el aici. Trebuie!
îmi ridic privirea la el. Are ochii luminoşi, de parcă în spatele lor arde o flacără. E privirea de care m-am îndrăgostit în ziua în care ne-am cunoscut, doar că acum e de o mie de ori mai luminoasă. înţeleg pentru prima dată: Jacob are încredere. Crede în Alek şi în mişcarea de rezistenţă, crede că ăsta e singurul mod de a elibera nu doar evreii, ci întreaga Polonie, de nazişti. Lupta l-a transformat într-un războinic.
- Ce curajos eşti! spun, ştergându-mă la ochi.
-Noi suntem Macabeii, Emma! Eu, tu, Alek, Marta şi restul!
Dau să protestez, stânjenită să-mi aud numele pronunţat laolaltă cu celelalte, dar el nu se opreşte:
- Da, şi tu eşti curajoasă! Ştiu totul despre cum ai ajutat rezistenţa lucrând pentru Richwalder, spune el, iar eu mă fac mică, fiindcă n-are cum să ştie chiar totul. Şi cum ai

salvat şi ai ascuns copilul rabinului! adaugă Jacob. Şi tu eşti o luptătoare!

- Şi Krysia!
- Mai ales Krysia!

Parcă ne-a auzit, căci se deschide uşa casei. Lukasz gângureşte ceva în timp ce el şi Krysia urcă scările. Din spusele lui înţeleg că, în ciuda frigului, s-au oprit la iazul cu raţe în drum spre casă. Jacob mă lasă din braţe şi ne ridicăm amândoi.

în capul scărilor, Krysia încremeneşte. Văzându-l pe Jacob, i se umezesc ochii, după care se uită la Lukasz şi şovăie.

- Lukasz, el e vărul meu, Michal.

îmbujorat de frig, Lukasz se uită la Jacob cu ochi mari, timp în care Jacob se duce la Krysia şi o sărută pe obraji de trei ori. Şi Krysia, şi Jacob se silesc să-şi înfrâneze bucuria revederii şi să nu-şi arate prea mult emoţiile în faţa copilului.

- Bună, Lukasz!

Jacob îngenunchează şi îi gâdilă bărbia, jucăuş, dar în ochi i se citeşte respectul, căci ştie cine e copilul şi cum a ajuns la noi.
- Ştiai? o întreb pe Krysia peste capetele lor.
Ea dă din cap în semn că da.
- N-am vrut să te dezamăgesc în caz că nu reuşeam.
- înţeleg, spun eu plecându-mi privirea.
Apoi aud cum Jacob vorbeşte cu Lukasz în ebraică. îmi amintesc, brusc, de seara în care Lukasz a încercat să vorbească ebraică în faţa comandantului.
-Nu! strig speriată.
Se întorc toţi trei şi mă privesc cu ochi mari. Mă mir şi eu de tonul meu sever.
- îmi pare rău, Jac... Michal, mă bâlbâi, corectându-mă. Doar că..
Nu-i pot explica lui Jacob temerea mea fără să-i spun despre faptul că Lukasz l-a întâlnit pe comandant chiar aici, în casa asta. Deodată, mă copleşeşte oboseala. E prea mult. De luni întregi încerc să-i ascund comandantului adevărul despre identitatea mea, timp în care

tot visam să-l revăd pe Jacob. N-am stat să mă gândesc la faptul că, atunci când aveam să- mi revăd soţul, trebuia să-l mint şi pe el.
Jacob se ridică şi vine la mine.
- Nu-i nimic, spune el punându-mi mâna pe ceafa şi trăgându-mă la pieptul lui. înţeleg. Ştiu că n-ar trebui să fim atât de afectuoşi în faţa copilului, dar în clipa asta nu-mi pasă. învăluită din nou în îmbrăţişarea caldă şi ocrotitoare a lui Jacob, îmi vine dintr-odată să-i mărturisesc totul despre comandant. M-ar ierta, spunea Krysia la un moment dat. Ar înţelege. Privind cu coada ochiului, o surprind pe Krysia, care îmi aruncă o privire arzătoare. Ştie exact ce-mi trece prin cap. „Nu-i spune!", mă imploră ea pe muteşte. „Nu-l nenoroci cu vestea trădării tale, doar ca să te eliberezi de povară! Nu acum, când trebuie să se întoarcă la luptă, în beznă şi ger."

Bineînţeles că are dreptate. Va veni şi vremea confesiunilor şi a iertării cândva, dar astăzi nu e cea mai potrivită zi. Mă îndrept de spate şi mă dezlipesc de Jacob.

- Vino, Lukasz! Te-ai murdărit în pădure. Trebuie să te spălăm.

Şovăitor, Lukasz îmi îngăduie să-l smulg de lângă străin. Nu-mi place să-1 las singur pe Jacob nici măcar pentru o clipă din preţioasa lui vizită, dar el şi Krysia sunt rude dintotdeauna, iar eu am apărut doar de curând. Sigur că au de vorbit - şi vreau să-i fac Krysiei aceeaşi favoare pe care mi-a facut-o şi ea. Jacob clipeşte complice către mine, peste umărul Krysiei, în timp ce urc la etaj cu Lukasz.

Câtă vreme pregătesc baia, mintea nu-mi stă o clipă locului. Jacob e aici. încă nu-mi dau bine seama de întreaga situaţie, nici de faptul că, în curând, el va pleca din nou. Opresc apa, săpunesc buclele blonde ale lui Lukasz şi îi aud, la parter, pe Jacob şi pe Krysia vorbind repede şi cu glas scăzut. E limpede că ea cam ştie ce pune la cale rezistenţa şi deduc, din tonul ei răspicat, că nu e de acord. Mă străduiesc să ascult ca să aflu mai multe, prea

îngrijorată ca să mă simt vinovată că trag cu urechea, însă nu mai înţeleg ce-şi spun.

După ce îl şterg pe Lukasz şi îl culc, mă întorc în salon. Atunci când intru, Krysia şi Jacob se opresc în mijlocul discuţiei. Mă întreb ce secret îngrozitor au, dacă se feresc astfel de mine. Şi eu fac lucruri ilicite pentru rezistenţă şi, cu toate astea, uneori mă simt ca un intrus printre ceilalţi membri ai ei.

Arunc o privire pe fereastră şi uit pe loc de indignarea mea. E abia trei şi jumătate după-amiaza, dar cerul se întunecă deja. Krysia îmi urmăreşte privirea şi-şi dă seama ce oră e.

- Cred că mă duc şi eu să fac o baie, spune ea dintr-odată. Jacob, ţi-am pregătit un coş cu mâncare şi cu haine călduroase. E pe masă.

Cum Lukasz doarme, nu mai trebuie să se stăpânească, aşa că îi sare de gât.

-Noroc, dragul meu! Domnul fie cu tine! Se desprinde de el şi iese grăbită, lăsându-i pe obraz lacrimile ei. Eu şi Jacob rămânem în

mijlocul camerei, la fel de stângaci ca la începuturile noastre.

- E fericită că eşti aici, îmi spune el.
- Mă bucur să aud asta. Mă temeam că suntem amândoi o povară pentru ea.
- Câtuşi de puţin.

Stăm faţă în faţă, în linişte. Clipesc de câteva ori, hotărâtă să nu mă vadă plângând. Mă ia în braţe şi-şi sprijină bărbia de capul meu.

- Voi veni după tine, Emma! Orice s-ar întâmpla. Curând, vom fi din nou împreună.
- Eu sunt mereu cu tine, răspund.

Jacob dă din cap în semn că a înţeles, apoi mă sărută cu pasiune. După ce nu-i mai simt buzele, îmi ţin ochii închişi ca să păstrez clipa asta pe veci, dar, atunci când îi deschid, el e deja la jumătatea treptelor, pe care le coboară bocănind cu ghetele lui grele. Aud cum se deschide uşa, apoi cum se închide cu un zgomot uşor. Alerg la fereastră şi mă uit în stradă, dar nu-l mai văd.

Mă întorc la locul în care ne-am ţinut în braţe şi trag aer adânc pe nări, în speranţa că aş

putea regăsi mirosul pe care el l-a lăsat în urmă. în jurul meu s-a făcut frig. Preţ de câteva ore, am fost Emma din nou. însă acum, după ce Jacob a plecat, sunt doar Anna, amanta comandantului.
Câteva minute mai târziu, coboară Krysia, îmbrăcată într-un halat şi cu părul umed. Vine la mine, în locul în care am rămas încremenită.
- A plecat?
înainte să răspund, bate cineva la uşă.
- Jacob! strig eu, apoi o iau la fugă pe scări. Poate că a uitat ceva, poate că, cine ştie, chiar s-a hotărât să nu plece în noaptea asta.
- Emma, stai! strigă Krysia în urma mea. Jacob n-ar...
Dar e prea târziu. Am ajuns la parter şi traversez foaierul. Pun mâna pe clanţă şi deschid uşa larg.
- Credeam că ai...
Cuvintele îmi îngheaţă pe buze. în uşă sunt doi ofiţeri Gestapo.

Hanuka este sărbătoarea la care copiii primesc o mică sumă de bani sau monede de ciocolată („ghelt" - în idiş)

.Capitolul 19

Mă uit, fără o vorbă şi cuprinsă de panică, la ofiţerii Gestapo. Oare l-au văzut pe Jacob? N-avea cum să ajungă prea departe. Poate că de-asta au venit. Trag aer adânc în piept.

- B-bună seara! îi salut în cele din urmă, cu un nod în gât.
- Aşteptaţi pe cineva? întreabă ofiţerul în vârstă.

Ezit, în căutarea unui răspuns.

- Grădinarul nostru, Ryszard, trebuia să ne aducă provizii, spune Krysia din spatele meu.

A ajuns la jumătatea treptelor, îmbrăcată tot în halat şi cămaşă de noapte. Trece pe lângă mine, deschide uşa mai larg şi întinde mâna.

- Sunt Krysia Smok.

Bărbatul în vârstă, slab şi înalt, cu ochelari, îi strânge mâna.

- Eu sunt locotenentul Hoffman, iar dumnealui e sergentul Braun.

Face semn spre tânărul scund şi robust. Krysia îi strânge mâna şi se întoarce către sergentul Braun, care înclină, scurt, din cap. Ea pare calmă şi politicoasă, de parcă îşi invită prietenii la ceai. închide uşa în urma lor, iar eu îi arunc o privire nedumerită.

- Haideţi sus! zice Krysia. E mai cald acolo.

Deodată, îmi dau seama că vrea să îi bage în casă anume ca ei să nu-l vadă pe Jacob în stradă. în timp ce urc după ea şi după cei doi bărbaţi, îmi spun, în sinea mea, că ea e cea care ar trebui să lucreze infiltrată printre nazişti. E o actriţă mult mai bună decât mine. Krysia îi invită în salon.

- Fă ceai, draga mea, bine? îmi cere ea.

Şovăi, pentru că nu vreau s-o las singură cu ofiţerii, dar tonul pe care mi-a vorbit e calm şi ferm. Merg la bucătărie şi umplu ceainicul, îngrijorată. Ce caută Gestapoul, acum, aici? Ce vor? Câteva minute mai târziu, duc tava cu ceai în salon, încercând să-mi stăpânesc

tremurul mâinilor. Aşez tava pe măsuţa de lângă canapea, torn ceaiul şi mă uit pe furiş la ofiţeri. Locotenentul Hoffman stă în picioare lângă şemineu şi priveşte fotografia lui Marcin, care e aşezată pe policioară. îmi amintesc de noaptea în care am ajuns la Krysia şi de tristeţea pe care am simţit-o la insistenţa ei de a ascunde fotografiile cu Jacob. Acum îi sunt recunoscătoare pentru precauţie. Mă uit în toate părţile, căutând fie şi cel mai mic semn al trecerii lui Jacob pe aici. Nu văd nimic. Sergentul Braun se uită pe fereastră înspre pădurea Las Wolski. îi arunc Krysiei o privire agitată. Ar fi posibil ca naziştii să-l vadă pe Jacob fugind în pădure?

- Domnilor, vă rog, luaţi ceai! îi îndeamnă ea. Şovăitori şi fără nici o tragere de inimă, cei doi se aşază pe scaunele din faţa noastră.

- Să ne iertaţi că folosim vesela de zi cu zi, spune Krysia în timp ce oferă câte o ceaşcă fiecăruia dintre ei. Vedeţi dumneavoastră, nu suntem obişnuite să primim oaspeţi atât de distinşi fără să fim anunţate, subliniază ea

ultimul cuvânt, dojenindu-i, astfel, pentru că au dat buzna.

- Noi ne cerem scuze că v-am deranjat, răspunde Hoffman, ca un şcolar pus la colţ. Doar că..

- Prostii! intervine Braun pe un ton impetuos, care îmi aminteşte de generalul Ludwig, oaspetele enervant de la dineul oferit de Krysia în seara în care l-am cunoscut pe comandant. Ofiţerii Gestapo n-au obiceiul să se programeze, doamnă!

- Desigur, răspunde Krysia cu calm, vorbind pe un ton scăzut şi trăgând de timp. Uşa noastră vă e mereu deschisă. Ce vă aduce aici într-o seară atât de geroasă? Cu ce vă putem ajuta?

- Ni s-au raportat fugari în zona asta, indivizi care acţionează în pădurea de pe deal, explică Hoffman.

Ştiu că se referă la cei care luptă în mişcarea de rezistenţă, chiar dacă, bineînţeles, naziştii nu-i numesc aşa.

- Las Wolski? întreabă Krysia atât de de mirată, încât aproape că mă convinge şi pe mine.
Nazistul încuviinţează înclinând din cap.
- Aţi observat ceva?
- Nimic, răspunde ea cu convingere. Desigur, nu prea mergem în pădure în perioada asta a anului.
- Desigur, repetă Braun cu un sarcasm care mă pune pe jar, apoi se uită drept în ochii Krysiei. Aţi primit veşti de la nepotul dumneavoastră în ultimul timp?
Trag aer adânc în piept, şocată de întrebare. Se aşterne tăcerea şi sper ca ofiţerii să nu-mi fi observat reacţia.
- Am mai mulţi nepoţi, domnule! răspunde Krysia cu un uşor tremur în voce. La care dintre ei vă referiţi?
- Nepotul din partea soţului. Aveţi unul singur: Jacob Bau.
îmi stă inima în loc. Au aflat despre Jacob.
- A, vorbiţi despre nepotul lui Marcin, Jacob.

Krysia pronunţă numele soţului meu de parcă nu l-a mai auzit de ani şi ani.

- Da, răspunde Braun pe un ton nerăbdător.
- A făcut ceva? se miră Krysia.

Braun ezită, uluit de îndrăzneala întrebării ei.

- Ne-a dat de furcă înainte de război publicând minciuni despre Reich. Iar de când a început războiul, nu l-am mai văzut. Am vrea să vorbim cu el.
- Băiatul ăla intră mereu în bucluc, răspunde Krysia, încercând să-şi păstreze tonul calm.
- Nu de bucluc vorbim aici, spune Braun încruntându-se. E vorba de trădare!
- Da, desigur, recunoaşte Krysia devenind serioasă, de parcă abia acum îşi dă seama de gravitatea situaţiei. înţeleg, dar nu l-am mai văzut pe Jacob de ani întregi, ştiu sigur că n-am mai dat ochii cu el de la începutul războiului. Chiar şi atunci, abia ne-am întâlnit de câteva ori în oraş, adaugă ea senin, iar eu mă mir de cât de uşor îi vine să mintă. N-am prea avut de-a face cu rudele lui Marcin de

când a murit el, să ştiţi, continuă, pe un ton calm, ca şi cum ar face conversaţie. Iar de când m-am mutat aici nu prea am musafiri, i se confesează ea lui Hoffman.

- Mi se pare ciudat, *Pani* Smok! răspunde repede cel în vârstă. Sunteţi o gazdă minunată, chiar şi pentru oaspeţii neaşteptaţi. Şi aveţi o casă frumoasă.

Krysia îşi înclină uşor capul spre stânga şi-şi dă părul pe spate.

- Sunteţi prea bun, domnule!

Flirtează ca să câştige timp, ca să-i dea lui Jacob şansa să fugă de Gestapo. Hoffman cade în plasa ei. Cel tânăr însă nu se lasă păcălit.

- Am văzut că aveţi un şopron în grădina din spate, intervine Braun. Ce ţineţi acolo?

Krysia se întoarce spre el.

- Nimic, spune ea pe loc. E gol dintotdeauna.

Braun o priveşte cu atenţie.

- Atunci nu vă supăraţi dacă aruncăm o privire?

Krysia ezită. Cu coada ochiului, văd că e speriată. Dilema ei e clară pentru mine: nu ştie dacă Jacob a plecat sau dacă se ascunde.

- Broasca e veche şi mă tem că nu mai am cheia, spune ea în cele din urmă, uitându-se în ochii ofiţerului.
- Dacă broasca e atât de veche precum spuneţi, asta înseamnă că se sparge uşor, contraatacă el.

E limpede că n-are de gând să cedeze. Bag de seamă că deasupra buzei de sus a Krisiei s-au ivit picături de sudoare.

- Foarte bine, se învoieşte ea în cele din urmă. Daţi-mi o clipă să mă îmbrac, apoi vă conduc.

Krysia iese din salon şi urcă treptele încet, trăgând de timp cât poate de mult. Rămân nemişcată, îngrozită de întrebările pe care mi le-ar putea pune naziştii, numai că nici unul nu zice nimic. în schimb, se plimbă încă o dată prin cameră, ridicând şi privind cu atenţie fotografii şi alte lucruri. Braun se duce la pian şi atinge clapele cu stângăcie, ceea ce arată că

nu ştie să cânte. în timp ce stau neputincioasă şi privesc cum ei ne răscolesc intimitatea, mă simt mai violată decât m-am simţit vreodată cu comandantul.
Comandantul... îmi vine să le spun că lucrez pentru el. îmi fac socoteala că, dacă pomenesc numele unui ofiţer superior, sunt şanse să ne lase în pace. însă dacă cei doi mi-ar verifica spusele şi ar vorbi cu el, i-ar putea explica şi motivul pentru care au venit la Krysia, iar asta ar putea scoate la iveală relaţia mea cu Jacob. Riscul e prea mare.
Câteva minute mai târziu, Krysia apare din nou, îmbrăcată în rochia pe care a purtat-o cât timp a fost Jacob aici. Trece pe lângă mine şi simt mirosul lui impregnat în ţesătură. „Fugi, Jacob!", îmi spun eu în gând. „Ai grijă!"
- Gata? îi întreabă ea veselă pe ofiţeri, de parcă se duc la picnic.
Coborâm scara, iar Krysia deschide uşa. înainte să ieşim însă, apare un
alt bărbat în uniformă.

- Ţi-am spus să rămâi în maşină, îl ceartă Braun.
- Nu-i nimic, intervine Hoffman. Ce e, Klopp?
- Am primit mesaj de la sediu prin staţia radio, domnule, trebuie să ne întoarcem urgent!

Braun ezită şi se uită la hambarul din curte.
- Nu durează decât un minut.
- îmi pare rău, domnule, dar ni se cere să ne întoarcem imediat!

Hoffman se întoarce spre Krysia.
- Se pare că uşa hambarului rămâne intactă în seara asta. Mulţumim pentru cooperare!

Ofiţerii dispar în noapte. Krysia încuie uşa după ei. Afară, motorul maşinii porneşte, iar zgomotul lui se îndepărtează tot mai mult.

Răsuflu adânc şi oftez:

-A fost cât pe-aci!

Krysia nu zice nimic, ci se lasă pe treapta de jos şi-şi încrucişează braţele pe piept. A pălit. Mă aşez în genunchi lângă ea.
- Spune-mi, ce e? Te simţi bine?
- Da, reuşeşte ea să şoptească.

Krysia e atât de puternică şi de destoinică, încât uit mereu că are aproape şaptezeci de ani. Mă întreb dacă venirea Gestapoului n-a fost prea mult pentru ea.

- Haide să urcăm!

O iau de braţ şi o ajut să se ridice. Urcăm împreună la bucătărie, unde o ajut să se aşeze pe un scaun. Apoi îl aud pe Lukasz plângând la etaj.

- Stai aici! îi spun Krysiei.

îl găsesc pe Lukasz stând în picioare în mijlocul pătuţului, cu faţa roşie şi plină de lacrimi. îl ridic şi îl strâng în braţe.

- Bravo! şoptesc, bucuroasă că n-a plâns mai devreme.

îl duc jos la Krysia, care stă acolo unde am pus-o, neclintită.

- Aşa! spun, aşezându-l pe Lukasz în poala ei, iar Krysia îl strânge în braţe şi începe să-l legene. Mă duc să fac ceai.

însă Krysia clatină din cap.

-Nu ceai, zice ea, legănându-se. Votcă!

îmi amintesc de sticla pe care am văzut-o vârâtă în partea din spate a răcitorului. O scot şi torn în două pahare, peste nişte cuburi de gheaţă. Apoi îi pun şi lui Lukasz lapte într-o ceaşcă. Mă întorc la masă şi la Krysia cu băuturile. Se întinde spre pahar, iar Lukasz scapă din braţele ei şi vine în fugă să-şi ia laptele.

- Te simţi mai bine? o întreb eu privind-o cu atenţie - şi mă gândesc că parcă i-a mai venit culoarea în obraji.

- Da, îmi pare rău, răspunde ea. Uneori mă.. ţine în piept atunci când e prea mare tensiunea.

Mă cuprinde panica.

- Krysia, poate că ai ceva la inimă! Trebuie să te vadă un doctor.

Ea clatină din cap.

- Ce să-mi facă doctorul, chiar dacă ar fi să găsesc unul? Nu, n-am nimic.

Dau să protestez, dar ştiu că e zadarnic.

- Măcar s-a terminat.

- Cel puţin deocamdată, răspunde ea laconic. Am senzaţia că se vor întoarce.
- Am avut noroc că au fost chemaţi la sediu.
Krysia mă priveşte şi schiţează un zâmbet cu colţul gurii.
- Ce te face să crezi că norocul a fost la mijloc?
îmi dau seama că, după ce a urcat, absenţa ei prelungită n-a însemnat o simplă tragere de timp. Cândva, văzusem un radio ascuns într-un colţ al debaralei în care îşi ţine garderoba.
- Ce ai... ? Cum ai... ?
- Să zicem că oamenii ăia ar putea descoperi că povestea cu chemarea lor la sediu a fost, de fapt, o neînţelegere.
Vorbele ei mă pun pe gânduri. Nu îmi imaginez ce legături ar putea să aibă ea în rândurile rezistenţei ca să însceneze un asemenea apel. Aş vrea să aflu mai multe, dar cu cât ştiu mai puţin, cu atât mai bine.
- Te temeai că Jacob se ascundea în hambar?
Ea clatină din cap în semn că nu.

- Deloc. Ştiam că Jacob a plecat de mult. Dar există lucruri... în sfârşit, să spunem doar că trebuie să iau legătura urgent cu cineva din rezistenţă. Hambarul trebuie golit înainte să se întoarcă cei de la Gestapo.
- Pari sigură că o vor face.
- Fără îndoială. Cred că l-am păcălit pe Hoffman..
- Da, ai flirtat foarte convingător, o întrerup. Râde.
- Mă gândeam că mi-am pierdut îndemânarea, dar se pare că ăsta e unul dintre lucrurile pe care nu le uiţi. Oricum, chiar dacă l-am distras pe Hoffman, Braun a rămas suspicios. Şi e tenace ca un pitbull, spune ea, iar eu dau din cap în semn de aprobare, căci cunosc prea bine genul. Cel puţin Lukasz a stat cuminte sus. Data viitoare s-ar putea să n-avem atât noroc.

Auzindu-şi numele, copilul îşi ridică privirea şi zâmbeşte.

Mă prăvălesc pe scaun şi abia atunci îmi dau seama ce s-a întâmplat. Gestapoul îl căuta pe

Jacob. Avem noroc că nu suntem acum la închisoare, îmi impun să-mi păstrez calmul. „E rândul tău să fii puternică şi s-o susţii pe Krysia." Sorb din votcă şi încerc să nu mă strâmb.

- Mă gândeam să le spun că lucrez pentru comandant, ca să ne lase în pace.
- Mai bine că n-ai facut-o. N-am vrea ca asta să-i atragă comandantului atenţia asupra legăturii dintre tine şi Jacob, chiar dacă, într-un fel, amândoi îmi sunteţi rude.
- Aşa m-am gândit şi eu.

Tace şi ia o înghiţitură zdravănă de votcă.

- Nu ştiu ce să facem cu copilul.
- Ce să facem? întreb, speriată. Cum adică?
- Dacă se întorc şi îl văd pe Lukasz, vor pune întrebări.
- Dar astă-seară a fost cuminte...
- Anna, nu e chiar atât de simplu! Crezi că e o coincidenţă faptul că în seara asta a venit Gestapoul ca să întrebe de Jacob la doar câteva clipe după ce a plecat el? Nu, adaugă,

răspunzând tot ea. Cred că le-a spus cineva că era aici.
Rămân cu gura căscată.
- Vreun informator?
- Da. Poate că unul dintre vecinii noştri cu simpatii naziste, care l-a văzut venind, poate că vreun trădător din mişcarea de rezistenţă. Mă tem încontinuu de asta din ziua în care am aflat că există scurgeri de informaţii. E posibil ca cineva să ştie sau să bănuiască faptul că tu şi Lukasz nu sunteţi cine păreţi a fi. E posibil ca Lukasz să nu mai fie în siguranţă prea multă vreme aici.
-Nu! strig, luând copilul în braţe. Nu-l putem dezrădăcina încă o dată.
- S-ar putea să n-avem de ales, Anna! Pentru noi, cel mai important lucru e siguranţa lui, trebuie să-l ţinem în viaţă.
Mă ridic cu Lukasz în braţe.
-Dar...
- Ştiu că te-ai ataşat de el. Şi eu la fel. Dar nu e copilul nostru. Nu poate sta veşnic cu noi. Doar înţelegi asta, nu-i aşa?

Nu zic nimic, ci îmi îngrop faţa în buclele lui Lukasz.
- Şi unde să se ducă? întreb eu într-un târziu.
Krysia tace.
- Nu ştiu, spune ea în cele din urmă. Nu-mi dau seama unde anume l-am putea duce ca să fie în siguranţă. Aşa că, pe moment, nu iau legătura cu rezistenţa ca să-l mutăm. Dar tu trebuie să te obişnuieşti cu gândul că asta s-ar putea întâmpla într-o bună zi.
-Dar dacă eu...
Vreau să-i spun că aş putea vorbi cu comandantul ca să-i cer ca poliţia să ne lase în pace. Apoi tac. Nu ne e prieten în povestea asta. Dacă îi cer ajutorul, risc să dezvălui legăturile pe care le are Krysia cu rezistenţa.
- Nu contează, spun resemnată.
- Haide! mă îndeamnă ea punând pe masă paharul cu votcă şi ridicându- se cu greu.
îmi dau seama că nu şi-a revenit complet după întâlnirea cu cei de la Gestapo. întinde braţele şi îmi spune:
- îl culc eu.

-Nu.
Mă întorc cu spatele la ea, pentru că nu vreau să-i dau drumul lui Lukasz. Chiar dacă ştiu că e absurd, mă tem că, dacă îl las din braţe, mi-l va lua şi nu-l voi mai vedea niciodată.
- Anna, te rog! spune ea, încercând, cu blândeţe, să-l desprindă de mine, dar mă împotrivesc şi îl ţin strâns.
în timpul ăsta, Krysia dă peste ceaşca cu lapte pe care Lukasz a aşezat-o pe jos. Laptele ţâşneşte în toate părţile, iar Krysia alunecă. O văd căzând pe spate, cu încetinitorul, parcă.
- Au! strigă, aterizând pe podeaua tare.
Cu copilul în braţe, dau fuga la ea.
- Krysia, ai păţit ceva?
Nu răspunde şi îmi dau seama că e zguduită.
- N-am nimic, zice, iar eu ştiu că cel puţin mândria ei are de suferit.
îi întind mâna ca s-o ajut, dar mă ignoră şi se ridică singură.
- îmi pare rău! mă scuz, ruşinată.
Krysia ne ocroteşte, iar eu mă port cu ea de parcă mi-ar fi duşman.

- Războiul e de vină, spune, luându-l în braţe pe Lukasz. Nu mai suntem noi înşine.
Brusc, îmi amintesc de discuţia cu Jacob, de faptul că am avut senzaţia că venise la mine doar fiindcă urma să se întâmple ceva îngrozitor, ceva care să-i facă rău şi să-l împiedice să se mai întoarcă vreodată. Mi se strânge inima.
- Trebuie să vorbesc cu Alek.
Mă surprinde şi pe mine tonul meu rece şi vehement. Krysia mă priveşte lung, mirată.
- Probabil că e imposibil. Ştii că au dispărut cu toţii fără urmă.
- Ştiu că există anumite căi prin care se poate lua legătura cu ei, insist eu. Dacă e nevoie, mă duc şi singură să-l găsesc.
Krysia şovăie, dar apoi îmi spune:
- Bine. încerc să trimit vorbă că trebuie să vorbeşti cu el marţea asta.
Dau să spun că e urgent, că trebuie să-l văd acum, dar mă abţin. Are şi
Krysia limitele ei.
-Mulţumesc! Doar Alek, adaug. El, personal.

- Anna, ştiu că eşti îngrijorată! spune Krysia. Dar nu poţi opri mişcarea. Vor face ce trebuie să facă.

Nu-i spun nimic. Respectul deosebit faţă de liderii mişcării de rezistenţă o face pe Krysia să semene cu Marta. Poate că şi eu aş fi gândit la fel cu un an în urmă, numai că, în ultimele luni, am văzut prea multe ca să mai stau cu mâinile în sân. E sinucidere curată să-i ataci pe nazişti. Trebuie să încerc să-i opresc pe cei din rezistenţă.

Timpul trece cumplit de greu în următoarele zile. Marţi, după serviciu, dau fuga la piaţetă şi intru în cafeneaua în care m-am mai întâlnit cu Alek şi cu ceilalţi. E aproape pustiu înăuntru, cu excepţia unei perechi care fumează la o masă din colţ. Alek nu e nicăieri. Mă întreb dacă am venit prea devreme sau dacă nu cumva îl aştept degeaba. încercând să-mi păstrez calmul, mă aşez la o masă liberă şi cer un pahar de ceai.

Câteva minute mai târziu, apare şi Alek. Mă sărută de bun venit şi simt că are faţa îngheţată.

- A trecut ceva vreme, zice el în timp ce-i face semn chelneriţei să îi aducă o cafea, apoi se aşază.

- Da. Ai primit ceea ce ţi-am trimis prin Marek?

Dă din cap în semn că da.

- A fost de mare ajutor, exact lucrul de care aveam nevoie, spune el, apoi tace, aşteptând să plece fata care i-a adus cafeaua. Mai ai să-mi dai ceva? întreabă grăbit, întorcându-se spre mine.

Mă codesc. Ştiam că dorinţa mea de a-l vedea avea să-l facă să creadă că am mai obţinut informaţii. Nu-mi place că l-am păcălit, dar altfel n-ar fi vrut să ne întâlnim.

- Nu, îmi pare rău, dar n-am.

Alek e nedumerit.

- Atunci de ce m-ai chemat? S-a întâmplat ceva? A aflat cineva despre tine?

Clatin din cap în semn că nu.

-N-a aflat nimeni, dar e ceva în neregulă... Alek, asta e o nebunie!
Văd, după expresia feţei lui, că şi-a dat seama despre ce vorbesc. Loveşte atât de tare cu palma în masă, încât se clatină ceştile. Perechea din colţul încăperii se uită la noi.
- Ştiam eu că nu trebuia să-l las pe Jacob să vină la tine! şopteşte el aspru.
Sunt şocată. Nu l-am mai văzut niciodată atât de furios.
- Jacob nu mi-a spus nimic, doar am presupus.
- Ce ai presupus? vrea el să ştie.
Mă poticnesc.
- C-că vă pregătiţi să faceţi ceva periculos.
- Periculos? Emma! Tot războiul ăsta e periculos, încă de când a început! A fost periculos să te trimit să lucrezi pentru comandant. E periculos că-l ascundeţi pe Lukasz. E periculos şi să ne trimitem soldaţii în pădure. Şi, cu toate că ne asumăm aceste pericole şi riscuri, poporul nostru continuă să sufere şi să moară.

Are flăcări în privire, dar nu pe mine e furios, ci pe răul cu care se luptă rezistenţa. E aceeaşi expresie pe care am văzut-o acum trei zile în ochii lui Jacob. Sunt uniţi în hotărârea de a duce la capăt ceea ce au pus la cale.

- Dar..., dau eu să protestez.

Alek ridică mâna.

- Nu e treaba ta.

- Nu e treaba mea? întreb, furioasă la rândul meu, iar femeia de la masa din colţ se uită iarăşi spre noi, ridicând din sprâncene. Nu e treaba mea? repet, coborând tonul. Alek, mi-am riscat viaţa pentru mişcarea asta! Mi- am abandonat părinţii, mi-am trădat căsnicia. E mai mult decât treaba mea! spun, privindu-l ţintă în ochi. E dreptul meu!

Ne încruntăm unul la celălalt, iar între noi se lasă câteva clipe de tăcere.

- Ai devenit mult mai puternică în ultimele luni, spune el în cele din urmă, îmblânzindu-se şi lăsând să i se întrevadă în glas o undă de mirare. Foarte bine, ce vrei să ştii?

- De ce acum?

Alek îşi coboară tonul şi spune:
- Emma, poporul nostru e păscut de o mare primejdie!
- Ghetoul...
- Nu mă refer la ghetou. Mă refer la lagăre! spune el, iar eu clipesc, neînţelegând. Ai auzit de Auschwitz, nu?
- Da, e un lagăr de muncă.
Simt că mi se face rău. încă văd privirea bântuită a comandantului, în noaptea de după vizita pe care o făcuse acolo împreună cu delegaţia.
- Asta le-au spus naziştii oamenilor, asta vor ei să se creadă. E un lagăr al morţii, Emma! Naziştii au început să-i gazeze pe ai noştri şi să le ardă trupurile în cuptoare. Mii de evrei în fiecare zi. în curând nu va mai exista nici un ghetou, nici un lagăr de muncă. Doar Auschwitz şi Belzec şi alte lagăre ale morţii. Naziştii nu se vor opri decât atunci când ultimul evreu va ieşi pe horn sub formă de fum.
- N u . .

întorc capul, scârbită. Nu poate fi adevărat! Totuşi, am încredere în Alek şi nu pot să ignor sinceritatea cu care a vorbit. Până acum nu mi-am dat seama că naziştii nu vor doar să ne subjuge, ci şi să extermine fiecare evreu în parte.

- Credem că e un moment critic, continuă el. E a doua iarnă pe care o petrec germanii în Polonia. Nu le merge bine cu războiul şi au început să dispere. Informaţiile pe care ni le-ai dat demonstrează că plănuiesc să lichideze ghetoul din Cracovia şi să trimită evreii foarte curând în lagărele morţii. Aşa că înţelegi de ce e esenţial să acţionăm acum.

- Da, răspund vlăguită.

Alek are dreptate. în ciuda iubirii pe care i-o port lui Jacob şi a grijilor mele, nu mai am ce zice.

- Bun! Emma, încă ceva! adaugă Alek, făcându-mă să-l privesc nedumerită. E vorba de Richwalder. Ştiu că ţi-ai pus întrebări în legătură cu trecutul şi cu soţia lui, continuă Alek, iar eu dau din cap în semn că da,

gândindu-mă că se poate ca el să fi aflat asta de la Krysia. întotdeauna mi- am zis că dacă nu ştii decât puţine lucruri despre el, îţi e mai uşor să-i fii în preajmă. Dar acum..., spune Alek oprindu-se pentru o clipă, apoi reluând: Ei bine, nu ştiu cât timp ne vom mai putea vedea. E important să ştii totul. Pe soţia lui Richwalder o chema Margot.

- Ştiu asta.
- Dar ceea ce nu ştii e că înainte de căsătorie ea s-a numit Rosenthal. Vezi tu, Emma, tatăl ei a fost evreu! îmi dezvăluie Alek, lăsându-mă cu gura căscată. După ce a izbucnit războiul, spune el mai departe, Richwalder a crezut că putea păstra secretă ereditatea ei, faptul că era pe jumătate evreică. Dar curând după ce Richwalder a fost numit într-o poziţie superioară la Ministerul Apărării, tatăl lui Margot, care fusese un proeminent activist politic al Partidului Comunist, a fost arestat şi trimis în lagărul Bergen- Belsen. Margot s-a rugat de soţul ei să intervină ca să-i salveze tatăl, însă Richwalder

ştia că, dacă făcea asta, dezvăluia faptul că soţia lui era pe jumătate evreică. Ca s-o protejeze sau poate ca să-şi protejeze preţioasa carieră, a refuzat. Friedrich Rosenthal a ajuns în faţa plutonului de execuţie. A doua zi, atunci când a ajuns acasă, Richwalder şi-a găsit soţia moartă - se împuşcase în patul lor, cu revolverul lui.
Simt cum îmi fuge pământul de sub picioare.
- N u . .
- Atunci când a murit, Margot era însărcinată în şase luni, adaugă Alek, iar mie îmi bubuie urechile atât de tare încât aproape că nici nu-l mai aud. Poate că acum înţelegi de ce am simţit că era mai bine să nu ştii adevărul. Dar, Emma! Orice ai crede şi orice s-ar întâmpla, trebuie să continui să te prefaci în prezenţa lui Richwalder. Multe vieţi depind de asta.
Sunt inertă, nu mă pot clinti, nici vorbi.
- îmi pare rău, dar trebuie să plec, spune Alek.
Se ridică şi aruncă nişte monede pe masă.

îmi ridic privirea.
- Cum... Vreau să spun, când ne mai vedem? îmi pune mâna pe umăr.
- Ai încredere, Emma! Aşa cum a spus cândva preşedintele american Lincoln: „Va trece şi asta!" Abia aştept ziua în care să pot sta, liber, pe o terasă cu tine şi cu prietenii noştri, să bem o bere şi să ne aducem aminte de trecut.
Mă uit la el. Cuvintele îi sunt pline de curaj, dar ştiu, după tulburarea din privire, că în sinea lui nu crede că va veni acea zi. în acelaşi timp, are o limpezime în ochi care-mi spune că nu se teme de orice va să vină. Nu pot să-mi iau ochii de la el, uluită de cutezanţa lui.
- Dumnezeu să te binecuvânteze, Alek! şoptesc în timp ce-i strâng mâna. Şi mulţumesc!
Fără o vorbă, se întoarce şi pleacă

.Capitolul 20

- Noapte bună! îi urez lui Stanislaw.

Cobor din maşină pe trotuarul înzăpezit din faţa clădirii în care se află apartamentul comandantului. Şoferul pleacă, iar eu mă uit înjur. E sfârşitul lui decembrie şi tocmai s-a oprit ninsoarea. Chiar dacă e ora şase şi soarele a apus, cerul pare luminat. Pe jos s-a aşternut un strat de un alb imaculat, aşa că nu mai poţi deosebi trotuarul de stradă. Iau o mână de zăpadă şi îmi răcoresc obrazul, trăgând adânc pe nas aerul umed din preajma ei. Oraşul pare pustiu şi mut.

Au trecut în jur de trei săptămâni de la discuţia cu Alek. La început am crezut că avea să-mi fie imposibil să merg mai departe cu farsa asta, cunoscând acum trecutul comandantului, planurile naziştilor în legătură cu evreii şi faptul că rezistenţa se pregătea să facă ceva foarte primejdios. îmi aduc aminte că, pe vremuri, mică fiind, citisem o carte în care eroul principal avea puterea de a vedea viitorul. îi spusesem tatei atunci că o astfel de înzestrare ar fi fost ceva minunat, însă el clătinase din cap. „Imprevizibilul e cel mai bun

lucru din viaţă", mă contrazisese el.
„Posibilitatea ca cineva să apară în viaţa ta sau ca un anumit lucru să ţi se întâmple - asta e ceea ce te face să vrei să mergi înainte. Speranţa. Dacă prevezi viitorul şi n-ai puterea de a schimba nimic... " clătinase el, mâhnit, din cap, „ce blestem!"

„Chiar blestem", îmi spun acum, în timp ce îmi scutur zăpada de pe mănuşi şi pornesc spre apartamentul comandantului. Oricâte am aflat, am reuşit, de bine, de rău, să ţin capul sus şi să continui să lucrez pentru comandant, fiindcă n-am de ales. însă acum mă uit altfel la el. Am scos capul din nisip, ştiu cine e şi cu ce se ocupă. La serviciu am izbutit să-mi maschez sentimentele contradictorii faţă de el şi, din fericire, nu ne-am văzut în nici o seară pentru că a fost foarte ocupat.
Până acum. Mai devreme, în timp ce-mi dicta, se oprise în mijlocul propoziţiei, se întinsese spre mine şi îmi luase carneţelul de stenografie din mâini. îmi ridicasem, mirată, privirea.

- Da, *Herr Kommandant?*
- Anna, s-a întâmplat ceva? mă întrebase încruntat.

Aş fi vrut să-i spun: „Da, ai condus o închisoare pentru evrei. îmi ţii părinţii închişi în ghetou. Ai lăsat ca tatăl soţiei tale să fie ucis şi l-ai omorî şi pe Jacob dacă ai avea ocazia. Nemernicii tăi de ofiţeri au venit la noi acasă, iar din cauza asta Lukasz trebuie să plece. Să continui?" Sigur că nu îndrăzneam să-i spun toate astea.

- Nu, *Herr Kommandant.* răspunsesem eu, reuşind să am un ton calm. Totul e bine!

Se întinsese şi-şi pusese mâna peste a mea.

- Pari distrasă, iar asta nu-ţi stă în fire.

Coborându-mi privirea la mâna lui, îmi venise în minte tot răul pe care îl făcuse şi mă luptasem cu impusul de a-mi trage mâna.

- Nu s-a întâmplat nimic. Totul e bine, repetasem eu repede.
- Sigur? stăruise el, scormonindu-mă cu privirea în căutarea unui răspuns.

- Da, îi dădusem eu înainte, frământându-mi mintea ca să găsesc o explicaţie. Cred că sunt distrasă pentru că se apropie sărbătorile.
- Desigur, răspunsese el, nu foarte mulţumit de lămurirea pe care i-o dădusem şi zăbovind încă o clipă cu mâna peste a mea înainte să şi-o retragă. Bine, ne oprim aici.
Mă ridicasem, uşurată să scap de privirea lui pătrunzătoare. însă chiar în clipa în care mă răsuceam pe călcâie ca să plec, mă prinsese de braţ.
-Ne vedem astă-seară? voise el să ştie.
întrebarea lui mă luase prin surprindere. Era atât de ocupat, încât nu-mi imaginasem că se gândea să-şi petreacă seara cu mine.
Afecţiunea cu care mă privea era sinceră şi, pe moment, mă copleşise un val de emoţie. în clipa aceea îmi dorisem cu disperare să nu fim cine eram. Ce simplu ar fi fost în alt loc şi în alte vremuri! Dacă n-aş fi fost măritată şi dacă el n-ar fi fost nazist, poate că am fi avut o şansă împreună. însă, aşa cum spunea mama pe vremuri, „dacă muştele ar face miere, ar fi

faguri pe toţi pereţii". Nu mă puteam transforma în altcineva.
Ezitasem. Numai să petrec noaptea cu comandantul nu-mi doream în seara aceea. Şi aşa îmi fusese greu să mă prefac toată ziua la birou, fără să fie nevoie să-mi maschez dezgustul atunci când aş fi rămas singură cu el între patru pereţi. însă în vreme ce şovăiam ştiam că n-aveam de ales. încă o vizită la el însemna o şansă în plus ca să găsesc ceva util pentru rezistenţă, poate chiar informaţii care să-l convingă pe Alek să nu iniţieze misiunea primejdioasă pe care o punea la cale.

- Da, ar fi minunat! consimţisem în cele din urmă, fiindcă se uita la mine şi aştepta un răspuns.

Zâmbise.

- Excelent! Putem lua cina în linişte, doar noi doi, spusese el vârându-şi mâna în buzunar şi scoţând o cheie şi nişte bani. Am ceva treabă pe care trebuie s-o termin în seara asta, dar nu voi întârzia foarte mult. Ce-ar fi să pleci acum şi să cumperi nişte mâncare în drum

spre apartamentul meu? Simte-te ca la tine acasă, culcă-te, dacă eşti obosită. Vin şi eu cât de repede pot.

Dădusem din cap în semn că eram de acord, apoi plecasem din biroul lui. Văzând că afară ningea, îl rugasem pe Stanislaw să mă ducă la magazin şi apoi la apartament.

Acum s-a oprit ninsoarea. Mă uit pe strada scăldată în alb şi mă gândesc la Jacob. întotdeauna i-a plăcut zăpada. în prima noastră iarnă împreună, cu câteva luni înainte să ne căsătorim, mă îndupleca să mergem în pădure şi să ne jucăm ori de câte ori ningea şi omătul era proaspăt. La început mi se păruse o nebunie din partea lui. Crescusem la oraş, fără fraţi şi surori, nu avusesem mulţi prieteni şi nu ştiam decât să prind fulgii pe limbă. Habar n-aveam să fac bulgări şi oameni de zăpadă şi nu-mi venea să cred că Jacob chiar voia să mă întind pe jos lângă el şi să-mi vântur mâinile şi picioarele ca să fac îngeri de zăpadă. însă reuşise să mă convingă şi, în timp ce râdeam lângă el pe stratul de omăt, cu umezeala aceea

îngheţată pătrunzându-mi prin haine, îmi ridicam privirea la cerul alb, trăgeam în piept aerul rece şi mă simţeam cu adevărat vie pentru prima oară în viaţă.

Sunt încă în stradă, mă aplec şi mai iau o mână de zăpadă, pe care o duc la faţă ca să adulmec umezeala şi aducerile-aminte. îi văd atât de bine chipul în amintire, dar zăpada nu-mi aduce în minte numai gânduri tandre legate de Jacob. Oare, acolo unde e, îi e cald? Nici nu ştiu dacă stă în vreo casă. într-o bună zi ne vom juca din nou în zăpadă, îmi jur eu în gând, lipindu-mi de obraz bulgărele de nea. Apoi îmi scutur mănuşile şi privesc la fulgii luaţi de vânt.

îmi curăţ ghetele pe preş înainte să intru în bloc. Duc în mână un coşuleţ cu mâncare. Urc, intru în apartament şi mă uit înjur. N-am mai fost aici de o lună. Apartamentul e mai dezordonat ca niciodată, ziare şi pahare împrăştiate peste tot. Cum poate trăi aşa? Altfel, e foarte ordonat şi migălos. Mă gândesc că motivul e absenţa lui de-acasă, fiind mereu

la serviciu până târziu sau la Varşovia. Aşez coşul pe măsuţa din faţa canapelei şi încep să strâng mizeria ca să pot pune masa.

în timp ce mă duc la bucătărie cu paharele, o simt pe Margot privindu-mă din fotografia de pe policioara căminului. Mă opresc şi mă întorc spre ochii ei negri. Fotografia a fost făcută înainte să-i fie ucis tatăl, dar tot pare tristă, prevestindu-şi, parcă, tragicul sfârşit. Oare ce adevăruri oribile mai aflase despre comandant, despre ce fel de om devenise el? Mă gândesc atunci la prima fotografie cu Margot, cea pe care o văzusem pe biroul comandantului. în acea imagine, părea fericită şi îndrăgostită. Caut indicii pe chipul ei şi îmi doresc să-mi poată spune ce fel de om fusese comandantul, însă expresia îi rămâne impasibilă, iar timpul i-a amuţit glasul. Biata Margot! Noi două nu suntem prea diferite. Amândouă evreice, cel puţin în parte. Amândouă, prinse în capcana dragostei pentru bărbaţi care sunt departe de noi ca urmare a datoriei faţă de o cauză. Amândurora ne-a

eşuat iubirea în zbuciumul acestui război nenorocit. Sper doar ca povestea mea să aibă un alt fel de final.

Mă întorc spre biroul comandantului. Aş putea intra şi cerceta. Poate că mi-a scăpat ceva ultima oară sau poate că a apărut ceva nou. Clatin din cap. Nu acum. E prea riscant. N-am de unde să ştiu când ajunge acasă. Nu, mă uit mai târziu, după ce adoarme. Mă trece un fior. A trecut ceva timp de când n-am mai fost împreună ca bărbat şi femeie. Ultima oară când s-a întâmplat a fost înainte să aflu despre trecutul lui sinistru şi înainte de vizita lui Jacob. Ideea de a mă culca iar cu comandantul după ce am făcut dragoste cu Jacob îmi pare ca o nouă trădare a jurămintelor căsătoriei. Totuşi, o parte din mine se bucură că el mă va ţine în braţe. Aş vrea să pot ignora acea parte sau să nu ştiu că există. Mă cutremur, nu vreau să mă gândesc la asta, aşa că duc vasele murdare la bucătărie.

în scurt timp apare comandantul, în vreme ce pun masa, o cină uşoară cu pâine şi cu delicatese de carne şi brânză. - Bună seara! Se apleacă şi mă sărută, cu un aer absent. Pare agitat şi, cu toate că nu îndrăznesc să întreb, aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat la birou după plecarea mea, ce a putut să-i schimbe atât de dramatic starea de spirit.
Nu mai zice nimic, ci îşi lasă servieta, pe care mi-o imaginez plină de documente, şi se duce la baie ca să se spele pe mâini. în timp ce torn de băut pentru amândoi, un pahar de *brandy* pentru el şi unul cu mult mai puţin alcool pentru mine, mă gândesc că poate în seara asta va fi prea ocupat ca să facem sex. Dacă e aşa, n-o să pot intra deloc în birou. Mi se strânge inima.
Duc paharele la masă şi mă aşez. Câteva minute mai târziu, el se întoarce în cameră, fără jachetă şi cu mânecile suflecate.
- Ia loc! îl îndemn eu bătând cu mâna pe canapea, lângă mine.

Dă din cap în semn de aprobare, dar nu vine. în schimb, se duce la policioară şi, pentru o clipă, mă întreb dacă se gândeşte la Margot, dar nu pare să se uite la fotografia ei. Mai degrabă se uită în şemineu, cu gândul în altă parte.

- Vine Crăciunul, spune el în cele din urmă. Parcă tocmai şi-a dat seama de asta, cu toate că am vorbit despre sărbători mai devreme, la birou.

- în câteva zile, răspund.

Aş fi uitat şi eu dacă n-ar fi decorat Krysia casa cu rămurele de brad şi funde roşii, în loc de pom. Oraşul, care într-o astfel de perioadă era împodobit de sărbătoare, cu decoraţiuni în vitrine şi mirosind a bunătăţi, anul ăsta e lipsit de orice ornament.

- Crăciunul era sărbătorit grandios la noi acasă, spune comandantul, iar eu nu ştiu dacă se referă la viaţa lui cu Margot, dar el continuă: Tata ne ducea la miezul nopţii cu sania prin pădure, ca să-l căutăm pe *Weihnachtsmanrfi-,* despre care noi, copiii,

credeam că aduce darurile de Crăciun, spune, venind la canapea şi aşezându-se lângă mine. Fireşte că nu l-am găsit niciodată, dar ne întorceam acasă şi vedeam că venise în lipsa noastră şi ne lăsase daruri minunate. A doua zi de dimineaţă aveam masa plină de prăjituri la micul dejun, încheie el zâmbind ca un copil.

- Ce frumos! exclam.

încerc şi eu să inventez în minte o poveste de Crăciun din copilărie, în caz că mă întreabă.

- Ar trebui să facem ceva special de Crăciun, spune el dintr-odată. Să mergem undeva câteva zile, doar noi doi.

Mă uit uluită la el. Parcă a uitat şi de război, şi de rolul pe care el îl are de îndeplinit în administraţie.

- *Herr Kommandant*, nu cred că se poate, având în vedere ce se petrece...

îi piere zâmbetul.

- Nu, sigur că nu, spune el repede, cu privirea adumbrită din nou, iar mie îmi pare rău că l-am smuls din momentul de evadare. Războiul ăsta nenorocit..., adaugă el

atingându-mi obrazul. îmi pare rău, Anna! Meriţi mult mai mult.
Chiar merit mult mai mult, dar nu aşa cum crede el. Merit să fiu cu soţul meu.
- Nu face nimic, răspund, cu un gol în stomac.
- într-o zi mă voi revanşa faţă de tine, insistă el. îţi promit că după război lucrurile se vor schimba în ceea ce ne priveşte.
Dau să răspund, dar, înainte să apuc, se întinde spre mine şi-şi lipeşte buzele de ale mele. Mă strânge tare în braţe şi mă sărută cu patimă. M-a luat prin surprindere şi înlemnesc. După atâtea săptămâni, atingerea lui e şi stranie, şi familiară în acelaşi timp. Apoi reacţionez şi îi răspund cu aceeaşi intensitate. Indiferent de ce s-a întâmplat şi de ceea ce am aflat despre el, simt. în acelaşi timp, văpaia şi fiorul de gheaţă, înflăcărarea şi dezgustul provocate în egală măsură de reacţia trupului meu şi de atingerea lui. Mâinile comandantului îmi umblă pe trup. Greutatea lui începe să mă apese, apoi mă îndoaie şi mă împinge către braţul canapelei.

E mai înfrigurat decât a fost vreodată. Parcă fuge, parcă încearcă să se ascundă în braţele mele. îmi desprind buzele de gura lui şi îi iau faţa în mâini.

- Ce e? şoptesc. Ce s-a întâmplat?

însă el clatină din cap şi începe să mă sărute din nou. Deodată, se aud bătăi puternice în uşă. Comandantul ezită, îngrijorat. Cu siguranţă că nu aştepta pe nimeni, şi nimeni n-ar îndrăzni să vină la el neanunţat. Se întoarce spre mine şi continuă să mă sărute de parcă n-a auzit nimic. După o clipă, bătaia din uşă devine atât de puternică, încât nu mai poate fi ignorată. Comandantul se ridică în capul oaselor.

- Da? strigă el iritat.

- Am un mesaj urgent, *Herr Kommandantl* se aude vocea unui bărbat tânăr.

Comandantul se ridică şi-şi îndreaptă gulerul în drum spre uşă. Deschide, iar pe hol vedem un soldat lac de sudoare şi care gâfâie.

- î-îmi cer scuze că v-am deranjat! se bâlbâie soldatul.

- Ce e? vrea să ştie comandantul.

Mesagerul se codeşte şi se uită la mine peste umărul comandantului.

- Anna e asistenta mea personală. Poţi vorbi în faţa ei.

Soldatul întinde braţul şi îi dă, tremurând, un bilet.

- *Warszawa Cafe*, icneşte el în timp ce comandantul înşfacă biletul şi citeşte repede.

A fost o explozie.

Simt că mi se face rău. *Warszawa Cafe*, pe vremuri un local polonez elegant, aflat peste drum de Operă, devenise, în timpul ocupaţiei, un bar al naziştilor. încă de la începutul războiului, ne obişnuiserăm să ocolim locul ăsta plin de soldaţi germani care se întâlneau ca să bea. Fără îndoială că rezistenţa provocase explozia.

- Ce fel de explozie? întreabă comandantul.
- Un dispozitiv incendiar, să trăiţi!
- Adică o bombă?

Soldatul dă din cap în semn că da.

- Mi-e teamă că avem răniţi printre ofiţeri.

Cu o expresie mirată, comandantul scapă biletul din mână. Ideea că a acţionat cineva împotriva naziştilor i se pare de neînţeles. Şi eu, şi mesagerul ne uităm la el şi aşteptăm să vedem ce va face. Fără o vorbă, se retrage în dormitor. Mă uit întrebător la soldat, sperând că va da mai multe detalii, dar el nu vorbeşte şi nici nu se uită în ochii mei, ci îşi mută greutatea de pe un picior pe altul. în depărtare urlă sirenele.
Comandantul iese din dormitor îmbrăcat cu jacheta. îşi aranjează centura şi văd pistolul argintiu scânteindu-i la brâu. Trece pe lângă mine în drum spre uşă.
- Trebuie să plec. Te conduce Stanislaw acasă, îmi strigă el strigă peste umăr, deja ajuns la jumătatea coridorului.
Soldatul trânteşte uşa în urma lui.
Alerg la fereastra dinspre nord şi mă uit la cer. în depărtare, în cealaltă parte a centrului, văd o lumină roşie. Flăcările se înălţă în văzduh. Prin urmare, asta puneau la cale Jacob şi Alek. îmi lipesc capul de geam, cu figurile lor în

gând. „Of, dragii mei băieţi prostuţi, ce-aţi făcut?"

Mă întorc. Sunt singură în apartamentul comandantului, sigură că nu se va întoarce prea curând, având în vedere cele întâmplate. Sunt liberă să mă duc în birou şi să răscolesc prin documente, să găsesc informaţii pe care să i le ofer lui Alek. în lunile din urmă, toate planurile şi acţiunile mele au avut ca scop o astfel de ocazie. Doar că acum e prea târziu. Ironia situaţiei mă face să izbucnesc în râs, iar vocea îmi răsună în camerele goale.

Apoi mă opresc brusc. Lumea tocmai a sărit în aer, iar cei la care ţin cel mai mult sunt, fără îndoială, în mijlocul infernului. Trebuie să fac ceva. îmi iau haina şi fug afară, în noapte. Mă opresc la câţiva metri de bloc. Unde să mă duc? Chiar dacă ştiu că e periculos şi că e ultimul lucru pe care ar vrea rezistenţa să-l fac, o iau la fugă, disperată, spre centrul oraşului şi spre scena exploziei. La început, oamenii de pe stradă mă privesc ciudat, dar, pe măsură ce mă apropii de colţul piaţetei,

isteria mea începe să se potrivească situaţiei. Sirenele urlă, Gestapoul latră ordine, iar polonezii, care în ultimii ani de ocupaţie au învăţat să se ferească de necazuri, aleargă drept spre locul incendiului. Urmez mulţimea spre vest, pe strada Stolarska.

„O bombă", şoptesc vocile de lângă mine, în timp ce ajung aproape. „Nazişti morţi", murmură mulţimea, pe un ton aproape vesel. îmi stă inima în loc. Faptul că au murit câţiva nazişti n-are importanţă pentru mine. Nu mă gândesc decât la iubitul meu Jacob şi la bravul şi puternicul Alek. Sunt sigură că ei se află printre cei care au pus bomba. Oare sunt în siguranţă? în viaţă?

Poliţia a pus o barieră în piaţă.

- Nu se poate intra, domnişoară! spune un soldat atunci când dau să trec.

- Dar locuiesc..., mint, arătând spre cealaltă parte a barierei.

El clatină din cap.

-Nu se fac excepţii. Ocoliţi!

O iau la stânga pe strada Tomasza şi imediat la dreapta pe Florianska, paralel cu strada pe care sper să ajung. Cu toate că locul prin care trec e aproape de explozie, poliţia nu s-a gândit să pună o barieră şi aici, aşa că strada e, în mare parte, pustie. Merg pe lângă blocuri, ascunsă în umbră. Pe măsură ce mă apropii de locul exploziei, fumul dens se ridică în aer, mă sufocă şi nu mai văd bine. Calc pe cioburi. Ajung la capătul străzii care se opreşte la Poarta Florian. Aici, lângă zidul oraşului medieval, i-am zărit pe soldaţii care l-au înspăimântat pe Lukasz în timpul primei plimbări pe care am facut-o după venirea noastră la Krysia.

Dacă merg pe lângă zid şi mă ţin pe lângă clădiri, poate că reuşesc să ajung la locul exploziei. Cotesc şi, brusc, dintr-un cadru de uşă, ţâşneşte o mână care mă apucă de umăr.

- Hei! ţip, în timp ce un străin mă trage pe o alee întunecată.

Două braţe mă cuprind din spate şi o mână mi se lipeşte de gură. Mă întreb dacă e

Gestapoul, dar ei n-ar face asta pe furiş. Mă zbat să scap şi, disperată, deschid gura şi reuşesc să muşc mâna. Brusc, îmi dă drumul.
- Au! strigă o voce de femeie.
- Ce naiba.. ?
Gâfâind, mă întorc spre atacatoarea care are faţa acoperită cu un şal gros de lână.
- Ssst!
Străina îşi scoate şalul şi văd nişte bucle negre, pe care le recunosc.
- Marta! strig eu.
E zgâriată pe faţă, e plină de cenuşă şi cu siguranţă că a fost la locul exploziei.
- Cum ai... ?
- N-ai ce căuta aici! mă ceartă ea ca pe un copil. E periculos. Gestapoul îi adună pe toţi oamenii care par suspecţi. Te pot aresta, dacă nu mai rău.
- N-am avut ce face, trebuia să vin. O luasem razna de îngrijorare. Jacob? Alek?
- Sunt în viaţă amândoi, răspunde ea cu glas sacadat, apoi îşi fereşte privirea.
O apuc de umeri.

- Ce e? întreb eu cu glas ridicat.
- Ssst! repetă ea uitându-se neliniştită de-a lungul străzii.

îmi cobor glasul, dar nu-i dau drumul.

- Spune-mi ce s-a întâmplat!

Se codeşte şi îmi dau seama că se întreabă cât de mult să-mi dezvăluie.

- Jacob a fost rănit în explozie.

îmi stă inima în loc.

- Rănit? Cum?
- în timpul exploziei. Nu ştiu detaliile. A fost rănit grav, dar trăieşte.

Se teme pentru el, iar asta îi întunecă privirea. De la prima noastră întâlnire de după plecarea mea din ghetou, am bănuit că Marta era îndrăgostită de soţul meu. Acum, văzându-i chipul crispat de chin şi de jale, bănuiala mi se confirmă.

- Trebuie să mă duc la el. Spune-mi unde e!

Marta clatină din cap.

- Nu, Emma, nu! L-au scos din oraş. Alek a dat ordin ca nici unul dintre noi să nu meargă după el. Acum ar fi prea periculos s-o facem.

Mă cuprinde o furie oarbă.
- Dar sunt soţia lui! Am tot dreptul să-l văd!
Marta se schimbă la faţă şi-şi strânge buzele.
- Soţia? scuipă ea cuvântul, sarcastic.
Mă trag înapoi şi o întreb:
- Ce vrei să zici?
- Ştiu ce ai făcut în toate lunile astea, ce se petrece între tine şi comandant.
- Dar..., încep să zic, însă mă poticnesc, şocată.
Cum e posibil să ştie? Oare i-a spus Alek? Iar ea oare m-a pârât lui Jacob, ca să se bage între noi şi să se apropie de el?
- Jacob nu ştie, răspunde Marta ca şi cum mi-ar citi gândurile. Am vrut să-i spun, crede-mă! Dar mi-a interzis Alek. A zis că l-ar răni prea mult pe Jacob, că l-ar distrage chiar în momentul în care mişcarea are cea mai mare nevoie de forţa lui. însă e adevărat că am vrut să-i spun. Merită să ştie ce fel de femeie eşti, de fapt.
Mă străpunge şi mă umple de durere cu asemenea vorbe.

- Marta, doar nu crezi că.. Am făcut ce mi s-a cerut. Ce trebuia să fac!
- Poate, răspunde ea uitându-se drept în ochii mei şi vorbindu-mi cu răceală. Dar mă întreb de cine îţi pasă mai mult. Mă întreb dacă îţi pasă de Jacob măcar un pic.
- Cum poţi spune asta? Am făcut tot ce-am făcut cu comandantul pentru rezistenţă, pentru că numai asta puteam face. îl iubesc pe Jacob! Doar pe el! strig eu pe un ton prea insistent, de parcă încerc să mă conving inclusiv pe mine, nu doar pe ea. O ştii foarte bine!

Marta se uită în altă parte.

- Nu mai ştiu nimic.

„Nici eu", îmi spun în gând. Păstrăm tăcerea preţ de câteva clipe, apoi Marta se întoarce spre mine, mă apucă de umeri şi mă scutură cu putere.

- Ascultă-mă bine! Nu te poţi duce acum la Jacob. Situaţia e prea gravă. Tot oraşul e împânzit de nazişti care îi caută pe faptaşi. Ocupanţii au deja idee despre identitatea celor

care au declanşat explozia. întâmplarea asta va avea consecinţe grave. Alek a riscat mult trimiţându-mă să te caut ca să-ţi spun că Jacob trăieşte. Aşa că trebuie să te calmezi şi să te întorci acasă fără să spui nimănui nimic, nici măcar Krysiei. Iar mâine te vei duce la serviciu ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Pricepi ce-ţi spun?

Dau din cap în semn că am înţeles. Marta se mai îmblânzeşte.

- Şi nouă ne pasă de Jacob, spune ea folosind pluralul, însă ştiu bine că s- a referit la ea însăşi. îţi trimit vorbă imediat ce pot. Crede-mă!

Mă strânge repede în braţe şi dispare din nou pe alee.

Ies din cadrul uşii şi mă asigur că nu mă vede nimeni, după care o pornesc pe Florianska. Mulţimile continuă să alerge în direcţia din care tocmai am venit. Ajunsă în cealaltă parte a piaţetei, şovăi. Ar trebui să mă întorc acasă la comandant. Am lăsat coşul acolo şi n-am strâns masa, dar nu pot da ochii

cu el acum, după tot ce am aflat. Sper că va fi prea preocupat ca să observe. Dacă întreabă, îi voi spune că m-a şocat prea tare vestea exploziei, că m-a cuprins durerea de cap şi că mi s-a făcut rău. Povestea asta nu e chiar de departe de adevăr.

în timp ce mă îndrept spre casa Krysiei, mă gândesc la Marta. Avea o expresie dură şi cinică. îmi amintesc de fata care râdea anul trecut, pe când am cunoscut-o în ghetou, cea care mă luase sub aripa ei şi mă dusese la Sabat cu Alek şi cu ceilalţi, pe strada Josefmska. Ce ni s-a întâmplat? E doar geloasă, îmi explic. Mi-a vorbit astfel din pricina sentimentelor pe care le are pentru Jacob. Totuşi, cuvintele ei îmi răsună în minte, iar şi iar, ca un clopot: „Mă întreb de cine îţi pasă mai mult..." E o întrebare care, oricât mă străduiesc s-o evit, mă bântuie în permanenţă de câteva luni. Fără îndoială că încă îl iubesc pe Jacob. E soţul meu, dar, până la vizita lui, nu-l mai văzusem de mai mult de un an. Comandantul... pe el îl văd zilnic. Şi m-am

culcat cu el de mai multe ori în lunile astea decât cu Jacob în puţinele săptămâni pe care le-am petrecut împreună ca soţ şi soţie. Numai că pe comandant îl urăsc sau cel puţin aşa ar trebui. Uneori, mai ales după ce am aflat despre Margot, mi-e uşor să-l dispreţuiesc. Alteori însă, atunci când stăm pe întuneric şi nu poartă uniforma, e doar un bărbat care-mi oferă plăcere şi tihnă. Aproape că uit cine e, cine suntem amândoi. Aproape. în acele momente nu pot să nu mă întreb dacă, trăind eu o altă viaţă, una în care n-ar purta nimeni svastica sau verigheta şi i-aş fi cunoscut pe amândoi în acelaşi timp, pe care dintre ei l-aş alege.
Ajunge! Nu despre asta e vorba. Nu e nici o alegere de făcut aici. Jacob e soţul meu şi e rănit. Chiar dacă nu putem fi împreună acum, lui îi sunt fidelă. Comandantul e amantul meu, bărbatul cu care mă culc de dragul aparenţelor. Adevărul e pe cât de simplu, pe cât de ridicol. Râd cu amărăciune în noaptea

rece şi-mi strâng paltonul pe mine, apoi pornesc grăbită către casă.

- Ce-i? Ce s-a întâmplat? se grăbeşte Krysia să mă întrebe atunci când ajung, o oră mai târziu, acasă.

- N-am nimic, spun eu în timp ce mă dezbrac şi mă descalţ.

- La radio au anunţat ceva despre o bombă pusă la *Warszawa.*

Fără să răspund, urc, în urma ei, la bucătărie. Fireşte că urmează să-i povestesc, chiar dacă Marta mi-a cerut să nu zic nimic. Krysia e la fel de implicată în povestea asta ca oricare dintre noi şi merită să ştie. însă îmi amintesc cum s-a prăbuşit după vizita lui Jacob, atunci când a venit Gestapoul. Trebuie să-mi aleg vorbele cu grijă. Aştept până când ne aşezăm la masă şi aşteptăm să fiarbă apa pentru ceai.

- A explodat o bombă, spun eu în cele din urmă cu un glas care slăbeşte din ce în ce, stingându-se la sfârşit.

- Rezistenţa? întreabă ea, iar eu dau din cap în semn că da. Mă temeam de asta atunci când

a venit Jacob la noi, oftează, clătinând din cap. Ce băieţi nătângi! Vor plăti mulţi pentru bravada lor.
Mă miră reacţia ei. E prima oară când pune la îndoială rezistenţa.
- Crezi că n-ar fi trebuit s-o facă?
Ea toarnă în două ceşti apa fierbinte din ceainic.
- înţeleg de ce au facut-o, dar nu cred că ăsta a fost cel mai bun mod de a acţiona.
- Eu zic că a fost incredibil de prostesc din partea lor, spun răspicat.
Ea nu răspunde. Aştept să lase ceainicul din mână înainte să vorbesc.
- Krysia, mai e ceva! adaug, răsuflând adânc. Jacob a fost rănit în explozie.
Păleşte dintr-odată şi se apucă de marginea blatului de bucătărie. Mă tem să nu leşine şi sar s-o duc la scaun.
- Cum? întreabă ea.
- Marta nu mi-a spus.
- E grav?
Ezit.

- Da, răspund, căci n-o pot minţi tocmai pe ea. Dar trăieşte, adaug eu imediat.
Trage aer adânc în piept şi păleşte şi mai tare. Nu mai e tânără, iar Jacob îi e ca un fiu. Mă întreb dacă am greşit spunându-i, dacă nu cumva o va copleşi povara veştii.
- Jacob, Jacob..., geme ea stins, cu degetele lipite de ochi şi legănându- se.
E prima oară când o văd plângând.
- Ssst! Nu-i nimic, mă aud spunând.
Cuvintele îmi sună ciudat şi fals. în sinea mea, urlu. Jacob e rănit grav. Ar trebui să fiu cu el. Mă uit la Krysia din nou. Jacob ar vrea să fiu puternică şi s-o sprijin.
- Nu-i nimic, repet.
Rămân lângă ea câteva minute, neputincioasă, ţinându-i o mână pe umăr.
După ce îi seacă lacrimile, îşi ridică privirea şi scoate o batistă.
- Ce ai mai aflat? mă întreabă, în timp ce-şi tamponează ochii.
Mă aşez lângă ea.

- L-au scos din oraş. Doar asta mi-a spus Marta. I-am cerut să mă ducă la el, dar n-a vrut. Astea sunt ordinele lui Alek.

Krysia răsuflă adânc, mai calmă acum.

- Dacă Alek a spus că e prea periculos, atunci probabil că are dreptate.

E rândul meu să mă supăr.

- Dar nu putem să stăm cu mâinile în sân, Krysia! Jacob e rănit!

- Ştiu că vrei să faci ceva, Emma. Şi eu vreau. Numai că acum nu cred că putem face altceva decât să aşteptăm şi să ne rugăm să se însănătoşească Jacob. însă avem nevoie de mai multe informaţii decât ai primit tu de la Marta. Mâine, la prima oră, voi vedea ce pot să aflu.

A doua zi plec la serviciu şi găsesc oraşul transformat. Drept consecinţă a exploziei, naziştii au introdus legea marţială în Cracovia. Oamenii Gestapoului mişună pe străzi, tancurile străjuiesc orice intersecţie mare, la colţul străzilor stau poliţişti şi soldaţi care supraveghează îndeaproape trecătorii.

Locuitorii, de mult obişnuiţi cu ocupaţia nazistă, merg cu capul
plecat, fără să vorbească. De trei ori sunt oprită în drum spre Wawel ca să prezint actele şi să spun unde mă duc.

Din cauza acestor noi verificări, nu ajung la muncă până spre ora nouă şi douăzeci. Coridoarele castelului forfotesc de angajaţi cu un aer serios şi agitat. Ajung la biroul nostru. Malgorzata mă anunţă, cu un aer superior, că şeful nostru a plecat deja la o şedinţă urgentă şi că va lipsi toată ziua.

Intru în anticameră. Am biroul plin de documente, fiecare teanc fiind însoţit de câte un bilet de la comandant. Mă ocup de teancuri pe rând, urmând instrucţiunile cuprinse în bilete. Găsesc, dedesubtul hârtiilor, un plic strict secret. Bineînţeles că ar trebui să-l pun deoparte, aşa cum mi s-a cerut încă din prima zi de lucru. Astăzi, totuşi, nu-mi pasă. Ştiu că sunt telegrame de la Berlin şi trebuie să aflu ce spun despre explozie. Fără nici o precauţie, deschid plicul şi încep să citesc telegramele.

Aflu că la *Cafe Warszawa* era plin de nazişti, fiindcă începuseră petrecerile timpurii de sărbători. Au murit şapte dintre ei, iar mulţi alţii au fost răniţi. Telegramele de la Berlin cer represalii urgente, atât împotriva evreilor din ghetou, cât şi împotriva populaţiei poloneze. îmi stă inima în loc atunci când citesc ultimul rând. Mă gândesc la părinţii mei.

Continui să citesc până când golesc tot conţinutul plicului. Ultima telegramă e compusă dintr-o singură frază:

„Liderul mişcării de rezistenţă, Alek Landesberg, împuşcat şi ucis în apartamentul lui, în timp ce s-a opus arestării, azi-noapte la orele 02:00."

Hârtia îmi cade din mână. Telegrama fusese trimisă la Berlin azi- dimineaţă. Şi fusese semnată de comandant

.Moş Crăciun (în limba germană în original)

Capitolul 21

Fac *choulent* pentru masa de prânz: ciorbă densă cu carne de vită, cartofi şi fasole, aşa cum am mâncat de fiecare Sabat la prânz şi la

cină până să înceapă războiul. Sigur că nu aşa îi spunem acum. Am auzit-o pe Krysia zicându-i lui Lukasz că vom mânca tocănită de vită la cină si, în sinea mea, m-am necăjit că fiul unui mare rabin creşte fără să cunoască acest fel de mâncare evreiesc. Nu mâncasem *choulent* de peste un an, dar acum, în toiul iernii, asta îmi doresc să mănânc.

E mijlocul lui februarie, la aproape două luni după ce rezistenţa a aruncat în aer *Cafe Warszawa.* „Un act de mare eroism", spunea un bărbat în şoaptă pe stradă. Nu eram deloc de acord. Muriseră câţiva nazişti. O picătură într- un ocean. Cu ce preţ? Alek, coloana vertebrală a rezistenţei, fusese ucis, împuşcat în apartamentul lui, a doua zi după explozie. îmi dau lacrimile în timp ce revăd în mintea mea ultima lui privire, hotărâtă şi netemătoare în faţa pericolului ce urma. Ziarele controlate de nazişti îl prezentau pe Alek ca pe un criminal, pretinzând că a fost împuşcat în timp ce fugea. însă eu ştiam că nu era deloc adevărat. Alek murise ca un erou, luptând

pentru cauza rezistenţei chiar şi în timp ce era ucis. De asta sunt sigură.

în ceea ce-l priveşte pe Jacob, investigaţia Krysiei nu ne-a adus mai multe informaţii decât cele pe care le aveam deja: ştim doar că Jacob a fost rănit în explozie şi scos din Cracovia. O cunoştinţă de-a Krysiei credea că fusese dus în munţi, ca să se refacă. Se pare că n-a fost rănit de glonţ, ci de şrapnel, dar n-avem veşti despre gravitatea stării lui şi a rănilor. Alek e mort şi mulţi alţi luptători, printre care şi Marek, au fost arestaţi şi închişi, aşa că rezistenţa e răvăşită şi nu putem afla nimic nou. Nici cu Marta nu ştiu ce s-a întâmplat după ce ne-am întâlnit pe strada Florianska, în noaptea exploziei. Cu siguranţă că m-ar fi găsit, dacă ar fi putut, sau cel puţin ar fi trimis vorbă despre Jacob. Mă întreb dacă a dat ochii cu el. Jacob... în mintea mea, îi văd mereu chipul. Acum mă gândesc doar la el, uneori cu bucurie, amintindu-mi de vremurile în care locuiam pe strada Grodzka şi de ultima noapte petrecută cu el. Dar mai am şi alte

gânduri: mi-l imaginez întins pe pat în cine ştie ce colibă, singur, plin de sânge şi bandajat. Oricât mă străduiesc, nu-mi pot scoate imaginile astea din minte. „Fii puternic!", îi spun. „întoarce-te la mine!" De când a dispărut, le-am îndurat pe toate - ghetoul, munca pentru nazişti, sexul cu comandantul - pentru că ştiam că Jacob era acolo, undeva, şi că avea să găsească o cale să ne întâlnim din nou. Nu ştiu cum voi continua să trăiesc dacă el nu va supravieţui.

De asemenea, atacul a avut consecinţe grave: în Cracovia se menţine legea marţială. Oamenii Gestapoului stau la fiecare colţ de stradă, cetăţenii obişnuiţi sunt mereu opriţi şi percheziţionaţi, iar de la apus până la răsărit nu se poate ieşi pe stradă. însă nu pentru polonezi mă tem cel mai mult. Nu mă îndoiesc că greul furiei naziste şi al răzbunării îl duc evreii din ghetou. „Părinţii mei...", mă gândesc, în timp ce amestec în *choulent.* Am auzit poveşti sinistre, şoptite pe stradă şi pe

coridoarele castelului, despre grupuri de evrei aleşi la întâmplare, puşi la zid şi împuşcaţi.

Malgorzata a fost ultima care mi-a repetat zvonul, pe când treceam prin recepţie ieri-dimineaţă. Spunându-mi asta, era tristă şi nu i-am simţit în glas nici un pic de înfumurare sau de orgoliu. Pentru prima oară, m-am gândit că poate are şi ea rude secrete în ghetou. Puţin probabil, dar e posibil ca, înaintea războiului, să fi avut prieteni evrei. Voiam s-o întreb de unde aflase. Oare să fi fost un simplu zvon, tipic pentru secretarele care îl răspândesc în sediu şi pe care îl înfloresc atunci când îl transmit , sau văzuse vreo telegramă oficială ce detalia incidentul? Prima variantă, cel mai probabil. Cu toate că sunt meticuloşi în planurile lor, naziştii nu prea consemnează atrocităţile comise. Parcă ar şti, în subconştient, că s-ar putea ca într-o bună zi să piardă puterea şi să fie traşi la răspundere pentru crimele lor. Sigur că n-am îndrăznit s-o întreb pe Malgorzata ori să par prea curioasă

în privinţa bârfelor ei, dar am dat din cap şi, dezgustată, am intrat repede în anticameră.

Voisem s-o întreb pe Krysia despre zvonul acela, dar m-am răzgândit. O afectaseră destul de mult ultimele evenimente şi nu voiam s-o mai tulbur şi eu. în orice caz, ştiam ce avea să spună: că se putea ca povestea să fi fost exagerată şi că, în cazul improbabil în care ar fi fost adevărată, în ghetou erau mii de oameni, aşa că era cu neputinţă ca tocmai părinţii mei să se fi aflat printre cei selectaţi. Nu m-ar fi liniştit asemenea vorbe.

Oare rezistenţa nu s-a gândit deloc la consecinţele pe care aveau să le suporte ceilalţi? „Se pare că nu le-a păsat", îmi spun a mia oară, în timp ce iau mâncarea de pe maşina de gătit şi opresc gazul. Cu atât mai mult cu cât mă doare pierderea lui Alek şi mă tem îngrozitor de tare pentru soţul meu, actul ăsta de eroism prostesc mă face să scrâşnesc din dinţi de furie.

Cu toate astea, trebuie să mergem mai departe. Farsa vieţii pe care mi-am construit-o

în jurul unei false identităţi nu se opreşte doar pentru că adevărata mea viaţă pare să se năruie. în fiecare zi mă scol şi mă duc la muncă la Wawel ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Din când în când, Malgorzata sau altă secretară comentează că sunt mai puţin vorbăreaţă ca de obicei, sau mă întreabă dacă am păţit ceva. în mare parte însă, reuşesc să păstrez aparenţele.
Iau oala grea de pe maşina de gătit şi, dintr-odată, simt că leşin. Mi se face foarte cald, apoi frig. îmi asudă fruntea şi mă năpădeşte un val de greaţă. Oala cu mâncare îmi scapă din mâini şi se zdrobeşte de podea, iar cioburile de porţelan şi sosul se împrăştie în toate părţile.
-Vai!
îmi duc mâna la gură. Era unul dintre vasele preferate ale Krysiei, unul dintre cadourile pe care le primise la nuntă, cu ani şi ani în urmă. Krysia, care aştepta la masă împreună cu Lukasz, vine repede lângă mine, călcând pe resturile de mâncare şi pe cioburi de parcă nu le vede.

- îmi pare foarte rău!
încep să plâng.
- Nu-i nimic, răspunde ea pe un ton sincer.
Clatin din cap.
- Ba da, ba da! strig, printre hohote de plâns.
Se pare că oala spartă a fost picătura care a umplut paharul. îmi amintesc, brusc, de dimineaţa în care am aflat de moartea lui Alek. Făcusem mari
[1] [j]
eforturi ca să pun telegrama în plic şi să lucrez în continuare ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu plânsesem nici în seara aceea, atunci când îi dădusem vestea Krysiei, la adăpostul casei noastre. Acum, dintr-odată, mă copleşesc frustrarea, grija şi suferinţa din ultimele săptămâni. Plâng pentru Alek, care a condus mişcarea de rezistenţă cu atât curaj şi care m-a ajutat să-l revăd pe Jacob, pentru soţul meu rănit de care sunt despărţită, pentru părinţii mei şi pentru străinii fără nume împuşcaţi în ghetou. Plâng pentru

Margot şi pentru tatăl ei, pentru mine, pentru Krysia şi Lukasz, pentru noi
toti.
j
Krysia mă ia în braţe.
- Gata, gata! murmură ea în timp ce mă leagănă aşa cum o face cu Lukasz atunci când se mai juleşte la câte un genunchi.
îmi pun capul pe umărul ei şi mă cufund în îmbrăţişarea-i caldă.
- îmi pare rău, repet, tânguindu-mă în continuare, iar lacrimile mele îi udă umărul rochiei, dar nu-mi pasă. Doar că..
- Ştiu, mă alină ea. Descarcă-te, lasă..
Krysia se opreşte brusc şi încremeneşte.
îmi ridic privirea înlăcrimată.
-Ce e?
îmi pune o mână pe pântec şi alta pe obraz.
- Emma, eşti... însărcinată?
Mă îndrept de spate şi mă desprind de ea, ştergându-mă cu mâneca la ochi. Sunt şocată de întrebarea ei.

- însărcinată? repet eu cuvântul de parcă ar fi unul dintr-o limbă străină.
Brusc, îmi amintesc de mama lui Lukasz, care zăcea pe jos, împuşcată, cu
un braţ inert pus peste pântecul mare într-un gest de ocrotire care nu mai folosea la nimic. Sarcina înseamnă viaţă şi nu se punea problema să aduc o viaţă pe lumea asta întunecată.
-Nu...
- Sigur? insistă Krysia.
Dau din cap în semn de negare. Asta li se întâmplă doar femeilor măritate care au o viaţă normală, celor binecuvântate, care se culcă noapte de noapte lângă soţii lor. Margot fusese însărcinată.
- Pentru că te-ai schimbat în ultimul timp şi ai cearcăne, adaugă Krysia. Te-am auzit la baie...
Văd că vorbeşte, buzele i se mişcă, dar nu mai aud ce zice, pentru că-mi bubuie urechile. Asta, pentru că de câteva săptămâni evit să-mi pun o astfel de întrebare. De trei luni nu mi-a

venit ciclul. Am încercat să mă conving că e din cauza tulburării pe care mi-au provocat-o evenimentele recente, din cauza prefăcătoriei, a grijilor şi a suferinţei. Numai că sunt şi alte semne: greaţa, ameţeala şi pântecul care-mi creşte în ciuda faptului că nu avem prea multă mâncare.
Acum, auzind-o pe Krysia, ştiu că aşa e. Dau din cap în semn că da, iar ea nu pare mirată.
- De când?
- De câteva zile am o bănuială, mint eu repede, fiindcă nu vreau să creadă că i-am ascuns ceva. N-am fost sigură până acum.
- Nu, în câte luni crezi că eşti?
Ridic din umeri.
- Nu ştiu.
- Ne-ar putea spune un doctor, dacă am găsi în oraşul ăsta unul decent, de încredere, se plânge Krysia. Când ai avut ultimul ciclu?
Mă înroşesc, neobişnuită să vorbesc despre aşa ceva.
- Acum trei luni, mai mult sau mai puţin.

îmi dau seama că ea calculează în minte ca să-şi dea seama dacă asta
coincide cu vizita soţului meu. Nu e cazul, j
- Nu ştiu dacă e al lui Jacob, adaug eu încet.
Ea mă priveşte tăios.
- N-am întrebat.
- O, Doamne!
încep să-mi dau seama de realitate. Cel mai probabil e să fiu însărcinată cu copilul comandantului. Simt cum încep să-mi tremure din nou genunchii. Krysia observă, mă ia de braţ şi mă conduce la un scaun.
- Răsuflă adânc! îmi cere, dându-mi un pahar cu apă. Bea-o!
Mă supun şi sorb apa printre lacrimi.
- îmi pare foarte rău!
- Nu spune asta. Nu e vina ta.
Krysia se duce la dulap şi scoate o mătură şi un faraş. „Nu e vina mea", mă gândesc eu în timp ce ea mătură mizeria pe care am facut-o. Mă simt ca o proastă, ar fi trebuit să-mi dau seama. Dar cum? Nu ştiam prea multe despre sarcină. Mama nu mi-a vorbit despre

asemenea lucruri, n-a facut-o nici măcar înaintea nunţii mele cu Jacob. în comunitatea noastră religioasă, o femeie măritată nu încerca să prevină sarcina, cel puţin nu pe faţă. Era de datoria ei să aducă pe lume tot atâţia copii cu câţi găseşte Dumnezeu de cuviinţă s-o binecuvânteze. Auzisem fetele din cartier şoptind că există anumite perioade în care e mai puţin probabil să rămâi însărcinată, dar nu înţelesesem cu adevărat despre ce vorbeau şi nici nu îndrăznisem să le întreb. Ar fi trebuit să mă gândesc la asta atunci când mi-am început aventura cu comandantul. Poate că Krysia m-ar fi ajutat să fiu mai atentă, dar totul se întâmplase foarte repede şi mă concentrasem pe obţinerea de informaţii pentru Alek, iar acum e prea târziu.

Câteva minute mai târziu, Krysia se întoarce la masă cu nişte *choulent* care nu s-a atins de podea. Pune trei boluri cu tocană pe masă şi îl aşază pe Lukasz pe scaunul lui. îmi dau seama că mâncarea e preţioasă. Chiar şi în toiul catastrofei, trebuie să fii pragmatic. Ea ia o

lingură de mâncare şi suflă ca s-o răcească înainte să-i dea lui Lukasz. Mănâncă pe rând, când ea, când copilul. Mănânc şi eu, amorţită, încercând să nu mă gândesc la nimic.
După ce termină de mâncat, Krysia împinge castronul gol din faţa ei şi spune:
- Emma, şi eu am fost însărcinată o dată. La Paris. înainte de Marcin. îmi ridic privirea, şocată de confesiunea ei. Habar n-aveam că fusese
gravidă vreodată şi cu siguranţă că nu mi-o imaginasem cu alţi bărbaţi în
afară de soţul ei. în ultimele câteva luni mă alinase atunci când venea vorba
de relaţia mea cu comandantul, încercase să-mi uşureze senzaţia de
vinovăţie care mă copleşea pentru că aveam sentimente de neînţeles faţă de el. Iar acum îmi dau seama că pricepe despre ce e vorba pentru că şi ea, în
tinereţe, a avut o aventură,
- Cu cine? întreb.

Chiar dacă nu-l cunosc pe Marcin decât din fotografii, mi-e greu s-o văd pe Krysia cu altcineva în afară de el. Ea zâmbeşte.

- îl chema Claude. Era scriitor. Sau, cel puţin, asta îşi dorea să devină. Locuia într-o cămăruţă, deasupra unei cafenele. Proprietarul îl lăsa să spele vase la bucătărie şi să mătură în cafenea, pentru că nu-şi permitea să plătească chiria.

îşi priveşte degetele, tăcută. Văd un firişor de sânge pe pielea ei albă şi netedă, acolo unde s-a tăiat cu un ciob de porţelan.

- N-am crezut că avea să se întâmple aşa ceva, continuă ea. Eram tânără, fără griji şi îndrăgostită. Credeam că şi el simţea la fel. Mă pregăteam să- mi părăsesc familia ca să fiu cu Claude, dar el a spus că era imposibil, că n-avea bani ca să întreţină o familie. Că un copil avea să-l împiedice să devină artist.

îi citesc tristetea în ochi în vreme ce-si aduce aminte cum se dusese la j *i* iubitul ei visând la un viitor cu el, doar ca să fie respinsă.

- Aş fi păstrat copilul şi l-aş fi crescut singură, dă-l încolo de scandal! spune Krysia mai departe. Dar părinţii mei nici n-au vrut să audă. Fiica de nouăsprezece ani a unui *chargé ci a ffoirs*— care studiază arta şi muzica la Sorbona nu face un copil din flori. M-au ameninţat că mă reneagă. Aş fi rămas pe străzi.
- Of, Krysia!

Se uită înaintea ei fără să clipească.

- Aş fi putut alege să mă descurc singură cu copilul. Aş fi reuşit eu cumva, dar eram tânără şi mi-era frică. Aşa că am făcut după cum au vrut ei. Mi-am întrebat părinţii dacă puteam pleca să nasc undeva şi să dau copilul spre adopţie. Au refuzat, au spus că scandalul ar fi fost prea mare.

Se ridică şi se duce la chiuvetă, cu spatele la mine, dă drumul la robinet şi lasă apa rece să-i curgă pe rană.

- Mi-am lăsat părinţii să ia decizia în locul meu şi am plătit o viaţă întreagă din pricina asta, spune ea oprind apa, înfaşurându-şi

mâna într-un prosop de bucătărie şi întorcându-se din nou spre mine. înţelegi ce-ţi spun?
Dau din cap în semn că înţeleg. Orice au făcut ca s-o scape de sarcină, asta a lăsat-o stearpă.
- Foarte bine că înţelegi. Un copil e o binecuvântare.
Ca la un semnal, Lukasz vine la ea şi o trage de fustă.
- Şi dacă e al comandantului? întreb. Adică, Jacob ce ar... ?
Nu pot continua întrebarea.
Cu mâna înfăşurată în prosop, Krysia îl ridică pe Lukasz cu un icnet, căci s-a făcut prea greu pentru ea, şi se aşază pe scaun.
- Copilul tău are o mamă evreică. El sau ea va fi evreu. Un copil evreu. Şi va fi copilul lui Jacob orice s-ar întâmpla, încheie ea, ridicând din sprâncene ca să-şi întărească spusele.
îmi dau seama atunci că ăsta e secretul nostru şi că ea nu-l va divulga niciodată.
- Copilul lui Jacob, repet eu şovăielnic.

Oare Jacob vrea copii? înainte de război nu fusesem sigură în privinţa asta. Cândva, înainte să ne căsătorim, pe când discutam politică, Jacob spusese că populaţia lumii creştea prea repede şi că nu era sigur că îşi dorea să aducă un copil pe lumea asta împovărată de probleme şi de nedreptate politică. Cuvintele lui mă loviseră drept în inimă. Dintotdeauna îmi dorisem o familie, însă la momentul discuţiei noastre nu reacţionasem şi nici nu protestasem. îmi spusesem că el avea să se răzgândească după absolvirea facultăţii şi după ce ne căsătoream, atunci când, în loc de cauzele pentru care lupta ca student, avea să fie preocupat de serviciu. Numai că asta nu s-a mai întâmplat. A izbucnit războiul, iar Jacob s-a implicat în politică mai mult ca niciodată. N-am mai vorbit despre copii. Mă întreb ce ar zice acum, dacă războiul i-a întărit ideea că lumea nu e un loc potrivit ca să creşti un copil. Iar în cazul în care ar crede că acest copil e al lui, oare e posibil să-l supere sarcina mea? Apoi îmi

amintesc de ziua în care a venit şi a îngenuncheat ca să vorbească cu Lukasz. Poate că Jacob va înţelege importanţa transmiterii credinţei evreieşti prin intermediul copiilor noştri.
Nu-i împărtăşesc Krysiei astfel de gânduri. Sunt sigură că ea crede că Jacob îşi doreşte copii şi că va fi un tată bun.
- Trebuie să porneşti de la presupunerea că e copilul lui Jacob, adaugă Krysia, crezând că ezitarea mea e legată de paternitate. Dacă e nevoie, poţi să spui că pruncul s-a născut prematur.
Mă uit, nedumerită, la ea.
-Nu înţeleg.
- Ca să se potrivească datele. Femeile care rămân însărcinate înaintea
nuntii fac asta de când e lumea, j
- O! răspund, mirată să-mi dau seama că nu ştiu o grămadă de lucruri.
Krysia îşi ridică uşor colturile gurii.
- E o ironie a sorţii că un nazist ar putea ajuta ca pe lumea asta să mai apară un evreu.

- Dacă află comandantul...

Mă opresc, cutremurându-mă.

Krysiei îi piere acea urmă de zâmbet.

- Richwalder nu trebuie să afle de copilul ăsta. Vom găsi o cale să te scoatem din Cracovia înainte ca sarcina să se vadă.
- Bine, cad eu de acord.

Chiar şi fără problema asta, mi-a fost greu să păstrez aparenţele. Şi n-am de unde să ştiu cum ar reacţiona comandantul dacă ar afla despre copil.

- Voi încerca încă o dată să iau legătura cu ceea ce a mai rămas din rezistenţă. Cu Marek, poate cu Marta, ca să le spun că trebuie să te scoatem
din tară. j

Mă fac mică. Cu siguranţă că Marek mă va învinovăţi că am ajuns în situaţia asta şi că provoc probleme rezistenţei într-o perioadă atât de cumplită. Cât despre Marta.. Mă bate gândul că ea va bănui că acest copil e al comandantului şi că va vedea în asta dovada că nu-l iubesc cu adevărat pe Jacob.

- Din fericire, continuă Krysia, sarcina încă nu se vede, dar se va vedea. Va trebui să-ţi facem rost de haine mai largi, ca să nu observe nimeni. Fiindcă chiar dacă ajungi cu bine la rezistenţă, e posibil să dureze câteva săptămâni, poate chiar câteva luni, până să ţi se poată pregăti ruta de evadare. Poţi să te prefaci până atunci?

Dau din cap în semn că da.

- Foarte bine. Trebuie să pleci din ţară. într-un loc în care să nu te poată găsi Richwalder după ce va vedea că ai dispărut.

Mă cutremur imaginându-mi cum ar fi să mă ascund în pădure în timp ce naziştii se răspândesc peste tot şi mă vânează ca pe un animal.

- Şi Jacob? vreau eu să ştiu.
- Bună întrebare! Trebuie să aflăm unde e şi când se va pune pe picioare atât cât să poată călători, ca să puteţi pleca amândoi. Asta va fi după ce vine dezgheţul, în primăvară. Sunt sigură că trebuie să treceţi munţii.
- Şi Lukasz?

Auzindu-şi numele, copilul îşi ridică privirea. Krysia îşi muşcă buza. îmi dau seama că îşi aduce aminte de cearta pe care am avut-o în legătură cu plecarea lui Lukasz de la noi.

- Nu Stiu. Mai întâi, lasă-mă să adun nişte informaţii. Problema lui

> 1 *i*

j

Lukasz o vom rezolva atunci când îi vine vremea.

- Părinţii mei?

j

Krysia ezită. Ştiu că o bombardez cu întrebări la care n-are răspuns, dar nu mă pot abţine.

- Mi-e teamă că e imposibil să-i scoatem acum din ghetou, răspunde ea cu glas blând. Cu toate că pricep foarte bine ce-mi spune, mi se strânge inima.

- înţeleg, zic, dar înainte să plec trebuie să ştiu ce e cu ei.

Se încruntă. Ştiu că nu va face promisiuni pe care nu le poate ţine, iar a obţine informaţii din ghetou, ca orice altceva, a devenit mult mai dificil după bombardarea cafenelei.

- Voi încerca să aflu.

Se ridică.

- Mulţumesc, îi spun, apoi mă întind şi o iau de mână. îţi mulţumesc pentru tot.

Mă bate pe umăr.

- Strâng eu masa. Odihneşte-te şi încearcă să te linişteşti.

Mă ridic, ies din bucătărie şi cobor pe scară. în spatele meu, o aud pe Krysia punând vasele în chiuvetă, apoi aud apa curgând. Mă întorc. Spală o farfurie, dar se uită în gol. Ştiu că se gândeşte la Claude şi la Parisul tinereţii ei. Bineînţeles că i-a fost greu să-i ascundă adevărul iubitului ei Marcin vreme de atâţia ani, să nu-i poată dezvălui motivul pentru care nu putea avea copii şi decizia cumplită pe care o luase. Oare într-o zi voi ajunge ca ea, singură cu secretele mele şi regretând alegerile pe care le-am făcut ca să supravieţuiesc? Nu suport gândul ăsta. în aceeaşi clipă, un puseu de greaţă mă face

să mă răsucesc pe călcâie şi s-o iau la fugă pe scări
.Diplomat, însărcinat cu afaceri (în limba franceză în original)

Capitolul 22

Din seara aceea, nu mai vorbim despre sarcină. Câteva săptămâni mai târziu, găsesc o fustă şi două pulovere noi întinse pe patul meu. Sunt foarte asemănătoare cu celelalte haine pe care le port la serviciu, doar că puloverele sunt puţin mai lungi şi mai largi, iar fusta are un brâu ajustabil. Cel puţin pentru o vreme, hainele astea îmi vor ascunde pântecul. Mă întreb de unde a făcut Krysia rost de ele.

„Măcar nu se va întreba nimeni de ce port haine atât de groase", îmi spun în timp ce ies din casă îmbrăcată pentru prima oară în hainele cele noi. Chiar dacă e începutul lui martie, vremea rămâne foarte geroasă, iar pământul e acoperit în continuare de un strat subţire de gheaţă şi de zăpadă. De parcă aş fi invocat-o, o pală tăioasă de vânt prinde să bată dinspre dealuri. îmi strâng paltonul pe mine şi mă îndrept spre colţul străzii. Câteva minute

mai târziu, vine autobuzul. în timp ce urc, mă uit pe furiş la ceilalţi pasageri. Oare oamenii ăştia, alături care călătoresc aproape în fiecare zi, observă ceva diferit la mine? Nu mi se pare. în timp ce înaintez pe culoar, câţiva dintre călători mă salută înclinând din cap, însă ceilalţi nu-şi ridică privirea şi nu se uită în ochii mei. Fiecare cu ale lui. Oamenii sunt preocupaţi de obiceiurile lor zilnice şi de supravieţuire, lucru care nu se schimbă doar pentru că s-a schimbat lumea mea.

După discuţia cu Krysia, în dimineaţa următoare m-am trezit lângă patul meu cu Lukasz, care mă atingea pe faţă, vrând să-mi dea de înţeles că îi era foame. Am coborât şi am văzut că Krysia plecase. Nu lăsase nici un bilet, dar ştiam că încerca să ia legătura cu rezistenţa. I-am dat cereale lui Lukasz. Mie îmi era prea greaţă ca să mănânc. După ce am spălat vasele şi le-am şters, am auzit uşa de la intrare. Am lăsat prosopul de bucătărie din mână şi m-am dus în capul scărilor. Krysia,

care îşi scutura zăpada de pe cizme, şi-a ridicat privirea la mine.

- Am trimis mesaj, mi-a spus ea fără s-o întreb nimic. Acum nu putem decât să aşteptăm.

„Să aşteptăm..." îmi spun în timp ce autobuzul porneşte, derapând pe polei. Cât pot să aştept? încă îmi răsună în minte cuvintele Krysiei din seara în care am vorbit despre sarcină: „Comandantul nu trebuie să afle". Din fericire, trebuie să mă feresc de el doar atunci când sunt la birou. în ultimele săptămâni a fost mult prea absorbit de muncă şi n-a încercat să mă vadă după serviciu. îi accept din toată inima scuzele pripite. Dacă m-ar atinge, ar afla imediat.

Gândul mă duce la Jacob. Krysia spusese că există posibilitatea să ne reunim, să plecăm împreună din Polonia. Sigur că nu îmi poate garanta asta, dar gândul în sine, acest vis perpetuu aproape uitat, mă umple de căldură. Şi am atâtea întrebări... Unde ne vom duce? Cum vom trăi? îmi imaginez că în momentul de

faţă nu prea există slujbe pentru oameni de ştiinţă şi pentru bibliotecari, numai că anul ăsta am învăţat o sumedenie de lucruri în calitate de secretară a comandantului. Ironia situaţiei mă face să zâmbesc în sinea mea, dar frământarea îmi alungă repede veselia. Chiar dacă reuşim să evadăm şi să supravieţuim, cum va fi viaţa noastră? Nu-mi doream s-o recunosc, dar în timpul vizitei lui Jacob amândoi am trăit unele momente de stânjeneală. într-un fel, am ajuns să fim străini unul pentru celălalt, dar asta se va schimba atunci când vom fi împreună permanent. Totuşi, o parte din mine nu e convinsă. Războiul, cu tot ce-a adus el, ne-a schimbat pe amândoi, aşa că nu văd cum mă pot aştepta să avem aceeaşi relaţie ca înainte.

Am şi alte motive pentru şovăiala mea. Mă gândesc la Krysia şi la Lukasz. în lunile care s-au scurs, pe când visam la un viitor în care să fiu împreună cu Jaocb, departe de nazişti, mi-i imaginasem şi pe ei cu noi. Krysia spusese că Lukasz nu va putea veni cu mine şi nici n-a zis

nimic de propriul ei viitor sau de propria ei evadare. E de neconceput ideea de a-i lăsa în urmă, să înfrunte interogatoriile şi consecinţele care vor veni, desigur, după brusca mea dispariţie. Trebuie s-o conving pe Krysia să vină amândoi cu mine. Trebuie să refuz să plec fără ei. Acum suntem o familie.

Familie... Mă cutremur amintindu-mi de părinţii mei, pe care nu i-am văzut şi cu care n-am vorbit de aproape un an. Krysia a promis să afle veşti, dar i-am citit în ochi că nu credea că aşa ceva era cu putinţă. Cum să plec din oraş şi să-i abandonez de tot?

Autobuzul opreşte brusc şi mă smulge din starea de reverie. Printre pasageri se iscă un val de murmure pline de încordare. De curând, Gestapoul a instalat puncte de verificare la toate intrările mari în oraş, inclusiv acolo unde drumul nostru se intersectează cu Aleje. Vehiculele sunt oprite la întâmplare şi verificate. Am văzut cum sunt trase pe dreapta maşini şi căruţe, iar cetăţenii obişnuiţi sunt înşiraţi pe marginea drumului, unde sunt

interogaţi în legătură cu identitatea şi destinaţia lor. însă e prima dată când văd sau aud aşa ceva în legătură cu un autobuz. Mă întreb, preţ de o clipă, dacă pe mine mă caută. Poate că au arestat pe cineva din rezistenţă, care a divulgat inclusiv nume. Mă trece un fior. „Nu te prosti! Dacă te căuta Gestapoul, te găseau în biroul comandantului sau acasă la Krysia. E o verificare de rutină", îmi spun.

Două brute de poliţişti urcă în autobuz şi zbiară la noi să coborâm cu toţii. Ne strângem repede lucrurile şi ne supunem. Trecând pe lângă ei, mă feresc să-i privesc în ochi. încă doi poliţişti stau afară, lângă autobuz, şi fiecare dintre ei ţine în lesă câte un câine ciobănesc german. Stau, zgribulită, alături de ceilalţi pasageri, la colţul străzii, în ger, în timp ce naziştii controlează autobuzul. Nu spunem nimic. Trec zece minute, apoi cincisprezece. Voi întârzia la birou. Mi-l imaginez pe comandant uitându-se la ceas şi mergând de colo colo prin birou, nerăbdător, întrebându-se unde sunt. îmi trece prin minte

să mă desprind de grup şi să străbat pe jos cele câteva străzi care mă despart de Wawel. Aş ajunge mai repede decât dacă stau după autobuz. Mă răzgândesc, fiindcă nu vreau să atrag atenţia.

Trec douăzeci de minute. în cele din urmă, poliţiştii coboară şi ne fac semn să ne urcăm. Se aşază lângă uşă în timp ce intrăm. Ne cer documentele, aparent la întâmplare. îmi iau inima-n dinţi şi trec, dar nu mă opresc şi pe mine. După ce se aşază toată lumea, un ofiţer Gestapo se postează pe treptele autobuzului, lângă uşa încă deschisă.

- Klopo-wicz, Henrik! latră el.

Se aşterne liniştea. Ofiţerul repetă numele şi se înroşeşte la faţă. Cu coada ochiului, văd pe cealaltă parte un bărbat care-şi ridică mâna încet. A pălit. Nu mă întorc spre el, ci mă uit în faţă.

- *Schnell*!— strigă ofiţerul.

Bărbatul se ridică şi înaintează fără nici o tragere de inimă. După ce ajunge în faţă, ofiţerul îl apucă de braţ şi îl trage afară. Uşile

se închid în urma lor. L-am văzut pe omul acela zi de zi în autobuz, de când am început să lucrez la Wawel. Părea un om simplu, un muncitor oarecare. Nu ştiu ce a făcut sau ce credeau ei că făcuse, ca să fie arestat. Sigur că s-a întâmplat ceva, nu păreau să-l fi ales la întâmplare. Mă cutremur, timp în care autobuzul porneşte încă o dată.
Aproximativ cincisprezece minute mai târziu, ajung la baza Castelului Wawel şi urc panta în goană. Intru în recepţie şi văd că Malgorzata e deja la birou. Deasupra ei, ceasul arată opt şi jumătate. Comandantul mă aşteaptă, fără îndoială.
- *Dzien dobry!* mă salută Malgorzata de sus, cu reproş.
Eu am întârziat, iar ea, nu.
- *Czesc!*— răspund imediat.
Dă să zică ceva, dar am intrat deja în anticameră. închid uşa după mine cu un zgomot uşor. E cald, iar focul arde plăcut în şemineu. înseamnă că Malgorzata mi-a făcut focul. „Uneori se străduieşte", îmi spun, în

timp ce- mi scot căciula şi mănuşile. Ar trebui să fiu mai bună cu ea. îmi amintesc că, după serata la care l-am cunoscut pe comandant, am întrebat-o pe Krysia cum de reuşea să li se facă plăcută tuturor celor pe care noi îi dispreţuiam. „Ţine-ţi prietenii aproape şi duşmanii şi mai aproape", mă sfătuise ea.
Dau să-mi scot paltonul, când se deschide uşa anticamerei. E Malgorzata.
- Da? o întreb eu, privind-o peste umăr.
- Comandantul a plecat la o şedinţă la Pomorskie, spune ea.
Mă întorc.
- A zis când se întoarce?
Ea clatină din cap.
- A zis să-ţi spun...
Se opreşte şi face ochii mari.
- Ce e? Ce s-a întâmplat?
Nu răspunde. îi urmăresc privirea şi încremenesc. Se holbează, cu gura deschisă, la pântecul meu. în timp ce-mi scoteam paltonul, mi s-a ridicat puloverul şi mi se vede pântecul mărit.

- Malgorzata!

închid gura, neştiind cum să continui.

Ea se grăbeşte să iasă şi se împiedică de colţul covorului, la uşă. O prind de braţ ca să nu cadă.

- Malgorzata, stai, te rog! strig, dar ea îşi smulge braţul din mâna mea. îţi explic! adaug, deşi habar n-am ce i-aş putea explica.

Nu se uită la mine.

- Trebuie să plec. Am multă treabă până când se întoarce comandantul.

- Malgorzata!

Degeaba, pleacă şi trânteşte uşa în urma ei. Doamne! Mă las pe scaun, năpădită de un val de greaţă. Malgorzata mi-a văzut pântecul. Ştie că sunt însărcinată. îmi vine să fug după ea, s-o implor să nu divulge secretul, dar aş face-o degeaba. Malgorzata încearcă de luni întregi să mi se bage pe sub piele, în speranţa că-mi poate fi aliat în poziţia favorizată pe care o am faţă de comandant. Acum nu mai trebuie să fie amabilă. Are tot ce-i trebuie ca să mă

detroneze şi sunt sigură că e doar o chestiune de timp până când îi va spune comandantului.
- Am luat legătura cu rezistenţa, îmi spune Krysia câteva zile mai târziu, după ce-l culcăm pe Lukasz.
Suntem în salon, unde sortăm hainele pe care le-a spălat mai devreme. Uimită, îmi ridic privirea în timp ce împăturesc un prosop. îmi ţin răsuflarea.
- Zău? Cu cine?
- Cu Jozef. El e cel care te-a scos din ghetou.
îmi înclin capul în semn de încuviinţare şi încerc să-mi amintesc chipul lui. Nu i-am mai auzit numele până acum.
- A zis ceva de... ?
Krysia mă întrerupe cu blândeţe, spunându-mi:
- Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-l întreb despre Jacob. Nu ştia mai mult decât noi. îmi pare rău!
-Of!
Mi se strânge inima.
- Dar vestea cea bună e că am vorbit cu el ca să te scoatem din Cracovia. Va încerca să-ţi

aranjeze o rută în ultima săptămână din martie. Crezi că rezişti până atunci?
Ezit în timp ce-mi fac socoteala. Trei săptămâni! încă trei săptămâni în care trebuie să mă prefac şi să mă rog să nu afle comandantul marele meu secret. îmi amintesc de Malgorzata. Poate că n-a observat nimic şi toată întâmplarea a fost doar în mintea mea. Din ziua aceea n-am mai vorbit cu ea şi am evitat-o, mergând în fiecare zi devreme la birou şi rămânând după plecarea ei. N-am nevoie de altă confruntare. Sau poate că ştie, dar nu-i va spune comandantului. Nu, îmi dau eu seama brusc, ridicolul acestui ultim gând trezindu-mă la realitate. I-am văzut şocul în ochi, apoi privirea triumfătoare şi plină de satisfacţie. îmi ştie secretul şi aşteaptă momentul potrivit ca să-l divulge, ca o pisică pregătită de atac. Nu mă îndoiesc că i-ar fi spus până acum comandantului, însă el a avut şedinţe toată săptămâna.
- Emma! mă strigă blând Krysia, întrerupându-mi gândurile. Mă asculţi?

Şovăi. Ar fi trebuit să-i spun Krysiei despre Malgorzata. N-am facut-o
pentru că n-am vrut să-şi facă şi alte griji, dar şi pentru că mi-e ruşine că am fost neatentă, iar Malgorzata m-a prins. Acum nu ştiu cum să-i spun. Mă simt ciudat, de parcă i-am ascuns Krysiei ceva ce ea ar fi trebuit să afle mult mai devreme.

- Te ascult, spun eu în cele din urmă.
- Poţi să te descurci încă trei săptămâni? repetă ea.

înghit în sec.

- Aşa cred.
- Foarte bine. Oricum, cred că peste trei săptămâni e numai bine să pleci. Sper să ţină şi vremea cu tine, iar prea mult oricum nu te vei mai putea ascunde. Jozef zicea că atunci îţi poate aranja escorta.

Mi se strânge inima. Dacă mi se dă o escortă, e aproape sigur că nu voi merge cu Jacob. Vreau s-o întreb despre asta pe Krysia, dar n-o fac. Mereu mi-a zis că n-are veşti despre Jacob şi nu vreau s-o mai bat la cap.

- Dar tu şi Lukasz? întreb eu în schimb, iar ea îşi înclină capul, nedumerită. Vreau să spun că dacă eu dispar, te vor interoga. Mai ales comandantul.
- M-am gândit la asta, bineînţeles. Dacă rămân aici, găsesc eu o scuză. Că te-ai dus în vizită la o altă rudă sau ceva asemănător. Clatin din cap. Comandantul nu va crede că am plecat pur şi simplu, fără ca măcar să-mi iau rămas-bun.
- Dar, Krysia, după ce plec, voi nu veţi mai fi în siguranţă! Atunci când comandantul îşi va da seama de ceea ce s-a întâmplat de fapt, vei suporta consecinţele! insist. Nu vă pot lăsa să treceţi prin aşa ceva!
- E un risc pe care trebuie să ni-l asumăm. Nu putem dispărea cu toţii în acelaşi timp. Ar fi prea dificil, nu poţi evada împreună cu o bătrână şi cu un copil, iar dacă umblăm împreună în public, atragem prea mult atenţia. Caut, disperată, un răspuns, dar nu găsesc nici unul. Krysia are dreptate.

- Oricum, nu pot pleca, adaugă ea. Sunt femeie în vârstă. Asta e casa mea, încheie, aruncându-mi o privire tulburată.
Mă gândesc la toţi oamenii în vârstă pe care naziştii i-au smuls din casele lor. Nu li s-a dat de ales şi, dacă se compară cu ei, Krysia poate părea de-a dreptul o răsfaţată a norocului. însă ştiu că dragostea faţă de propria casă nu e principalul motiv pentru care refuză să plece. încearcă să facă aşa cum e mai bine pentru toţi. Dacă plecarea ei era soluţia, şi-ar fi făcut deja bagajele şi ar fi fost la uşă, gata să se afunde în pădure, îmbrăcată cu haina de caşmir şi încălţată cu pantofii delicaţi.
Mă duc lângă scaunul ei, hotărâtă să insist. Mă aşez în genunchi şi o iau de mână.
- Krysia, vino cu mine! o rog, însă ea clatină din cap, iar acum ştiu că discuţia s-a încheiat.
Şi Lukasz? întreb eu. Chiar n-ar trebui să fie aici în momentul în care vine să mă caute Gestapoul.
Nu răspunde imediat, ci văd că se gândeşte la spusele mele. Problema asta e departe de a fi

simplă. Copilul trebuie să fie în siguranţă, iar noi nu puteam şti ce ar fi mai riscant: să-l ţină aici şi să înfrunte interogatoriul Gestapoului, sau să-l iau cu mine, riscând să fim prinşi pe drum.

- Dacă îl iei pe Lukasz, te vei mişca mai greu, spune Krysia în cele din urmă. Iar riscul devine mai mare pentru tine.
- Mă descurc eu, insist.
- Acum nu te mai ai doar pe tine. Ai propriul tău copil.

-Dar...

îmi vine să-i spun că şi Lukasz e copilul meu, dar Krysia îşi ridică mâna.

- Haide să nu ne certăm! Nu trebuie să luăm o hotărâre în clipa asta.
- Bine, răspund. Mă întorc la canapea şi iau prosopul pe care îl împătuream. O clipă mai târziu, îmi ridic privirea din nou. Krysia se uită pe fereastră în beznă, fără să atingă teancul de rufe din faţa ei.
- Ce e? întreb.

Se întoarce spre mine şi observ pentru prima oară o tristeţe profundă în privirea ei.

- După ce a murit Marcin, singurătatea mi s-a părut insuportabilă. în timp, m-am obişnuit, dar am rămas cu o durere surdă, care nu mi-a mai trecut niciodată. Asta, până în seara în care ai venit tu, spune ea cu ochii umezi. Tocmai mi-am dat seama cât de mult mi-a plăcut să vă am pe tine şi pe Lukasz aici în tot timpul ăsta. Şi cât îmi veţi lipsi după ce veţi pleca.

- Of, Krysia!

Mă întorc la ea şi o iau pe după umăr Până atunci nu-mi trecuse prin minte că plecarea mea avea s-o afecteze. Voiam să-i spun că lucrurile nu se schimbau defel şi că aveam să fim mereu aproape. Dar nu puteam. Să locuim toţi trei sub acelaşi acoperiş fusese un aranjament neaşteptat, straniu şi încântător, născut din necesitate. Tot din necesitate avea să se termine în curând.

- A întrebat deja de două ori de tine, mă anunţă Malgorzata a doua zi, vorbindu-mi de sus, atunci când intru în recepţie.
Mirată, mă uit pe loc la ceasul din spatele biroului ei şi mă întreb dacă am întârziat. Dar e opt fără un sfert, am ajuns cu un sfert de oră înainte de începerea programului.
Comandantul a venit devreme. Am un gol în stomac.
„Fii calmă!", îmi spun, intrând repede în anticameră. „Probabil că are multe documente să-ţi dea, sau vreo întâlnire urgentă." Chiar în timp ce mă gândesc la asta, ştiu că s-a întâmplat ceva. Comandantul vine mereu la timp, la fel cum le face pe toate. Iese din casă la ora opt fix şi intră în birou cu aproximativ un sfert de oră mai târziu, dacă traficul nu e aglomerat. în ceea ce-l priveşte, e de neconceput şi să întârzie, şi să ajungă mai devreme.
îmi bubuie inima în timp ce îmi scot paltonul şi iau agenda de pe birou. Uşa comandantului e întredeschisă. Bat uşor.

- *Herr Kommandant*? strig, fără să deschid.
Nu răspunde. Repet, de data asta mai tare.
- Intră!
Deschid încă puţin uşa şi mă strecor înăuntru. Comandantul stă în capătul îndepărtat al camerei şi se uită pe fereastră.
- Malgorzata zicea că vreţi să mă vedeţi.
Uşa se închide în spatele meu.
-Da, ia loc!
Mă aşez pe marginea canapelei, cu stiloul pregătit. Nu se uită la mine, ci continuă să privească spre râu.
Trag aer adânc în piept, deşi îmi vine s-o iau la sănătoasa. Mai trece un minut de linişte, apoi trec două. în cele din urmă, nu mai suport.
- S-a întâmplat ceva, *Herr Kommandant?*
- Dacă s-a întâmplat ceva? repetă el cu glas scăzut.
Se întoarce şi vine spre mine, tulburat. Răsuflă şuierător, printre dinţi.
- Multe s-au întâmplat. Partizanii aruncă în aer baruri după bunul lor plac şi ne ucid oamenii. Pierdem războiul.

Mă miră spusele lui. E prima oară când îl aud pe comandant sau pe oricare alt neamţ să recunoască faptul că pentru ei războiul nu merge bine. Până acum fusese un simplu zvon, transmis în şoaptă de personalul polonez pe coridoarele castelului, sau auzit pe stradă.
Comandantul vorbeşte în continuare, venind mai aproape de mine:
- Iar duşmanilor mei le-ar plăcea să mă învinuiască pentru treburile astea doar ca să scape de mine.
încep să sper. Poate că pe comandant îl preocupă doar chestiunile politice.
- Sunt vremuri grele, spun eu ca să-l liniştesc.
- Da, recunoaşte el, aşezându-se, fără să mă privească, pe un scaun de lângă canapea. Şi mai e şi problema cu tine.
Simt un gol în stomac.
- Cu m-mine? mă bâlbâi.
De frică, nici nu-mi mai aud vocea.
- Da, Anna, cu tine! reia el întorcându-se ca să mă poată privi în faţă. Ai să-mi spui ceva?

Ezit, cu obrajii în flăcări. Ştie ceva. Dar ce? în disperarea mea de a-mi ascunde sarcina săptămânile astea, am uitat că aveam un secret şi mai mare. Acum mă întreb dacă mi-a aflat adevărata identitate.

- Nu, *Herr Kommandantl* spun în cele din urmă, cu ochii plecaţi.

- Anna! zice el întinzând mâna şi ridicându-mi faţa ca să mă uit în ochii lui. Spune-mi pe nume!

Chiar dacă mi-a îngăduit, cu ceva timp în urmă, să-i spun pe nume atunci când suntem singuri acasă la el, e prima oară când mi-o cere la birou. Are ochii blânzi, fără urmă de furie. Nu m-ar privi astfel dacă ar fi descoperit cine sunt. Deodată, în mijlocul acestei tentative de intimitate, ştiu exact ce secret a aflat.

Aşadar, ştie despre sarcină şi nu e furios din cauza asta. Tot nu-mi vine în minte ce să spun.

- Georg..., încep, iar numele lui îmi alunecă greoi şi straniu pe limbă. Cum ai aflat?

Sigur că ştiu răspunsul, dar trag de timp ca să-mi dau seama ce să spun.
- Mi-a spus Malgorzata.
- Chiar aşa? încerc eu să par mirată.
- Da, mi-a dat vestea crezând că aveam să mă supăr pe tine fiindcă eşti nemăritată şi ai rămas gravidă. Spera să te alung de aici, spune el, apoi bagă de seamă că mi-am ridicat privirea. A, nici o grijă, ştiu că tânjeşte de mult după slujba ta. Bineînţeles că n-avea de unde să ştie că e copilul meu, încheie el pe un ton devenit serios. Totuşi, aş fi vrut să fi aflat vestea asta de la tine.
- îmi pare rău, spun, foindu-mă.
- Nu, Anna, eu sunt cel care trebuie să-şi ceară scuze! spune, luându-mi mâinile într-ale lui, care sunt cu mult mai mari decât ale mele. Am fost atât de preocupat de treburile legate de război, încât n-am băgat de seamă şi nu ţi-am dat şansa să-mi spui. Oricum, nu contează cum am aflat. Acum ştiu.
îmi ia faţa în mâini şi mă sărută pe frunte.
- Adică nu eşti supărat? întreb, sincer mirată.

- Supărat? se miră, zâmbind larg. Anna, nu puteam fi mai fericit! Ştii că dintotdeauna mi-am dorit copii, îmi aminteşte el, iar eu fac un semn de încuviinţare cu capul. Şi cu Margot, mă rog, n-am avut ocazia.

îmi trece prin minte o imagine a lui Margot întinsă pe jos, sângerând din rana provocată de ea însăşi, cu mâna pe pântecul mărit. Mi se face rău pe loc. Mă căznesc să mă concentrez şi să nu mă mai gândesc la asta.

- Aş fi vrut ca lucrurile să ni se întâmple în ordinea firească, urmează comandantul, să ne căsătorim mai întâi, apoi să facem copii, însă nu mai contează.

- Dar ce vor spune oamenii? Cariera ta..

Mă uit la el în timp ce-şi pune pentru prima oară problema dezonoarei de a avea un copil cu secretara necăsătorită, exact muniţia de care au nevoie adversarii lui politici.

- Da, spune el cu glas scăzut. Trebuie să pleci din Cracovia înainte să se bage de seamă.

„Ce ironie a sorţii", mă gândesc, „exact asta a spus şi Krysia atunci când a aflat de sarcină."
Comandantul sare în picioare şi începe să umble de colo colo, de parcă ar dicta un memorandum.
- Aş vrea să te trimit la mine acasă, la Hamburg, zice el gândind cu voce tare. Dar în momentul ăsta e imposibil. Bombardamentele inamicului sunt prea periculoase. Ştiu.., începe să spună, oprindu-se şi întorcându-se spre mine. Sora mea, Hannah, locuieşte la ţară, lângă Salzburg. Acolo te trimit.
Simt că îmi fuge pământul de sub picioare. Austria e şi mai adâncită în inima teritoriului nazist. Dacă mă trimite acolo, cum să-i mai găsesc vreodată pe Jacob şi pe părinţii mei? însă comandantul mă priveşte şi aşteaptă o reacţie.
- *Herr Kommandant,* Georg, eşti tare bun! încep, bâjbâind în căutarea unui răspuns potrivit. Dar nu-mi pot părăsi familia..

- Nu, sigur că nu, răspunde el. Şi nici nu poţi călători singură. Krysia şi Lukasz vor merge cu tine.

Mă miră impresia lui că poate schimba vieţile atâtor oameni doar spunând câteva cuvinte, cu toate că, desigur, de ani şi ani face asta cu evreii.

- Colonelul Diedrichson vă va conduce până la Viena, iar acolo vă va aştepta şoferul surorii mele. Cum ţi se pare?

Mi se pare o condamnare la moarte. Nu-l pot lăsa să mă trimită acolo.

- Georg..., dau să spun.

Se aşază pe scaunul de lângă mine.

- Ce e, Anna? mă întreabă el pe un ton plin de nerăbdare.

îmi iau inima în dinţi şi îl întreb:

- Şi tu?

Atunci îşi dă seama şi zâmbeşte.

- Te referi la noi?

- Da, spun eu repede, lungind minciuna. N-aş vrea să fiu atât de departe de tine.

- Nici eu de tine, răspunde el atingându-mă pe obraz.
- Poate că dacă aş rămâne la Cracovia, ascunsă...
Comandantul clatină din cap.
- îmi pare rău, dar e imposibil! E prea mare riscul să fii văzută. Şi având în vedere felul în care merge războiul..., adaugă el ezitând şi uitându-se în altă parte. Nu vreau ca tu şi copilul să fiţi aici dacă se întâmplă ceva în oraş.
îmi vine să-l întreb la ce se referă. Oare e de părere că Cracovia va ajunge în stare de asediu şi va deveni câmp de luptă dacă înaintează Aliaţii?
- Mă rog, asistenţa medicală e mult mai bună în Austria, îmi explică el. Nu, aşa e cel mai bine. Pleci mâine, îmi spune, luându-mi din nou mâna. Iar după război, imediat ce pot, vin şi eu şi ne căsătorim. Bine?
Dau să mai zic ceva, dar închid gura la loc. în privinţa asta, comandantul seamănă cu Jacob:

n-are rost să mai discutăm odată ce s-a hotărât.
- Foarte bine, adaugă el, socotind că sunt de acord. Atunci am stabilit. Mă ocup eu. Pleci mâine-dimineaţă la ora nouă.
Mă uit la ceas. Douăzeci şi patru de ore. Trebuie să plec de la birou şi să-i spun imediat Krysiei.
- Georg! încep, în timp ce mă ridic. Scuză-mă, dar mă simt extenuată. în cazul în care n-am de lucrat nimic urgent, te superi dacă plec acasă?
El se ridică.
- Nici vorbă, sigur! E din cauza sarcinii, fără îndoială. Du-te acasă şi odihneşte-te. Ai nevoie să-ţi păstrezi puterile pentru călătorie.
- Mulţumesc! spun, pornind către uşă.
- Anna! mă strigă, iar eu mă răsucesc pe călcâie. Ştii, mai vreau să-ţi spun ceva.
Mă întorc la el cu paşi nesiguri.
-Da?
- Ne vedem diseară? mă întreabă el luându-şi privirea de la mine şi trecându-şi mâna prin

păr. Adică, n-am mai fost singuri de mult timp, iar acum, că pleci mâine, poate că ne facem timp să.., spune el întorcându-se din nou spre mine. Ce părere ai?
îl privesc de-a dreptul uluită. După toate astea, doar nu-i stă gândul la dragoste!
- N-nu ştiu, răspund.
- Te rog! insistă el. Doar puţin.
Mă gândesc la ce-mi cere. Ultimul lucru pe care mi-l doresc e să-mi petrec noaptea cu el, dar nu-mi pot permite să-i stârnesc vreo bănuială, mai ales după toate cele întâmplate. Văzând că ezit, comandantul se uită rapid spre uşă ca să se asigure că nu e nimeni, apoi mă ia în braţe, privindu-mă intens în ochi. îmi bate inima puternic la pieptul lui, ca de fiecare dată când e lângă mine. Mă întreb dacă simte asta. îşi lipeşte buzele de ale mele, repede şi puternic. O clipă mai târziu, îmi dă drumul. Fac un pas în spate şi îmi netezesc rochia.
- Ce zici? întreabă, de parcă sărutul m-ar fi convins ca prin minune.
- Bine, cedez eu pe loc.

Orice, numai să ies mai repede din birou şi să ajung la Krysia.

- Perfect! Vine Stanislaw să te ia diseară la ora opt. Vrei să te ducă acum acasă?

Clatin din cap.

-Nu, mulţumesc! Trebuie să mai fac câte ceva pe drum.

- Foarte bine, ne vedem diseară, spune el întorcându-se şi îndreptându-se către birou. Trimite-o pe Malgorzata când pleci, bine? îmi strigă peste umăr.

- Da, bineînţeles!

îmi cere asta aşa cum o face mereu într-o zi obişnuită de lucru, ca şi când discuţia de mai devreme nici n-ar fi avut loc. Dar îmi dau seama din tonul lui că astăzi va fi ultima zi de lucru a Malgorzatei la Wawel, pentru că a încercat să mă trădeze şi pentru că ştie prea multe.

Ajunsă în anticameră, îmi pun repede paltonul şi fularul. îmi iau doar geanta şi ies în recepţie.

- Comandantul vrea să-ţi vorbească, îi spun, cu răceală, Malgorzatei.
îmi ocoleşte privirea, sare de pe scaun şi se strecoară în biroul lui. Văzând că mă îmbrac şi că plec atât de devreme, crede, probabil, că am fost concediată şi că e chemată ca să-mi ia locul. Aproape că mi-e milă de ea. Fac eforturi să n-o iau la fugă când ies din birou şi din sediul nazist pentru ultima oară
.„Repede" (în limba germană în original) „Bună, salut" (în limba poloneză în original)

Capitolul 23

- Pleci în zori, mă anunţă Krysia la ora două după-amiaza.
Cu patru ceasuri mai devreme, intrasem în casă gâfâind după ce alergasem ca să aduc vestea că aflase comandantul despre sarcină şi că voia să ne trimită pe toţi în Austria.
- Mi-era teamă că avea să se întâmple asta, spusese Krysia după ce îi povestisem totul. Stai aici cu Lukasz!

îşi pusese repede paltonul şi ghetele, apoi fugise afară. Se întorsese de câteva minute şi, fără să-mi spună unde fusese, mă anunţase, vorbind pe nerăsuflate, că urma să plec. Urcând acum scările, îmi expune planul:

- Vine cineva să te ducă la Myslenice, spune ea, iar eu fac semn din cap că ştiu despre ce e vorba, întrucât cunosc orăşelul, e la treizeci de kilometri sud de Cracovia. Vei sta ascunsă acolo până mâine-noapte când se întunecă, urmează Krysia, apoi vei fi dusă cu căruţa peste graniţă, într-un adăpost din munţii Cehoslovaciei. E un plan riscant, nu la fel de bun precum cel pe care l-am fi avut dacă mai puteam aştepta o lună, dar n-avem de ales.
- îmi pare rău, răspund, ţinându-mă după ea în bucătărie şi aşezându-mă pe un scaun.
- Nu trebuie să te îngrijorezi pentru ceva care nu poate fi schimbat, spune ea fluturându-şi mâna de parcă ar fi dat ceva deoparte. Trebuie să te luăm de-aici, spune hotărâtă, ducându-se la chiuvetă cu ceainicul gol şi dând drumul la apă. Lukasz doarme?

- Da. Şi Jacob? Adică, Jacob vine cu mine?
Krysia se opreşte în timp ce umple ceainicul şi se întoarce spre mine, cu un aer neajutorat.
- Emma, îmi pare rău, dar nu cred! Nu mai am nici o veste despre el, nici unde e, nici în ce stare. Sperasem să puteţi merge împreună, dar tu trebuie să pleci urgent, aşa că vei merge de una singură. Poate că în câteva luni va fi posibil să te urmeze şi Jacob, adaugă ea.
Aşadar, voi pleca fără Jacob. Pentru o clipă, îmi vine să refuz.
- Trebuie să pleci! spune Krysia, citindu-mi gândurile, apoi pune ceainicul pe maşina de gătit şi se întoarce din nou spre mine. îmi cunosc nepotul: mai presus de toate, ar vrea ca tu şi copilul tău să fiţi în siguranţă.
„Dacă e adevărat, atunci de ce Jacob nu e aici cu mine, în loc să lupte alături de rezistenţă?", mă întreb pentru a mia oară. Dacă eu aş fi fost cea mai importantă, acum am fi fost împreună. El nu ar fi rănit, iar eu aş şti că sunt însărcinată cu copilul lui. Ştiu însă că adevărul nu e atât de simplu. Dacă Jacob n-ar fi

dispărut, eu n-aş fi scăpat niciodată din ghetou. Acum deja am fi amândoi într-un lagăr de concentrare, dacă nu mai rău. Krysia are dreptate, bineînţeles. Jacob ar vrea să fac orice e necesar ca să supravieţuiesc.

- Şi tu, şi Lukasz? întreb câteva minute mai târziu, în timp ce Krysia pune cănile cu ceai pe masă.

Ea clatină din cap şi se aşază.

- Nu putem pleca împreună. E destul de periculos şi pentru tine să pleci acum, mai devreme, când zăpada e încă mare pe munte. Lukasz n-are cum să meargă şi doar te-ar încetini. Am aranjat cu rezistenţa ca, după ce pleci, Lukasz să fie dus şi ascuns undeva la ţară.

- Dar de ce?

Nu suport gândul că Lukasz va fi din nou dezrădăcinat şi lăsat pe mâna străinilor.

- Emma, odată ce pleci, Gestapoul se va întoarce sigur aici! Le voi spune că ai plecat la rude, la Gdansk, dar trebuie să creadă că

Lukasz e cu tine. Aşa că înţelegi de ce procedăm în felul ăsta.
Nu răspund. Bem ceaiul fără să spunem nimic şi numai ticăitul pendulului din hol punctează tăcerea. Câteva minute mai târziu, îmi dreg glasul.
- Krysia, mai e ceva! spun, şovăind. Părinţii mei...
- A, da! răspunde ea fără să se uite la mine şi netezindu-şi fusta. Am întrebat de ei acum, pe când luam informaţii legate de planul pentru evadarea ta. Sunt în regulă, supravieţuiesc cum pot. Asta e tot ce mi s-a spus. Speram să aflu mai multe înainte să-ţi dau veştile astea.
După tonul ei tulburat, se vede că nu spune tot ce ştie.
- Trebuie să-i văd înainte să plec.
Krysia clatină din cap, hotărâtă.
- îmi pare rău, nici nu se pune problema.
- Te rog! o implor. Nu pot pleca fără să-mi iau rămas-bun.

- Emma, bagă-ţi minţile în cap! răspunde ea, pierzându-şi răbdarea. Podgorze e un loc periculos acum. Securitatea e mai aprigă ca oricând după incidentul de la *Cafe Warszawa*, şi sunt puncte de verificare peste tot, mai ales în preajma ghetoului. Ţi-ai risca viaţa dacă te-ai duce acolo. Şi chiar dacă ai ajunge la ghetou, ce-ai face? Ai intra?

Ezit.

- N-nu ştiu, recunosc. Adică, sigur că nu, dar poate că găsesc o nişă în zid, precum era cea prin care am fugit în noaptea în care am venit aici. Aş putea vorbi cu ei la zid, măcar să le trimit vorbă.

- E prea periculos, spune Krysia, apoi îşi îmblânzeşte tonul şi adaugă: Voi avea grijă să se ducă cineva din rezistenţă la ei după ce pleci.

Nu sunt convinsă. Nu mă îndoiesc de sinceritatea vorbelor ei, ci le judec cu aceeaşi neîncredere pe care am căpătat-o faţă de toţi cei în care crezusem cel mai mult pe vremuri. Nu se va duce nimeni la ei decât dacă

împrejurările devin extrem de favorabile, sau dacă persoana respectivă are vreun anume interes s-o facă. Din punctul de vedere al rezistenţei, familiile noastre au însemnat doar pagube colaterale. Pentru a mia oară, mă blestem singură că am avut încredere în ei şi că n-am făcut ceva ca să-mi scot părinţii din ghetou cu câteva luni în urmă.
Ştiu însă că asta nu e o luptă pe care s-o pot câştiga cu Krysia.
- Şi comandantul? întreb eu în schimb.
- Ce-i cu el?
- Nu sunt deloc sigură că va crede că am dispărut chiar în ziua în care trebuia să plec în Austria.
- Lasă, că mă ocup eu de comandant! răspunde ea mijindu-şi ochii.
- N-ai părut mirată de propunerea lui, îmi dau eu seama.
- Evident că nu. E îndrăgostit de tine.
Mă uit în altă parte.
- Ştiu.
Krysia îşi ridică privirea, mirată de tonul meu.

- Ce e? Ce s-a întâmplat?
-Nimic.
Nu ştiu ce simt. Milă, poate, sau regret. Krysia mă atinge pe mână.
- înţeleg. Nu-i amuzant să frângi o inimă, chiar dacă e a lui Richwalder.
- Nu prea, recunosc eu dregându-mi glasul. Vrea să mă vadă astă-seară.
Krysiei îi încremeneşte mâna peste a mea.
- Ei, asta-i bună! Ce i-ai zis?
- Că da. Trebuia, adaug; şi-mi dau seama că am un ton defensiv. N-aveam nici un pretext ca să refuz.
Ea înclină din cap în semn că e de acord.
- Aşa e, desigur! Deşi se complică lucrurile cu plecarea ta în zori.
- N-are ce să meargă rău. Comandantul doarme dus, spun, înroşindu-mă atunci când dezvălui acest detaliu intim. Şi am plecat de multe ori înainte să se trezească.
- Totuşi! se îngrijorează Krysia. Trebuie să ne asigurăm.

Fără să mai spună nimic, se ridică şi iese din bucătărie. Se întoarce câteva minute mai târziu.

- Poftim! îmi zice ea, punându-mi în mână o fiolă mică în care e ceva alb. Praf de dormit, îmi explică. Dacă poţi să-i pui un pic din ăsta în *brandy*, nu se va trezi odată cu tine.

Mă uit la ea, nedumerită.

- Cum de... ?

- Mi l-a dat Pankiewicz mai demult, înainte să fie luat din ghetou. în mod normal e folosit de medici, drept sedativ pentru proceduri minore. I l-am cerut lui Pankiewicz pentru că, în fine, nu ştii niciodată când ai nevoie de aşa ceva.

Mă gândesc la nopţile în care am aşteptat să adoarmă comandantul ca să pot căuta documentele.

- De ce nu mi l-ai dat mai devreme? întreb.

- Mi-a trecut prin cap, dar praful e extrem de puternic, îmi explică ea. Chiar dacă ai fi folosit o cantitate mică, comandantul s-ar fi trezit foarte ameţit, de parcă ar fi băut prea

mult cu o noapte înainte. M-am gândit că era prea riscant să-l foloseşti în mod regulat, când tu trebuia să te tot întorci la el. Mi-era teamă să nu devină bănuitor. Dar acum..

- înţeleg.

Era ultima seară în care mergeam la comandant. Nu mai aveam nimic de pierdut. Bag fiola în buzunarul fustei şi mă ridic.

- Krysia, nu păţeşte nimic, nu-i aşa? întreb, iar acum e rândul ei să pară nelămurită.

Copilul, dacă mă duc în seara asta la comandant..., spun, iar stânjeneala face să mi se stingă cuvintele pe buze.

Krysia îşi dă seama de sensul întrebării mele.

- înţeleg, doar nu te-ai culcat cu el de când ai rămas însărcinată, nu? vrea ea să ştie, iar eu înclin din cap în semn că aşa e. Nici o grijă! mă linişteşte. Nu se întâmplă nimic în primul trimestru al sarcinii.

îl aud la etaj pe Lukasz, care s-a trezit şi gângureşte.

- Mă duc eu să-l aduc, spun, dornică să închei discuţia.

- Bine, se învoieşte ea, începând să urce spre cel de-al treilea etaj. Mă duc să adun nişte haine groase pentru tine şi Lukasz.
Eu şi Krysia pregătim toată ziua plecarea mea şi a lui Lukasz. Umplem două bocceluţe cu haine şi cu alimente care să ţină pe drum. Nu prea vorbim între timp. în seara asta, în timp ce-l bag în pat, Lukasz se ţine de mine mai strâns ca niciodată, de parcă ştie că e ultima oară.
Cu câteva minute înainte de ora opt, aud maşina comandantului oprind în faţa casei.
- Ai praful la tine? întreabă Krysia venind după mine în foaier.
- Da, răspund, în timp ce-mi pun haina pe mine. Mă întorc înaintea zorilor.
- Foarte bine! Mare grijă în seara asta. Mai avem puţin. Nu putem să ne permitem nici un pas greşit, spune, atingându-mi obrazul cu buzele ei subţiri. Ne vedem dimineaţă, înainte să pleci.

Atunci când maşina ajunge în faţa blocului, mă mir să-l văd pe comandant aşteptându-mă la intrare.

- Eşti radioasă! spune el cu căldură, luându-mă de braţ.

în timp ce mă conduce sus, observ că s-a bărbierit recent şi că s-a dat cu apă de colonie. înăuntru, apartamentul s-a transformat: mesele sunt curăţate, iar aerul are o aromă fină de lămâie.

Mirată, mă întorc spre el.

- Ai făcut curat?

- Da, spune, ajutându-mă să-mi scot paltonul. Mai bine zis, am adus pe cineva care a făcut curat. Un burlac ca mine poate trăi în mizerie, dar ăsta nu-i un loc pentru un copil.

Dau să spun că acest copil nu va fi crescut şi nici măcar născut aici, apoi mă răzgândesc. E clar că vrea să-mi arate că va fi un tată bun.

în timp ce mă îndrept spre canapea, mai observ o schimbare: fotografia lui Margot a dispărut de pe policioară. în locul ei se află o vază cu flori proaspete.

- Georg...

Mă întorc către el şi fac semn spre şemineu. Vine lângă mine şi-mi ia mâinile într-ale lui.

- Tu eşti viaţa mea acum, spune el. E timpul să las trecutul în urmă.

Caut semne de tristeţe sau de regret pe chipul lui, dar nu le găsesc. Pentru
prima oară de când îl ştiu, pare complet fericit. Mă copleşeşte dintr-odată sentimentul de vinovăţie. Mâine nu voi mai fi aici, şi nici minciuna pe nume Anna. Ce se va întâmpla cu el atunci?

- Ţi-e foame? întreabă.

îmi vine să spun că nu, dar îmi amintesc de praful de somn.

- Puţin, mint eu. Poate ceva uşor. Ce-ar fi să torn de băut până aduci tu mâncarea?

El pleacă la bucătărie, iar eu mă duc la vitrina cu pahare, unde ţine băutura. Scot două pahare şi, uitându-mă repede peste umăr, presar puţin praf într-unui dintre ele. Ezit. Krysia nu mi-a spus cât să folosesc. Mai pun

un pic, ca să fiu sigură, apoi torn *brandy* în ambele pahare.

- Aşa! strigă comandantul, apărând cu două farfurii în mâini.

încerc să nu intru în panică şi ascund repede fiola în fustă, apoi mă întorc spre el.

- Arată delicios, spun cu greu, în timp ce duc paharele la măsuţa de lângă canapea.

în timp ce mâncăm, comandantul vorbeşte vrute şi nevrute, de parcă e o zi oarecare, nu cea de dinaintea plecării mele din ţară. Privesc cu atenţie cum îşi goleşte paharul, în speranţa că pulberea s-a dizolvat de tot şi că nu vor rămâne urme pe fundul paharului. Câteva minute mai târziu, mă uit şi caut efectul în privirea lui, dar nu dă semne că ar adormi. Mă întreb în cât timp îşi va face praful efectul. După ce terminăm de mâncat şi de băut cafeaua, el se întinde spre mine.

- Vino în dormitor! sugerez.

Dacă pulberea îşi face efectul aici şi el adoarme pe canapea, îmi va fi mai greu să ies pe furiş din apartament.

- Bine, se învoieşte el.

în dormitor, încep să observ efectul medicamentului. Are pupilele dilatate, săruturile îi sunt lente, iar mâinile, nepricepute. Câteva minute mai târziu, comandantul cade de pe mine, cu ochii închişi. Răsuflă greoi. „Praful e puternic", îmi zic, dându-mă la o parte. Sper că nu i-am pus prea mult în pahar. Mă uit la ceasul de pe noptieră. E trecut de unsprezece. Nu mi-am dat seama cât de mult am vorbit la cină.

Privesc în tavan şi nu ştiu ce să fac. Aş vrea să plec acum, dar nu ştiu cât va dura efectul prafului şi mi-e teamă să nu se trezească şi să vadă că am plecat. Nu, ar trebui să mai stau măcar încă puţin. Cu toate că doar m-am prefăcut că am băut şi eu, cele câteva guri de alcool m-au ameţit, asa că trebuie să mă ciupesc de câteva ori ca să nu adorm.

Stând întinsă în pat, gândul mă duce la părinţii mei. A trecut mult de când nu i-am văzut, iar acum trebuie să plec fără să-mi iau măcar rămas-bun. Tot aud în minte discuţia pe

care am avut-o mai devreme cu Krysia. Are dreptate, ştiu. Dacă mă duc la ghetou, îmi risc viaţa şi risc siguranţa tuturor celor din jurul meu. Ar fi o nebunie s-o fac, mai ales acum, când mai e doar atât de puţin până la final. Şi nici n-am garanţia că îi pot găsi, dar, în timp ce îmi calculez riscurile în gând, ştiu că trebuie să încerc. în câteva ore voi pleca din Cracovia, poate că definitiv. I-am părăsit o dată în noaptea în care am fugit din ghetou. Nu pot s-o fac din nou.

Mă uit iarăşi la ceas, apoi la comandantul care doarme. Krysia mi-a spus că trebuie să mă întorc acasă înainte de ora patru. Apartamentul comandantului e aproape de podul spre Podgorze. Dacă îmi fac curaj, am timp să mă duc până la ghetou. M-am hotărât. Mă strecor din pat în tăcere. Comandantul sforăie şi se întoarce. înlemnesc, dar continuă să răsufle regulat, cu ochii închişi. Mă îmbrac repede şi mă îndrept spre uşa dormitorului.

Apoi mă opresc şi mă uit la comandant. E ultima oară când îl văd. Mă întorc tiptil la

patul în care doarme şi mă abţin cu greu să mă urc lângă el şi să-l iau încă o dată în braţe. Mă apucă tristeţea. Aş vrea să-i spun atât de multe... Că-mi pare rău că l-am trădat, că nu pot fi femeia pe care credea c- o iubeşte, că aş vrea ca lucrurile să stea altfel între noi. Dar n-am timp de regrete. Mă aplec, îi ating părul cu nasul şi îl sărut uşor pe frunte de rămas- bun. Nu se clinteşte.

Traversez salonul şi îmi iau haina de pe scaun, unde o lăsasem mai devreme. Dau să mă îmbrac, după care mă uit la măsuţa pe care au rămas farfuriile de la cină, cu carne şi brânză pe ele. Ce pierdere... Mă hotărăsc să iau mâncarea cu mine, ca s-o duc părinţilor. Mă duc tiptil în bucătărie şi scot o pungă de hârtie din dulap, apoi mă întorc în salon şi pun mâncarea în ea. Ies din casă. Afară, strada e pustie, iar aerul, îngheţat. Mă îndrept spre pod, făcându-mă una cu umbrele clădirilor. Sunt cu nervii întinşi la maximum. Numai să nu fiu prinsă! Curând ajung la malul râului şi traversez pe furiş podul de cale ferată.

Străzile din Podgorze sunt mute şi întunecate. Ştiu, totuşi, că Gestapoul se poate ascunde oriunde, aşteptând să apară careva. Ajungând la zidul ghetoului, mă lipesc de el şi încerc să mă ascund în puţina umbră. Zidul se întinde până hăt departe, în ambele direcţii. îmi vine să mă întorc şi să plec. Poate că Krysia avea dreptate. Mă lipesc de zid şi înaintez, pipăind până când ajung la nişa mică de piatră, de dimensiunile unei pâini. Mă uit prin gaură. înăuntru, străzile sunt pustii. îmi dau seama că ceea ce privesc eu e zona industrială de lângă bucătărie. E puţin probabil să fie cineva aici în toiul nopţii. Trag aer adânc în piept şi lunec pe lângă perete.

La câţiva metri mai departe, unde se curbează peretele spre interior, mai e o spărtură în piatră. Mă uit prin gaură, uşurată că se văd blocurile şi nu depozitele. Strada nu e departe de cea pe care locuiesc părinţii mei, dar e prea pustie. îmi spun că n-are rost şi mă uit peste umăr, agitată, la pustietatea din spatele meu. Ar trebui să plec acum, înainte să

fiu prinsă, dar am ajuns atât de departe încât nu mă lasă inima să plec. Câteva minute mai târziu, aud un sunet slab, de parcă cineva ar zgâria ceva, de cealaltă parte a zidului. îmi împing capul prin spărtură şi mi-l lungesc în toate direcţiile, dar nu văd nimic. „Probabil că zgomotul vine de la un şobolan", îmi spun, retrăgându-mi capul. Apoi aud acel sunet din nou, dar de data asta e mai puternic şi mai apropiat de mine. Mă uit din nou. Un bătrân îşi târăşte picioarele pe strada ghetoului, venind spre mine cu capul plecat. E atât de cocoşat, încât pare îndoit de mijloc şi face paşi mici. Pe măsură ce se apropie, dau să-l strig ca să-l întreb dacă nu l-a văzut cumva pe tata, după care rămân cu gura căscată. Bătrânul acela e chiar tata!

- Tată! şoptesc tare, dându-mi fularul la o parte.

îşi ridică privirea. Trec câteva minute înainte să pară că mă recunoaşte. Vine încet spre mine.

- *Shana Madela*, spune el răguşit, în idiş, şi întinde mâna prin gaura din zid.

„Drăguţă fată." Cele unsprezece luni de când nu l-am văzut l-au îmbătrânit de nu-l mai recunosc. Are un craniu în loc de cap, vag acoperit de piele. I-au mai rămas doar nişte petice de barbă. Cei câţiva dinţi pe care- i mai are, din ceea ce a fost cândva zâmbetul lui larg, îi ies grotesc din gura scofâlcită.

- Tată, ce... ?

Am atâtea întrebări, că nu ştiu cu ce să încep.

- Uneori mă plimb noaptea, zice, de parcă asta explică tot.

Parcă îmi amintesc din altă viaţă durerea pe care o simţeam de foame, noaptea, în ghetou, cum mă străpungea ca un cuţit şi nu mă lăsa să dorm.

- Ia asta! spun, dându-i punga cu mâncare luată din apartamentul comandantului, pe care o împing prin crăpătură. Nu e cuşer, dar...

Tata ia punga şi abia dacă o ţine în mână, de parcă nu vede că o are. Mi se strânge inima. Simt că s-a întâmplat ceva îngrozitor.

- Mama? întreb, dar nu vreau să aud răspunsul.
Mama nu l-ar fi lăsat singur noaptea. Nu l-ar fi lăsat cu părul răvăşit şi cu hainele murdare, nici chiar în cele mai negre vremuri.
- Acum zece zile, zice el, iar ochii i se întunecă precum nişte prăpăstii negre.
-Ce...?
Nu vreau să înţeleg ce îmi spune. Observ că are partea din faţă a cămăşii ruptă, aşa cum cere ritualul evreiesc de jelire.
-Nu.'.
- Nu mai e, şopteşte el cu greu, apoi îi dau lacrimile.
-Nu! strig eu, uitând de pericolul de a fi auzită.
Dintr-odată, am cinci ani, sunt în pat, bolnavă de gripă, în apartamentul nostru din Kazimierz. Mama dormea cu mine când eram bolnavă, îmi ungea pieptul cu grăsime, îmi făcea supă şi-mi cânta.
- Mamă.. !
Tata mă priveşte neajutorat, prin gaura din zid, cu o expresie chinuită. Nici atunci când

eram mică nu ştia ce să facă dacă plângeam. Pentru el era de nesuportat faptul că mă durea ceva ce el nu putea vindeca. Iar acum ştiu că durerea mea îl doare mai tare decât a lui însuşi.

- Mai întâi s-a îmbolnăvit toamna trecută, o febră teribilă.

- Ştiu, spun eu printre sughiţuri de plâns. Am încercat să ajut. De fapt, Krysia a încercat să facă ceva, zic în cele din urmă, neputând să-i spun tatei că rezistenţa a refuzat să mă ajute.

- L-a trimis pe Pankiewicz, farmacistul. Dragul de el, era un înger trimis de Domnul. A făcut tot posibilul, cu puţinele medicamente pe care le avea, dar nu mai văzuse aşa o boală, era un mister total pentru el. Până la urmă, febra a cedat şi mama ta s-a făcut ceva mai bine, dar tot slăbită era. N-a mai fost niciodată la fel, iar în iarnă.. Ei bine, acum câteva săptămâni i-a revenit febra, şi dusă a fost! înghit în sec şi îmi potolesc plânsul.

- Era împăcată? Când a murit, adică..

Tata ezită.

- împăcată, răspunde el cântărindu-şi vorba, dar îmi dau seama după expresia lui că mama a suferit mult. A fost puternică şi curajoasă, continuă el. Am stat clipă de clipă cu ea..
- Ar fi trebuit să stau şi eu, spun, cu glas sacadat.

Tata clatină din cap.

- Ea a înţeles. Nu voia decât să te ştie în siguranţă.

Numai că sunt de neconsolat. Mi-o imaginez în noaptea în care am plecat, când dormea lângă tata. N-am putut să-mi iau rămas-bun, nici măcar la revedere, aşa cum îi spuneam atunci când mă duceam la brutărie sau la bibliotecă şi plănuiam să mă întorc în câteva ore. Nu, dispărusem în toiul nopţii. Iar acum făcuse şi ea la fel.

- îmi pare rău că v-am părăsit, spun.
- Nu, n-a fost aşa, mă contrazice el pe loc. Bineînţeles că am fost îngrijoraţi în dimineaţa în care ne-am trezit şi nu te-am mai găsit. Dar am primit repede vestea că Jacob şi prietenii lui te-au ajutat să scapi de aici. Că eşti în

siguranţă. Ne-am bucurat. La sfârşit, mamei tale i-a părut rău că n-a avut şansa să-şi ia rămas-bun, dar a înţeles de ce a trebuit să pleci aşa cum ai facut-o. Şi eu la fel.
încep să plâng din nou fără nici o oprelişte, uitând de locul în care ne aflăm şi de pericolul care ne înconjoară. Tata mă priveşte, neajutorat, de cealaltă parte a zidului, împovărat de propria durere.
- *lisgadal V yiskadash sh'may rabbah,* începe el să cânte în ebraică *kadişul* de doliu. Mă alătur, cu glas sugrumat. E imnul evreiesc pentru morţi, care nu pomeneşte despre moarte, ci doar îl laudă pe Dumnezeu. Mă întreb de câte ori îl cântase tata singur în toate nopţile astea.
Trag aer adânc în piept şi fac eforturi să-mi revin.
- Trebuie să te scoatem de aici, spun cu disperare. Mă întorc într-o oră cu documente.
El se mulţumeşte să clatine din cap. Amândoi ştim că e imposibil. în ziua de azi nu intră şi nu iese nimeni în şi din ghetou. Tata n-ar putea

trece drept mesager sau drept arian - şi nu ar supravieţui unui drum prin pădure.
Nu, nu pot să-l scot, dar vreau să-i dau ceva care să rămână cu el după ce nu voi mai fi aici.
- Tată, voi avea un copil! spun, însă privirea lui îmi arată că nu înţelege. Jacob a venit în vizită toamna trecută, adaug eu repede.
Sigur că nu-i spun că e posibil să nu fie copilul soţului meu. în momentul de faţă, asta nu contează.
Pe faţa tatei se iveşte un zâmbet firav.
- *Mazel tov,* draga mea!
Numai că se vede că suferă. Ştiu că, în mintea lui, îşi vede nepotul pe care nu-l va ţine niciodată în braţe şi la al cărui *Bar Mitzvah* nu va merge. Şi totuşi, familia lui îşi va vedea de viaţă. Cuvintele mele îl şi dor, îl şi alină.
- Dacă e fată, o voi numi după mama, adaug eu.
-Emmala..., spune el.
Mă cutremur. Nu l-am mai auzit de mult să-mi spună pe numele de alint. Parcă m-a învelit cu o pătură care îmi ţine de cald. Apoi observ

privirea lui neajutorată. E privirea tatălui care îşi dă seama că există o mulţime de lucruri pe care el nu i le poate oferi copilului său. E o privire încărcată de vină, cea de a nu mă fi putut ocroti. Deodată, el îşi schimbă expresia.
- Stai! exclamă. Stai aici!
înainte să răspund, se face nevăzut. Mă lipesc de zid, în umbră, şi văd figura mamei proiectată în beznă. Oare Krysia ştia? Oare m-a minţit că părinţii mei n-au păţit nimic, ştiind că altfel n-aveam să plec? Trec câteva clipe. în cele din urmă, aud paşii târşâiţi ai tatei.
-Poftim!
Bagă iar mâna prin gaură şi îmi pune în palmă trei lucruri. Primele două sunt verighetele mele de logodnă şi de căsătorie, pe care le dosisem sub salteaua din ghetou. Ultima e o bucată de hârtie. O desfac şi icnesc. E certificatul de căsătorie cu Jacob.
Rămân cu mâna în aer. Verighete şi un certificat de căsătorie evreiesc. Pe vremuri, lucrurile astea ar fi însemnat totul pentru mine. Acum reprezintă un pericol dacă le iau.

Dacă mă prinde cineva, cu siguranţă că îmi vor trăda identitatea. Mă uit atunci la tata. Văd bucuria cu care mi-a dat lucrurile astea. Nu pot decât să le iau.
-Mulţumesc!
învelesc verighetele în hârtie şi le bag în buzunar Tata dă din cap în semn că e mulţumit, bucurându-se că măcar atât a făcut pentru mine.
- Iar când îl vezi pe Jacob, spune-i băiatului că tatăl tău a zis să nu mai plece niciodată de lângă tine.
- Promit!
Tata zice, subliniindu-şi cuvintele cu mişcări ample ale capului:
- Spune-i lui Jacob că ajunge cu prostiile politice! Trebuie să-mi crească nepotul!
Mă uimeşte zâmbetul din colţul buzelor lui crăpate. Chiar şi acum, în cel mai întunecat ceas al vieţii lui, mai găseşte puterea să glumească, mai are în el un strop de bucurie.

- Nepotul..., repet, căutând şi eu, cu disperare, un motiv să zâmbesc. Ştiam eu că mereu ai vrut să ai un băiat.

Clatină din cap, serios de data asta.

- Pe tine te-am vrut! Tu eşti totul pentru mine!

îmi vine să plâng, dar mă abţin.

- Şi tu pentru mine, răspund cu blândeţe. Dar, tată, ghetoul...

- Da..

Nu mai zâmbeşte. Şi el a auzit zvonul despre lichidare. Deja a fost martor la două *akcps* sinistre şi ştie la ce să se aştepte, ştie ce orori îl pasc. Cu toate astea, are ochii luminoşi, lipsiţi de temeri.

- Domnul mă călăuzeşte, spune el simplu.

Figura slabă şi subţiată de foame îi radiază. Atunci îmi dau seama că mă uit în ochii credinţei absolute. Mă gândesc la toate zilele pe care şi le-a petrecut în micuţa sinagogă Remuh de pe strada Szeroka, recitându-şi şi cântându-şi rugăciunile. îmi aduc aminte de lumânările aprinse şi de vinul binecuvântat.

Chiar şi în ghetou, ştiu că şi-a petrecut nopţile lungi repetând la nesfârşit Psalmul 23. Şi tot mă întreb cum de rămâne atât de senin. Poate că a mers atât de mult pe calea Domnului, încât nu mai are nevoie să caute şi să se teamă, precum fac ceilalţi oameni. Ori poate că a pierdut atât de mult, încât nu mai are nimeni ce-i lua. Cel mai probabil e că ştie că mama îl aşteaptă la capătul drumului.
-Du-te! mă îndeamnă.
- Nu te pot lăsa iar, mă împotrivesc eu. Nu plec!
El clatină din cap şi spune:
- Trebuie.

Nu zic nimic. Ştiu că are dreptate. Nu-l pot elibera, iar dacă rămân, vom muri amândoi, cu siguranţă. Şi tot rămân un pic, vreau să mă agăţ încă puţin de ultima pagină a copilăriei mele, o carte care urmează să se închidă pentru totdeauna. îmi lipesc capul de gaura din zid, iar marginile crăpate mă zgârie pe obraji şi pe frunte. Tata încearcă să mă ferească, să nu ne dea nici mie, nici copilului

meu nenăscut germenii şi bolile din ghetou, dar întind braţul prin crăpătură şi îl trag spre mine. Apuc să-mi lipesc buzele de obrazul lui cu pielea zbârcită.

- Te iubesc, tată!
- Domnul cu tine, draga mea!

îl mai ţin de degete o clipă înainte să se desprindă. Cu greu, se întoarce. îl văd îndepărtându-se şi mă bucur că el pleacă primul, fiindcă ştiu că eu n-aş putea s-o fac. Rămân neclintită în timp ce silueta lui se micşorează şi se face nevăzută în bezna ghetoului. Mai întind o dată mâna prin gaură, dar de cealaltă parte nu mai e nimeni. în sfârşit, nu mai suport, mă întorc şi o iau la fugă

.Capitolul 2k

Departe de ghetou pentru a doua oară, ştiu doar că trebuie să ajung cu bine acasă la Krysia. îmi vine să mă întorc prin pădure, numai că, din zvonurile de la Wawel, am aflat că naziştii au identificat de multă vreme

pădurea ce înconjoară Podgorze ca potenţială rută de evadare din oraş. De când cu bombardarea barului, întreaga pădure mişună de lunetişti care trag în orice mişcă. Nu, trebuie să risc şi să traversez oraşul.

Ajung la piciorul podului. Bocănitul pantofilor mei se aude prea tare pe trepte. Ajunsă pe calea ferată, mă opresc şi mă uit de-a lungul podului. Pare pustiu, dar luna plină a iernii luminează precum un reflector. Celălalt mal pare la fel de îndepărtat ca o altă ţară şi n-am unde mă ascunde decât în umbra coloanelor rare. îmi trag şalul peste cap, pornesc şi mă străbate o pală de vânt tăios. Mă aplec aproape până la mijloc şi îmi strâng şalul sub bărbie, fiindcă stă să mi-l smulgă vântul. Mă uit doar în pământ şi merg încet, ca să evit pojghiţa alunecoasă şi îmbinările metalice zgrunţuroase.

Deodată, aud un vehicul în depărtare, chiar în faţă. Mi se opreşte răsuflarea. Vine cineva. Am ajuns aproape la jumătatea podului, prea departe ca să mă mai întorc. Mă arunc în

spatele unei coloane de oţel. Câteva secunde mai târziu, se apropie un camion nazist condus de un şofer singur în cabină, care se îndreaptă spre ghetou. Mă fac mică, mă lipesc de coloană şi-mi ţin răsuflarea. Camionul merge mai departe, dureros de încet. Mă rog să nu se oprească - şi nu se opreşte. Un minut mai târziu, dispare în partea opusă a podului.

Răsuflu adânc. Sunt în siguranţă, cel puţin deocamdată. în spatele coloanei, îmi bag mâinile în buzunare şi dau peste certificatul de căsătorie. Apuc hârtia subţire şi simt greutatea verighetelor înfăşurate în ea. Mă gândesc că n-ar trebui să le am la mine. Ar trebui să scap de ele în caz că mă opreşte cineva. Parcă mă văd cum le arunc peste pod şi mă uit cum verighetele se scufundă rapid în apă şi cum hârtia cade, fluturând, în urma lor. Jacob ar înţelege, ba chiar ar fi de acord. De fapt, chiar el îmi dăduse instrucţiuni să scap de certificat în seara în care a plecat, numai că nu-mi vine să mă despart de ele. Sunt ultima

mea legătură cu el, promisiunea că vom fi din nou împreună.

Mă uit peste balustradă. Chiar dacă m-ar lăsa inima s-o fac, n-ar avea nici un rost. Râul e îngheţat, nu-mi poate ascunde secretele în apele lui întunecate. Hârtia ar zbura, inelele ar fi găsite. Şi nu îndrăznesc nici să mă mişc din loc şi să le arunc, de teamă să nu atrag atenţia asupra mea. Nu, tata mi le-a dat şi de acum le păstrez.

Rămân neclintită în spatele coloanei preţ de câteva minute, îngrozită să plec de lângă ea şi să risc să fiu văzută. Dar în cele din urmă îmi dau seama că trebuie să merg mai departe. în curând se va trezi Krysia şi se va întreba unde sunt. Ciulesc urechile, dar nu aud nimic. Arunc o privire în ambele direcţii. Nu e nimeni pe pod. Trag aer adânc în piept şi ies, timid, din ascunzătoare. îmi tremură picioarele în timp ce înaintez cu paşi mici şi iuţi. încă puţin. Văd capătul podului, iar umbrele lui mă cheamă ca o făgăduinţă. Aproape că am ajuns.

Dintr-odată, aud un zgomot puternic în spatele meu şi tresar. Vine o maşină din celălalt capăt al podului. „Camionul!", îmi spun, cuprinsă de panică. Şoferul m-a văzut şi a întors. îmi vine să mă ascund din nou în spatele coloanei, dar e prea târziu. în spatele meu, motorul se opreşte, apoi se deschide portiera.

- Stai! strigă o voce de bărbat. Stai!

Mi se răceşte sângele în vine. E maşina comandantului.

- Mâinile sus! îmi ordonă, iar paşii lui grei traversează podul din ce în ce mai apăsat, îndreptându-se spre mine.

Mă supun şi mă apucă nebunia. Ce caută comandantul aici? Trebuia să doarmă. Poate că a trecut prea repede efectul prafului, poate că n-am folosit îndeajuns de mult. Dar de unde ştie că sunt aici? M-a urmărit la ghetou? îl aud cum se apropie şi se opreşte la câţiva metri în spatele meu.

- întoarce-te! îmi ordonă el tăios.

Nu îşi dă seama că sunt eu. Crede că sunt o oarecare poloneză care a încălcat interdicţia de a ieşi din casă. Ezit. îmi vine să mă arăt la faţă. încerc să găsesc o explicaţie pentru care sunt afară şi rătăcesc pe străzi noaptea, dar nu-mi vine nici una în minte.

- întoarce-te! repetă, cu nerăbdarea pe care i-o cunosc prea bine.

Trăgând aer adânc în piept, mă întorc spre el cu capul plecat şi cu faţa acoperită. Mă rog să nu mă recunoască. De sub şal, îl văd pe comandant la câţiva metri de mine, cu pistolul pregătit.

- Domnişoară, ce cauţi singură noaptea? întreabă comandantul pe un ton ceva mai blând, acum, că-şi dă seama că sunt femeie. Nu ştii că încâlci legea?

Clatin uşor din cap, ştiind că aşteaptă un răspuns şi că, dacă vorbesc, îmi va recunoaşte vocea. îşi coboară încet pistolul şi întinde mâna liberă.

- Documentele, te rog!

O, Doamne! Nu mai am scăpare.

- Documentele! îmi cere el, din ce în ce mai nerăbdător.

Sper să trag de timp câteva minute şi bag încet mâna în buzunar, prefacându-mă că le caut. Dau încă o dată de lucrurile de la tata, de metalul rece al verighetelor şi de certificatul de căsătorie mototolit. Dacă refuz să-i arăt documentele, voi fi arestată şi percheziţionată şi îmi vor găsi toate lucrurile astea. Apoi ating cartea de identitate pe numele de Anna Lipowski. Mă întreb dacă să mă arăt. Poate că, dacă reuşesc să-i dau o explicaţie plauzibilă în legătură cu faptul că mă aflu aici în toiul nopţii, dacă fac asta cu cel mai potrivit zâmbet şi ton, comandantul mă va crede şi mă va ierta.

Ridic uşor capul şi încerc să-i evaluez expresia. în timpul ăsta mi se desface şalul la gât, iar colierul pe care mi-l dăduse chiar el în dar sclipeşte în întuneric, cu piatra albastră scăldată lumina lunii.

Comandantul icneşte.

- Anna! strigă el, recunoscând bijuteria.

- Da, *Herr Kommandantl* şoptesc, prea tulburată ca să-i spun pe nume. Eu sunt. Lasă pistolul şi îmi dă şalul la o parte de pe faţă.
- De ce n-ai zis că tu eşti? Ce cauţi aici?
- Pot să îţi explic, încep eu, iar el îmi aşteaptă, nerăbdător, răspunsul. Am-am..., mă bâlbâi, apoi mă opresc.
- De ce ai plecat? vrea el să ştie. După ce m-am trezit, m-am îngrijorat văzând că dispăruseşi.
- îmi pare rău. Voiam să-mi petrec ultima noapte la Krysia, spun, uitându- mă la faţa lui, dar nu-mi dau seama dacă mă crede. Mi-a fost dor de Lukasz, adaug.
- Puteai să-mi spui, Anna! Aş fi înţeles. Şi te putea duce Stanislaw acasă. N-ar trebui să umbli noaptea pe străzi. Puteai să fii arestată, dacă nu mai rău. Anna, e foarte periculos!
- Ştiu, răspund. îmi pare rău.

Se uită în bezna de peste pod.

- Dar asta nu e tot, nu-i aşa? întreabă el.

Simt cum mi se strânge stomacul.

-N-nu înţeleg...
- Adică nu e singurul motiv pentru care te afli aici, nu-i aşa?
„Ştie", îmi spun, prea înţepenită de teamă ca să-i mai pot răspunde. Ştie tot.
El mă priveşte din nou şi îmi spune:
- Aveai de gând să fugi.
- Nu, zic pe nerăsuflate. Adică..
-Nu-i nimic, mă linişteşte, iar eu îl privesc mirată. înţeleg.
- Da?
- Sigur, răspunde el fără pic de mânie. Te sperie toate astea. Eşti însărcinată şi pleci din Cracovia. E normal să intri în panică.
Brusc, mă simt uşurată. Nu ştie adevărul.
- E înspăimântător, spun, dând din cap cu putere. Sunt îngrozită.
- Deci plănuiai să fugi..., murmură el cu privirea aţintită în beznă. Unde aveai de gând să te duci?
- Nu ştiu, spun, privindu-l în timp ce analizează cuvintele mele şi întrebându-mă dacă mă crede. Eşti supărat? îl întreb.

- Nu, răspunde el repede, luându-mă de mână. Nu-i nimic. După ce m-am trezit şi am văzut că ai plecat, mi-am dat seama că eşti foarte speriată. De- asta am şi venit să te caut. Voiam să te văd şi să te asigur că totul va fi bine.
- Of..., suspin, neştiind ce să-i răspund.
- Anna.., spune, întinzând mâna şi ridicându-mi uşor faţa spre el. Nu vreau să te mai temi. Voi face tot ce pot ca să-ţi fie bine. Dacă vrei, demisionez în seara asta, în caz că trebuie, şi putem fugi împreună.
- Georg..., şoptesc, înmărmurită de spusele lui.
- Vorbesc serios. Fericirea ta e cel mai important lucru pentru mine.

Nu spun nimic. Mi se învârte capul, sunt copleşită de tot ce se întâmplă, într-o clipă, am trecut de la primejdia de a-mi fi dat pe faţă secretul la făgăduinţele comandantului, care mă încredinţează de devotamentul lui veşnic. îl privesc uluită în ochi. Bestia asta neînduplecată, care a ucis atâţia nevinovaţi,

îmi oferă dragoste absolută şi necondiţionată. Ba nu, nu necondiţionată, îmi reamintesc. Identitatea mea e o condiţie care, dacă e descoperită, va schimba totul. Adevărul e că ştiu că pe Anna o iubeşte, o femeie imaginară, o creatură care, de fapt, nu există. Sau poate că eu mă înşel, iar ea există. Faţa, vocea, cuvintele şi tonul meu i-au stârnit sentimentele, poate că cele mai sincere din câte am cunoscut vreodată la un bărbat. Deodată, încep să plâng în hohote. Comandantul se apropie şi mă ia în braţe.

- Of, Anna! Nu-ţi face griji, îmi spune el.
- îmi pare rău, spun printre lacrimi, vorbind cât se poate de sincer.
- Nu, răspunde el blând, mângâindu-mă pe cap. Haide să nu ne mai cerem scuze! Haide să nu mai plângem! Haide să ne vedem de viaţă împreună, bine?

îmi înclin capul în semn că sunt de acord, apoi fac un pas în spate, ştergându-mi lacrimile cu mâna.

- Bine, consimt eu şi prin viu grai.

Bag mâna în buzunar şi îmi scot batista. în momentul acela, îmi zboară lucrurile de la tata. Dau să mă opresc în toiul mişcării, dar e prea târziu. Inelele cad pe jos, iar hârtia flutură în urma lor. Icnesc fără să vreau.

- Ţi-a căzut ceva, spune comandantul şi dă să se aplece.

-Nu!

Uit împrejurările şi sar să le strâng înaintea lui, dar e prea târziu. Comandantul se îndreaptă de spate, cu verighetele şi cu hârtia în mâna dreaptă.

- Ce sunt astea? întreabă, ridicându-le şi studiindu-le la lumina lunii, dar eu nu răspund. Verighete? se miră el.

în timp ce comandantul citeşte certificatul, mă rog cu disperare în gând ca el să nu înţeleagă limba ebraică, dar ilustraţiile de pe marginea documentului au un înţeles limpede.

- Un certificat de căsătorie evreiesc? Nu înţeleg.

E mai mult nedumerit decât furios, dar ştiu că încă n-a pus cap la cap toate detaliile. E clar

că tot nu pricepe legătura, sau că nu vrea s-o facă. Poate că mai am o şansă.
- Eu.. eu..., mă bâlbâi, încercând să găsesc o explicaţie.
Vreau să inventez ceva, să-i spun că mi-a cerut Krysia să amanetez verighetele, că aveam nevoie de bani, dar nu e plauzibil şi tot nu explică certificatul.
- O prietenă, reuşesc să spun.
Plescăie în timp ce ridică certificatul la lumină ca să citească.
- Ce prieteni ai, Anna! Ştiam că Krysia era indulgentă cu artiştii evrei înainte de război, dar serios..., spune, apoi înlemneşte în toiul frazei şi văd cu groază că a înţeles, în sfârşit. Krysia era măritată cu un evreu..., murmură, cu mâna în care ţine certificatul căzându-i fără viaţă, precum o cârpă udă. Eşti evreică?
- Să ştii că..
- Eşti sau nu evreică? mă întrerupe el.
Trag aer adânc în piept.
-Da.

Face un pas înapoi, de parcă a primit un pumn în faţă.

- *Herr Kommandant...* Georg... Lasă-mă să-ţi explic...

-N-ai ce să-mi explici! Eşti evreică!

îşi ia privirea de la mine, cu flăcări în ochi. Parcă îl aud cum se gândeşte: „La fel ca Margot, aceeaşi poveste". Mă uit la arma pe care o are la brâu, îndreptată în jos. Mă gândesc că aş putea încerca să i-o iau cât timp e distras, dar n-o fac. Se uită din nou la mine.

- Nu înţeleg cum..., şopteşte el.

Ezit. Ştiu că n-ar trebui să spun nimic, să nu trădez nimic, dar o parte din mine crede că poate, dacă îi explic, va fi mai înţelegător.

- Numele meu real este Emma, încep, evitând dinadins să mi-l spun pe cel de familie, de fată sau de femeie măritată, în speranţa că nu va face legătura între mine şi părinţii mei sau Jacob, pentru binele lor. Locuiesc cu Krysia, sub alt nume, de când a început războiul.

- Aşadar, ai inventat povestea cu profesoara din Gdansk şi cu părinţii care au murit în incendiu? întreabă el, iar eu dau încet din cap în semn că da. Şi Lukasz?
- Nu e fratele meu, ci nepotul Krysiei. Din partea catolică, adaug eu repede, continuând să mint cu disperare, ca să ocrotesc copilul, însă expresia de pe faţa lui îmi arată că nu mă crede, că nu mai crede nimic din ceea ce spun. Asta-i tot, toată povestea, închei eu.
Bineînţeles că nu e aşa. Nu suflu nici un cuvânt despre Jacob sau despre Alek şi rezistenţă. El rămâne tăcut. După câteva minute, întreb:
- Şi acum?
îl privesc rugător. Caut pe chipul lui orice semn că mai simte ceva pentru mine.
- Eşti evreică! repetă, de parcă în asta stau toate răspunsurile.
- Contează? întreb disperată, întinzându-mi mâna ca să-i ating braţul. Sunt aceeaşi femeie pe care o iubeai acum cinci minute.
îşi trage, brusc, braţul.

- Nu, acum cinci minute erai Anna! Dar ea nu mai există. între noi n-a fost decât o minciună.
- Nu-i adevărat! mă împotrivesc eu. Sentimentele mele pentru tine au fost reale. Sunt reale, mă corectez, văzând că îşi coboară privirea înspre mine şi dându-mi seama că o parte din el îşi doreşte să mă creadă, aşa că îmi ating pântecul, zicând: Iar copilul nostru..
- Şi copilul e evreu, mă întrerupe el.
Are un ton rece, o privire întunecată ce-i izvorăşte din ochii precum două hăuri pustiite. Se întoarce şi se dă la o parte.
- M-ai minţit, Anna! Adică Emma! îmi scuipă el numele cu amărăciune. M-ai trădat. Şi ai încălcat mai multe reguli ale Reichului decât pot număra, adaugă, scoţându-şi din nou pistolul de la brâu. Ar trebui să te împuşc imediat, în loc să te arestez şi să te trimit în lagăr. Crede-mă, ţi-aş face o favoare!
- Aşadar, mă vei omorî? întreb în şoaptă, răsuflând adânc. Aşa.. aşa cum ai făcut cu Margot?

Se uită la mine de parcă l-am plesnit peste ochi.
-Nu mi-am ucis soţia, spune, cu glas dogit şi stins. S-a sinucis.
- Pentru că n-ai vrut să-i salvezi tatăl, continui, fără să mă mai gândesc că dezvălui prea multe, fără să-mi mai pese dacă se întreabă de unde ştiu despre Margot, însă el nu reacţionează. Ce dacă n-ai apăsat tu pe trăgaci? Tu ai ucis-o! strig, cu un glas cutezător şi puternic pe care nu mi-l recunosc. Aşa cum i-ai ucis şi tatăl! Aşa cum.., spun, întorcându-mă fără să-mi mai pese de primejdie şi vânturându-mi braţele înspre cartierul evreiesc şi înspre ghetou. Aşa cum i-ai ucis pe toţi oamenii ăştia!
- N-am ucis pe nimeni! strigă el aruncându-se asupra mea, însă mă dau la o parte.
Cu mâna liberă, mă apucă de amândouă încheieturile şi mă ţintuieşte de coloana de oţel a podului. îşi apropie faţa de a mea, mă străpunge cu o privire sălbatică şi mă scutură cu putere.

- Cine ţi-a spus despre Margot? vrea el să ştie, făcând ochii mari.
„Alek! Alek Landesberg!", îmi vine să strig, „Eroul pe care l-ai ucis!" Dar
n-o fac. Voi muri înainte să trădez rezistenţa.
- Nu contează, spun. E adevărat.
- Ba nu! ţipă el isteric. Nu-i adevărat! Am facut-o pentru noi. Trebuie să mă crezi, Margot! Am făcut ce-a trebuit ca să ne salvez.
îmi ridic privirea şi-l contemplu uimită. Comandantul se uită drept în ochii mei, însă crede că vorbeşte cu soţia lui moartă. îmi dau seama că am împins lucrurile prea departe. El a supravieţuit războiului construindu-şi minuţios o lume bazată pe fantezie şi amăgire, separându-şi faptele de consecinţele lor. Lumea lui şi el însuşi se prăbuşesc acum, când a descoperit adevărul despre mine.
- Nu-i nimic, spun eu cu blândeţe, intrându-mi în rol şi sperând că, dacă mă crede Margot, îmi dă drumul şi pot scăpa. înţeleg, dragul meu! Şi te iert.

Nu răspunde şi nu se clinteşte, ci se uită în bezna de peste umărul meu, pierdut în amintiri. Pare să treacă o eternitate de când mă apasă cu greutatea lui, presându-mi nemilos spatele de balustrada podului. Deodată, comandantul îmi dă drumul şi se retrage. îmi îndrept spatele şi îmi trag sufletul.

- Nu mi-am ucis soţia, spune, părând că îşi dă seama cu cine stă de vorbă.

E foarte calm. Se sprijină de coloana podului.

- Am iubit-o pe Margot. Nu i-aş fi făcut niciodată rău.

Acum el e cel care mă imploră să înţeleg. Totuşi, simt că la mijloc e ceva mai mult de-atât. încearcă să creadă el însuşi în ceea ce spune.

- Mi-am iubit soţia. îmi păsa chiar şi de tatăl ei, dar n-am avut de ales în momentul acela.

De ales... Parcă aud vocea Krysiei, ca într-un vis demult uitat, „întotdeauna ai de ales", spusese ea după ce îmi începusem relaţia cu comandantul. „Trebuie să ne asumăm răspunderea pentru faptele noastre. Doar aşa

putem evita să devenim victime. Doar aşa ne putem păstra demnitatea." îmi vine să-i spun asta comandantului, în schimb mă uit la el şi clatin, involuntar, din cap. N-are rost. Pare învins, cu totul de nerecunoscut faţă de bărbatul puternic pe care l-am cunoscut cândva. Laşitatea l-a făcut o victimă. Nu, ajung la concluzia că nu va înţelege.

- Anna, pe vremuri eram un om bun! spune el deodată.

Se uită peste râu, dincolo de ghetou. Are aceeaşi expresie înstrăinată pe care o vedeam adesea la birou, atunci când se uita pe fereastră. Şi ştiu că se gândeşte la Margot şi la perioada fericită de dinaintea războiului.

- M-am schimbat în timp, atât de lent încât n-am băgat de seamă.

E prima oară când îl aud că recunoaşte răul pe care l-a făcut.

- încă eşti un om bun, încerc să-l liniştesc, apropriindu-mă de el şi luându-l de mână în speranţa că poate acum, câtă vreme e vulnerabil, am şansa să mă salvez. încă poţi fi!

El clatină din cap şi-şi trage mâna.
- E prea târziu pentru asta.
- Nu e prea târziu, Georg, te rog! îl implor eu întinzându-mă iar spre el, punându-i mâna pe braţ şi căutând să mă apropii destul de mult încât să-mi simtă mirosul părului, destul de mult încât să-şi aducă aminte. încă putem fugi împreună, eu, tu şi copilul nostru.
Se trage îndărăt.
- Copilul nostru? repetă el cu amărăciune. De unde să ştiu dacă e al meu? întreabă, făcând semn către certificatul de căsătorie şi către verighetele pe care le ţine strâns sub pistol. Eşti măritată, Anna! Poate că e copilul lui.
„Emma e căsătorită, nu Anna", îmi spun.
- Nu mi-am văzut soţul de trei ani, mint. De când a început războiul. Nici nu ştiu dacă mai trăieşte, spun eu în timp ce mă apropii din nou de el. E copilul tău, Georg!
îi studiez privirea în timp ce chibzuieşte asupra spuselor mele şi îmi dau seama că vrea să mă creadă.

- Poate..., murmură, părând să se gândească la posibilitatea asta.
- Ai zis că vrei familie şi copii, adaug, încercând să-mi ascund disperarea din glas. Asta e şansa noastră! Putem să plecăm de aici şi s-o luăm de la capăt. Te rog!

Nu răspunde, dar îmi dau seama că ia în calcul propunerea mea. Mă uit cum merge înainte şi-napoi, cum face grimase sub asaltul unor emoţii diametral opuse, care se luptă înlăuntrul lui şi îl copleşesc. E singura dată când îl văd nehotărât.

- Nu trebuie să ştie nimeni adevărul, adaug eu.

Deodată, ceva pare să se schimbe la el. Mă împinge şi se trage înapoi.

- Aş şti eu, răspunde el cu răceală. M-ai minţit, Anna!

Văzându-i privirea împietrită, ştiu că de-acum nu mai am loc în inima lui. Atunci înţeleg că nu poate trăi cu trădarea şi cu minciunile mele mai mult decât cu credinţa mea. Nu mai am ce

să fac sau ce să spun. îi tremură mâinile de furie şi ridică pistolul.
îmi trece prin cap să-l implor, să-l rog să-mi cruţe viaţa, dar mă răzgândesc. Dacă nu l-am îmblânzit vorbindu-i despre copil şi despre o nouă viaţă, nu-l voi impresiona nici cu rugăminţile, nu-l voi face decât să mă dispreţuiască şi mai tare. Mă uit înainte spre capătul podului, care pare să se afle în cealaltă parte a lumii, prea departe ca să alerg. îmi pun apoi mâna peste pântec, cu un gest ocrotitor. în sinea mea, îi cer iertare copilului pentru că nu va apuca să trăiască. închid ochii şi mă gândesc la curajul celor pe care-i iubesc: părinţii, Krysia, Lukasz şi chiar Alek îmi trec prin minte. Apoi Jacob. „Nu te teme", îl aud şoptind, şi parcă îl simt cum îmi strânge mâna. Aud cum trage piedica pistolului. Deschid ochii ca să-mi văd ultima clipă de viaţă. Comandantul îmi stă în faţă, cu pistolul îndreptat către inima mea.
- Adio, Anna!

Lacrimile îi şiroiesc pe obraji. închid din nou ochii. Răsună o împuşcătură, apoi alta. Probabil că am murit, căci nu simt nimic.

- Emma!

O voce cunoscută mă strigă din beznă. Deschid ochii. Nu m-a nimerit. Comandantul s-a întors şi trage, disperat, în întuneric. A încremenit, cu braţul ridicat în aer precum o marionetă, cu un rânjet contorsionat pe chip. Partea din faţă a uniformei îi e umedă şi neagră. Se prăbuşeşte la pământ.

- Georg! strig eu.

Fug la el şi mă las în genunchi. S-a împuşcat el în locul meu? îşi ridică mâna spre a mea.

- Nu te mişca! îi cer, uitându-mă disperată înjur. Mă duc după ajutor!

însă chiar în timp ce spun asta, ştiu că e imposibil. Dacă e să chem
poliţia, voi fi arestată. Nu-mi pot risca viaţa ca să i-o salvez pe a lui.
Slăbit, comandantul clatină din cap şi tuşeşte.

- E prea târziu. Stai cu mine, Anna! îmi cere, chemându-mă pe numele meu fals, dorind să trăiască iluzia până la capăt. E mai bine aşa.
- Nu spune asta! strig eu punându-mi mâna sub gâtul lui şi ridicându-i spre mine faţa albă ca varul. Va fi bine, îi spun. Trebuie să te ducem la spital.
- Nu, nu mai vreau să trăiesc aşa. Dacă nu putem fi împreună...
- Putem! stărui eu.

Sângerează mai tare, iar zăpada se înroşeşte sub el. îmi strânge mâna.

- Ce rău îmi pare... Te iubesc. N-aş fi putut niciodată să-ţi fac rău.
- Ştiu, şoptesc, deşi de fapt nu ştiu, fiindcă şi pe Margot a iubit-o, dar asta n-a fost de ajuns.
- Te iubesc, Anna! repetă el.
- Şi eu te iubesc! spun, pentru prima oară. îmi dau seama că, într-un fel, e adevărat. îi dau părul la o parte de pe fruntea asudată.
- Anna! spune el din nou, iar pleoapele i se mai zbat o dată înainte să moară.

-Nu! hohotesc eu, plecându-mi fruntea şi lipindu-mi-o de a lui.
Rămân aşa, în speranţa că îi voi simţi din nou, pe obraz, căldura răsuflării. îmi lipesc buzele de pleoapele lui şi i le închid cu un sărut. Are faţa liniştită, eliberată de tensiune şi de chin, iar în clipa asta ştiu că s-a dus

.Capitolul 25

îngenunchez, îngheţată, lângă trupul neînsufleţit al comandantului, prea şocată ca să mă clintesc.

- Emma! aud o voce în spatele meu.

Aşadar, glasul care mă strigase odată cu împuşcătura nu fusese imaginar. Era cineva acolo. Comandantul nu era singur. Sar în picioare şi pornesc spre locul din care venise glasul, aşteptându-mă să văd un alt nazist.

- Emma! mă aud strigată din nou.

Un nazist nu mi-ar şti numele real. Mă răsucesc. în umbră, cu pistolul fumegând în mână, se află Marta.

- Marta! strig, îndreptându-mă spre ea. N-nu înţeleg... Ce cauţi aici?
- Te-am urmărit, răspunde Marta. Trebuia să vin după tine în zori ca să te duc la Jacob, mă lămureşte, iar eu îmi dau seama că ea îmi e escorta. Ştiam că nu vei pleca fără să-ţi vezi părinţii, continuă ea, şi mă temeam că atunci când aveai să afli despre mama ta..

Se pierde şi-şi abate privirea de la mine. Mă uit uluită la ea.

- Ai ştiut?

Dă din cap în semn că da.

- Am aflat acum câteva săptămâni. Am vrut să vin să-ţi spun, dar mi-a interzis Marek. Mama naibii! Să-i ia naiba pe toţi! îmi pare rău, adaugă, iar eu nu zic nimic. Te-am urmărit la ghetou, apoi aici. Când am venit, l-am văzut.., spune, făcând semn spre cadavrul comandantului. Urma să te împuşte. Aşa că am tras eu prima în el.
- Slavă Domnului! Dacă n-ai fi venit..

Mă cutremur. Recunoştinţa ia imediat locul furiei pe care o simţisem faţă de ea. Dacă n-ar

fi fost acolo, eu aş fi fost cea care acum ar fi zăcut moartă pe pod.

- O, Marta, mulţumesc mult!

Dau s-o iau în braţe, dar mă respinge.

- N-avem timp de asta!

Dă fuga la cadavrul comandantului. O urmez şi îmi dau seama că sigur m-a văzut cu el după ce l-a împuşcat. Aştept să-mi reproşeze că l-am ţinut în braţe şi că am plâns atunci când a murit, dar n-o face. în schimb, îngenunchează în faţa trupului neînsufleţit şi îi smulge verighetele şi certificatul de căsătorie din mâna încremenită.

- Ia astea! mă îndeamnă ea întinzând mâna şi dându-mi-le, iar eu le bag repede în buzunar. Trebuie să ajungă autorităţile. E musai să scăpăm de cadavru. Repede, haide să-l împingem în râu!

Cadavrul comandantului. Mă uit la el şi simt un gol în stomac. Parcă îl văd aproape lipit de mine, în întuneric. îmi vine să vomit, aşa că mă uit în altă parte şi mă duc spre balustradă.

- Imposibil, apa e îngheţată. Haide să-l lăsăm aici, Marta! Trebuie să plecăm. Haide! o chem, dar nu se mişcă de lângă el. Marta?
Clatină din cap şi se lasă pe vine.
- Nu pot.
Dau fuga la ea. în zona brâului îi apare o pată roşie.
- Vai, Marta, te-a nimerit!
Zâmbeşte cu tristeţe.
- Am fost mai iute decât el, dar nu îndeajuns.
Mă aşez în genunchi lângă ea.
- Te doare tare?
- Nu-i foarte rău.
Dar ştiu că încearcă să se ţină tare. E palidă, iar fruntea îi asudă.
- Trebuie să te ducem la Krysia. Va găsi un doctor...
Clatină din cap.
- Imposibil. Nu pot merge.
- Lasă-mă să te ajut!
O iau de mijloc şi încerc s-o ridic în picioare, dar îmi dă mâinile la o parte şi cade la loc.

- N-are rost, gâfâie ea. Nu mă poţi căra. Nu, trebuie să pleci fără mine!
- Mă duc după ajutoare, zic, în timp ce mă uit înjur.
-Nu după ajutoare. Pleacă! îţi spun care e ruta de evadare.
Mă uit uluită la ea.
- Dar nu poţi rămâne aici! Acum vine poliţia şi te găseşte.
- Exact! răspunde ea, iar ochii i se luminează. Dacă mă vor găsi şi bănui pe mine, nu vor mai căuta pe altcineva. Vei putea fugi.
- Nu te las aici! mă împotrivesc eu.
- Trebuie!
-Nu..
Dar în timp ce insist, ştiu că n-o pot face să se răzgândească. Descopăr în vocea ei acelaşi curaj şi aceeaşi încăpăţânare pe care le mai observasem la Alek şi la Jacob. Şi tot nu cedez:
- Nu te pot lăsa aşa. Nu după tot ce ai făcut pentru mine.
- Ascultă-mă bine! spune, iar cu ultimele puteri, se întinde spre mine şi mă apucă de

mânecă. Rezistenţa înseamnă supravieţuire, supravieţuirea poporului nostru. Dintotdeauna a fost aşa. Cei care pot trebuie să meargă mai departe. Alek ştia asta, Jacob o ştie şi el. Oricine poate trebuie s-o facă, fără prostii sentimentale. înţelegi?
Trag adânc aer în piept.
-Da.
- Aşa! spune, dându-mi drumul, întinzându-se spre comandant şi luându- i arma. Ia asta! mă îndeamnă, dându-mi pistolul. Ia-1!
Mă uit lung la arma care, cu câteva minute mai devreme, era îndreptată spre inima mea.
- N-nu pot, mă bâlbâi, simţind că mi se face rău.
- Ia-l şi gata! insistă Marta. S-ar putea să ai nevoie de el ca să scapi.
Iau, şovăitoare, arma de la ea, simţind atingerea grea şi străină a metalului rece. Marta cade pe spate. îmi pun pistolul la brâul fustei.
- Unde e Jacob? întreb, dându-mi seama că poate ea e singura care ştie.

- E la Czernichow.
-Dar...
O privesc cu uimire. Czernichow e un sătuc aflat de cealaltă parte a pădurii, la nici zece kilometri de casa Krysiei. în tot timpul ăsta mă făcuseră să cred că Jacob se refacea departe, în munţi, când el era, de fapt, atât de aproape.
- Toată lumea credea că e în munţi, Emma! icneşte Marta. Trebuia să ne prefacem. Scurgerile de informaţii din cadrul rezistenţei s-au înrăutăţit după moartea lui Alek. Şi, chiar şi printre cei în care aveam încredere, nu puteam risca să fie cineva capturat şi obligat să spună unde se afla Jacob.
Dau din cap în semn că înţeleg. Ce de secrete!
- Lângă Czernichow, chiar în spatele grajdului hergheliei, se află o cabană abandonată. Jacob e acolo. E posibil să se ascundă în beciul cabanei, care e a unui ţăran pe nume Kowalczyk, în care poţi avea încredere şi care te va ajuta în caz de nevoie. Pleci pe poteca din spatele casei Krysiei prin pădure, continuă Marta gâfâind scurt şi cu

efort. Vei recunoaşte casa lui Kowalczyk după acoperişul albastru.
încep să se audă sirenele în depărtare.
- Pleacă acum! mă îndeamnă ea. Du-te la Jacob!
De durere, se leagănă în poziţie fetală. Mă ridic. Ea se întinde şi mă apucă de mână.
- Emma, încă ceva.. în legătură cu Jacob..., începe, apoi ezită. îmi pare rău.
Ştiu că se referă la acel lucru despre care n-am vorbit, la sentimentele ei pentru soţul meu. A fost mereu îndrăgostită de el, încă de dinainte să mă cunoască pe mine.
- Nu-i nimic, spun eu strângând-o de mână. Şi nu mint. N-o pot judeca. Iubeai pe cine iubeai. Aşa cum eu nu-mi puteam reţine sentimentele faţă de comandant, nici ea nu şi le putea reţine pe ale ei faţă de Jacob.
- Du-te acum! îmi ordonă, în timp ce se apropie sirenele.
- Domnul să te binecuvânteze, Marta!
Mă aplec s-o sărut pe obraz. îi dau drumul şi o iau la fugă peste pod. La capăt, mă uit înapoi.

Marta stă nemişcată lângă trupul comandantului, cu pistolul strâns în mână şi cu privirea în gol.
Cobor treptele podului şi încremenesc. La bază e parcată o maşină mare şi neagră. Maşina comandantului. Aşadar, nu venise cu camionul. Prin geamurile fumurii, văd capul chel al lui Stanislaw. îmi vine să urc din nou treptele podului, dar înainte s-o fac, se deschide portiera şoferului şi iese Stanislaw. Ne privim nesiguri şi nimeni nu zice nimic. După o clipă de linişte, mă salută, în sfârşit, de parcă e absolut normal să ne întâlnim în asemenea circumstanţe.
- *Dobry wieczor,* Stanislaw! spun, speriată.
O fi auzit focurile de armă? Oare se întreabă ce s-a întâmplat cu comandantul? îmi ţin mâinile încrucişate ca să-mi ascund petele de sânge de pe fustă şi mă rog în gând ca el să nu le observe. E o linişte apăsătoare.
Sirenele se aud din ce în ce mai tare şi e o chestiune de minute până când el îşi va da seama că vine poliţia. Preţ de o clipă, mă

gândesc să fug. Apoi îmi aduc aminte de ziua în care ne-am întâlnit în faţa apartamentului comandantului, iar eu luasem documentele. Nici atunci nu m-a întrebat nimic, cu toate că mă prinsese asupra faptului. Poate că are simpatii faţă de rezistenţă. Şi totuşi, e sau a fost şoferul comandantului şi probabil că îi e loial, ca şi Malgorzata. Nu pot să risc.

- Doriţi să vă duc cu maşina? întreabă Stanislaw, întrerupându-mi gândurile.

îmi ridic privirea la el. E impasibil, dar un licăr în ochii lui îmi spune că ştie ce s-a întâmplat şi că înţelege.

Poate că, în fond, Stanislaw chiar e de partea noastră. Sau poate că e o capcană şi mă duce drept în ghearele Gestapoului. Oricum, trebuie să mă întorc cât mai repede la Krysia şi fac o oră pe drum, pe care n-o am. Aşa că risc.

- Da, te rog, Stanislaw! Cât de repede poţi, acasâ la Krysia.

Stanislaw dă din cap în semn că a înţeles şi, mai repede decât credeam că se poate mişca,

deschide uşa din spate. Mă strecor înăuntru şi închide portiera după mine. Sirenele devin asurzitoare, poliţia aproape că a ajuns la pod. Stanislaw accelerează şi pornim. Conduce ca nebunul pe străzi, fără să se oprească în intersecţii şi cotind aproape pe două roţi. în timp ce mă apuc bine de scaunul din faţă, mă tem că atragem atenţia şi că riscăm să ne oprească poliţia. Apoi îmi amintesc că mergem cu maşina unui ofiţer nazist superior. Nu va îndrăzni nimeni să ne oprească.

Mă afund în pernele banchetei, brusc copleşită de toate evenimentele. Revăd faţa comandantului. Nu, îmi impun, dar e prea târziu. Deodată, sunt iar pe pod. îl văd pe comandant cu pistolul îndreptat spre mine şi cu privirea îndurerată, o privire plină de disperarea de a fi descoperit că era îndrăgostit de o evreică şi că soarta îi jucase aceeaşi festă crudă nu o dată, ci de două ori. Aflând adevărul despre mine, a fost ca şi cum a pierdut-o încă o dată pe Margot. Pur şi simplu, n-a putut retrăi durerea.

Aud focurile de armă în minte şi tresar, de parcă se întâmplă acum. Oare chiar m-ar fi împuşcat? Voiam să cred că nu, că mă iubea prea mult, dar şi pe Margot o iubise, aşa că n-aveam de unde să ştiu ce s-ar fi putut întâmpla dacă nu venea Marta.
Marta... N-ar fi trebuit s-o las acolo. Mă copleşeşte vina. Mi-a salvat viaţa, iar eu am lăsat-o să moară. însă avea dreptate: rezistenţa şi tot ceea ce am făcut însemnau supravieţuire. Trebuia să merg mai departe, pentru că puteam.
Revin acum cu picioarele pe pământ. în câteva minute, Gestapoul îşi va da seama ce s-a întâmplat cu comandantul. Vor începe investigaţiile, asa că sigur se va afla de relaţia noastră. Trebuie să fug din Cracovia cât se poate de repede. îmi vine să fug direct spre pădure, să mă duc la Czernichow ca să-l găsesc pe Jacob, fără să mai trec pe la Krysia. Numai că trebuie să mă mai duc o dată acolo ca să iau hainele şi mâncarea pe care mi le-a pregătit pentru drum şi ca să-i povestesc ce s-

a întâmplat. Şi ca să-mi iau rămas-bun de la ea şi de la Lukasz.
Mă uit pe geam. Suntem aproape de sensul giratoriu din capătul străzii pe care se află casa Krysiei. Mă aplec în faţă.
- Stanislaw, opreşte aici, te rog! spun eu, iar el mă ascultă şi se uită, nedumerit, în spate. Zgomotul motorului va atrage atenţia la ora asta, îl lămuresc. Cobor aici.
El înclină din cap în semn de aprobare şi se întoarce să deschidă portiera ca să iasă şi să mă ajute să cobor.
-Nu, nu e nevoie. Mă descurc singură, îi spun. Dă să protesteze. îmi e limpede că, şi după tot ce s-a petrecut în seara asta, tot ceea ce pare să-l deranjeze e faptul că nu îşi poate duce la capăt micile sarcini ale slujbei lui, cum ar fi, de pildă, să deschidă portiera. Apoi i se schimbă expresia.
- Cum doriţi! zice el.
- Mulţumesc! spun, apoi deschid uşa şi mă întorc din nou spre el. Stanislaw, vor fi

interogatorii după seara asta! Poate că nu eşti în siguranţă aici.
El clatină din cap, hotărât.
- Nici o grijă, nu păţesc nimic.
îmi spun că ar fi un foarte bun luptător în rezistenţă. Deodată, îmi amintesc de Alek, care mi-a spus că la Wawel mai sunt şi alţi spioni. Dar nu se poate ca Stanislaw să fie... Dau să întreb, dar el îmi întinde mâna în spate.
-Noroc!

Are dreptate, desigur E mai bine ca unele lucruri să rămână nespuse. îl iau de mână şi mă aplec în faţă, stângace, ca să-l sărut pe obrazul rotund şi neted.

- Domnul să te binecuvânteze!

Deschid uşa şi o închid după mine. Cu paşi iuţi şi uşori, dau colţul pe strada pustie şi mă opresc. Mă uit, uluită, la casa Krysiei. Toate luminile ard puternic la ferestre, ca şi cum nu s-a dus nimeni la culcare în noaptea asta. Chiar dacă s-ar fi trezit deja, Krysia n-ar fi aprins nici o lumină, având în vedere faptul că

trebuia să plec cât mai discret cu putinţă. S-a întâmplat ceva. Dau fuga spre casă.

După ce străbat câţiva metri, mă opresc din nou. în faţa casei e parcată o maşină şi îmi dau seama, cu înfrigurare, că avem musafiri. A venit din nou Gestapoul.

Nu ştiu ce să fac. Trebuie să-i ajut pe Krysia şi pe Lukasz, dar cum? Nu pot intra în casă în toiul nopţii cu pete de sânge pe rochie, fiindcă asta va stârni prea multe întrebări. îmi vine să fug iar. „Cei care pot supravieţui trebuie s-o facă", spusese Marta. Dar nu-i pot abandona pe Krysia şi pe Lukasz, trebuie să fac ceva. Mă întorc, disperată, şi mă ascund după gardul viu plantat pe lângă casă.

Mă aplec şi ocolesc prin spate, la fel ca în noaptea în care m-a adus Jozef aici. Cred că poliţiştii sunt sus, cu Krysia. Fac un pas în spate şi-mi ridic capul ca să mă uit la fereastra de la etaj. Disting capetele a doi bărbaţi printre perdelele salonului, dar nu ştiu ce spun sau ce fac. Disperată, mă afund la loc în tufişuri. De ce au venit? Să fi aflat despre

comandant şi să fi venit să mă aresteze? Imposibil! N-aveau cum să afle şi să şi ajungă înaintea mea, având în vedere viteza cu care a condus Stanislaw. Poate că sunt cei doi ofiţeri Gestapo care au mai venit şi care au ameninţat că aveau să se întoarcă. Mă uit spre hambarul pe care voia să-l percheziţioneze unul dintre ei, dar uşa rămâne închisă. Poate că cineva din rezistenţă mi-a trădat planul de evadare, iar cei de la Gestapo au venit ca să mă împiedice.

„Ar trebui să chem ajutoare", îmi spun, dar în sinea mea îmi vine să râd. Nu mai există aşa ceva. Cei din rezistenţă au cam dispărut cu toţii. Singurul om care ar fi putut opri Gestapoul, comandantul Richwalder, e mort. Parcă o şi văd pe Marta cu pistolul în mână pe pod, gata să moară luptând. Ea ar fi ştiut ce să facă.

Dintr-odată, îmi amintesc de pistol şi duc mâna la brâu. Uitasem de arma comandantului, prinsă la brâul fustei mele. Scot pistolul. N-am tras niciodată cu o armă. Aş şti oare cum să-l folosesc? Comandantul a tras două focuri şi

îmi imaginez că au rămas patru. întorc arma în mână şi mă gândesc. Deodată, aud un zgomot puternic la fereastra de la etaj. Sar în sus. S-a întâmplat ceva. Trebuie să intru. Trag piedica şi dau să cotesc pe lângă casă, cu degetul pe trăgaci. Chiar înainte să ajung la uşă, aud paşi. Coboară cineva. Mă ascund repede într-o parte, ca să nu fiu văzută.
Pe fereastră, văd trei ofiţeri Gestapo în foaier. Nu sunt cei care mai veniseră. Se deschide uşa.
- Bătrâna minte, spune unul dintre ei, în timp ce ies cu toţii în grădină.
O, Doamne! Au interogat-o pe Krysia. Mă întreb dacă l-au văzut pe Lukasz.
- Nu cred că mai ştia nimic, spune altul.
Are vocea mai slabă decât primul, iar eu îmi dau seama că ei se îndepărtează de mine şi că merg spre poartă. Prima voce vorbeşte din nou:
- Nu mai contează.
Mă cuprinde panica. Ce au făcut? Mă abţin să ţâşnesc imediat ce pleacă. O clipă mai târziu,

după ce aud portierele trântindu-se şi maşina demarând, dau fuga în casă.
- Krysia! strig, în timp ce urc scările, dar ea nu răspunde. Krysia!
Ajung la primul etaj şi văd haosul din casă. în bucătărie, pe jos, e plin de cioburile vaselor de porţelan sparte. în salon, pernele de pe canapea au fost rupte, iar fulgii, împrăştiaţi peste tot. Traversez încăperea spre şemineu. Lângă el, pe podea, văd o ramă de fotografie cu sticla spartă. Mă aplec. E fotografia mea de nuntă, cea pe care Krysia a ascuns-o în noaptea în care am sosit la ea. Probabil că Gestapoul a găsit-o cumva. Aşadar, secretul meu nu moare odată cu comandantul. După ce m-am ascuns mai bine de un an, secretul a fost aflat de două ori într-o singură zi.
Un fum acru îmi umple nările. Nu e mirosul care mai intră uneori pe ferestre, izul de frunze uscate pe care le ard vecinii. E mai intens şi vine dinăuntru. întorc, brusc, capul şi caut sursa focului. E limpede că vine de sus.

- Krysia! Lukasz! strig disperată, ieşind în fugă din salon.
Urc la etajul al doilea din două-n două trepte.
- Vai de mine! strig.
în capul scărilor, Krysia e întinsă pe jos, cu ochii închişi. îşi ţine braţele peste cap, iar picioarele îi sunt încrucişate sub fustă în unghiuri ciudate. E inertă. Mă aplec lângă ea şi îi ridic capul.
- Krysia!
O scutur uşor, dar nu reacţionează. Are o vânătaie la tâmplă, de parcă s-a lovit în cădere. Pielea îi e rece şi galbenă ca ceara. îmi cobor faţa lângă a ei ca să-i simt răsuflarea, dar degeaba. „Nu mă lăsa, Krysia!", o implor eu în gând. Nu acum, nu când trebuie să-mi spui ce să fac!
Deschid gura şi-mi pun buzele peste ale ei, ca să-i suflu aer în plămâni. O clipă mai târziu, mă opresc ca să-i iau pulsul la gât, dar nu-l simt. E prea târziu. A murit.
- Of, Krysia!

Plâng. O ţin în braţe şi o legăn, aşa cum făcea ea când mă alina.
Deodată, aud un pârâit în spate. îmi aduc aminte de foc şi mă uit în jur. Uşor, aşez capul Krysiei pe jos, apoi mă ridic. Fumul pare să vină din mai multe direcţii şi nu văd sursa flăcărilor. Mă gândesc să sting focul, dar, chiar dacă aş reuşi, fumul va atrage atenţia. Trebuie să găsesc copilul şi să fugim.
Dau fuga în camera lui Lukasz. Şi aici fumul e prea dens ca să văd ceva.
- Lukasz! strig, acoperindu-mi gura şi ghemuindu-mă.
Nu e în pătuţ, nici pe jos.
- Lukasz! strig din nou şi fug în camera Krysiei, apoi într-a mea.
Prin fum, îmi dau seama că ofiţerii au percheziţionat toată casa, fiecare cameră în parte fiind răvăşită, cu haine aruncate din dulapuri şi cu oglinzi sparte. Dar nici urmă de Lukasz. Ce i-or fi făcut?
Poate că a fugit afară. Cobor din nou, însă aud un scârţâit la etaj. Podul! îmi aduc aminte cum

Krysia mi-a spus că, după ce fusese împuşcată mama lui Lukasz, rudele îl ascunseseră în podul lor vreme de câteva zile. Probabil că, atunci când au venit ofiţerii, copilul s-a speriat şi s-a ascuns.
Alerg în camera Krysiei şi dau de perete uşa dulapului. Trag hainele ei într-o parte, apoi urc pe scară.
- Lukasz! strig prin trapă.
Linişte. Nu disting nimic în beznă.
- Lukasz, sunt Anna! E în regulă, vino la mine!
Aud paşi în întuneric şi mă simt atinsă de o mână mică.
- Na, îl aud zicând.
îl apuc de mână şi îi trag spre mine trupuşorul care tremură.
- Nu-i nimic, spun eu ţinându-l în braţe în timp ce cobor scara.
Fumul s-a înteţit. Trebuie să ieşim urgent. Iau o cârpă din dulapul Krysiei şi i-o pun copilului la gură. în timp ce ieşim din cameră, văd cu

coada ochiului ceva albastru. E puloverul pe care i-l tricota Krysia lui Lukasz. îl iau cu noi. în timp ce traversăm holul pe lângă Krysia, îi acopăr ochii lui Lukasz ca să n-o vadă. A văzut deja destulă moarte. Trec peste Krysia şi încep să cobor, apoi mă întorc. Mă doare sufletul. Ea a fost totul pentru noi. Ne-a salvat, a avut grijă de noi ca de copiii ei. „Aşadar, tot ai devenit mamă", îmi spun. Aş vrea s-o putem lua cu noi. Merită o înmormântare aşa cum se cuvine, o slujbă la care să vină şi să-i aducă un ultim omagiu sutele de oameni care au ţinut la ea şi au admirat-o. Dar n-avem timp.

- Mulţumesc! şoptesc, privind-o pentru ultima oară.

îi trimit un sărut în zbor şi ies în aerul rece al dimineţii, fugind cu Lukasz în braţe

.*Capitolul 26*

Afară au mijit zorii, iar ţăranii din *Chelmska* îşi încep ziua. îşi hrănesc vitele si-si mătură cerdacurile, ca în oricare altă dimineaţă. Unii îsi ridică

privirea şi ne salută în trecere, iar alţii ne ignoră în vreme ce urcăm poteca spre pădure. Nu dă nimeni semne că pare ciudat să mă vadă intrând în pădure cu un copil mânjit de cenuşă în braţe, în loc să mă duc spre autobuzul din rond, asa cum fac în mod normal. încă n-au văzut fumul care,

în câteva minute, va ţâşni din casa Krysiei. Urcăm poteca ce şerpuieşte spre pădure, iar casele se împuţinează şi devin tot mai depărtate unele de altele. în faţă, copacii deşi promit să ne ascundă în întunericul lor. Mă opresc şi mă uit la cartierul din vale. Acoperişurile par adormite, netulburate. „Ajunge! N-are rost să visez la trecut." Mă uit la solul din faţă, unde observ pentru prima oară un strat gros de polei. Brusc, îmi dau seama în ce situaţie ne aflăm: frigul, greutatea copilului, distanţa pe care trebuie s-o străbatem. Şi n-avem de nici unele la noi.

Mă apucă disperarea. Trebuie să ne vedem de drum. îl sprijin pe Lukasz pe şoldul stâng şi pornesc din nou. Fiind acum înconjuraţi de copaci şi departe de ochii vecinilor, măresc pasul, aproape că alerg, mişcându-mă greoi din cauza sarcinii şi a poverii din braţe. Poteca devine neregulată şi abruptă. încep să mă doară picioarele şi mi se împotmolesc încălţările în noroiul proaspăt de primăvară. Deodată, mă împiedic de o piatră şi cad. în cădere, strâng cu disperare copilul la piept, apoi mă lovesc de sol, rostogolindu-mă ca să-l feresc pe Lukasz. Simt o durere cruntă străbătându- mi umărul.
Zac ameţită, preţ de câteva secunde, şi îmi ţin răsuflarea.
-Lukasz!
Mă ridic în capul oaselor şi trag copilul în poală. Verific repede dacă nu cumva e rănit, dar pare să nu fi păţit nimic, cu excepţia murdăriei de pe frunte.
- Te doare ceva? îl întreb.

Copilul dă din cap şi face o grimasă menită să-mi arate că-i e foame. Simt un gol în stomac. Trebuia să-şi ia micul dejun acum, la adăpostul casei calde şi la masa Krysiei. Aş vrea să am măcar să-i dau nişte lapte. Ar fi trebuit să-mi amintesc să iau pachetul pregătit de Krysia pentru drum. în faţa ochilor îmi apare figura plină de reproş a rabinului. Cum să mă descurc fără Krysia? Oare voi putea avea grijă de propriul meu copil după ce se va naşte?
Bag mâna în buzunarul paltonului şi găsesc un pătrăţel de ciocolată primită mai demult de la comandant. Dau hârtia la o parte şi şterg ciocolata înainte să i-o dau lui Lukasz.
-Poftim!
O ia şi o bagă în gură repede, parcă de teamă să nu dispară. Pe faţă îi apare un zâmbet larg. Ciocolată la micul dejun.
încă trăgându-mi sufletul, îl privesc cum mănâncă. La nici o oră după trauma cu Gestapoul, în ciuda incendiului şi a plecării de la Krysia, are ochii senini şi calmi. „Aşadar,

până la urmă tot cu mine vii", îmi spun eu în gând.

- Vino, dragule!

Mă ridic, îmi aduc aminte de puloverul albastru, îl scot din palton şi i-l trag peste cap. îi vine bine, poate că e doar un pic prea mic pentru el. A crescut în anul de când e cu noi. în ciuda tragediei şi a frământării, i-a mers foarte bine şi s-a făcut copil mare, fără ca vreuna dintre noi să observe. Copilul meu! Nu mă pot gândi altfel la el, deşi încă mă întreb dacă nu cumva într-o zi va veni după el rabinul sau vreo o rudă, ca să mi-l ia. Deocamdată însă, e cu mine. îl strâng de mână parcă vrând să mă asigur.

Ridică ochii si zâmbeşte, ca si cum ar vrea să mă linistească. jj 7 jj

- Suntem în siguranţă, spun eu cu voce tare.

Apoi îmi dau seama că nu-i deloc adevărat. Ne aflăm la sute de kilometri de adăpost şi ne pasc multe primejdii pe drum. Nu, suntem liberi, nu în siguranţă. Habar n-am încotro ne îndreptăm acum şi nu ştiu nici dacă vom

ajunge cu bine undeva. Totuşi, cuvântul are o rezonanţă de netăgăduit: „liberi". Nu mai trebuie să mă prefac că sunt altcineva.
- Libei? încearcă Lukasz să repete cuvântul, întinzându-se spre mine.
îmi cobor privirea la el. Are ciocolată pe degete. Bag mâna în buzunar ca să caut un şerveţel şi să-l şterg. Dau peste ceva: verighetele şi certificatul.
Mi le-a dat Marta pe pod. Mă întreb încă o dată dacă ar fi bine să mă descotorosesc de ele, dacă ar fi bine să le îngrop, după care îmi dau seama că, orice-ar fi, farsa s-a terminat. Scot inelele din buzunar şi mi le pun din nou pe degete.

în timp ce mergem prin pădure, mă gândesc la cei pe care i-am lăsat în urmă. Krysia şi Alek au murit, la fel şi mama. îi voi plânge pe toţi în timp, pe fiecare altfel. Mai e şi comandantul. Deodată, îi văd figura în minte şi îmi stă inima în loc.

- Nu! spun cu voce tare, dar o spun degeaba, ştiu.

Figura pe care o văd nu e cea a nazistului care a domnit peste oraş din turnul Castelului Wawel sau care, pe pod, a îndreptat arma către pieptul meu. Nu, el nu mai e. în schimb, îl văd pe cel care a venit la dineul Krysiei, care m-a privit în ochi şi nu m-a mai lăsat să-mi abat privirea, cel care mi-a arătat de ce e în stare trupul meu şi care m-a ţinut în braţe pe când dormeam. Bărbatul care şi-a cerut iertare acolo, pe pod, în timp ce viaţa se scurgea din el. îmi dau seama că nu doar el a murit atunci. Comandantul a adus-o pe Anna la viaţă, iar atunci când a murit el, a murit şi ea. Anna Lipowski. Iubita comandantului. Mă întreb dacă îmi va fi dor de ea.

-Ajunge!

Cuvântul răsună în luminişul în care ne odihnim. Voi avea timp să le înţeleg pe toate mai târziu. Acum trebuie să mergem mai departe. îl ridic cu forţa pe Lukasz, care a căzut în ţărână, şi pornim din nou la drum.

Alung gândul la comandant şi mi-l îndrept spre ceilalţi pe care i-am lăsat

în urmă. Tata... încă trăieşte, sau trăia acum câteva ore. îi văd licărul din
j [1]
ochi prin gaura din zidul ghetoului. Poate că va supravieţui viitorului care îl aşteaptă.

Şi Marta trăieşte, îmi reamintesc. Stătea pe pod cu pistolul în mână, rănită grav, dar netemătoare. Mi-a salvat viaţa. Aş fi vrut să nu ne fi răstit una la alta înainte de noaptea asta, aş fi vrut ca ea să nu mă fi judecat pentru că m- am culcat cu comandantul, dar cel mai mult aş fi vrut ca prietenia noastră să nu fi fost întinată de sentimentele ei faţă de soţul meu. Brusc, îmi amintesc cum a apărut pe pod, cu pistolul în mână. Ar fi putut să mă ucidă şi să-l păstreze pe Jacob, dar n-a facut-o. Pentru ea, prietenia noastră a însemnat mai mult decât sentimentele ei faţă de el.

Poate că, în ciuda rănilor, Marta a reuşit să scape de pod prin cine ştie ce miracol, înainte să ajungă naziştii. Mă gândesc că poate ea şi tata vor supravieţui războiului şi ne

vom reîntâlni cumva: eu, Jacob, tata, Marta şi Lukasz.
îmi pun mâna pe pântec şi mă gândesc la copilul nenăscut, care va face
parte din această familie pestriţă de supravieţuitori. Mă uit în adâncurile
pădurii pustii şi mă apucă disperarea: cum să aduc un copil pe lumea asta?
Chiar dacă îl găsesc pe Jacob şi reuşim să scăpăm, tot nu vom avea ce să-i
oferim copilului nostru, nici măcar o casă. O briză rece mă atinge. îmi ridic
privirea la ramurile copacilor care încep să înmugurească şi la cerul
dimineţii. O voce îmi şopteşte că totul va fi bine. Copilul va fi puternic.
Stiu în momentul ăsta că va fi băiat si că îl voi numi Alek. ij
O oră mai târziu, ajungem la marginea pădurii, unde copacii coboară brusc povârnişul către câmpurile goale din Czernichow. Mă opresc din mers, dau drumul mâinii lui Lukasz si mă uit la întinderea din fată noastră.

în dreapta, la nici un kilometru, zăresc acoperişul albastru al fermei lui Kowalczyk. Mijesc ochii şi desluşesc cabana mică din spatele ei. Mi-l imaginez pe Jacob pe verandă, zâmbind larg la vederea noastră. Apoi izbucnesc în râs. Am visat prea mult, mi-am închipuit reuniunea noastră atât de multă vreme, încât a devenit parte din mine. Acum nu mă opreşte nimic, şi totuşi stau pe loc, pierdută în gânduri, în loc să mă duc la el. Trag aer adânc în piept şi pornesc la drum. Departe de adăpostul pădurii, soarele ne încălzeşte. Se vede că, în sfârşit, vine primăvara. Păsările dau roată câmpurilor din faţa noastră şi se strigă vesele unele pe altele.
- Vino, *kochane!* îl chem pe Lukasz şi îl trag uşor de braţ. Ne aşteaptă Jacob.
Ies împreună cu copilul din pădure, iar el începe să facă paşi mai repezi cu picioruşele lui puternice, ca să ţină pasul cu mine. Cu toate că ne aşteaptă un drum

lung şi greu, cel puţin prima parte s-a încheiat. Am părăsit casa Krysiei la fel cum am ajuns acolo, doar cu hainele de pe noi. însă de data asta mergem împreună şi ne găsim calea fără să ne ghideze nimeni,

z